

Nr 216.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till militär rättegångslag m. m.; given Stockholms slott den 9 april 1948.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) militär rättegångslag, samt
- 2) lag om införande av militära rättegångslagen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås, att de nuvarande krigsdomstolarna skola avskaffas och att rättsskipningen i militära mål under fredstid skall handhavas av vissa allmänna domstolar i deras vanliga sammansättning. Det beräknas att ett trettiotal rådhusrätter och ett tiotal häradsrätter komma att få handlägga militärmål. Utrednings- och åklagaruppgifterna i dessa mål skola enligt propositionen ankomma på de allmänna åklagarna.

Under krig och beredskapstillstånd skola fortfarande finnas särskilda krigsrätter. Dessa bli enligt förslaget sammansatta av en lagfaren ordförande och en nämnd på tre personer, varav en militär och två civila lek-män. Såsom åklagare vid dessa krigsrätter skola fungera särskilda krigs-fiskaler.

Den disciplinära bestraffningsrätt, som tillkommer militära chefer, skall enligt propositionen bibehållas i ungefär samma omfattning som nu. Disciplinstraff skall dock i princip få åläggas endast av chef som har minst

regementsofficers grad eller tjänsteklass. I syfte att förbättra utredningen i disciplinmål föreslås åtskilliga nya bestämmelser. Bl. a. skall i vissa fall utredningen verkställas av allmän åklagare i stället för av militärmyndigheterna. En annan viktig nyhet är, att arreststraff som ålagts av militär chef ej längre skall få verkställas omedelbart utan först sedan beslutet vunnit laga kraft mot den dömden. Säsom rådgivare åt de militära cheferna i disciplinmål och andra juridiska ärenden skola fortfarande finnas auditerer.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1949.

Förslag
till
Militär rättegångslag.

Häri genom förordnas som följer.

FÖRSTA AVDELNINGEN.

Allmänna bestämmelser.

1 KAP.

1 §.

Militära mål skola handläggas vid allmän domstol, där de ej enligt denna lag handläggas av befattningshavare vid krigsmakten såsom disciplinmål eller ersättningsmål. Att i vissa fall under krig, beredskapstillstånd och beredskapsövning krigsrätt är första domstol i militära mål, därom stadgas i 95 §.

2 §.

Med krigsman avses i denna lag den som är underkastad ansvar såsom krigsman enligt 26 kap. 21 § eller 27 kap. 14 § strafflagen.

3 §.

Såsom militära brottmål anses enligt denna lag:

1. mål om ansvar för sådant av krigsman förövat brott som omförmäles i något av följande kapitel eller lagrum i strafflagen, nämligen 11 kap. 9 och 10 §§ därest den brottslige vid gärningens begående var iklädd militär tjänstedräkt, 19, 20, 21, 22 och 24 kap. därest brottet angått krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom, 25 kap. 1—4 och 9 §§ samt 26 och 27 kap.;

2. mål om ansvar för annat i strafflagen omförmält brott som krigsman förövat med anledning av den förfördelades eller sin egen tjänst vid krigsmakten eller ock mot myndighet eller annat organ tillhörande krigsmakten;

3. mål om ansvar i andra fall för brott varigenom krigsman åsidosatt sin tjänsteplikt; samt

4. mål om ansvar för brott varigenom någon som ej är krigsman men innehar tjänst vid krigsmakten åsidosatt sin tjänsteplikt.

Vad i denna lag stadgas om militära brottmål skall äga motsvarande tillämpning i fråga om domstols befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel med anledning av brott som är av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål.

Såsom militärt brottmål anses icke mål som enligt vad särskilt är stadgat skall upptagas av annan civil myndighet än domstol.

4 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skola, i den omfattning Konungen bestämmer, till militära brottmål hänföras jämväl mål om ansvar

å krigsman för annat än i 3 § omförmålt brott av vad beskaffenhet det vara må.

5 §.

Till militära tvistemål hänföras mål som, utan att tillika röra ansvar, angå fråga

1. om enskilt anspråk på grund av brott som är av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål; eller

2. om anspråk på ersättning i annat fall för förlust av eller skada å krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom, såframt anspråket grundas å förpliktelse med anledning av tjänst vid krigsmakten.

Såsom militärt tvistemål anses icke anmärkningsmål.

6 §.

Med avseende å rättegången i militära mål gäller i tillämpliga delar, där ej i denna lag eller eljest är särskilt stadgat, vad om rättegång är i allmänhet föreskrivet; disciplinstraff skall därvid anses lika med böter.

ANDRA AVDELNINGEN.

Om den handläggning av militära mål som ankommer på befattningshavare vid krigsmakten m. m.

2 KAP.

Om disciplinmål.

7 §.

Har krigsman förövat brott av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål, må i de fall som nedan sägs straff för brottet åläggas av befattningshavare vid krigsmakten.

Militärt brottmål som sålunda handläggas av befattningshavare vid krigsmakten benämnes disciplinmål.

8 §.

Straff må åläggas i disciplinmål allenast om den misstänkte står under militärt befäl och straffet finnes böra bestämmas till arrest i högst femton dagar eller disciplinbot.

Den som tillhör hemvärnet eller eljest förbundet sig att såsom frivillig fullgöra krigstjänst må dock bestraffas i disciplinmål, ändå att han vid tiden för bestraffningens åläggande ej står under militärt befäl.

9 §.

För följande i strafflagen omförmålda brott må, där ej annat följer av 10 §, straff åläggas i disciplinmål:

1. brott som sägs i 11 kap. 9 eller 10 §, därest den brottslige vid gärningens begående var iklädd militär tjänstedräkt;

2. brott som avses i 22 kap. 2, 4 eller 7 § eller 24 kap. 2 §, därest fråga är om krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom som lämnats åt den brottslige för begagnande;

3. brott som sägs i 25 kap. 4 § eller 26 kap. 18 §, dock ej då fråga är om sådan förseelse vid manövrering eller navigering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, som någon för dess säkerhet ansvarig krigsman begått

under utövande av befäl å detsamma eller, om fartyget var luftfartyg, såsom förare därå; samt

4. brott varom förmäles i 26 kap. 1, 4, 7—9 eller 11—16 §§ eller 27 kap. 4 §.

10 §.

Ändå att brottet är sådant som i 9 § sägs, må straff därför ej åläggas i disciplinmål:

1. om annan målsägande än kronan finnes och denne förklarar sig ämna föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet eller eljest påfordrar att målet handläggas vid domstol; eller

2. om kronan är målsägande och ersättningsskyldighet för den genom brottet uppkomna förlusten eller skadan ej må åläggas i disciplinmål.

11 §.

Vid åläggande av disciplinstraff skall den bestraffningsberättigade jämväl pröva om egendom som tagits i beslag i målet skall vara förverkad.

I disciplinmål må ock åläggas ersättningsskyldighet till kronan enligt vad därom stadgas i 10 kap.

3 KAP.

Om de befattningshavare som äga bestraffningsrätt i disciplinmål.

12 §.

Bestraffningsrätt i disciplinmål tillkommer nedannämnda befattningshavare, envar över den personal som står under hans befäl, nämligen

1. cheferna för försvarsstaben, armén, marinen och flygvapnet;

2. militärbefälhavare och annan omedelbart under chefen för armén lydande chef, försvarsområdesbefälhavare samt chef för regemente eller därmed likställt förband vid armén av lägst regementsofficers grad eller tjänstklass;

3. marindistriktschef, chef för örlogsstation eller örlogsvarv, inspektören för kustartilleriet, chef för kustartilleriförsvar och chef för regemente eller därmed likställt förband vid kustartilleriet av lägst regementsofficers grad eller tjänstklass;

4. chef för flygskader, flygflottilj eller därmed likställt förband vid flygvapnet av lägst regementsofficers grad eller tjänstklass, så ock chef för flygbasområde; samt

5. den som innehar befäl över nu nämnda befattningshavare.

13 §.

Befogenhet som i 12 § sägs tillkommer ock, även om det ej följer redan av nämnda paragraf, följande befattningshavare där de äro av lägst regementsofficers grad eller tjänstklass, nämligen

1. kommandant, platsbefälhavare och chef för skola, kommendering, verk eller inrättning som ej tillhör visst förband inom krigsmakten;

2. chef för detacherad avdelning eller för sådan avdelning av förband som är varaktigt förlagd å annan ort än förbandet;

3. chef för fartygsförband eller fartyg;

4. sektionschef och därmed likställd chef vid kustartilleriförsvar; samt

5. i de fall Konungen bestämmer annan befattningshavare vid krigsmakten.

Har befattningshavare som avses i första stycket 1—5 lägre grad eller tjänsteklass än regementsofficer, må försvarsgrenschefer uppdraga åt annan befattningshavare av lägst sådan grad eller tjänsteklass att, utan hinder av att denne icke äger befälsrätt över den personal varom är fråga, utöva bestraffningsrätt över personalen. Skulle detta med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena medföra avsevärd olägenhet och har den lägre befattningshavaren kaptens grad eller tjänsteklass, må bestraffningsrätten anförtros åt honom, om det finnes lämpligen kunna ske.

14 §.

I fall som avses i 8 § andra stycket tillkommer bestraffningsrätten befattningshavare som ägde sådan rätt över den brottslige, när denne senast stod under militärt befäl.

15 §.

Uppkommer fråga att i disciplinmål bestraffa någon som endast för kortare tid eller för särskild tjänsteförrättning står under befäl av viss bestraffningsberättigad befattningshavare, må på dennes begäran bestraffningsrätten för särskilt fall i stället utövas av den som eljest närmast äger bestraffningsrätt över den brottslige.

16 §.

Vad i rättegångsbalken är stadgat om jäv mot domare skall i tillämpliga delar gälla i fråga om bestraffningsberättigad befattningshavare.

Är chef å fartyg, som befinner sig i främmande farvatten, av jäv hindrad att utöva honom tillkommande bestraffningsrätt och finnes ej där högre bestraffningsberättigad chef, må bestraffningsrätten i stället utövas av närmast lägre å fartyget tjänstgörande förman där denne är av minst kaptens grad eller tjänsteklass.

17 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig äger Konungen, i den mån förhållandena därtill föranleda, förordna att befattningshavare som har lägst underofficers grad eller tjänsteklass skall äga bestraffningsrätt i disciplinmål över underlydande personal, ändå att sådan rätt icke eljest tillkommer honom.

4 KAP.

Om auditör.

18 §.

För att biträda bestraffningsberättigade befattningshavare vid handläggningen av disciplinmål och i övrigt i de hänseenden, varom i denna lag eller eljest är föreskrivet, skola finnas auditörer.

Auditörer förordnas, envar hos en eller flera bestraffningsberättigade befattningshavare, i den omfattning Konungen bestämmer. Är ej auditör förordnad hos viss befattningshavare, skall den auditör vara behörig, som förordnats att biträda närmast högre bestraffningsberättigade befattningshavare.

19 §.

Auditör förordnas av Konungen.

Där så anses erforderligt förordnar Konungen vice auditör att vid förhin-

der för auditören träda i hans ställe. Konungen meddelar ock närmare bestämmelser om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för auditör.

Auditör må endast den vara som uppfyller villkoren för utövande av domarämbete. Innan auditör inträder i tjänstgöring skall han hava avlagt domared.

Vad i rättegångsbalken är stadgat om jäv mot domare skall i tillämpliga delar gälla i fråga om auditör.

20 §.

Auditör är jämte den bestraffningsberättigade ansvarig för beslut som denne fattar på tillstyrkan av auditören.

5 KAP.

Om anmälan och utredning.

21 §.

Anmälan om brott av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål må göras, förutom hos åklagare eller polismyndighet, hos den befattningshavare som i disciplinmål närmast äger bestraffningsrätt över den misstänkte.

Är krigsman målsägande, må han göra anmälan utan iakttagande av vad i tjänstereglementen eller eljest finnes föreskrivet om anmälnans befordran i tjänsteväg.

22 §.

Har bestraffningsberättigad befattningshavare på grund av anmälan eller eljest erhållit kännedom om brott som avses i 21 §, skall han genast hänskjuta målet till åklagaren:

1. om i målet finnes annan målsägande än kronan;
2. om straff för brottet ej må åläggas i disciplinmål;
3. om den bestraffningsberättigade enligt 29 § förordnat om den misstänktes gripande;
4. om det finnes skäl antaga att straffet ej kommer att stanna vid arrest i högst femton dagar, disciplinbot eller böter;
5. om det kan förutses att nöjaktig utredning om brottet ej skall kunna åstadkommas genom den bestraffningsberättigades försorg;
6. om den bestraffningsberättigade eljest på grund av sakens beskaffenhet finner synnerliga skäl föreligga att målet handläggas vid domstol; eller
7. om civil myndighet har att verkställa utredning angående annat brott, som den misstänkte antages hava begått, och ej genom målets hänskjutande vållas uppskov, som är till avsevärt men för krigslydnanden.

Målet skall hänskjutas till åklagare vid den underrätt som enligt vad i 70 eller 95 § sägs är domstol för avdelningen, enligt den fördelning av uppgifterna mellan olika åklagare som Konungen bestämt, eller i fall som avses i 78 § till justitiekanslern.

Om målet icke hänskjutes till åklagare och förundersökning angående brottet ej ändock inletts av civil myndighet, skall utredning om brottet ske vid militärförhör. Finnes tillrättavisning vara tillfyllest, gäller vad i 67 § stadgas. Prövas saken vara av så ringa vikt, att den bör helt förfalla, är förhör ej erforderligt.

23 §.

Föreligger fara att bevis går förlorat eller att utredningen eljest avsevärt försvåras, skall den bestraffningsberättigade, ändå att målet skall hänskjutas till åklagaren, dessförinnan företaga den utredning som ej lämpligen bör anstå.

24 §.

Militärförhör skall äga rum så snart ske kan.

Förhöret hålles av bestraffningsberättigad befattningshavare eller den han i allmänhet eller för visst fall förordnat. Sådant förordnande bör i första hand lämnas åt bataljonschef eller den som har motsvarande befattning. Förhørsledaren skall i varje fall hava högre grad eller tjänsteklass än den med vilken förhöret hålles och lägst kompanichefs eller likställd befattning.

Vid förhöret skall den misstänkte få tillfälle att förklara sig; i övrigt skall iakttagas vad som erfordras för utredning av brottets beskaffenhet och prövning av den misstänktes straffbarhet. Där så ske kan, bör någon av den misstänktes förmän eller med honom jämställda närvara vid förhöret.

Över förhöret skall föras protokoll. Den som håller förhöret är ansvarig för protokollets riktighet.

Närmare bestämmelser om militärförhör meddelas av Konungen.

25 §.

Vid utredning om brott genom militärförhör äger den bestraffningsberättigade erhålla nödigt biträde av åklagare eller polismyndighet.

26 §.

Om den bestraffningsberättigade, sedan utredning vid militärförhör påbörjats, erhåller underrättelse att förundersökning angående brottet inletts av civil myndighet, skall förstnämnda utredning avbrytas och handlingarna i målet överlämnas till undersökningsledaren.

27 §.

Jämväl sedan utredning vid militärförhör påbörjats skall den bestraffningsberättigade, om skäl som i 22 § första stycket sägs finnes föreligga, hänskjuta målet till åklagaren.

Detsamma gäller, om den bestraffningsberättigade efter avslutat militärförhör finner straffet böra bestämmas till böter.

Att i visst fall, då bestraffningsberättigad befattningshavare förordnat om beslag, målet skall hänskjutas till åklagaren, därom stadgas i 37 §.

28 §.

Då bestraffningsberättigad befattningshavare hänskjuter mål till åklagare, skall han översända handlingarna i målet samt skriftligen angiva på vilken i denna lag bestämd grund hänskjutandet sker.

6 KAP.

Om tvångsmedel.

29 §.

Förekomma mot krigsman skäl till anhållande, må befattningshavare som äger bestraffningsrätt över honom förordna att han skall gripas. I sådant

fall skall vad i 24 kap. 7 § tredje stycket och 8 § rättegångsbalken stadgas äga motsvarande tillämpning.

30 §.

Förman äger förordna att underlydande skall tagas i förvarsarrest:

1. om den underlydande begått förseelse av svårare beskaffenhet och det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt att han ej lämnas på fri fot; eller

2. om han gjort sig skyldig till rymning och det skäligen kan befaras att han ånyo avviker.

Krigsman som, då riket är i krig, gör sig skyldig till undanhållande må ock tagas i förvarsarrest, om särskilda skäl äro därtill.

31 §.

Har den som förordnat om förvarsarrest ej bestraffningsrätt över den arresterade, skall han omedelbart och sist inom tjugufyra timmar underätta den närmast bestraffningsberättigade om arresteringen och skälen därför. Kan förbindelse med den bestraffningsberättigade ej uppnås inom sålunda föreskriven tid, skall underrättelsen lämnas så snart sådan förbindelse erhållits. Den bestraffningsberättigade åligger att omedelbart besluta, om åtgärden skall bestå eller den arresterade frigivas.

32 §.

Förekomma ej längre skäl att kvarhålla den arresterade, skall han omedelbart frigivas.

33 §.

Är i mål, som hänskjutes till åklagare, någon tagen i förvarsarrest, skall vid målets överlämnande åklagaren underrättas därom samt om skälen för arresteringen.

Har den bestraffningsberättigade erhållit underrättelse att förundersökning redan inletts av civil myndighet angående det brott som föranlett arresteringen, skall han omedelbart lämna undersökningsledaren underrättelse som nu sagts.

34 §.

Har den bestraffningsberättigade ej inom fyra dagar från den dag, då han förordnade om förvarsarrest eller mottog underrättelse att annan förman förordnat därom, hänskjutit målet till åklagare eller avgjort målet, skall den arresterade omedelbart frigivas.

Är riket i krig och kan förbindelse med åklagaren ej uppnås inom sålunda föreskriven tid, skall dock tiden i stället utgå dagen efter den då sådan förbindelse erhållits.

Därest ansvarsfrågan upptages till handläggning i disciplinmål, må förvarsarresten ej i något fall bestå längre än till dess den bestraffningsberättigade avgjort målet.

35 §.

I fråga om behandlingen av den som tagits i förvarsarrest skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat beträffande anhållen, dock med iakttagande av att vad som sägs om anhållningsmyndighet i stället skall avse bestraffningsberättigad befattningshavare.

36 §.

Krigsman som inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten eller, iklädd militär tjänstedräkt, på allmän plats uppträder berusad, så att det framgår av hans åtbörder eller tal, eller eljest stör allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten må enligt förmans förordnande tagas i förvar. Den omhändertagne må ej hållas i förvar längre än som betingas av det ändamål som föranlett omhändertagandet.

37 §.

Bestraffningsberättigad befattningshavare må i anledning av brott, för vilket underlydande är misstänkt, förordna om beslag, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, där sådan befogenhet enligt lag tillkommer åklagare.

Begär den som sålunda drabbats av beslag rättens prövning därav, skall det mål, i vilket förordnande om beslaget meddelats, omedelbart hänskjutas till åklagaren.

Har ej mål, vari förordnats om beslag, hänskjutits till åklagaren eller avgjorts av den bestraffningsberättigade inom två veckor sedan beslaget verkställdes, skall beslaget omedelbart hävas. Då riket är i krig skall dock vad i 34 § andra stycket stadgas äga motsvarande tillämpning.

7 KAP.

Om handläggning av disciplinmål.

38 §.

Innan disciplinstraff ålägges skall den bestraffningsberättigade inhämta auditörens yttrande i målet, särskilt angående brottets beskaffenhet och det straff som bör åläggas samt, i förekommande fall, om förverkande av egendom och om ersättningskyldighet till kronan.

Den bestraffningsberättigade skall ock eljest, innan beslut meddelas i disciplinmål, inhämta yttrande av auditören, om det med hänsyn till sakens beskaffenhet finnes erforderligt och utan olägenhet kan ske.

39 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig, så ock eljest då avdelning för övning eller annat ändamål befinner sig på avlägsen ort, må beslut som sägs i 38 § första stycket meddelas utan att yttrande från auditören inhämtats, om auditörens hörande skulle medföra avsevärt uppskov och det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt att den brottslige skyndsamt bestraffas.

40 §.

Har den bestraffningsberättigade ej själv hållit militärförhöret, skall han, där det utan avsevärd olägenhet kan ske, personligen höra den misstänkte, om anledning förekommer att ålägga honom arrest i mera än åtta dagar, så ock eljest om den misstänkte ej fyllt aderton år eller han gjort framställning om sådant förhör.

Vid förhör som den bestraffningsberättigade själv håller bör jämväl auditören vara tillstädes, om den bestraffningsberättigade med hänsyn till brottets svårhetsgrad eller sakens beskaffenhet i övrigt finner det erforderligt och det utan avsevärd olägenhet kan ske. Auditören äger därvid framställa

de frågor till den misstänkte, vilka han anser kunna tjäna till upplysning i målet.

41 §.

Över bestraffningsberättigad befattningshavares handläggning av disciplinmål skall föras protokoll, vari antecknas auditörens yttrande och den bestraffningsberättigades beslut samt, där förhör hållits enligt 40 §, i kort-het vad som därvid förekommit. I den mån Konungen så förordnar må dock i stället för protokoll föras tjänsteanteckningar i annan form.

Närmare bestämmelser om protokoll och tjänsteanteckningar meddelas av Konungen.

42 §.

Beslut i disciplinmål varigenom disciplinstraff, förverkandepåföljd eller ersättningsskyldighet ålagts skall ofördröjligen skriftligen delgivas den mot vilken beslutet riktar sig. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga om han vill klaga över beslutet.

8 KAP.

Om klagan över beslut i disciplinmål.

43 §.

Vill någon föra talan mot beslut i disciplinmål varigenom disciplinstraff, förverkandepåföljd eller ersättningsskyldighet ålagts honom, må det ske hos den domstol som enligt 77 eller 78 § är behörig.

Avser klagan ålagt arreststraff, har klaganden att inom två dagar från den dag, då han erhöll del av beslutet, till den som meddelat detsamma inkomma med fullföljdsinlaga. Klagande som lyder under kompanichef eller motsvarande chef må ock inom samma tid avlämna inlagan till denne. Föres talan endast i fråga om annat än arreststraff, skall fullföljdsinlagan avlämnas inom två veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet.

Försummar klaganden vad sålunda är föreskrivet, har han förlorat sin talan.

44 §.

I fullföljdsinlagan skall klaganden uppgiva det beslut mot vilket talan föres och den ändring i beslutet som han yrkar. Inlagan skall vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud.

Uppfyller inlagan ej dessa föreskrifter, skall den som mottagit inlagan bereda klaganden tillfälle att avhjälpa bristen.

45 §.

Klaganden äger efter framställning hos någon som har att mottaga fullföljdsinlagan erhålla nödigt biträde med dess författande.

46 §.

Har fullföljdsinlaga inkommit för sent, skall den, jämte bevis om när klaganden erhöll del av beslutet samt uppgift om dagen då inlagan inkom, insändas till rätten.

47 §.

I rätt tid inkommen fullföljdsinlaga skall jämte protokoll och övriga handlingar i disciplinmålet utan dröjsmål översändas till åklagare som omförmåles i 22 §.

48 §.

Det åligger åklagaren att så snart ske kan i erforderliga delar fullständiga utredningen, så att målet vid rätten kan företagas till slutlig handling i ett sammanhang. För detta ändamål må, om det finnes erforderligt, förhör hållas med klaganden. Har denne icke i fullföljdsinlagan uppgivit grunderna för sin talan samt de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis, skall förhör hållas därom, såframt det ej uppenbarligen är obehövt.

Vad vid förhöret förekommit skall antecknas.

49 §.

Sedan åklagaren slutfört den utredning som ankommer på honom, skall han skyndsamt till rätten insända:

1. de handlingar som han mottagit i målet;
2. av honom förda anteckningar rörande utredningen; och
3. förklaring över fullföljdsinlagan.

Åklagaren skall ock uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

50 §.

Finnes klagandens talan ej vara fullföljd inom rätt tid, skall den av rätten avvisas. I annat fall skall fullföljdsinlagan, om den ej insänts av åklagaren, överlämnas till denne för åtgärd som sägs i 48 §.

51 §.

Avvisas ej klagandens talan, skola klaganden och åklagaren kallas till förhör inför rätten. Om inställande av klagande, som avtjänar arreststraff enligt det beslut mot vilket talan föres, förordnar rätten. Målet må, om saken finnes kunna nöjaktigt utredas, avgöras utan hinder av att klaganden uteblivit. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Vid avgörandet skall häradsrätt städse vara domför med tre i nämnden samt rådhusrätt äga den sammansättning som i rättegångsbalken är i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling.

52 §.

Åklagare som i 22 § sägs är berättigad att, om han finner det ur allmän synpunkt påkallat, fullfölja talan mot beslut i disciplinmål såvitt därigenom disciplinstraff ålagts eller fråga om förverkandepåföljd prövats.

Vill åklagaren föra talan som nu sagts, skall han inom en månad från den dag, då beslutet meddelades, ansöka om stämning å den straffskyldige hos den domstol som enligt 77 eller 78 § är behörig. Har även den straffskyldige fullföljt talan mot beslutet, skall dock stämningsansökan göras samtidigt med att åklagaren till rätten insänder de i 49 § omnämnda handlingarna i målet; förklaring över fullföljdsinlagan är därvid ej erforderlig. I stämningsansökan skall, utöver vad eljest är föreskrivet, uppgivas det beslut mot vilket talan föres, grunderna för den fullföljda talan och den ändring som yrkas.

Vad i 1 kap. 11 § rättegångsbalken stadgas därom att rådhusrätt vid huvudförhandling i vissa brottmål är domför med en lagfaren domare äger ej tillämpning i mål som avses i denna paragraf.

9 KAP.

Om tiden för verkställighet av beslut i disciplinmål.

53 §.

Beslut i disciplinmål varigenom disciplinbot ålagts skall, där den bestraffningsberättigade ej annorlunda förordnat, verkställas utan hinder av att beslutet ej vunnit laga kraft.

54 §.

Beslut i disciplinmål varigenom arrest ålagts må ej i andra fall än i 55 och 56 §§ sägs verkställas innan den tid gått till ända, inom vilken den straffskyldige äger fullfölja talan i ansvarsfrågan. Fullföljes talan i nämnda fråga, må verkställighet ej äga rum, om den ej redan påbörjats.

55 §.

Ändå att den tid ej gått till ända, inom vilken den straffskyldige äger fullfölja talan mot beslut som sägs i 54 §, må beslutet verkställas, om den straffskyldige i vittnes närvaro inför den bestraffningsberättigade eller annan som denne förordnat avger förklaring att han avstår från talan mot beslutet såvitt angår det ålagda straffet och medgiver att detta må verkställas (nöjdförklaring).

56 §.

Meddelas beslut som sägs i 54 § angående någon som är tagen i förvarsarrest, må den bestraffningsberättigade, om det med hänsyn till de omständigheter som föranlett arresteringen finnes vara av synnerlig vikt att straffet omedelbart verkställas, med auditörens tillstyrkande förordna därom. I fall som avses i 39 § erfordras ej att auditörens yttrande inhämtas.

Har beslut som sägs i 54 § meddelats ombord på fartyg i främmande farvatten, må den bestraffningsberättigade förordna att straffet skall omedelbart verkställas, om detta finnes vara av synnerlig vikt för krigslydnadens upprätthållande.

57 §.

Om tiden för verkställighet av beslut i disciplinmål varigenom ersättningsskyldighet ålagts stadgas i 65 §.

10 KAP.

Om åläggande av ersättningsskyldighet.

58 §.

Har egendom som tillhör eller nyttjas av krigsmakten gått förlorad eller blivit skadad och skall frågan om ersättning till kronan handläggas som militärt mål, må ersättningsskyldighet åläggas av befattningshavare vid krigsmakten, såframt den förlust eller skada som skall ersättas sammanlagt ej överstiger tvåhundra kronor.

Ersättningsskyldighet må åläggas den som, då förlusten eller skadan inträffar, är underkastad bestraffningsrätt i disciplinmål eller eljest i egenkap av krigsman är förpliktad att taga vård om den förlorade eller skadade egendomen.

59 §.

Behörighet att ålägga ersättningsskyldighet tillkommer den som i disciplinmål äger bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige.

Är den ersättningsskyldige ej underkastad sådan bestraffningsrätt, må skyldigheten åläggas av befattningshavare som senast ägde bestraffningsrätt över honom.

60 §.

Ersättningsskyldighet må ej åläggas, därest tillika är fråga om straffansvar för den ersättningsskyldige och denna fråga handlägges av åklagare eller domstol. Prövas ansvarsfrågan i disciplinmål, må ersättningsskyldighet åläggas i samma mål.

Innan fråga om ersättningsskyldighet upptages till prövning, skall undersökning av förlusten eller skadan ske enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Militärt tvistemål som enligt vad ovan sägs handlägges av befattningshavare vid krigsmakten benämnas ersättningsmål.

61 §.

Befattningshavare vid krigsmakten må i samband med åläggande av disciplinstraff för rymning eller olovligt undanhållande förplikta den straffskyldige att ersätta statsverket kostnad som uppkommit för hans hämtande till tjänstgöring.

62 §.

I ersättningsmål skall, innan ersättningsskyldighet ålägges, auditörens yttrande inhämtas angående frågan om sådan skyldighet föreligger samt om ersättnings belopp.

63 §.

Om protokoll i ersättningsmål äger vad i 41 § stadgas motsvarande tillämpning. Beslut varigenom ersättningsskyldighet ålagts skall skriftligen delgivas den ersättningsskyldige. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga om han vill klaga över beslutet.

64 §.

Mot beslut i ersättningsmål må talan föras av den ersättningsskyldige. Å sådan talan skall vad i 8 kap. är stadgat om klagan som endast avser annat än arreststraff äga motsvarande tillämpning.

Kronans talan i målet föres av åklagaren.

65 §.

Beslut av befattningshavare vid krigsmakten varigenom ersättningsskyldighet ålagts må icke verkställas innan beslutet vunnit laga kraft. I övrigt skall om verkställighet av sådant beslut gälla vad som är föreskrivet beträffande domstols dom i tvistemål.

11 KAP.

Om åläggande av tillrättavising.

66 §.

Rätt att ålägga tillrättavising enligt 14 § lagen om disciplinstraff för krigsmän tillkommer de befattningshavare som äga bestraffningsrätt i disciplinmål, envar i fråga om den personal över vilken han har sådan rätt.

Tillrättavisningsrätt mot underlydande tillkommer även den som, utan att äga bestraffningsrätt i disciplinmål, innehar ovan i 13 § första stycket omförmäld befattning och har lägst underofficers grad eller tjänsteklass, så ock chef för bataljon eller däremot svarande avdelning vid armén eller marinen, chef för division eller däremot svarande avdelning vid flygvapnet samt chef för örlogsdepå.

Såvitt angår underlydande manskap må tillrättavisning ock åläggas av chef för kompani eller däremot svarande avdelning, chef för skola som tillhör visst förband inom krigsmakten, sekond å fartyg vars chef innehar lägst regementsofficers grad och kasernbefälhavare vid flottan ävensom chef för ekipagesektion å flottans varv. Vad i detta stycke stadgas skall icke äga tillämpning å hemvärnet.

67 §.

Innan någon meddelar tillrättavisning, skall han vid förhör med den fe-lande lämna denne tillfälle att förklara sig.

Över meddelade tillrättavisningar skola föras anteckningar enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

68 §.

Vill någon begära omprövning av honom ålagd tillrättavisning, skall han skriftligen eller muntligen göra framställning därom hos närmast högre befattningshavare som har bestraffningsrätt.

69 §.

Ålagd tillrättavisning skall omedelbart gå i verkställighet.

Om, innan tillrättavisning till fullo verkstälts, åtal väckes eller disciplinstraff ålägges för samma förseelse, skall verkställigheten upphöra. Detsamma gäller, om den tillrättavisade upphör att stå under militärt befäl.

TREDJE AVDELNINGEN.**Om rättegången vid domstol i militära mål m. m.**

12 KAP.

Om laga domstol och åklagare.

70 §.

Domstol för avdelning av krigsmakten är, där ej i 15 kap. annorlunda stadgas, allmän underrätt i avdelningens ordinarie förläggningssort. Konungen må dock, där ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen så kräver, beträffande viss avdelning förordna att annan allmän underrätt skall vara domstol för avdelningen.

71 §.

Åtal i militärt brottmål upptages, om brottet förövats under tjänstgöring vid krigsmakten, av domstolen för den avdelning, till vilken den misstänkte hör eller där han vid brottets förövande tjänstgjorde.

Om den misstänkte då åtal väckes tjänstgör vid annan avdelning än nu sagts, må ock domstolen för denna avdelning upptaga åtalet, där rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Tjänstgjorde den misstänkte vid brottets förövande ej vid krigsmakten, skall åtalet upptagas av underrätt som Konungen för olika fall föreskrivit eller, om sådan föreskrift ej meddelats, av domstolen för den avdelning, till vilken den misstänkte hör, eller av den i förhållande till gärningsorten närmaste underrätt som är domstol för avdelning av krigsmakten.

72 §.

Har på grund av bestämmelserna i 71 § åtal upptagits vid domstol som där sägs men finner rätten sedermera att målet ej är att anse såsom militärt mål, må utan hinder därav åtalet dock prövas, om detta med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt.

73 §.

Åtal i militärt brottmål må ock upptagas av rätten i den ort där brottet förövades eller av den rätt där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner synnerliga skäl föranleda därtill.

74 §.

Har krigsman mot annan krigsman förövat brott av beskaffenhet att åtal därför ej skall handläggas som militärt mål, må åtalet ändock upptagas av domstol som i 71 § sägs, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

75 §.

Bestämmelserna i 19 kap. 3—6 §§ rättegångsbalken skola, utan hinder av föreskrifterna i 9 § samma kapitel, äga tillämpning i fråga om domstols behörighet att upptaga åtal i militärt brottmål. Ej må dock på grund av vad sålunda stadgats åtal som skall upptagas omedelbart av högre rätt upptagas av annan domstol.

76 §.

Med avseende å domstols behörighet i militärt tvistemål skola bestämmelserna i 71—73 §§ äga motsvarande tillämpning. Rätten skall självant pröva sin behörighet.

Utan hinder av föreskrifterna i första stycket skola bestämmelserna i 10 kap. 14 § rättegångsbalken äga motsvarande tillämpning då samband som där sägs råder mellan flera militära tvistemål eller mellan militärt tvistemål och annat mål. Ej må dock på grund av vad sålunda stadgats tvist upptagas vid domstol som enligt 17 § samma kapitel icke är behörig.

77 §.

Klagan över beslut i disciplinmål eller ersättningsmål upptages av domstolen för den avdelning, vid vilken målet avgjorts.

78 §.

Hovrätt skall omedelbart upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av den som bestrider regementschefs eller därmed likställd eller högre befattning. Har på grund av ämbetsbrott som nu sagts straff, förverkandepåföljd eller ersättningsskyldighet ålagts i disciplinmål eller ersättningsmål, skall ock klagan däröver upptagas omedelbart av hovrätt.

Konungen äger föreskriva, att vad i första stycket stadgas skall gälla även annan befattningshavare vid krigsmakten.

Målet upptages av hovrätt, under vilken hör domstol som varit behörig om målet skolat upptagas av underrätt.

79 §.

Allmän åklagare i militärt brottmål är, där ej annat stadgas i 15 kap., allmän åklagare vid domstol som har att upptaga målet. Om fördelning av uppgifterna mellan olika åklagare bestämmer Konungen. I fall som avses i 78 § är justitiekanslern åklagare.

13 KAP.

Om förundersökning och tvångsmedel m. m.

80 §.

Har anmälan om brott av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål skett hos åklagare eller polismyndighet, skall den som mottagit anmälan, om ej annan målsägande än kronan finnes och saken synes kunna utredas och avgöras i disciplinmål, i stället för att verkställa förundersökning överlämna målet till den som i disciplinmål närmast äger bestraffningsrätt över den misstänkte. Förundersökning skall dock verkställas, om myndigheten på grund av sakens beskaffenhet finner synnerliga skäl föreligga att målet handläggas vid domstol. Förundersökning må ock äga rum, om civil myndighet har att verkställa utredning angående annat brott som den misstänkte antages hava begått.

Inledes förundersökning, skall den som närmast äger bestraffningsrätt i disciplinmål över den misstänkte genast underrättas därom.

81 §.

Finner åklagaren ytterligare utredning erforderlig i mål, som hänskjutits till honom enligt bestämmelserna i denna lag, skall han verkställa sådan efter vad i rättegångsbalken sägs.

82 §.

Åklagare och polismyndighet äga vid förundersökning i militärt brottmål erhålla nödigt biträde av personal tillhörande krigsmakten.

83 §.

Finner åklagare, sedan militärt brottmål hänskjutits till honom eller eljest av honom utretts, att den misstänkte förskyller ansvar men att straff för brottet kan åläggas i disciplinmål, skall han, där ej särskilda skäl till annat föranleda, underställa bestraffningsberättigad befattningshavare frågan om denne vill avgöra saken. Finnes annan målsägande än kronan, skall åklagaren dessförinnan tillfråga denne, om han ämnar föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet eller eljest påfordrar att målet handläggas vid domstol.

Vad i första stycket stadgas skall ej äga tillämpning, om rätten fastställt beslag eller förordnande om förvarsarrest eller beslutat om häktning av den misstänkte.

84 §.

Vad i 20 kap. 7 § första stycket 1 rättegångsbalken är stadgat om eftergift av åtal skall icke äga tillämpning, om i det föreliggande fallet straff för brottet må åläggas i disciplinmål.

Vad i rättegångsbalken är stadgat om strafföreläggande äger tillämpning allenast i det fall då den misstänkte ej fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller hans tjänstgöring är av tillfällig art eller målet hänskjutits till åklagare på grund av att straffet ansetts böra bestämmas till böter. Ej må strafföreläggande avse disciplinstraff.

85 §.

Är i mål som hänskjutits till åklagare eller vari utredningen eljest ankommer på civil myndighet någon tagen i förvarsarrest, skall åklagaren, om han icke beslutar att åtal ej skall äga rum, sist dagen efter den, då han mottog underrättelse enligt 33 §, till rättens prövning hänskjuta frågan om arresten skall bestå.

Beslutar åklagaren att ej väcka åtal, skall han inom samma tid därom underrätta den som förordnat om arresteringen; och åligger det denne att tillse att den arresterade omedelbart frigives.

86 §.

Om rättens prövning av fråga som sägs i 85 § första stycket gäller i tillämpliga delar vad i 24 kap. 13—16 §§ rättegångsbalken är stadgat.

Beslutar rätten att arresten skall bestå, skall det anses som om den arresterade vore häktad; dock skola bestämmelserna i 2 § första stycket lagen om särskild förundersökning i brottmål icke äga tillämpning.

14 KAP.

Särskilda bestämmelser om rättegången.

87 §.

I militärt mål som handlägges av åklagare eller domstol skall rätt att på begäran erhålla offentlig försvarare tillkomma, förutom anhållen och häktad, jämväl den som är tagen i förvarsarrest samt annan som är misstänkt för ämbetsbrott varå kan följa avsättning eller för annat brott varå kan följa straffarbete.

Den som är tilltalad eller misstänkt i sådant mål har rätt att erhålla nödig ledighet från tjänstgöring vid krigsmakten för att samråda med sin försvarare och i övrigt förbereda sin talan.

88 §.

Utsättande av förhandling i militärt mål bör ske efter samråd med vederbörande chef.

Där det med hänsyn till disciplinens upprätthållande eller eljest finnes vara av vikt att målet skyndsamt avgöres, skall om så erfordras särskilt sammantråde utsättas att hållas så snart det lämpligen kan ske.

89 §.

Ej må någon såsom domare deltaga i handläggningen av militärt mål, om han förut i egenskap av auditör tagit befattning med saken.

90 §.

Skall någon som fullgör tjänstgöring vid krigsmakten hämtas till rätten, åligger det vederbörande chef att på framställning av rätten låta verkställa åtgärden.

91 §.

Domstols dom eller beslut varigenom disciplinstraff ålagts skall, där domstolen ej annorlunda förordnat, verkställas utan hinder av att domen eller beslutet ej vunnit laga kraft.

92 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall förhandling hållas inom stängda dörrar, förutom då sådant eljest i lag är stadgat, jämväl då offentligheten kan antagas vara till skada för krigsföretag eller menlig för krigsmaktens säkerhet.

93 §.

Under tid som sägs i 92 § må hovrätt företaga militärt brottmål till avgörande utan huvudförhandling, förutom i de fall som avses i 51 kap. 21 § första och tredje styckena rättegångsbalken, jämväl när den tilltalade av underrätten frikänts för brottet eller dömts till böter eller disciplinstraff eller till fängelse, ej överstigande sex månader, eller fällts till vite och anledning ej förekommer till ådömande av svårare straff eller annan påföljd än nu sagts; föres tillika talan om annat än ansvar, må det dock ej ske, med mindre talan därutinnan enligt 50 kap. 21 § rättegångsbalken må prövas utan huvudförhandling.

94 §.

Har efter klagan i vanlig ordning eller besvär över domvilla beslut i disciplinmål eller ersättningsmål undanröjts och skall i följd därav ny handläggning äga rum, skall, oaktat beslutet meddelats av befattningshavare vid krigsmakten, den nya handläggningen äga rum vid underrätt eller, i fall som avses i 78 §, vid hovrätt.

Beviljas resning i mål som sägs i första stycket och ändrar ej högsta domstolen omedelbart beslutet, skall högsta domstolen förordna att målet skall upptagas av den rätt där talan mot beslutet skolat fullföljas. Vid målets fortsatta behandling skall så anses som om beslutet överklagats i vanlig ordning.

15 KAP.

Om krigsrätt.

95 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall i den utsträckning Konungen bestämmer krigsrätt i stället för allmän underrätt vara domstol för avdelning av krigsmakten.

Har beredskapsövning anbefallts må, ändå att beredskapstillstånd ej inträtt, Konungen förordna att krigsrätt skall vara domstol för avdelning där sådan tjänstgöring fullgöres.

Konungen äger förordna om inrättande av krigsrätt och om dess benämning samt föreskriva under vilken hovrätt krigsrätten skall höra. Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer äger ock föreskriva för vilken eller vilka avdelningar krigsrätten skall vara domstol.

96 §.

Krigsrätt består av en lagfaren krigsdomare såsom ordförande samt nämnd. I nämnden skola sitta tre, därav två civila och en militär. Den militäre krigsrättsnämndemannen skall hava lägst regementsofficers grad.

Krigsrätt är domför med krigsdomaren ensam i de fall, då rådhusrätt vid handläggning av militärt mål är domför med en lagfaren domare.

97 §.

Angående omröstning i krigsrätt skall gälla vad som är stadgat för häradsrätt.

98 §.

Krigsdomare förordnas av Konungen.

Där så anses erforderligt förordnar Konungen vice krigsdomare att vid förhinder för krigsdomaren träda i hans ställe. Konungen meddelar ock närmare bestämmelser om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för krigsdomare.

Krigsrättsnämndemännen utses av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer. Krigsrättsnämndeman må endast den vara som är valbar till nämndeman vid allmän domstol. Är officer eller underofficer svarande i militärt mål, må ej såsom militär krigsrättsnämndeman tjänstgöra någon som tillhör samma regemente eller samma därmed likställda förband.

Är nämndeman hindrad att tjänstgöra eller uteblir han från rättens sammanträde, må rättens ordförande kalla annan behörig person att tjänstgöra i hans ställe.

99 §.

Krigsrätt skall sammanträda så ofta det för arbetet kräves. Tid och ställe för sammanträde bestämmes av krigsdomaren efter samråd med vederbörande chef.

100 §.

Vad i 72 § är stadgat skall icke äga tillämpning å krigsrätt.

Ej heller må krigsrätt eljest upptaga mål, som icke är militärt mål, där ej fråga är om fall, som avses i 74 § denna lag eller 19 kap. 5 § rättegångsbalken, eller enligt lag målet ej må upptagas av annan domstol än krigsrätten.

101 §.

Mål som skall upptagas av krigsrätt må ej på grund av 10 kap. 14 § eller 19 kap. 3—6 §§ rättegångsbalken upptagas av allmän domstol, såframt ej rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

102 §.

Allmän åklagare vid krigsrätt är krigsfiskal. Är i lag för visst fall föreskrivet att statsåklagare har att pröva huruvida allmänt åtal skall ske, skall denna prövning i stället ankomma på krigsfiskalen.

Krigsfiskal förordnas av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer. Närmare bestämmelser om krigsfiskals tjänstgöring meddelas av Konungen.

I mål som upptagits av krigsrätt äger krigsfiskal föra talan även i hovrätten.

103 §.

Till offentlig försvarare i mål som tillhör krigsrätts behandling må, om advokat icke finnes att tillgå, förordnas annan lämplig person.

104 §.

Har krigsrätt meddelat dom i enskild parts frånvaro, skall domen delgivas parten genom rättens försorg. Särskild underrättelse till parten om tiden och sättet för domens meddelande erfordras ej.

Vad i denna paragraf stadgas om dom äger motsvarande tillämpning å slutligt beslut.

105 §.

Talan mot krigsrätts dom eller beslut skall fullföljas hos den hovrätt, under vilken krigsrätten hör.

I fall som avses i 104 § räknas tiden för fullföljd av talan från den dag, då klaganden erhöll del av domen eller beslutet.

Anmälan av vad skall göras hos krigsrätten. Fullföljdsinlaga avlämnas till krigsrätten eller till befattningshavare vid krigsmakten som närmast äger bestraffningsrätt över klaganden. Krigsman som lyder under kompani-chef eller motsvarande chef må ock avlämna inlagan till denne. Fullföljdsinlaga som sålunda avlämnas till befattningshavare vid krigsmakten skall anses hava därigenom inkommit till rätten.

106 §.

Konungen äger för tid då krigsrätt är inrättad föreskriva skyldighet för hovrätt under vilken krigsrätten hör att sammanträda utom förläggning-orten för huvudförhandling i militära mål.

Förslag
till
Lag
om införande av militära rättegångslagen.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Militära rättegångslagen skall jämte vad här nedan stadgas lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1949.

2 §.

Genom militära rättegångslagen upphävas lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes;

184—204, 206 och 207 §§, 208 § andra stycket samt 209 och 209 a §§ strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 (nr 324);

2 och 3 §§ lagen den 11 mars 1927 (nr 50) med vissa till strafflagen för krigsmakten och lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes anslutna bestämmelser angående flygvapnet;

lagen den 9 juni 1944 (nr 292) angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet;

lagen den 10 juli 1947 (nr 635) om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid krigsdomstol;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller författning eller i reglementen, instruktioner eller andra särskilda föreskrifter stridande mot militära rättegångslagen.

3 §.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till lagrum som ersatts genom bestämmelse i militära rättegångslagen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

4 §.

I fråga om mål, som före militära rättegångslagens ikraftträdande varit föremål för handläggning vid domstol eller hos befälhavare vid krigsmakten, vilken ägt avgöra målet eller föranstalta om krigsrätts sammankallande för dess behandling, så ock beträffande ärende om nåd i sådant mål skall äldre lag tillämpas. Följande avvikelser skola dock gälla:

1. Från och med den dag Konungen bestämmer skall Svea hovrätt vara krigsöverdomstol i krigshovrättens ställe. Därvid skola de uppgifter, som författningsenligt åvila krigshovrättsrådet, enligt presidentens bestämmande fullgöras av ledamot i hovrätten eller tjänsteman vid denna samt de, som ankomma på överkrigsfiskalen, av advokatfiskalen vid hovrätten.

2. Har ansökan om resning eller om återställande av försutten tid eller besvär över domvilla inkommit efter militära rättegångslagens ikraftträ-

dande, skall nya rättegångsbalken tillämpas beträffande ansökningen eller besvären, ehuru målet behandlats enligt äldre lag.

3. Mål som efter vilandeförklaring eller på grund av återförvisning eller av annan sådan anledning skolat efter den 30 juni 1949 återupptagas av bestraffningsberättigad befälhavare eller av domstol som först handlagt målet skall i stället upptagas av domstol, som enligt ny lag är behörig, och jämväl i övrigt behandlas enligt ny lag.

4. I fråga om sättet för befordran till verkställighet av krigsdomstols utslag och befälhavares beslut skall gälla vad i sådant hänseende stadgats beträffande dom eller beslut i militärt mål som avses i militära rättegångslagen.

5 §.

Mål angående åtal mot krigsman jämlikt § 4 mom. 14 tryckfrihetsförordningen skall anses såsom militärt mål.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 januari 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ny militär rättegångslag*. Föredraganden anför följande.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 juni 1945 uppdrog dåvarande departementschefen åt rådmannen Erik Wilhelmsson att inom departementet verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid och vissa därmed sammanhängande spörsmål. Översten G. F. Brinck, ledamoten av riksdagens andra kammare C. P. Olsson, landsfogden K. G. Persson, hovrättsrådet, numera militieombudsmannen N. I. Regner, ledamoten av riksdagens andra kammare, borgmästaren A. O. E. Rylander, häradshövdingen E. G. H. Siljeström, ledamoten av riksdagens andra kammare O. E. Werner och advokaten H. O. E. Wiklund utsågos att deltaga i överläggningar med utredningsmannen.

Utredningen har den 17 december 1946 avgivit betänkande angående revision av det militära rättegångsväsendet (SOU 1946: 91). Efter remiss ha yttranden över betänkandet inkommit från justitiekanslersämbetet, Svea hovrätt, Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, krigshovrätten, statskontoret, Stockholms rådhusrätt, överbefälhavaren, försvarsgrenscheferna, försvarets civilförvaltning, som enligt remissen haft att yttra sig allenast i vad avsåge ämnen som berörde verket, samt från hemvärnsrådet, som haft att yttra sig i ämnen som berörde hemvärdet. Yttranden ha vidare inkommit från överståthållarämbetet och magistraterna i Uppsala, Linköping, Visby, Karlskrona, Göteborg och Östersund. Överståthållarämbetet och de nämnda magistraterna ha bifogat yttranden från stadsfullmäktige i respektive städer, varjämte överståthållarämbetet överlämnat ett yttrande av t. f. förste stadsfiskalen i Stockholm. Dessutom ha yttranden inkommit från stadsfullmäktige i Skövde, föreningarna Sveriges häradshövdingar, Sveriges stadsdomare, Sveriges landsfogdar, Sveriges landsfiskaler, Sveriges stadsfiskaler, Sveriges krigsdomare och auditörer samt Sveriges krigsfiskaler, ävensom från Sveriges advokatsamfund,

svenska stadsförbundet, landsorganisationen, svenska officersförbundet, svenska underofficersförbundet, försvarsväsendets underbefälsförbund, civilmilitära tjänstemannaförbundet, centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden, svenska reservunderofficersförbundet och värnpliktiga officerares riksförbund.

På grundval av betänkandet och med ledning av de däröver avgivna yttrandena har inom justitiedepartementet utarbetats ett utkast till militär rättegångslag. Efter remiss ha yttranden över lagutkastet och en därvid fogad promemoria avgivits av samtliga nyss angivna remissinstanser utom statskontoret, stadsfullmäktige i Skövde, svenska stadsförbundet, landsorganisationen och svenska reservunderofficersförbundet samt därjämte av organisationsnämnden och — i vad avsåge gränsdragningen mellan deras verksamhetsområden — av riksdagens justitieombudsman och militieombudsman. Sedan lagutkastet därefter varit föremål för överarbetning inom justitiedepartementet och i samband därmed ett förslag till lag om införande av militära rättegångslagen upprättats, anhåller jag nu att få upptaga frågan till behandling.

Innan jag övergår till att närmare redogöra för lagförslagen — vilka torde få såsom bilagor fogas till detta protokoll — vill jag i korthet erinra om nu gällande bestämmelser rörande den militära jurisdiktionen och om tidigare förslag i ämnet ävensom något beröra främmande rätts ställning till frågan.

Historik och främmande rätt m. m.

Det militära rättegångsväsendet enligt nu gällande bestämmelser.

Lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes — i fortsättningen betecknad RLK — innehåller i 1—7 kap. (1—36 §§) och 15 kap. (83—90 §§) bestämmelser rörande krigsdomstolarnas organisation och åklagare vid dessa domstolar. I 9 kap. (39—49 §§) meddelas regler om vilka mål som höra till krigsdomstolarna ävensom bestämmelser angående de särskilda krigsdomstolarnas behörighet. I 8 kap. (37 och 38 §§) och 10—13 kap. (50—81 §§) regleras förfarandet i mål som tillhöra krigsdomstol. Bestämmelser angående verkställighet av utslag upptagas i 14 kap. (82 §), och slutligen ha i 16 och 17 kap. (91—103 §§) upptagits stadganden rörande tvångsmedel samt vissa allmänna föreskrifter. Bestämmelser rörande den disciplinära bestraffningsrätt som tillkommer militära befälhavare äro intagna i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 (nr 324), i det följande betecknad SLK. Bestämmelserna återfinnas i lagens 16—21 kapitel (184—210 §§).

Underdomstolar vid krigsmakten äro under vanliga i fred rådande förhållanden krigsrätter med två civila och två militära ledamöter. Vid regemente eller därmed likställt truppförband (kår) av armén, kustartilleriet och flygvapnet skall finnas *r e g e m e n t s k r i g s r ä t t* samt vid envar av flottans stationer *s t a t i o n s k r i g s r ä t t*. Beträffande andra avdelningar

av krigsmakten än de nu nämnda är stadgat, att Konungen äger antingen inrätta särskild krigsrätt för en eller flera sådana avdelningar eller ock bestämma att dylik avdelning skall lyda under viss regements- eller stationskrigsrätt. För närvarande finnas fem särskilda krigsrätter, nämligen i Stockholm, Härnösand, Boden och Kiruna samt vid kustflottan. Bestämmelser om hänförande av särskilda avdelningar under regements- och stationskrigsrätter äro meddelade genom kungörelse den 25 september 1942 (nr 812).

De civila ledamöterna i nu nämnda krigsrätter utgöras av krigsdomare och auditör. Den förre, som är krigsrättens ordförande, skall förordnas av Konungen för viss tid eller i särskilda fall utnämnas till befattningen. Krigsdomare skall ha fullgjort vad som föreskrives för att nyttjas i domarämbete och i sådana värv ha ådagalagt insikt och erfarenhet. Till krigsdomare skall företrädesvis utses ordinarie domare i allmän underrätt. Samtliga nuvarande krigsdomare äro förordnade till 1948 års utgång. Samme person må anställas såsom krigsdomare vid flera krigsrätter. Såsom ställföreträdare för krigsdomare må förordnas vice krigsdomare.

Enligt lagen är det förutsatt att auditör vid regements- och stationskrigsrätt skall utnämnas av Konungen. Samtliga auditörsbefattningar äro emellertid tillsatta tillsvidare. Auditören kan liksom krigsdomaren anställas vid flera krigsrätter. Ställföreträdare för auditör, vice auditör, må förordnas då så anses erforderligt. För behörighet att vara auditör eller vice auditör krävas samma kvalifikationer som för behörighet att utöva domarämbete.

De militära ledamöterna, vilka växla allt efter den tilltalades tjänstegrad, förordnas av vissa högre militära befälhavare för ett år i sänder eller av Konungen för visst mål, då detta rör åtal mot generalsperson eller flaggman. Vid åtal mot militär eller civilmilitär av officers grad eller tjänstklass skola städse officerare tjänstgöra i krigsrätten; vid åtal mot underofficer eller någon av manskapet tjänstgöra en officer och en underofficer.

För visst fall är stadgat, att krigsrätten är domför även om krigsdomaren ej är tillstädes i rätten. Detta gäller i mål och ärenden, vilka angå allenast fråga om ersättningsskyldighet för krigsmakten tillhörig egendom som skadats eller förlorats. Vid handläggning av dylika mål och ärenden kan krigsrätten följaktligen utgöras av auditören, vilken därvid fungerar såsom ordförande, samt två militärer. De senare skola i sådana fall vara officerare av kaptens grad.

Den nu beskrivna organisationen av krigsrätterna är, såsom förut sagts, avsedd för fredstid. Då i händelse av krig eller krigsfara krigsmakten mobiliseras, följer därmed en förändring även i de militära domstolarnas organisation. I detta avseende göres enligt lagen skillnad mellan total och partiell mobilisering. I förra fallet, dvs då hela krigsmakten ställts på krigsfot, upphöra samtliga förut omnämnda krigsrätter och i deras ställe träda fältkrigsrätter i verksamhet. I senare fallet åter är det överlämnat åt Konungen att avgöra, huruvida fältkrigsrätter skola inrättas vid de

avdelningar som mobiliseras. Fältkrigsrätterna skola bestå av tre ledamöter, varav en civil (fältkrigsdomare) och två militära. Fältkrigsdomaren skall i regel vara ordförande. Till fältkrigsdomare skall förordnas krigsdomare eller auditör — vilka enligt instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler den 30 juni 1942 äro skyldiga att mottaga sådant förordnande — eller ock, där sådan ej finnes att tillgå, annan person med kompetens för domarämbete.

Regements- och stationskrigsrätterna samt de särskilda krigsrätterna lyda under k r i g s h o v r ä t t e n, vilken är organiserad såsom en särskild avdelning av Svea hovrätt och utgöres av ordföranden å en av hovrättens divisioner såsom ordförande, en annan ledamot i samma hovrätt, ett krigshovrättsråd och två militära ledamöter, de sistnämnda förordnade av Konungen för tre år i sänder. Krigshovrätten dömer över besvär, som där anföras mot krigsrätts utslag eller mot befälhavares beslut i disciplinmål eller om åläggande av ersättningsskyldighet, och upptager därjämte såsom första instans vissa mål, i huvudsak sådana som röra tjänstefel av ledamöter i krigsrätt eller av befälhavare vid utövningen av den disciplinära bestraffningsrätten och vad därmed äger samband. Även efter inrättande av fältkrigsrätter vid samtliga eller vissa av krigsmaktens avdelningar kan krigshovrätten komma att fungera såsom krigsöverdomstol. Emellertid förutsätter lagen, att under krig särskild överdomstol kan bliva erforderlig för armé eller flotta eller annan del av krigsmakten. I sådant fall har Konungen att föranstalta om inrättande av ö v e r k r i g s r ä t t, vilken skall övertaga krigshovrättens uppgifter med avseende å den del av krigsmakten, för vilken den inrättats. Överkrigsrätt skall utgöras av tre militära och två civila ledamöter, de senare benämnda ö verauditörer. Ordförande i överkrigsrätten är den till tjänstegraden främste militäre ledamoten.

Beträffande handläggningen av krigsrättsmål i sista instans gäller enligt § 20 regeringsformen, att mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola i h ö g s t a d o m s t o l e n företagas och avgöras samt att Konungen skall förordna tre militärpersoner av högre grad att såsom ledamöter deltaga i handläggningen. Enligt stadgande i § 22 skola, då i högsta domstolen förekommer mål som nyss nämnts, två av de av Konungen utsedda militära ledamöterna ha säte i domstolen. Dessa bestämmelser gälla såväl i fredstid som under krig.

Såsom åklagare vid de i fredstid verkande krigsrätterna äro anställda särskilda befattningshavare, k r i g s f i s k a l e r, vilka förordnas av Konungen. Krigsfiskal skall antingen äga kompetens för domarämbete eller ha tjänstgjort såsom åklagare vid allmän underrätt och vid avlagt prov visat sig äga erforderlig kännedom om militära lagar och författningar. Såsom ersättare kunna förordnas vice krigsfiskaler. Särskild åklagare må för visst mål förordnas av justitiekanslern, då detta med hänsyn till målets beskaffenhet är erforderligt. Krigsfiskalernas uppgifter äro ej helt begränsade till de egentliga åklagarfunktionerna. Jämlikt instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler åligger det sålunda de senare att be-

vaka kronans rätt och föra dess talan i sådana vid krigsrätt förekommande mål och ärenden, som angå förlorad eller skadad egendom tillhörande krigsmakten. Krigsfiskal vid fältkrigsrätt förordnas av befälhavaren för den avdelning där krigsrätten inrättats.

Vid krigshovrätten är såsom åklagare och kronans ombudsman i dithörande mål anställd en överkrigsfiskal, på vilken tillika ankommer att öva tillsyn över åklagartjänstens handhavande vid krigsrätterna.

De mål som höra till krigsdomstolarna äro i stort sett sådana som angå brott begångna i tjänst vid krigsmakten. Därtill komma i viss utsträckning mål rörande brott, vilka visserligen icke begåtts i tjänsten men likväl äga ett nära samband med denna. De brott som sålunda kunna ifrågakomma äro till största delen behandlade i SLK.

I viss utsträckning äro här avsedda brott sådana, som innefatta åsidosättande av speciellt militära tjänsteplikter och icke äga direkt motsvarighet i allmänna strafflagen, i det följande betecknad SL. Hit höra exempelvis rymning och olovligt undanhållande, ohörsamhet mot förman, missbruk av förmanskap och försummelse under vakttjänst. Till militära brott i denna inskränkta betydelse — s. k. rent militära brott — höra även sådana handlingar som, ehuru de strängt taget falla eller kunna falla utom det egentliga tjänsteförhållandet, ansetts särskilt ägnade att undergräva disciplinen inom krigsmakten eller eljest stridande mot militär tukt och ordning, såsom hållande av sammankomst för rådplägning, varigenom brott mot krigslydnaden kan föränledas, och förargelseväckande beteende eller fylleri inom militära etablissement eller områden, som ej äro att hänföra till allmän plats. I SLK upptagas därjämte åtskilliga brott, vilka äro straffbelagda även i SL, såsom misshandel och ärekränkning. Då sådana brott begås av militär personal, ha de ansetts under vissa förhållanden, på grund av gärningsmannens tjänsteställning eller de speciellt militära intressen som genom förbrytelserna sättas på spel, erhålla en sådan särskild karaktär, att de böra straffas annorlunda än eljest. Jämte dessa s. k. militärt kvalificerade brott finnas slutligen i SLK omnämnda vissa brott, beträffande vilka strängare bestraffning än enligt SL icke befunnits motiverad av gärningsmannens egenskap av krigsman och vilka upptagits i lagen huvudsakligen av processuella skäl, nämligen för att tekniskt underlätta gränsdragningen mellan de allmänna domstolarnas och krigsdomstolarnas inbördes behörighet. I dessa fall har brottet omnämnts i SLK med förklaring, att det skall straffas efter allmän lag. I några fall har dock beträffande sistberörda slag av brott, jämte det hänvisning givits till straffbestämmelse i SL, föreskrivits att bötesstraff må ersättas med disciplinstraff.

Jämlikt RLK åligger det krigsdomstol att verkställa undersökning i mål och ärende i fall, då bestämmelse meddelats därom i särskild författning. På grund härav ankommer det i viss utsträckning på krigsrätt att till utredning upptaga ärenden angående förlust av eller skada å krigsmakten tillhörig egendom. Sådana undersökningsärenden kunna utvecklas till en rättegång i egentlig mening, nämligen om under handläggningen av ärendet

krigsfiskal eller annan som är satt att bevaka kronans rätt framställer yrkande om ersättning.

Beträffande de militära målens anhängiggörande gäller för närvarande i huvudsak följande. I tjänstereglementet för krigsmakten stadgas en allmän skyldighet för militär befälhavare, som icke själv äger bestraffningsrätt, att hos vederbörande chef anmäla begångna förseelser som påkalla bestraffning. Även anmälan av enskild målsägande, som tillhör krigsmakten, skall göras i sådan ordning. Närmare utredning om förseelsen åvägabringas genom militärt förhör. Finner befälhavaren att målet ej är sådant att det kan avgöras i disciplinär ordning, skall det av befälhavaren remitteras till krigsrätten och handlingarna i målet överlämnas till krigsdomaren. Sedan denne efter samråd med befälhavaren bestämt tid och plats för krigsrättens sammanträde, skall befälhavaren kalla auditören och de militära ledamöterna till sammanträdet samt tillika med underrättelse härom överlämna handlingarna i målet till åklagaren. Det ankommer på denne att verkställa den ytterligare utredning som kan vara erforderlig. Sammanträde med krigsrätt skall utsättas att äga rum så snart lämpligen kan ske. Är tilltalad häktad eller intagen i förvarsarrest, skall krigsrätten sammanträda inom åtta dagar från det krigsdomaren mottagit anmälan om målet. Sammanträdet skall i regel hållas å ort där den avdelning av krigsmakten, vid vilken krigsrätten är inrättad, befinner sig.

I fråga om själva domstolsförfarandet gälla i allt väsentligt samma regler, som härutinnan jämlikt rättegångsbalken och dithörande författningar tillämpas vid de allmänna domstolarna. Även beträffande verkställighet av krigsdomstolarnas utslag skall i huvudsak allmän lag lända till efterrättelse. Föreskrifter i nu nämnda avseenden, vilka innebära komplettering eller avvikelser från allmänna regler, ha upptagits i RLK allenast i den mån detta varit påkallat med hänsyn till militära förhållanden eller den speciella domstolsorganisationen.

Såsom tidigare antytts tillkommer det i vissa mål militär befälhavare att ålägga disciplinstraff. Till sådana mål, disciplinmål, räknas mål angående överträdelse av vissa straffbestämmelser i SLK, då disciplinstraff ingår i straffskalan. Så är förhållandet med t. ex. rymning och olovligt undanhållande, vägran eller underlåtenhet att fullgöra förmans befallning, förargelseväckande beteende och fyleri samt i allmänhet vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjänsten. Den militära rättsskipningen är följaktligen, vad angår första instansen, fördelad mellan krigsdomstolarna och de befälhavare, åt vilka bestraffningsrätt är anförtrodd. Bestraffningsrätt tillkommer såsom regel endast chefer för regementen och likställda förband eller högre befälhavare samt vid flottan fartygschefer m. fl. av minst regementsofficers grad. Vid utövande av bestraffningsrätten biträdes befälhavaren av auditören vid den krigsrätt, som har att upptaga mål från den ifrågasvarande avdelningen av krigsmakten. Innan befälhavaren ålägger disciplinstraff, är han sålunda skyldig att inhämta yttrande av auditören rörande tillämpligt lagrum och vilket straff som bör åläggas. Auditören blir jämte befälhavaren ansvarig för straffbeslutet, därest han icke antecknat

reservation till protokollet. Sedan befälhavaren ålagt bestraffning för ett i disciplinär ordning straffbart förfarande, kan därefter någon ansvarstalan vid domstol icke väckas av vare sig åklagare eller målsägande. Den dömde står däremot öppet att hos krigshovrätten anföra besvär emot beslutet. Ålagt disciplinstraff skall emellertid genast verkställas utan hinder av anförda besvär.

För mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning må i stället för disciplinär bestraffning användas olika i SLK bestämda former av tillrättavising. Rätt att meddela tillrättavising tillkommer bestraffningsberättigade befälhavare ävensom bataljons- och kompanichefer samt vissa andra befälhavare.

Genom lagen den 9 juni 1944 om behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet ha bestraffningsberättigade befälhavare erhållit befogenhet att ålägga ersättningsskyldighet till kronan för förlust av eller skada å egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten, såframt ersättningsbeloppet ej överstiger etthundra kronor. Innan fråga om ersättningsskyldighet upptages till prövning, skall undersökning rörande förlusten eller skadan ske. Befälhavaren skall före åläggandet inhämta yttrande av vederbörande auditor rörande ersättningsskyldigheten och ersättningens belopp. Finner befälhavaren att vad den ersättningsskyldige har att gälda överstiger etthundra kronor, skall målet överlämnas till krigsdomstol. Ej heller må beslut om ersättningsskyldighet av befälhavare meddelas, därest fråga tillika är om straffansvar och målet därom överlämnas till krigsdomstol. Talan mot befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet föres hos krigshovrätten. Beslutet må icke verkställas förrän det vunnit laga kraft.

Tidigare förslag om krigsdomstolarnas avskaffande.

Gällande lag om krigsdomstolarna och rättegången därstädes grundar sig på ett förslag, upprättat av en kommitté som år 1901 tillsattes för revision av då gällande militära strafflag och rättegångsförordning, i syfte att anpassa dessa författningar efter förhållandena vid en krigsmakt bestående av värnpliktiga. Samma års riksdag framkastade även, för beaktande vid revisionen, den frågan huruvida särskilda krigsdomstolar fortfarande borde bibehållas eller de mål, som handlades av dessa, skulle kunna utan skada överflyttas till de allmänna domstolarna, särskilt rådhusrätterna.

Kommittén, som år 1905 avgav sitt förslag, påpekade att specialdomstolar i brottmål i allmänhet blivit avskaffade men att undantag gjorts för krigsdomstolarna. Kommittén ansåg emellertid att särskilda krigsdomstolar fortfarande borde finnas.

De av kommittén avgivna förslagen blevo efter vissa omarbetningar genom proposition (nr 57) förelagda 1914 års *senare riksdag*. I anledning av propositionen väcktes en motion med hemställan att riksdagen måtte antingen för sin del antaga en lagstiftning, byggd på grundsatsen om ifråga-

varande speciallagstiftnings väsentliga upphörande i fredstid och de militära brottens hänskjutande till bedömande enligt allmän strafflag och avdömande av de allmänna domstolarna, eller, om detta ej kunde då bifallas, avslå propositionen och hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till en sådan lagstiftning som av motionärerna förordats.

Lagutskottet anförde i avgivet utlåtande (nr 22) bl. a. att en så genomgripande förändring i fråga om de militära målens behandling i första instans som i motionen avsåges borde — därest den vid en närmare prövning kunde finnas nödig och nyttig — komma till stånd först i samband med den förestående reformen av den allmänna processlagstiftningen och de förändringar i de allmänna domstolarnas organisation, som därav måste bli en följd. Motionen avslogs av riksdagen, vilken däremot i huvudsak antog de genom propositionen framlagda lagförslagen.

Frågan om krigslagstiftningens upphävande blev vid 1919 års riksdag ånyo föremål för behandling i anledning av motioner. I dessa hade frågan sammankopplats med spörsmålet om försvarsväsendets avveckling. Motionerna avslogos under hänvisning till den då i utsikt ställda försvarsrevisionen.

I anledning av motioner vid 1920 års riksdag avlät riksdagen skrivelse (nr 227) med anhållan att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Kungl. Maj:t uppdrog samma år åt en kommitté — 1920 års krigslagstiftningskommitté — att verkställa utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas. Kommittén avlämnade under år 1922 betänkande med förslag till lag om handläggning av militära brottmål och undersökningsärenden under fredstid jämte andra författningar (SOU 1922: 34).

Enligt kommitténs förslag skulle de allmänna underrätterna och hovrätterna döma i »militära brottmål», varmed avsågs mål vilka enligt gällande lag tillkommo krigsdomstolarna och för vilkas anhängiggörande och handläggning vid allmänna domstolar skulle gälla de särskilda reglerna i förslaget. Såsom huvudregel i fråga om forum innehöll förslaget, att militärt brottmål skulle upptagas vid underrätten i den ort, där den avdelning av krigsmakten, som den tilltalade tillhörde eller som målet närmast angick, hade sin av Konungen bestämda ordinarie förläggning. Undantag från denna regel kunde för vissa fall föreskrivas av Konungen, som jämväl ägde förordna, att underrätt skulle sammanträda annorstädes än på den ordinarie sammanträdesorten. Auditörerna skulle bibehållas såsom befälhavarnas biträden vid utövandet av den disciplinära bestraffningsrätten och skulle tillika handha åklagartjänsten vid underrätterna i militära mål.

Beträffande den militära sakkunskapen förutsattes, att denna skulle föreläggas av parterna själva eller av åklagaren-auditören samt att jämväl domstolen eller dess ordförande skulle ex officio kunna inkalla sakkunnig att närvara under förhandlingarna i militära mål. Undersökningsärenden skulle upptagas av en nämnd bestående av auditören och två militära ledamöter.

Betänkandet remitterades till militära och civila myndigheter och domstolar för yttrande. Samtliga avstyrkte kommitténs förslag. Detta blev sedermera ej föremål för vidare behandling.

Vid 1932 års riksdag väcktes flera motioner, vari hemställdes, att riksdagen måtte anhålla att Kungl. Maj:t ville framlägga förslag bl. a. om avskaffande av de militära domstolarna i fredstid.

I enlighet med hemställan av första lagutskottet avlät riksdagen skrivelse (nr 68) med anhållan att Kungl. Maj:t ville föranstalta om undersökning bl. a. angående frågan huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som hörde till krigsdomstolarnas upptagande, kunde ske redan under nuvarande rättegångssystem.

I anledning av denna skrivelse upptogs frågan om krigsdomstolarnas avskaffande till behandling inom justitiedepartementet. På grundval av därvid verkställd utredning framlades vid 1933 års riksdag proposition (nr 223) med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Enligt detta förslag skulle de i fredstid fungerande krigsdomstolarna upphöra och de allmänna domstolarna i egenskap av krigsdomstolar träda i deras ställe. Särskild krigsrätt skulle dock kunna inrättas vid kustflottan. Militärt mål, som tillhörde underdomstol, skulle såsom regel upptagas av allmän underdomstol i den ordinarie förläggningssorten för den avdelning av krigsmakten, som den tilltalade tillhörde eller som målet närmast angick. Avsikten var, att i första hand rådhusrätt skulle ifrågakomma som krigsdomstol. Militära ledamöter skulle icke finnas vare sig i underrätt eller i hovrätt. Särskild krigsrätt skulle bestå av tre civila domare. Vid handläggning av militärt mål inför underrätt ävensom vid muntligt förhör i hovrätt skulle befattningshavare vid krigsmakten, som därtill förordnades, äga vara tillstädes för att lämna de upplysningar, som kunde erfordras. När det befanns erfordrerligt, skulle även rätten eller dess ordförande kunna påkalla dylikt förordnande. Vid handläggning av undersökningsmål skulle rätten kunna bestå av endast en lagfaren ledamot. I övrigt skulle vanliga regler om rättens sammansättning gälla; i häradsrätt skulle alltså nämnd äga säte i rätten. Auditörens åligganden såsom biträde åt befälhavaren vid handläggning av disciplinmål skulle enligt förordnande av Kungl. Maj:t ankomma på lagfaren befattningshavare vid allmän domstol. Allmän åklagare vid vederbörande underrätt skulle utföra åtal även i militära mål. Om militärt mål med hänsyn till sin beskaffenhet och domstolens arbete i övrigt ej lämpligen kunde utsättas att förekomma vid allmän underrätts ordinarie sammanträde, skulle extra sammanträde för målets handläggning hållas. Bestämmelserna om befälhavares bestraffningsrätt i disciplinmål lämnades i förslaget orubbade.

Lagrådet hade i avgivet utlåtande av hänsyn till konstitutionella betänkligheter funnit sig böra avstyrka, att lagförslaget förelades riksdagen. Lagrådets erinran avsåg det förhållandet, att förslaget i lagtekniskt hänseende givits viss utformning som återverkade på tolkningen av grundlagsstadgan-

den, vari uttrycket krigsdomstol användes. Jämväl i andra hänseenden gjorde lagrådet erinringar mot förslaget.

I utlåtande (nr 51) över propositionen jämte i anledning därav väckta motioner framställde första lagutskottet anmärkningar i olika hänseenden mot propositionen. Sålunda ansåg utskottet de av lagrådet i konstitutionellt avseende framförda betänkligheterna vara förtjänta av beaktande. Utskottet biträdde jämväl erinringar som lagrådet framställt mot den påföljden av förslaget att innehållet av rättegångsreglerna för militära mål skulle hämtas från tre olika huvudkällor, nämligen den föreslagna lagen, krigsdomstolslagen och allmän straffprocesslag. Dessa lagrådets anmärkningar fann utskottet vara av sådan beskaffenhet att de i och för sig gjorde det synnerligen tveksamt, om det framlagda förslaget borde antagas. Vidare framhöll utskottet att, om förslagets genomförande skulle leda till en ökad användning av den disciplinära bestraffningsrätten, detta enligt utskottets mening skulle medföra en avsevärd försämring av rättsvården. Utskottet erinrade i detta sammanhang om anmärkningar som militieombudsmannen gjort angående bristfälligheten av det material, varpå befälhavaren hade att grunda sina avgöranden. Härjämte fann utskottet, att förslagets bestämmelser i viss mån kunde antagas komma att medföra ett försvagande av auditörsinstitutionen och därigenom äventyra den disciplinära bestraffningsrättens utövande under fullt betryggande former. Utskottets yttrande utmynnade i hemställan, att propositionen icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation, vari hemställdes om bifall till propositionen.

Utskottets hemställan bifölls av första kammaren utan votering, medan andra kammaren biföll reservationen. Frågan hade alltså förfallit vid 1933 års riksdag.

Vid samma riksdag hade i proposition (nr 226) framlagts förslag till sådan ändring i § 20 regeringsformen, att det militära inslaget i högsta domstolen vid krigsrättsmåls handläggning skulle avskaffas. Sedan konstitutionsutskottet avstyrkt bifall till propositionen, stannade vid ärendets behandling i kamrarna dessa i skiljaktiga beslut, i det att första kammaren biföll utskottets hemställan, medan andra kammaren såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antog det genom propositionen framlagda förslaget.

År 1934 tillkallades inom justitiedepartementet sakkunniga för att verkställa utredning av frågan om sådana ändringar i grundlagarna, att spørgmålet om krigsdomstolarnas avskaffande kunde lösas oberoende av bestämmelser i grundlag om jurisdiktionen i militära mål. De sakkunniga uttalade såsom sin uppfattning, att dylika grundlagsändringar icke kunde anses vara förenade med konstitutionella betänkligheter. Det syntes dem tvärtom varken erforderligt eller lämpligt, att regleringen av den militära jurisdiktionen i de lägre instanserna skulle ha grundlags helgd.

På grundval av ett av nämnda sakkunniga uppgjort förslag framlade

Kungl. Maj:t genom proposition (nr 98) till 1936 års riksdag förslag till ändrad lydelse av de paragrafer i grundlagen, i vilka krigsdomstolarna berördes. Till stöd för förslaget anförde föredragande departementschefen i propositionen, att genom förslagets antagande den fördelen skulle vinnas, att en reform av krigslagstiftningen kunde genomföras så snart utredningen därom blivit slutförd. Konstitutionsutskottet avstyrkte i utlåtande (nr 39) bifall till propositionen, därvid utskottet framhöll, att frågan om krigsdomstolarnas avskaffande icke vore av så brådskande natur, att spørsmålet om de härför erforderliga ändringarna i grundlagarna borde göras till föremål för prövning, förrän ett eventuellt lagförslag angående krigsdomstolarnas avskaffande förelades riksdagen. För ett uppskov med grundlagsfrågan talade enligt konstitutionsutskottets mening även att frågan om en humanisering av den militära strafflagstiftningen ännu väntade på sin lösning. — Konstitutionsutskottets hemställan om avslag å propositionen bifölls av riksdagen.

Vid 1945 års riksdag väcktes motioner, vari hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla att frågan om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid måtte upptagas till utredning i samband med utredningen om en revision av strafflagen för krigsmakten.

I utlåtande (nr 24) i anledning av motionerna anförde första lagutskottet — efter att ha erinrat om frågans tidigare behandling — i huvudsak följande.

Det har sedan lång tid tillbaka i olika hänseenden ansetts olämpligt att söndersplittra domstolsorganisationen genom att skapa specialdomstolar för olika arter av mål. Särskilt olämplig har en sådan anordning med specialdomstolar ansetts vara inom straffrättskipningen. Genom att vissa grupper av medborgare i brottmål ha att svara inför särskilda domstolar kan lätt grundsatsen om allas likhet inför lagen komma att trädas för nära. Principen har därför varit att avskaffa specialdomstolarna, där icke vägande skäl talat för deras bibehållande.

Vad särskilt krigsdomstolarna angår lär ock vara obestriddigt, att de inom breda folklager icke uppbäras av samma förtroende som de allmänna domstolarna. Orsaken till denna bristande tillit torde främst vara att söka i krigsdomstolarnas sammansättning. Hos menige man inger denna lätt den misstanken, att manskapets synpunkter icke bli behörigen beaktade, då inom domstolen sitta endast överordnade och ej någon representant för manskapet.

Som motiv för krigsdomstolarnas bibehållande har i främsta rummet åberopats behovet av militär sakkunskap inom domstolarna, när dessa ha att bedöma militära brottmål. Enligt utskottets mening fordras icke i de militära målen speciell fackkunskap i högre grad än i åtskilliga andra mål, som handläggas av de allmänna domstolarna. Man torde snarare kunna säga, att vid dessa ofta förekomma mål av betydligt mera invecklad och sär egen beskaffenhet än de militära brottmålen. Därest undantagsvis behov av militär sakkunskap skulle föreligga, skulle sådan kunna tillföras de allmänna domstolarna på samma sätt som eljest sker då särskild fackkunskap erfordras.

Bakom kravet på militär medverkan i krigsdomstolarna står enligt utskottets uppfattning icke ett verkligt behov av sådan sakkunskap för att

klarlägga ett eljest svårförståeligt händelseförlopp utan snarare en fruktan för att den militära uppfattningen om disciplinens betydelse icke skall bli tillräckligt beaktad i en domstol som icke delvis består av militärer. Utskottet inser till fullo disciplinens betydelse för en stark försvarsmakt, men utskottet anser, att det saknas anledning antaga, att de allmänna domstolarna icke i tillbörlig utsträckning skulle beakta de disciplinära synpunkterna.

Då utskottet på grund av vad nu anförts anser övervägande skäl tala för att krigsdomstolarna avskaffas, hyser utskottet liksom vid 1920 och 1932 års riksdagar den uppfattningen att det endast är under fred som särskilda krigsdomstolar kunna avvaras. Under krig — varmed synes böra likställas tid varunder rikets krigsmakt eller del därav för annat ändamål än övning ställes på krigsfot — torde en organisation med särskilda krigsdomstolar vara nödvändig. Detta förhållande kan emellertid icke anses utgöra ett skäl för deras bibehållande även under fredliga förhållanden. Kärnan i de krigsrätter, som enligt på förhand fastställd organisation skola finnas under krigstid, kommer att bildas av de ledamöter i de allmänna domstolarna, som redan i fredstid sysslat med de militära målen.

På grund av vad utskottet anfört hemställdes, att riksdagen i anledning av de väckta motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid samt för riksdagen snarast möjligt framlägga det förslag, som därav kunde föranledas.

Fem utskottsledamöter reserverade sig mot utskottets utlåtande. I en reservation av herrar Linnér, Siljeström och Ljungberg hemställdes på anförda skäl, att riksdagen i anledning av motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som hörde till krigsdomstolarnas upptagande, kunde låta sig genomföra. I en av herrar Westman och Werner avgiven reservation hemställdes, att riksdagen måtte i anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag dels om ändring i krigsdomstolarnas sammansättning, därvid frågan om ett visst lekmannainflytande ävensom en större domarekompetens hos domstolens militära bisittare jämväl syntes böra övervägas, dels ock huruvida och i vad mån vissa till krigsdomstol hörande mål lämpligen kunde överföras till avgörande vid allmän domstol.

Under frågans behandling i första kammaren yrkades dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels att kammaren skulle bifalla den av herrar Westman och Werner vid utlåtandet avgivna reservationen samt dels att riksdagen i anledning av motionerna skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös och objektiv utredning, om krigsdomstolarna skulle kunna avskaffas i fredstid, samt för riksdagen framlägga det förslag, som därav kunde föranledas.

I andra kammaren yrkades bifall till, förutom utskottets hemställan, den av herrar Westman och Werner avgivna reservationen.

I båda kamrarna bifölls vad utskottet hemställt. Med anledning härav avlät riksdagen den 14 april 1945 skrivelse (nr 134) vari hemställdes, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaf-

fande i fredstid samt för riksdagen snarast möjligt framlägga det förslag, som därav kunde föranledas. Med anledning av skrivelsen tillsattes den av mig inledningsvis omnämnda utredningen.

Främmande rätt.

Specialdomstolar för militära mål torde ha funnits i samtliga europeiska länder intill åren omkring 1920. Vid denna tid utfärdades emellertid i Danmark, Norge, Tyskland och Österrike lagar, varigenom krigsdomstolarna därstädes avskaffades och militärjurisdiktionen, i den mån den icke skulle utövas i disciplinär ordning, överfördes till de allmänna domstolarna. I sistnämnda båda länder infördes sedermera krigsdomstolar igen; i Tyskland skedde detta 1933.

Utredningen har i betänkandet lämnat vissa närmare uppgifter rörande det militära rättegångsväsendet i Danmark, Finland, Norge och Schweiz (s. 18 f, 128 f, 139 f, 163 f och 205 ff). Av redogörelsen framgår, att särskilda domstolar för handläggning av militära mål jämväl i fredstid alltjämt finnas i Finland och Schweiz men däremot icke i Danmark och Norge. Enligt den *danska* militära rättegångslagen, som trädde i kraft den 9 januari 1920, skola de civila domstolarna ha sin vanliga sammansättning vid handläggning av militära mål. Domstolen har dock rätt att i brottmål, där teknisk eller annan sakkunskap synes vara av betydelse, tillkalla två sakkunniga meddomare, vilka emellertid icke behöva vara militärer. I motiven till lagen uttalades särskilt, att rent militära synpunkter ej i och för sig skulle utgöra skäl för en särskild sammansättning av rätten. Den danska lagen gör ingen skillnad mellan freds- och krigsförhållanden, men det förutsattes vid lagens tillkomst att särskilda bestämmelser kunde komma att bli erforderliga i krigstid. Någon sådan speciallagstiftning har dock icke kommit till stånd. I *Norge* avskaffades krigsdomstolarna i fredstid år 1923, och militära förbrytelser skola där — med vissa obetydliga avvikelser — behandlas enligt allmänna regler. Särskilda krigsdomstolar skola dock alltjämt vara inrättade i krigstid. Enligt en *finsk* lag av år 1920 utövas den militära rättskipningen i första instans under fred av särskilda krigsrätter med en lagfaren domare och fyra militära ledamöter, av vilka två skola ha lägst löjtnants grad och två tillhöra underbefälet. I *Schweiz* är jurisdiktionen i militära mål ensartad under fred och krig. Den utövas där av särskilda krigsrätter, som i första instans bestå av en ordförande och sex bisittare, av vilka tre skola vara officerare och tre underofficerare eller manskap. Ordföranden skall tillhöra en särskilt inrättad kår av juridiskt bildade personer, vilka fullgjort viss tids tjänstgöring såsom truppofficerare (Justizoffiziere).

Någon redogörelse för annan utländsk rätts innehåll i fråga om det militära rättegångsväsendet har ej lämnats i betänkandet. I anledning härav ha några remissinstanser, däribland Svea hovrätt, framhållit att avsaknaden av uttömmande redogörelser för främmande rätts innehåll vore en stor brist. Särskilt när det som här gällde en synnerligen ömtålig avvägning mellan å

ena sidan rättssäkerhetssynpunkter och å den andra kravet på uppehållande av disciplinen såsom grundval för militär effektivitet, hade det enligt hovrättens mening varit av största intresse att känna till hur exempelvis de stora västliga demokratierna med sina effektiva militära organisationer och samtidigt stora krav på individuell rättssäkerhet löst ifrågakvarande problem.

På grund härav ha införskaffats även vissa uppgifter angående innehållet i engelsk, nordamerikansk och fransk rätt i fråga om det militära rättegångsväsendet.

Enligt *engelsk* rätt skola rent militära förbrytelser bedömas av särskilda militära domstolar. Andra av krigsman begångna brott kunna bedömas av antingen allmän domstol eller militärdomstol. Krigsrätterna äro av tre slag, nämligen allmänna krigsrätter (general courts-martial), distriktskrigsrätter (district courts-martial) och allmänna fältskyrkrigsrätter (field general courts-martial). De allmänna krigsrätterna äga — liksom i princip även de allmänna fältskyrkrigsrätterna — upptaga åtal mot såväl officerare som meniga, men distriktskrigsrätternas kompetens är begränsad till mål mot meniga och dessa krigsrätter äga icke ålägga strängare straff än fängelse i två år.

Allmän krigsrätt består av minst fem officerare; ordföranden skall i regel ha lägst överstes och de övriga lägst kaptens grad. Vid varje allmän krigsrätt skall finnas en lagfaren Judge Advocate, som har till uppgift att råda domstolen angående tillämpligt lagrum. Denne rådgivare brukar i regel lämna domstolen en kort sammanfattning av målet innan detta avgöres, men han äger icke deltaga i beslutet.

Distriktskrigsrätterna bestå av minst tre officerare. Ordföranden skall ha lägst majors grad. I flertalet fall fungera distriktskrigsrätterna utan biträde av någon Judge Advocate, men en sådan kan tillkallas i mål om svårare brott.

Allmän fältskyrkrigsrätt sammanträder i regel endast då trupper äro i »aktiv tjänst», dvs då de äro engagerade i operationer mot fienden eller deltaga i ockupation av främmande land. En sådan krigsrätt har samma kompetens som en allmän krigsrätt, förutsatt att domstolen är sammansatt av minst tre officerare. Ordföranden skall om möjligt ha lägst kaptens grad. För de allmänna fältskyrkrigsrätterna gälla undantagsregler, enligt vilka proceduren i vissa hänseenden kan vara av mera summarisk karaktär än vid de allmänna krigsrätterna. En Judge Advocate kan utses att biträda allmän fältskyrkrigsrätt.

Av stor betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt är, att varje beslut av krigsdomstol skall underställas en stadfästade myndighet för prövning av såväl sakfrågan som rättsfrågan. Härom finnas utförliga bestämmelser meddelade. Den som blivit dömd av krigsrätt äger begära att den stadfästade myndigheten, oberoende av den obligatoriska omprövningen, upptager hans sak till granskning. Fortsatt omprövning kan begäras hos högre granskningsmyndighet, i sista hand hos Konungen.

En Judge Advocate General, som utses på förslag av krigsministern och ministern för flygvapnet, övervakar rättsskipningen inom armén och flygvapnet. Han granskar och övervakar förfarandet vid alla krigsrätter och

äger att hos vederbörande minister begära undanröjande av uppenbart oriktiga krigsrättsdomar. Han biträder de båda nämnda ministrarna vid utformningen av varje råd, som det finnes nödvändigt att giva Konungen rörande förfarandet vid de allmänna krigsrätterna.

Även i *Amerikas förenta stater* gäller, att rättsskipningen i militära mål handhaves av specialdomstolar. Liksom i England äro krigsrätterna av tre olika slag: general, special och summary courts-martial. Allmän krigsrätt består av minst fem officerare och specialkrigsrätt av minst tre. En summary court-martial består av en enda officer. Till ledamöter i krigsrätt skolas utses officerare, vilka med hänsyn till ålder, trupptjänst, allmän erfarenhet och »judicial temperament» befinnas mest lämpade för uppdraget. I allmän krigsrätt skall i princip ingå en »law member», i regel en officer tillhörande the Judge Advocate General's Departement.

Såväl i England som i Amerikas förenta stater förberedas för närvarande vissa reformer på den militära rättsskipningens område. I England avses sålunda bl. a. att i viss mån närma den militära rättsskipningen till den civila, genom att the Judge Advocate General skall utnämnas på förslag av lordkanslern och underställas denne. Avsikten är vidare att befria the Judge Advocate General från hans hittillsvarande uppgift som högste krigsåklagare. Härigenom hoppas man att allmänhetens förtroende för den militära rättsskipningen skall stärkas. De i Amerikas förenta stater planerade reformerna innebära bl. a., att meniga skola kunna vara ledamöter i krigsrätt, att den misstänkte skall kunna erhålla juridiskt biträde redan på förundersökningsstadiet samt att en särskild kår av Judge Advocate General's skall skapas.

I *Frankrike* ombesörjes den militära rättsskipningen i första instans under såväl fred som krig av särskilda krigsdomstolar. Under krig tillsätts dessutom militära kassationsdomstolar. Krigsrätt består i fredstid av en lagfaren domare som ordförande och sex officerare eller underofficerare, vilkas grad växlar efter svarandens. Under krig övergår ordförandeskapet till en officer, och vidare gäller då att i mål mot underbefäl och meniga en militär av samma grad som den tilltalade skall taga säte i rätten.

Vissa ytterligare upplysningar om utländsk rätts innehåll skola i det följande lämnas med avseende å den disciplinära bestraffningsrätten.

Huvuddragen i utredningens förslag.

I direktiven för utredningen erinrade dåvarande departementschefen om att de allmänna skälen för och emot avskaffandet av särskilda krigsdomstolar framlagts i krigslagstiftningskommitténs år 1922 avgivna betänkande samt i propositionen nr 223 till 1933 års riksdag. Han tillade, att under beaktande av de förändringar, som processreformen medförde, och de erfarenheter, som vunnits under de senaste åren, verkningarna av en reform borde ånyo övervägas i anslutning till att förslag framlades, som visade

huru ett överförande av de militära målen till de allmänna domstolarna bäst kunde genomföras. I den mån utredningen gäve anledning därtill borde även andra möjligheter att lösa frågan beaktas.

Utredningen yttrar att den, med hänsyn till det sålunda givna uppdraget, beträffande huvudfrågan vid reformen — nämligen domstolsbehandlingen i fredstid av militära mål — inriktat sig på de organisatoriska och andra spörsmål, som ha samband med de militära målens överförande till de allmänna domstolarna. Någon anledning att därvid ingå på de synpunkter, som i tidigare sammanhang anförts för bibehållande av militära specialdomstolar, hade enligt utredningen icke funnits i vidare mån än dessa synpunkter hade betydelse jämväl för frågan huru målens överförande till de allmänna domstolarna bäst kunde genomföras. Något övervägande om bibehållande i en eller annan form av särskilda krigsdomstolar i fredstid hade följaktligen ansetts icke tillhöra utredningen med mindre undersökningen angående verkningarna av målens upptagande vid de allmänna domstolarna skulle giva anledning till avsteg i dylik riktning.

I enlighet med direktiven har utredningen till behandling upptagit — förutom frågor som direkt sammanhånga med de militära målens överförande till de allmänna domstolarna — även de militära befälhavarnas judiciella uppgifter samt rättsskipningen i militära mål under krig och därmed jämförliga förhållanden.

Jag skall nu i största korthet redogöra för huvuddragen i utredningens förslag. En närmare redogörelse för de av utredningen föreslagna bestämmelserna kommer att lämnas i samband med behandlingen av varje särskild specialfråga.

I fråga om domstolsrättsskipningen i militära mål i fredstid innebär utredningens förslag att krigsdomstolarna skola avskaffas samt att de mål som nu tillhöra krigsdomstolarna skola upptagas av de allmänna domstolarna. Dessa föreslås därvid skola fungera i sin vanliga sammansättning enligt de domförhållsregler som meddelas i nya rättegångsbalken. Den särskilda domförhållsregel, enligt vilken såväl rådhusrätt som häradsrätt kan i förenklad sammansättning upptaga vissa mindre brottmål, skall enligt förslaget tillämpas även i fråga om mål rörande brott, varå icke kan följa svårare straff än disciplinstraff. Utredningen föreslår vidare, att den militära sakkunskap, som i speciella fall kan vara erforderlig, skall införas i rättegången enligt de regler som för den allmänna processen gälla beträffande bevisning. Det avses att underrätt i regel skall sammanträda i den vanliga domslokalen, men domstolen skall ock, om den finner det lämpligare, kunna sammanträda exempelvis i något närliggande kasernetablissemment. Enligt förslaget skall särskilt sammanträde för huvudförhandling i militärt mål behöva utsättas endast under vissa angivna förutsättningar. Militära mål som förekomma till handläggning på samma dag som andra mål skola enligt förslaget uppföras å särskild uppspölista och, om detta icke föranleder särskild olägenhet, utsättas att förekomma antingen före eller efter samtliga övriga mål.

Såsom huvudregel skall gälla att militärt mål upptages av allmän underrätt i förbandets ordinarie förläggningssort; dock skall det tillkomma Kungl. Maj:t att, därest ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen det kräver, beträffande viss avdelning av krigsmakten förordna att annan underrätt än nyss nämnts skall vara behörig domstol. Utredningen har med tillämpning av dessa bestämmelser uppgjort en plan, enligt vilken för handläggning av militära mål skola tagas i anspråk 29 rådhusrätter och 16 häradsrätter. De nu angivna forumreglerna föreslås skola i åtskilliga avseenden kompletteras med bestämmelser, enligt vilka under vissa förutsättningar militärt mål skall kunna upptagas även vid annan allmän underrätt än den i första hand behöriga.

Åklagaruppgifterna i militära mål skola enligt förslaget handhas av de allmänna åklagarna. I regel skall såsom åklagare tjänstgöra allmän åklagare vid den underrätt, som har att upptaga målet.

Beträffande behandlingen av de militära brottmålen — till vilken grupp utredningen i stort sett hänfört samma slag av mål som nu upptagas av krigsdomstolarna — skola, i den mån avvikande bestämmelser icke funnits erforderliga, tillämpas de regler som enligt nya RB gälla för den vanliga processen. De av utredningen föreslagna särbestämmelserna avse väsentligen rättegångens förberedande och inledande och äro delvis betingade av att i första hand ett avskiljande måste ske av mål, som skola avdömas av vederbörande befälhavare i disciplinär ordning.

Enligt utredningens förslag skola i fråga om häktning icke vidare gälla några särbestämmelser i militära mål. Häktningsrätt skall alltså icke tillkomma militär befälhavare, och häktning med anledning av utevarobrott må enligt förslaget ske endast om för häktning eljest stadgade förutsättningar äro för handen. Däremot föreslås att vederbörande i disciplinmål bestraffningsberättigade befälhavare skall äga att förordna om anhållande av underlydande, därvid det dock skall åligga befälhavaren att omedelbart hänskjuta målet till åklagaren. Det särskilda militära tvångsmedel, försvarsarrest, som enligt gällande bestämmelser står till militärbefälets förfogande till säkerställande av krigslydnad och ordning föreslås skola i stort sett bibehållas.

Utredningen föreslår att den disciplinära bestraffningsrätten skall bibehållas. Vid avgränsningen av de mål, disciplinmål, i vilka bestraffning skall kunna åläggas i disciplinär ordning, ha endast mindre avvikelser föreslagits i förhållande till vad nu gäller. Avvikelserna innebära varken i ena eller andra riktningen någon nämnvärd förskjutning i förhållandet mellan befälhavarens bestraffningsrätt och den på domstol ankommande rättsskipningen. Bestraffningsrätt skall enligt utredningens förslag icke tillkomma befälhavare av lägre än regementsofficers grad eller tjänstklass. De undantag från denna princip som enligt gällande bestämmelser äro medgivna har utredningen ansett icke böra bibehållas. Åtskilliga bestämmelser ha föreslagits i syfte att garantera en tillförlitlig utredning av disciplinmålen.

En viktig nyhet i utredningens förslag är, att av befälhavare ålagt arreststraff icke skall, såsom för närvarande, kunna omedelbart verkställas; om beslutet skall gå i verkställighet blir beroende av huruvida den dömde påkallar omprövning av detsamma vid domstol. Omprövning av beslutet kan av den dömde begäras inom fyra dagar, räknade från den dag han erhöll del av beslutet. Talan mot befälhavarens beslut skall upptagas icke såsom nu av överdomstol utan av vederbörande underrätt, där målet avses skola behandlas vid muntlig förhandling under medverkan av åklagaren. Det föreslås att jämväl åklagaren — till skillnad mot nu — skall äga påkalla omprövning av beslutet.

Gällande bestämmelser angående vilka befälhavare som äga befogenhet att meddela tillrättavisning ha bibehållits i stort sett oförändrade. Särskilda anordningar ha föreslagits i syfte att åstadkomma garantier mot missbruk av tillrättavisningsrätten. Bland annat avses att i lag fastslå en uttrycklig rätt för den tillrättavisdade att hos vissa högre befälhavare påkalla omprövning av beslut, varigenom tillrättavisning ålagts.

I fråga om den år 1944 tillkomna lagstiftningen om behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet till kronan föreslås vissa anordningar i syfte att inpassa detta särskilda förfarande i den rättegångsordning, som skulle bli att tillämpa efter krigsdomstolarnas avskaffande. I övrigt bibehålles förfarandet oförändrat. Någon motsvarighet till det undersökningsförfarande, som enligt gällande bestämmelser utan samband med väckt talan ankommer på krigsdomstol, skall enligt utredningens förslag icke bibehållas.

Om krigsdomstolarna avskaffas, komma auditörerna väsentligen att få till uppgift att såsom ansvariga rådgivare åt befälhavarna medverka vid handläggningen av disciplinmål och ärenden angående ersättningsskyldighet. Auditörstjänsterna skola enligt utredningens förslag bibehållas såsom självständiga befattningar.

Vad angår den militära rättsvården under krig och därmed jämförliga förhållanden har utredningen föreslagit att Kungl. Maj:t, sedan beredskapstillstånd inträtt, skall kunna förordna om inrättande av krigsrätt. Den på de allmänna underrätterna ankommande rättsskipningen i militära mål skall alltså under sådan tid kunna i större eller mindre utsträckning övergå å specialdomstol. Utredningen har föreslagit, att krigsrätt skall bestå av två lagfarna ledamöter, därav den ene ordförande, och en militär ledamot av överstelöjtnants eller majors grad. Fyra av de personer, vilka utsetts att delta i överläggningar med utredningsmannen, nämligen herrar Olsson, Rylander, Siljeström och Werner, ha dock på anförda skäl funnit att krigsrätt bör utgöras av en lagfaren ordförande jämte nämnd, bestående av en militär och två civila ledamöter, varvid — på samma sätt som i fråga om häradsnämnd med tre ledamöter — skulle erfordras enighet inom nämnden för att överrösta ordföranden. Krigsrätter avses skola i första hand inrättas vid fördelningarna och vid vissa militärområden. Dessa fördelningskrigsrätter och militärområdeskrigsrätter skola vara ambulerande. Även vissa andra

slag av krigsrätter föreslås bli inrättade. Vid en del av krigsrätterna beräknas domstolsledamöterna bli fullt sysselsatta, under det att arbetsuppgifterna vid andra krigsrätter icke skola bli av större omfattning än att med ledamotskap i dessa i regel skall kunna förenas annan tjänstgöring. Vid fullt genomförd krigsorganisation har erforderligt antal heltidstjänstgörande krigsrätter beräknats till högst tjuugu och antalet övriga krigsrätter till högst tio.

Förfarandet vid krigsrätterna avses skola i huvudsak följa de regler som enligt nya RB gälla beträffande den allmänna processen med de avvikelser som för fredstid föreslagits i fråga om militära mål. Med hänsyn till de under beredskapstillstånd och krig rådande särskilda förhållandena ha dock i åtskilliga avseenden ytterligare avvikelser föreslagits.

Omfattningen av krigsdomstolarnas verksamhet m. m.

För bedömning av omfattningen och beskaftenheten av de arbetsuppgifter som åvila de nuvarande krigsdomstolarna må lämnas följande uppgifter.

Antalet mål och ärenden vid krigsrätterna (krigshovrätten) utgjorde under åren 1932—1946:

1932	1 314 (108)	1940	7 212 (301)
1933	922 (86)	1941	9 505 (535)
1934	1 025 (85)	1942	14 355 (803)
1935	946 (83)	1943	16 896 (945)
1936	983 (63)	1944	13 751 (771)
1937	978 (71)	1945	8 511 (838)
1938	1 236 (69)	1946	5 131 (687)
1939	2 276 (83)			

Utredningen framhåller härom att den ökning av arbetsbördan för krigsdomstolarna, som inträtt efter år 1937, sammanhängt med olika omständigheter. Delvis hade den haft sin grund i den efterhand skedda utbyggnaden av försvaret och förlängningen av de värnpliktigas utbildningstid. Fredstjänstgöringens längd var för huvuddelen av de värnpliktiga före ikraftträdandet av 1936 års värnpliktslag 140 dagar. Genom denna lag ökades tiden till 175 dagar, och genom 1941 års värnpliktslag utsträcktes den till 450 dagar. Främst sammanhängde dock krigsdomstolarnas ökade arbetsbörda med den under det senaste världskriget anbefallda förstärkta försvarsberedskapen. Å andra sidan hade en minskning av antalet handlagda ersättningsmål inträtt efter tillkomsten av lagen den 9 juni 1944 angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningskyldighet.

Utredningen har därefter verkställt vissa beräkningar angående omfattningen av de arbetsuppgifter, som vid krigsdomstolarnas upphörande komme att överföras till de allmänna domstolarna. Särskilda beräkningar ha jämväl föranletts av att vissa av de av utredningen föreslagna anordningarna skulle komma att inverka på omfattningen av de blivande arbetsuppgifterna för domstolarna i militära mål. Rörande detaljerna i dessa avseenden

vill jag hänvisa till s. 23 ff i betänkandet. Sammanfattningsvis kan nämnas att enligt utredningens beräkning skulle efter krigsdomstolarnas avskaffande med den av utredningen föreslagna ordningen till de allmänna underrätterna överflyttas årligen i genomsnitt 2 862 mål angående ansvarstalan och 553 rörande ersättningsstalan, varav 388 respektive 138 mål upptagna efter klagan. Målens fördelning på krigsmaktens olika avdelningar framgår av en vid betänkandet fogad tablå, bilaga A (s. 265 ff). Det årliga antalet militära mål, som komme att fullföljas till hovrätt, skulle enligt de av utredningen redovisade beräkningarna bli i genomsnitt 355, varav 286 ansvarsmål och 69 ersättningsmål.

Remissyttrandena i huvudfrågorna.

Krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid.

Utredningen har, såsom förut anmärkts, ansett det icke ingå i dess uppdrag att övertväga ett bibehållande i en eller annan form av krigsdomstolar i fredstid utan inriktat sig uteslutande på de organisatoriska och andra spörsmål, som uppkomma vid de militära målens överförande till de allmänna domstolarna. Det oakttat ha ett flertal remissinstanser förklarat sig anse det vara deras rätt och plikt att yttra sig i den principiella frågan, huruvida krigsdomstolarna böra bibehållas i fredstid eller icke. Andra remissinstanser ha däremot uttryckligen framhållit, att denna fråga icke syntes böra bli föremål för bedömande. Sålunda har *Stockholms rådhusrätt* uttalat att remissinstanserna, i det läge vari frågan efter bl. a. 1945 års riksdags beslut befunne sig, ej syntes ha anledning att uppehålla sig vid frågan om krigsdomstolarnas vara eller icke vara i fredstid, ehuru säkerligen åtskilligt kunde vara att anföra därutinnan. Icke heller *magistraterna i Göteborg* och *Karlskrona* ha ansett sig böra ingå på frågan om krigsdomstolarnas avskaffande. Samma ståndpunkt har intagits av *föreningen Sveriges häradshövdingar*, *föreningen Sveriges stadsdomare* och *föreningen Sveriges landsfogdar*.

Följande remissinstanser ha förbehållslöst tillstyrkt förslaget om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid, nämligen *Göta hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *överståthållarämbetet*, *stadsfullmäktige i Stockholm* och *Linköping*, *magistraterna i Uppsala* och *Visby*, *landsorganisationen och försvarsväsendets underbefälsförbund*. Samma inställning till själva huvudfrågan präglar de yttranden som avgivits av *föreningen Sveriges landsfiskaler*, *föreningen Sveriges stadsfiskaler*, *Sveriges advokatsamfund*, *svenska underofficersförbundet*, *svenska reservunderofficersförbundet* och *civilmilitära tjänstemannaförbundet*.

Justitiekanslersämbetet har visserligen icke något att erinra mot att krigsdomstolarna avskaffas i fredstid men hävdar, på skäl som skola i det föl-

jande redovisas, att en omprövning bör ske huruvida icke militär sakkun- ning kan beredas plats i allmän domstol vid handläggning av militärt mål, eventuellt utan rätt att deltaga i avgörandet.

Hovrätten för Övre Norrland, som förklarar sig icke göra någon invänd- ning mot förslaget att överföra de militära målen till de allmänna domsto- larna, har emellertid gjort gällande att behovet av att äga tillgång till mi- litär sakkunskap och erfarenhet, främst ur disciplinens synpunkt, vore så stort att en militär med erforderliga kvalifikationer, ett s. k. militärombud, regelmässigt borde vara vid domstolen tillstådes för att lämna önskade upp- lysningar och även för att av eget initiativ göra de uttalanden, som av om- ständigheterna kunde föranledas. En ledamot av hovrätten har ansett att krigsdomstolarna borde bibehållas i fredstid, ehuru med mindre stark mi- litär representation.

Bland de remissinstanser, som mer eller mindre bestämt motsatt sig för- slaget att avskaffa krigsdomstolarna i fredstid, befinner sig *Svea hovrätt*, som uttalat att krigsdomstolarnas speciella sakkunskap alltjämt vore av största betydelse och att därför anledning att överflytta rättsskipningen i militära mål på de allmänna domstolarna ej kunde anses föreligga, med mind- re det vid allvarligt övervägande befundes att den nuvarande sammansätt- ningen av krigsdomstolarna icke vore tillfredsställande och att det ej heller vore praktiskt möjligt att åstadkomma en bättre sammansättning. En le- damot av hovrätten har dock funnit övervägande skäl tala för krigsdom- stolarnas avskaffande i fredstid. *Krigshovrätten* har anfört, att en försäm- ring av den militära rättsskipningen skulle bli följden av krigsdomstolarnas avskaffande, och har därför avstyrkt en sådan åtgärd. *Överbefälhavaren* har yttrat, att en så genomgripande förändring som här ifrågasatts icke borde genomföras utan att övertygande skäl kunde förebringas för att den nuvarande ordningen för rättsskipningens handhavande inom försvarsvä- sendet vore otillfredsställande. Då enligt överbefälhavarens uppfattning så icke vore fallet, ansåge han att denna fråga måste ytterligare prövas. Även *chefen för armén*, som hävdar att ett överförande under fredstid till de all- männa domstolarna av *alla* militära mål icke kunde godtagas ur militär synpunkt, förordar ytterligare utredning och anför bland annat följande.

Att krigsdomstolarna avskaffas i fredstid är självfallet ur militär synpunkt intet önskemål. De nuvarande krigsdomstolarna måste i stort sett även under beredskapstidens påfrestningar sägas ha fungerat fullt tillfredsställande. Handläggningen av militära mål har skett med erforderlig snabbhet och smi- dighet. Vid ett överförande av målen till de allmänna domstolarna kan man befara en försämring härutinnan. — — — Det skäl som huvudsakligen an- förts för krigsdomstolarnas avskaffande är, att dessa icke skulle uppbåras av samma förtroende som de allmänna domstolarna. En sådan misstro lär dock — i den mån den verkligen förekommer — icke vara sakligt grundad. Frånsett huru härmed må förhålla sig synes dock det anförda skälet icke tala för ett fullständigt avskaffande av krigsdomstolarna utan endast för en reform av deras organisation och arbetssätt. Det synes önskvärt, att frågan om en reform i dessa avseenden upptages till undersökning. Vid en ändring

i fråga om domstolarnas sammansättning stå tydligt flera alternativ till buds. En möjlighet är, att den eller de militära domstolsledamöterna icke skola växla alltefter den tilltalades grad och tjänsteställning, en annan att ett visst lekmannainslag tillföres domstolarna. Det är även tänkbart, att det vid en utredning kan visa sig ur militär synpunkt vara tillfyllest, att även de specifikt militära målen prövas av de allmänna domstolarna förstärkta med visst militärt inslag.

Chefen för marinen sammanfattar sin ståndpunkt i huvudfrågan sålunda:

Krigslagstiftningens och det militära rättegångsväsendets ändamål äro ju att upprätthålla krigsmaktens effektivitet. Det synes mig, som om det föreliggande förslaget fullständiga genomförande i viss utsträckning komme att medföra en minskning av denna och samtidigt medföra ökade omkostnader. Om emellertid ett klart behov av ökad rättssäkerhet därmed bleve tillgodosett, finge givetvis konsekvenserna tagas, men enligt mitt förmenande innebär förslaget i detta avseende både för- och nackdelar. Jag förordar därför en de partiella reformernas väg samt den nuvarande ordningens bibehållande i de fall, det icke klart påvisas, att ur rättssäkerhetssynpunkt en förändring är erforderlig och att en dylik förändring kan genomföras utan risk för minskning av den militära befälspersonalens auktoritet och krigsmaktens effektivitet i övrigt.

Liknande synpunkter ha anlagts av *svenska officersförbundet*.

Föreningen *Sveriges krigsdomare och auditörer* har inlagt en bestämd gensaga mot genomförandet av förslaget om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid. Ett avskaffande av krigsdomstolarna komme enligt föreningens övertygelse att lända till nackdel för krigsmakten både i freds- och krigstid samt jämväl för dem, som i första hand berördes därav, nämligen dem som tjänstgjorde vid krigsmakten, först och främst de värnpliktiga eller sålunda just för dem, för vilka avskaffandet av krigsdomstolarna enligt förespråkarna för denna »reform» i första rummet skulle vara till fördel. Det syntes föreningen, som om vid bedömande av förslaget särskild vikt jämväl borde tillmätas det förhållandet, att icke något land med krigsmakt av någon betydelse ansett sig kunna undvara särskilda krigsdomstolar.

Slutligen må nämnas, att *centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden* förklarar sig icke vilja underlåta att uttrycka sina betänkligheter mot att krigsdomstolarna avskaffades samt att *krigsfiskalsföreningen* och *värnpliktiga officerares riksförbund* bestämt avstyrkt den föreslagna reformen.

Beträffande de närmare skäl som i yttrandena åberopats för och emot krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid kan sammanfattningsvis sägas, att förespråkarna för reformen bestrida behovet ur saklig synpunkt av militär representation i de domstolar, åt vilka rättsskipningen i militära mål anförtros, samt å andra sidan betona vikten av att förefintlig misstro mot den militära rättsskipningen i dess nuvarande utformning snarast möjligt undanröjes och detta oberoende av om denna misstro må vara grundad eller ej. På motsidan hävdas återigen att misstron är sakligt ogrundad, att

krigsdomstolarna fungerat i stort sett mycket tillfredsställande samt att militär representation i de domstolar, som ha att handlägga militära mål, av flera skäl är oundgängligen erforderlig. Jämväl vissa ytterligare skäl mot den planerade reformen åberopas, såsom av den fortsatta redogörelsen kommer att framgå.

Vad först beträffar frågan om det existerar en mera allmänt utbredd misstro mot den militära rättsskipningen anför *Skånska hovrätten* följande.

Då hovrätten i remissyttrande den 14 december 1932 hade att taga ställning till frågan om krigsdomstolarnas avskaffande tillmättes avgörande betydelse åt den omständigheten, att en utbredd folkmening uppenbarligen stode bakom ifrågavarande reformkrav. Under hänvisning härtill uttalade hovrätten, att reformen ur principiell synpunkt vore önskvärd och borde genomföras, därest ej lämplighetsskäl eller andra praktiska grunder talade däremot med sådan tyngd, att ett genomförande ej kunde anses möjligt. Vid prövningen av nu föreliggande reformförslag har hovrätten icke funnit anledning frågå sitt tidigare ståndpunktstagande; de skäl, som den gången ansågos utslagsgivande, ha icke motsagts av utvecklingen sedan 1932 utan torde alltjämt äga giltighet. Hovrätten vill förty jämväl nu understryka, att redan förefintligheten i och för sig av en mera allmän misstro mot den militära rättsskipningen i dess nuvarande utformning utgör ett vägande skäl för en omprövning av rådande ordning. Angelägenheten av att rättsskipningen uppbäres av allmänt förtroende måste väga tyngre än de skäl, som helt visst icke utan fog kunna anföras för bibehållande av den nuvarande organisationen.

Jämväl *Göta hovrätt* hänvisar i principiellt avseende till sitt år 1932 avgivna yttrande i ämnet och tillägger att det under den nu verkställda utredningen icke framkommit någon omständighet, som innebure avgörande hinder mot den föreslagna reformen. Det utlåtande, till vilket hovrätten sålunda hänvisar, innehöll i denna del huvudsakligen följande.

Den viktigaste fordran, som måste uppställas med avseende å en domstol, vore, att den skulle stå i alla avseenden fri och obunden i de frågor, som hänskötes till dess bedömande, så att den vore i stånd att fullt opartiskt och objektivt handlägga och avdöma dessa. Denna fordran måste i särskild grad gälla domstolar, som hade att behandla brottmål och således träffa avgöranden angående för den enskilde individen så utomordentligt betydelsefulla frågor som brott och straff. Dylika domstolar borde helt stå ovan stridsvimlet. Krigsdomstolarna — även i den reformerade sammansättning de haft sedan 1916 — kunde enligt hovrättens uppfattning icke till fullo anses uppfylla nu berörda fordran. Hovrätten syftade därvid på det förhållandet, att i krigsrättsmål i alla instanser militärpersoner skulle såsom domare hava säte och stämma i rätten. Särskilt i sådana mål, som gälla brott mot krigslydnaden, förolämpning eller våld mellan över- och underordnad samt tjänsteförseelser av olika slag, kunde de militära bisittarna i rätten, även om deras vilja till full objektivitet vore aldrig så stor, svårigen helt frigöra sig från sin allmänna inställning till företeelser av dylik art. De vore i regel den tilltalades överordnade och oftast hans förmän. Även i de mera sällsynta fall, då officer är åtalad, vore det enligt hovrättens uppfattning olämpligt, att andra officerare skulle sitta såsom hans domare. Det låge i

sakens natur, att man icke kunde närmare påvisa missförhållanden, uppkomna genom krigsdomstolarnas nu berörda sammansättning; dessa domstolar torde även i flertalet av de mål, som droges under deras prövning, hava fungerat tillfredsställande. Detta hindrade emellertid icke, att själva systemet såsom sådant vore olämpligt och i påfrestande situationer kunde visa sig oförmöget att bestå provet. Det syntes antagligt, att det vore i detta system för krigsdomstolarnas sammansättning, som man hade att söka orsaken till den misstro mot krigsdomstolarna, som faktiskt förefunnos. Det förefölle — icke minst i försvarsväsendets eget intresse — angeläget att undanröja anledningen till denna misstro. Den åtgärd, som därvid framstode såsom naturligest, vore, att krigsdomstolarna i deras nuvarande form avskaffades och att deras uppgifter övertoges av de allmänna domstolarna.

Hovrätten för Övre Norrland hänvisar i principfrågan till ett av hovrättens president i hans dåvarande egenskap av militieombudsman år 1932 avgivet utlåtande i ämnet, där det hette:

Det kunde knappast förnekas, att man i ett och annat fall kunnat i de militära krigsrättsledamöternas vota spåra en viss benägenhet att alltför mildt bedöma handlingar begångna av personer, som varit med dem i militärt hänseende ungefär likställda. Helt visst vore omförmälda benägenhet hos de militära domarna omedveten och oavsiktlig, men den innebure dock — trots den ringa frekvensen av fall då den kunnat skönjas — ett missförhållande. Vidare kunde icke bortses från den omständigheten, att den militära domstolsledamoten såsom den tilltalades förman eller överordnade intoge en sådan ställning, att stora svårigheter för denne domare uppkomme att betrakta den tilltalades sak med fullkomlig oväld. I den mån misstro mot krigsrätterna grundade sig på nu angivna förhållanden — och icke på verkningarna av en propaganda i mindre lojala syften — kunde misstron icke fränkännas allt avseende.

Landsorganisationen framhåller att förslaget om överflyttande av rättskipningen i militära mål i fredstid från krigsdomstolarna till de allmänna domstolarna tillgodosåge reformkrav, som sedan lång tid framförts från arbetarhåll.

Föreningen Sveriges krigsfiskaler, som visserligen avstyrkt reformen, understryker dock med skärpa vikten av att undanröja den misstro till den militära rättsskipningen, som vore rådande inom stora delar av befolkningen, och *försvarsväsendets underbefälsförbund* uttalar att det såväl ur försvarets som personalens synpunkt måste anses synnerligen värdefullt, om den militära personalen i rättsligt hänseende i allt väsentligt komme att likställas med andra medborgare.

Den tankegång som sålunda kommit till uttryck bemötes i vissa av de avstyrkande yttrandena. Sålunda anför *presidenten i Svea hovrätt A. Lindhagen* i en promemoria, till vars innehåll såväl hovrätten som krigshovrätten i det väsentliga ansluta sig, att misstron mot den militära rättsskipningen vore betydligt överdriven och i icke ringa mån hade sin grund i den motvilja mot allt militärt, som av ålder kännetecknat allmänhetens inställning i vårt land. *Presidenten Lindhagen* tillägger:

Det finns också anledning att erinra om att man måste skilja mellan den militära strafflagstiftningen och den militära rättsskipningen genom krigsdomstolarna. Att den förra är starkt föråldrad och tekniskt tämligen otymplig torde vara otvivelaktigt, men för det osakkunniga bedömandet kommer ofta skulden för mindre tilltalande följer därav att läggas det militära rättegångsväsendet såsom sådant till last. Det förefaller ganska troligt, att den antagna misstron skulle upphöra eller väsentligen minska i styrka, om det nuvarande militära rättegångsväsendet finge tillämpas med stöd av en ny militär strafflagstiftning. Jag tror icke heller, att det med verkligt fog kan riktas något klander mot de militära ledamöterna, men under alla omständigheter måste man komma ihåg, att enligt nuvarande organisation det militära inflytandet är väl balanserat av ett juridiskt, väsentligen företrätt av ordinarie yrkesdomare. Under beredskapstiden ha de militära domstolarna varit utsatta för en utomordentlig påfrestning, och det torde icke kunna råda mer än en mening om att de, möjligen med undantag för en eller annan fältkrigsrätt, skilt sig från sin svåra uppgift på ett synnerligen förtjänstfullt sätt.

Krigshovrätten tillägger för sin del, att den icke haft möjlighet att utforska, huruvida och i vad mån den misstro mot krigsdomstolarna, som man förut ansett vara utbredd inom vissa kretsar i vårt land och som berott på att endast befälet varit representerat inom dessa domstolar, i verkligheten kvarlevde efter beredskapstidens erfarenheter. Det ville emellertid förefalla, som om allt vad under senare år gjorts och förvisso även framgent komme att göras för att åvägabringa bättre kontakt mellan befäl och meniga, tillika i hög grad skulle vara ägnat att undanröja dylik misstro, där den eventuellt fortfarande skulle vara till finnandes. Huvudskälet mot krigsdomstolarna under 1920- och 1930-talens diskussion hade just varit den förmenta, vitt utbredda misstron mot desamma. Numera tedde sig detta skäl emellertid enligt krigshovrättens mening något förlegat.

Liknande synpunkter anläggas av *chefen för armén* och av *värnpliktiga officerares riksförbund*.

De remissinstanser som ställa sig avvisande till förslaget att överflytta rättsskipningen i militära mål till de allmänna domstolarna åberopa till stöd för sin uppfattning i främsta rummet, att de särskilda omständigheterna i dessa mål göra det erforderligt att låta *militär sakkunskap* vara representerad i själva domstolen. Detta anses vara nödvändigt ur två olika synpunkter, nämligen *dels* med hänsyn till att en rent civil domstol skulle sakna förmåga att rätt bedöma de problem av militärteknisk eller eljest speciell natur, som uppkomma i vissa mål från förband av specialvapen, enkannerligen flottan och flygvapnet, *dels* och framför allt med hänsyn därtill att ingående kännedom hos själva domstolen om den särskilda miljö, som ett militärt förband representerar, skulle utgöra ett villkor för att domstolen skall kunna ej blott tillräckligt noga beakta disciplinens krav utan även se till att straffmätningen i vissa fall ej blir alltför sträng.

Innan jag närmare återger remissinstansernas resonemang kring dessa båda synpunkter, må här omnämnas att *utredningen* i ett avsnitt av

betänkandet diskuterat den ordning, i vilken militär sakkunskap borde tillföras domstolarna.

Utredningen yttrar därvid följande.

Såsom allmän grundsats gäller att, då en viss i rättegång uppkommen fråga för sin utredning kräver speciell sakkunskap, även denna del av bevisningen bör införas i rättegången enligt reglerna om bevisning och icke genom medverkan av sakkunnig, som erhåller säte i rätten. Särskilda bestämmelser äro också meddelade angående bevis genom sakkunnig. Någon anledning till avvikelse från nämnda grundsats lär icke finnas då det gäller militära mål. Den verkställda undersökningen angående de militära målens fördelning å olika brottstyper (se bilaga B å s. 267 i bet.) torde för övrigt berättiga till det antagandet att, såsom även vid tidigare utredningar förutsatts, behov av särskild militär sakkunskap skall göra sig gällande endast i ett begränsat antal fall. Lika litet kan det ifrågakomma att genom insättande av yrkesmilitärer i domstolen bereda inflytande åt militära synpunkter i allmänhet vid målens avgörande. Föreligger behov av utredning angående viss omständighet, som från disciplinär synpunkt bör särskilt beaktas vid målets prövning, bör även en dylik omständighet framläggas i rättegången enligt de regler, som eljest äro att tillämpa beträffande målets utredande. Detsamma gäller givetvis vad som anförts därom att det skulle vara till fördel om domstolen inom sin egen krets ägde tillgång till personkännedom. Att domstolen skulle förskaffa sig sådan kunskap genom upplysningar av någon inom rätten kan uppenbarligen icke vara en godtagbar anordning, allra minst om så sker utan att den som beröres av upplysningarna erhåller tillfälle att yttra sig med anledning av desamma. Beredes honom tillfälle härtill med påföljd att yttrandet inriktas på kritik av upplysningar, som härröra från en ledamot av rätten, måste detta vara ägnat att betänkligt äventyra domstolens auktoritet.

Utredningens nu återgivna uttalande har mött stark kritik i åtskilliga yttranden. Sålunda kan nämnas att *hovrätten för Övre Norrland*, som dock anser att den militära sakkunskapen kan tillföras domstolen utan att militärer äga säte och stämma i densamma, yttrar att behovet av att militär sakkunskap funnes tillgänglig vid handläggning av militära mål syntes ha alldeles underskattats av utredningen samt att dess motivering för att särskild anordning för införande i processen av militär sakkunskap kunde undvaras vore påfallande torftig. *Skånska hovrätten* delar däremot i princip den uppfattning, som kommit till uttryck i betänkandet. Denna anses bäst överensstämmande med allmänna rättsgrundsatser. Att den föreslagna anordningen stundom torde komma att innebära ökad svårighet för domstolarna att bedöma den militära brottsligheten vore dock enligt hovrättens mening obestriddigt. Hovrätten tillägger, att saknaden av militär erfarenhet och fackkunskap därvidlag sannolikt komme att framstå såsom mera kännbar i överrätterna än i domstolarna i första instans.

Såsom nyss framhållits är det väsentligen två synpunkter, i det följande betecknade specialvapen- och miljösynpunkterna, som i yttrandena åberopas till stöd för kravet på militär representation i de domstolar, som skola handlägga militära mål.

Vad angår specialvapensynpunkten anför *presidenten Lindhagen* i sin tidigare omnämnda promemoria:

Det kan väl med visst skäl sägas, att militär sakkunskap i de flesta fall icke är alldeles nödvändig för bedömande av rent tekniska frågor, som äro av betydelse för särskilda mål. På det militära området torde icke sådana spörsmål allt för mycket skilja sig från motsvarande frågor i civil teknisk verksamhet, och om man på det senare området får reda sig med inhämtande av teknisk sakkunskap från personer utanför domstolens egen krets, skulle detta kunna tänkas ske även på det förra området. Det förefinnes emellertid en del specialfall, särskilt vid flottan och flygvapnet, där det tekniska inslaget är av så svårtillgänglig natur, att man måste fråga sig, om det icke är meningslöst att avskaffa en sakkunnig institution, som man redan har, för att lägga avgörandet i händerna på domstolar, som bli hänvisade att nöja sig med mindre tillfredsställande anordningar för bemästrandet av det tekniska.

Krigshovrätten yttrar i denna del:

Den sakkunskap som erfordras för utredning och bedömande av en speciell situation av organisatoriskt eller tekniskt invecklad natur torde till nöds — utom i mål av utpräglad teknisk svårighetsgrad, exempelvis vissa flygmål och mål angående fartygs navigering eller manövrering — kunna tillhandahållas på det sätt utredningsmannen tänkt sig, nämligen i form av vittnesmål eller sakkunnigutlåtanden. Enligt krigshovrättens mening är det emellertid bättre, om — och i nyssnämnda speciella mål nödvändigt att — sakkunskapen i stället tillføres domstolen genom någon eller några militära bisittare, som med de juridiskt utbildade ledamöterna dela ansvaret för målens avgörande. Härvidlag må bland annat framhållas, att utredningen sällan kan göras så fullständig, att icke vid överläggningen till dom oförutsedda frågor kunna uppkomma, som kräva nu ifrågavarande slag av sakkunskap för sitt besvarande.

Liknande synpunkter anläggas av *chefen för flygvapnet*, som hävdar att underrätt bör ha särskild sammansättning vid handläggning av flyghaverimål, i det att då minst två särskilt utsedda personer, som äro väl insatta i flygtekniska frågor, böra ha säte och stämma i rätten. Jämväl *överbefälhavaren* betonar vikten av militär representation inom domstolen vid handläggning av speciella mål, såsom flyghaverimål, mål i samband med skjutningar m. fl.

Även *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* betonar att, genom den utveckling krigsmakten efter ytterligare ett världskrig undergått i riktning mot allt mera ökad specialisering av personalen och allt mera tekniskt utvecklade stridsmedel, det måste anses ännu mera nödvändigt än förr med teknisk sakkunskap i de större och svårare militära målen, vari kännedom om krigsmaktens tekniska hjälpmedel vore första förutsättningen för ett rätt bedömande av såväl ansvar som ersättningsskyldighet. Denna medverkan av sakkunniga kunde enligt föreningens mening icke lämpligare och säkrare tillföras domstolen än genom insättning av militära ledamöter i denna.

Till skillnad mot nu berörda remissinstanser vitsordar *chefen för armén* som dock anser militär representation i domstolen vara erforderlig med hänsyn till miljösynpunkten, att de militära brottmålen i regel icke vore av så invecklad beskaffenhet att speciell militär sakkunskap erfordrades

för utredning vid domstolen av själva händelseförloppet, varför han godtagit förslaget att, när så erfordrades för klarläggande av saksammanhanget, militär sakkunskap tillfördes domstolen i överensstämmelse med de för icke-militära mål gällande reglerna om bevis genom sakkunnig.

Vidkommande de skäl för den militära representationens bibehållande, som här sammanfattats under beteckningen *miljösynpunkten*, må till en början omnämnas, att enligt *justitiekanslersämbetets* mening en vanlig domstol icke har samma förutsättningar att bedöma ett militärt brott som ett civilt. Ämbetet yttrar i denna del:

En domstol utan militärt inslag torde icke ha tillräcklig kunskap om de förhållanden mera allmänt taget, under vilka ett militärt brott begåtts, medan fallet är det motsatta i fråga om en förseelse i det civila livet. För ett rätt bedömande av militära förseelser är det önskvärt att äga ingående kännedom om militärtjänsten i allmänhet, de krav den ställer å krigsmän av olika grader, de förhållanden i skilda hänseenden under vilka tjänsten fullgöres m. m. Vid insubordinationsbrott exempelvis bör domstolen äga förmåga att sätta sig in i den stämning som rått vid tillfället, huru manskap och befäl uppfattat situationen och andra omständigheter av betydelse. Att föra bevisning om detta genom sakkunniga förefaller icke tillfyllest. Det synes ej oberättigat utgå från att avsaknaden av militärt inslag skulle för domstolen icke minst vid överläggning till dom framstå såsom en olägenhet och försvåra en riktig prövning av föreliggande frågor. Det menliga skulle självfallet kunna bestå ej blott i att ett brott icke följdes av lämplig och tillräcklig reaktion utan lika ofta även i att brottet erhöle en alltför sträng påföljd. Numera framföres ej sällan den uppfattningen, att förekomsten av militära ledamöter i en domstol i själva verket är ett skydd mot för stränga domar — icke blott i fråga om befälet utan även såvitt angår manskapet — i det att dessa ledamöter vanligen se mildare på förseelser än de rättsbildade.

Presidenten Lindhagen säger det vara hans bestämda uppfattning, att sakkunskapen på det militära området har motsvarande allmänna betydelse för den militära rättsskipningen som sakkunskapen om arbetsförhållanden har för rättsskipningen i arbetsdomstolen. Han tillägger:

Man kan här tala om en sakkunskap hos domstolen i dess helhet, som innebär inlevelse i själva miljön och som aldrig kan ersättas genom hörande av än så många sakkunniga och vittnen. Om man så vill kan man också uttrycka saken på det sättet, att domstolens sakkunskap medför en utomordentligt omfattande och betydelsefull utvidgning av området för det notoriska, d. v. s. de omständigheter som icke behöva bevisas. Vad denna vidgade allmänna överblick betyder för rättsskipningens säkerhet på ett specialområde ligger i öppen dag.

Presidenten Lindhagen fortsätter:

Vilken inställning man inom olika meningsriktningar än må ha till militärväsendet såsom sådant och vilka åtgärder som än må vidtagas för att de värnpliktiga skola kunna även i militärtjänsten känna sig såsom fullvärdiga medborgare, ligger det i sakens natur att ett militärt förband alltid kommer att i stor utsträckning utgöra en värld för sig och att livet därinom i högst betydande utsträckning måste följa sina egna regler. Det

är här fråga om en särpräglad miljö, och inlevelse i dennas särskilda förutsättningar och därmed vidgande av området för notoriteten kan endast vara till stort gagn för dem, som skola handha rättsskipningen i militära mål, och därmed för denna rättsskipning själv. Att skapa en sådan inlevelse genom hörande av sakkunniga är uteslutet, och ej heller kan man nå därhän genom att låta militär sakkunskap utan rösträtt följa ett måls handläggning. Om de militära målen överflyttas till de allmänna underrätterna, kunde det tyckas som om man inom dessa hade att räkna med ett visst mått av förmåga till inlevelse i det militära, beroende på att de flesta, som få uppgiften att döma i sådana mål — yrkesdomare såväl som nämndemän — en gång såsom värnpliktiga kommit i kontakt med det militära livet. För egen del betraktar jag detta närmast såsom en nackdel. Det ligger nämligen nära till hands att överskatta betydelsen av sina minnen från värnpliktstiden, och man har därför här att räkna med ett visst inflytande av en okontrollerad, icke sällan subjektiv och oftast förlegad erfarenhet.

I samma riktning uttala sig *krigshovrätten, svenska officersförbundet och värnpliktiga officerares riksförbund*.

Även *överbefälhavaren, chefen för armén och chefen för marinen* understryka vikten av att miljösynpunkten blir beaktad. Såsom belysande för dessa militära instansers syn på saken må här återgivas ett avsnitt ur överbefälhavarens yttrande:

Det är icke tillräckligt, att domstolen genom att anlita sakkunnig militär personal har möjligheter att bedöma frågor av militärteknisk eller eljest speciell natur. Jag anser det även önskvärt, att garanti erhålles för att alla omständigheter, som ur militär-disciplinär synpunkt kräva beaktande, bliva sakkunnigt bedömda vid målets handläggning. Det torde bäst kunna ske genom att en militär ledamot i en eller annan form ingår i domstolen. Denne behöver icke ha så stort inflytande på själva domslutet; hans huvuduppgift bör vara, att på ett bättre sätt än vad en enbart sakkunnig eller ett vittne kan göra, giva upplysning om militära, främst disciplinära frågor. En sakkunnig, som tillkallas endast då större eller svårare mål handlägges, kan icke på samma sätt som en ledamot av rätten för denna framlägga sina synpunkter på de militära problemen. Nämndemännen kunna — var och en inom sitt speciella område — ge nämnden sådana sakliga upplysningar, att ett mål blir allsidigt bedömt. Om de militära målen överföras till de allmänna domstolarna, anser jag, att de militära problem, inför vilka nämnden — och samtidigt också domstolen — kan komma att ställas, på samma sätt bäst belysas av militära nämndemän, som äro väl insatta i rådande militära förhållanden. Genom att den militära sakkunskapen på detta sätt representeras, torde kostnaderna för inkallande av sakkunniga kunna nedbringas. För att nå detta ändamål böra de kommunala myndigheterna beakta, att även representanter för försvarsväsendet utses till nämndemän i de härads- och rådhusrätter, som ha att handlägga militära mål. Detta torde stå i full överensstämmelse med grunderna för en enhetlig representation inom nämnden, varom talas i 4 kap. 5 § andra stycket nya rättegångsbalken.

Slutligen må omnämnas vad bland andra *chefen för marinen* i detta sammanhang framhållit, nämligen att närvaron i domstolen av en militär ledamot skulle skapa en viss garanti mot att militära reglements- och instruktionsbestämmelser bleve värderade på annat sätt än som avsetts med de-

samma. Reglementen, föreskrifter, order och instruktioner vore ju regelmässigt tillkomna utan anlitande av juridisk sakkunskap, varför om enbart juridisk måttstock anlades vid bedömning av deras innebörd det kunde föreligga risk för en bokstavig tolkning av sådan art, att en förseelses betydelse ur disciplinär synpunkt över- eller underskattades. Sannolikheten syntes dock tala för att överskattning oftare komme att inträffa än underskattning.

I samband med frågan om den militära sakkunskapens betydelse framhålla några remissinstanser, bland dem *Svea hovrätt*, *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* samt *värnpliktiga officerares riksförbund*, att den oerhörda utveckling som ägt rum på alla tekniska och organisatoriska områden och som föranlett tillkomsten av åtskilliga nya specialdomstolar, exempelvis vattendomstolarna och arbetsdomstolen, ingalunda torde ha nått sin slutpunkt. Det betonas vidare att jämväl i patentmålens avgörande numera deltaga tekniskt kunniga personer. Det sistnämnda förbundet anser det då så mycket märkligare, att man på ett område, där förhållandena i alldeles speciellt hög grad skilja sig från förhållandena i övrigt, strävar att avskaffa de särskilda domstolar som icke blott funnits av ålder utan även visat sig fungera på ett tillfredsställande och effektivt sätt.

Presidenten Lindhagen yttrar:

Även om man skulle anse, att de militära domstolarna hade en alltför ensidig sammansättning, i det att manskapsgraden icke vore representerad i dem, borde det dock icke ifrågakomma att på de allmänna domstolarna överflytta de militära målen utan att man först verkligen på allvar gjort en undersökning om möjligheten att åstadkomma en paritetisk sammansättning av särskilda krigsdomstolar liknande arbetsdomstolens, dvs på det sättet att, vid sidan av ett den påstådda motsättningen mellan befäl och manskap oberoende domarelement, i domstolen insattes representanter icke blott för befälet utan även för manskapet. *Presidenten* vore väl medveten om svårigheten i en sådan uppgift. Manskapet inom ett militärt förband vore i allmänhet för ungt för att man därinom skulle kunna erhålla någon person med tillräcklig erfarenhet för att lämpligen kunna inträda såsom bisittare i en domstol. Och därtill komme att de värnpliktiga vore inkallade för kort tid för att någon ur deras krets skulle hinna göra någon insats. Man skulle därför säkerligen bli hänvisad till att söka manskapsrepresentanten ur andra kretsar, vilket naturligen också vore vanskligt men säkerligen skulle underlättas genom minskning av krigsrätternas antal.

Gentemot detta uppslag anför en ledamot av *Svea hovrätt*, *assessorn E. Conradi*, i sitt från hovrättens övriga ledamöter skiljaktiga yttrande:

Det torde vara mycket svårt att få till stånd en sammansättning, som verkligen bleve representativ för alla berörda parter. Även på denna punkt vore erfarenheterna från arbetsdomstolen belysande. Sålunda kunde det nog sägas, att syndikalisterna icke alla gånger haft anledning att känna sig belåtna med domstolens sammansättning. Och ett fast anställt underbefäl, ställt inför en krigsdomstol, där bisittarna utgjordes av en rivande officer och en energisk företrädare för de värnpliktigas intressen, komme kanske icke heller alla gånger att känna sig särskilt väl tillmodis.

I den debatt som under årens lopp ägt rum i frågan om krigsdomstolornas vara eller icke vara har från skilda håll, bl. a. av 1901 års krigslagstiftningskommitté, framhållits att det icke vore rätt mot de värnpliktiga, som icke efter fritt val inträtt i militärtjänsten, att för däri begångna, ofta obetydliga förseelser utsättas för att svara inför allmän domstol i samma ordning som andra åtalade och därigenom ådraga sig den uppmärksamhet från allmänheten och pressen, som vore förbunden med en inställelse vid allmänna domstolsförhandlingar. Från en del håll har vidare gjorts gällande, att det skulle vara psykologiskt olämpligt och för disciplinen skadligt att militärt befäl nödgades för förseelse i tjänsten inställa sig för rannsaking och dom vid allmän domstol.

Utredningen har (s. 35 ff i bet.) upptagit dessa synpunkter till diskussion och därvid hävdad, att desamma kunde i allt väsentligt beaktas genom att anordna särskilda upppropplistor för militära mål och olika sessionstider för dessa mål och de allmänna målen. Däremot har utredningen icke funnit förenämnda synpunkter påkalla att de allmänna domstolarna — såsom i diskussionen kring krigsdomstolornas avskaffande jämväl ofta påyrkats — skulle för handläggning av militära mål mera regelmässigt sammanträda inom vederbörande truppförbands etablissemang i stället för i sina egna lokaler. Till dessa båda spörsmål vill jag senare återkomma. I detta sammanhang vill jag endast nämna att *föreningen Sveriges krigsdomare och audiförare* särskilt betonat nyssnämnda humanitära synpunkt. *Värnpliktiga officerares riksförbund* yttrar i detta ämne:

Det måste i längden verka undergrävande på disciplinen, om militärt befäl nödgas att för förseelse i tjänsten inställa sig till rannsaking och dom inför en allmän domstol med den uppmärksamhet, som detta kommer att medföra. Vill man på ett riktigt sätt tillämpa principen om likhet inför lagen får man icke blott se till den rent formella sidan av problemet, utan man måste också beakta konsekvenserna av den ena eller andra åtgärden. Det blir i realiteten ingen likhet inför lagen för vare sig befäl eller manskap, om dessa skola göras till föremål för en alldeles speciellt sensationsbetonad uppmärksamhet i samband med den judiciella prövningen av vissa deras handlingar i tjänsten, och detta förhållande blir särskilt framträdande, när det gäller ringare förseelser.

Enligt utredningens förslag skola åklagaruppgifterna i militära mål handhavas av de allmänna åklagarna. I anledning härav finner *Svea hovrätt* det kunna med fog ifrågasättas, huruvida de allmänna åklagarna — som bleve kraftigt betungade redan genom nya rättegångsbalkens införande — vare sig vore tillräckligt kvalificerade eller kunde rå med att övertaga de maktpåliggande uppgifter, som enligt betänkandet skulle åvila dem. Det borde härvid observeras, att åklagarna i militära mål i fortsättningen icke endast skulle fullgöra de uppgifter, som hittills tillkommit krigsfiskalerna, utan därjämte i betydligt större utsträckning än för närvarande sker skulle leda förundersökning i militära mål,

disciplinmål inbegripna. *Justitiekanslersämbetet* yttrar, att någon erinran mot att anförtro förevarande arbetsuppgifter åt de allmänna åklagarna i och för sig icke syntes vara att framställa, då åklagarna utan tvivel vore genomgående skickade att verkställa erforderlig utredning och föra talan i militära mål. För att de nya uppgifterna skulle på tillfredsställande sätt kunna fullgöras fordrades emellertid ovillkorligen, att personal i tillräcklig omfattning och med erforderliga kvalifikationer stode till förfogande. Ämbetet tillägger:

I vilken utsträckning åklagarpersonalen måste förstärkas är vanskligt att bedöma, helst som processreformens inverkan å åklagarnas hittillsvarande arbetsuppgifter icke nu kan noggrannare bedömas. På åtskilliga orter torde arbetsförstärkning böra beredas de allmänna åklagarna och på vissa håll synas nya tjänster oundvikliga. Visserligen äro på många orter de allmänna åklagarna nu krigsfiskaler och det kunde tyckas, att någon annan förändring där icke komme att ske än att arbetet med militära brottmål fördelas skulle fullgöras av dem såsom allmänna åklagare utan ersättning. Det är emellertid att märka, att det nya rättegångsförfarandet innebär ökat arbete för dessa befattningshavare såväl i civila som i militära mål, och här till komma de uppgifter med avseende å utredningen, som icke nu faktiskt tillhöra krigsfiskalerna men som enligt förevarande förslag skola fullgöras av åklagarna i militära mål. Huruvida juridiskt utbildad arbetskraft i tillräcklig omfattning står till förfogande för att möta det krav å arbetsförstärkning som en reform sålunda medför är emellertid ovisst. Å den s. k. högre åklagarbanan finnes för närvarande allenast ett helt ringa antal aspiranter, och justitiekanslersämbetet räknar för sin del med möjligheten av att det med processreformen följande ökade behovet av åklagare ej skall kunna tillgodoses, i synnerhet icke med jurister som undergått s. k. landsfogdeutbildning. Tvärtom peka olika omständigheter på ett ej obetydligt underskott. De ytterligare anspråk å åklagare som genomförandet av föreliggande förslag medför — om än i och för sig ej särskilt betydande — måste därför med utgångspunkt från rådande förhållanden befaras icke kunna uppfyllas. Utan en i olika avseenden tillräcklig åklagarorganisation lär förslaget emellertid *icke* kunna på ett tillfredsställande sätt genomföras. Justitiekanslersämbetet anser sig böra betona här anförda omständigheter för att något missförstånd i dessa hänseenden icke skall yppas.

Stadsfiskalsföreningen har — utan erinran mot förslaget såsom sådant att anförtro åklagaruppgifterna i militära mål åt de allmänna åklagarna — betonat att föreningen för sin del hölle före, att arbetsbelastningen å därav berörda åklagar- och polismyndigheter torde bli större än i betänkan det förutsatts. På utredningarna komme helt visst att ställas större krav än hittills varit fallet och allmänne åklagarens befattning med målen såväl vid förundersökningen som vid målens handläggning komme att kräva större arbetsinsats än av de nuvarande krigsfiskalerna.

Landsfogdeföreningen och *landsfiskalsföreningen* ha icke riktat någon erinran mot utredningens nu ifrågavarande förslag. Däremot anser *krigsfiskalsföreningen* att åtalsuppgifterna i militära mål böra, liksom i Danmark, anförtros åt särskilda befattningshavare, som i sin verksamhet skola lyda under en särskild chefsmyndighet.

Ytterligare en invändning mot förslaget att avskaffa krigsdomstolarna i fredstid är, att det i så fall i händelse av krigstillfälle eller därmed jämförbara förhållanden skulle bli än svårare att i en hast skapa fram funktionsdugliga krigsdomstolar än det visat sig vara under den gångna beredskapstiden. Denna synpunkt framhålles bl. a. av *chefen för armén*, vilken understryker att, om krigsdomstolarna avskaffades i fredstid, följden bleve att i krig en oprövad organisation under svåra förhållanden komme att övertaga den viktiga militära rättsskipningen samt att de militära ledamöter, som då måste få säte i krigsdomstolarna, komme att vara helt oerfarna i domargöromål.

Slutligen må i detta sammanhang omnämnas, att några remissinstanser — såsom ock redan framgått av vad jag tidigare anfört — gjort gällande att den militära rättsskipningen icke kan ske med samma snabbhet och smidighet vid allmänna domstolar som vid särskilda för ändamålet inrättade specialdomstolar. Denna synpunkt har sålunda framförts av *chefen för armén* samt *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*, vilken förening understryker att det i fråga om de militära målen, såsom allmänt vore erkänt, dock gällde att snabbheten vore av synnerligen stor betydelse för upprätthållande av disciplinen inom krigsmakten. Dessa remissinstansers förhågor torde främst dikteras av uppfattningen att häradsrätterna icke skulle vara lämpade att handlägga militära mål samt att nya rättegångsbalkens regler, om de tillämpades i militära mål i den utsträckning utredningen föreslagit, skulle leda till att förfarandet i många fall bleve onödigt tungrott och omständligt. Till dessa spörsmål återkommer jag i det följande.

Den disciplinära bestraffningsrätten.

Utredningen erinrar om att det icke någon gång i sammanhang med tidigare förslag om krigsdomstolarnas avskaffande ifrågasatts, att jämväl militär befälhavares disciplinära bestraffningsrätt skulle avskaffas. Utredningen tillägger:

Tvärtom har uttryckligen betonats angelägenheten av att denna särskilda ordning för åläggande av bestraffningar bibehölles. Sålunda uttalar första lagutskottet i utlåtande nr 24 år 1945 (s. 20), att liksom år 1920 och år 1932 utskottet ej funne anledning förorda att den disciplinära bestraffningsrätten avskaffades. I direktiven för förevarande utredning förutsättes även, att befälhavarens bestraffningsrätt kommer att bibehållas. Det är uppenbart, att upprätthållandet av den militära disciplinen förutsätter ett snabbt och verksamt ingripande för rättande av förseelser, som störa tukt och ordning inom krigsmakten, och att de särskilda krav, som sålunda måste ställas på den militära rättsskipningen, på ändamålsenligaste sätt tillgodoses genom ett bibehållande av disciplinär bestraffningsrätt för militära befälhavare.

En översyn av de regler som gälla för den disciplinära bestraffningsrätten är påkallad såväl med hänsyn till den avsedda reformen av den militära strafflagstiftningen som av processuella skäl. I direktiven för förevarande utredning framhålles med hänvisning till vad första lagutskottet

därom anfört i sitt förenämnda utlåtande, att av utredningen borde undersökas, huru en lämplig avvägning borde göras mellan den disciplinära bestraffningsrätten och den straffrättsskipning, som skulle ankomma på domstol; med hänsyn till arbetsbelastningen för de allmänna domstolarna vore anledning att speciellt pröva, huruvida en utökning av den disciplinära bestraffningsrätten vore önskvärd och tillräddlig.

I det stora flertalet remissyttranden utgår man såsom självklart från att den disciplinära bestraffningsrätten skall bibehållas och inskränker sig därför till att diskutera den närmare utformningen av denna bestraffningsrätt. Några remissinstanser, däribland *chefen för armén* och *chefen för marinen*, ha dock funnit det angeläget understryka att den möjlighet till snabbt ingripande som den disciplinära bestraffningsrätten skänker vore oundgängligen nödvändig för upprätthållande av tukt och ordning inom krigsmakten. Chefen för armén tillägger för sin del, att det särskilt vid ett överförande av de militära målen till civila domstolar vore av vikt att befälhavarens befogenheter att ålägga bestraffning utnyttjades i sådan omfattning att domstolarna icke i onödan betungades. *Hovrätten för Övre Norrland* åberopar även i denna del militieombudsmannens förenämnda yttrande av år 1932, vari framhålles att de olägenheter som äro förenade med att den tilltalades förmän i militärtjänsten äga säte och stämma i krigsdomstolarna kunde sägas vidlåda handläggningen jämväl av disciplinmålen men att dessa mål avsåge dels rena bagatellärenden, dels klara och vanligen av de tilltalade erkända förseelser, varför man av praktiska skäl, som med styrka gjorde sig gällande, borde låta dessa förseelser alltjämt beivras i nu gällande ordning.

Två remissinstanser, nämligen *underbefälsförbundet* och *krigsfiskalsföreningen*, rikta däremot en skarp kritik mot den disciplinära bestraffningsrätten. Underbefälsförbundets invändningar drabba i lika mån den tillrättaviseringsrätt, som tillkommer militär befälhavare och som enligt utredningens förslag i princip skall bibehållas. Förbundet anser att orsakerna till den förtroendekris, för vilken den militära rättsskipningen varit utsatt och som tagit sig uttryck i vid olika tillfällen framförda krav om revision, i minst samma utsträckning vore att söka i den disciplinära bestraffningsrätten och tillrättaviseringsrätten som hos krigsdomstolarna. I den mån kritiken tagit sikte på krigsdomstolarna, medförde ett genomförande av föreliggande förslag att den upphörde. I de delar kritiken riktade sig mot den disciplinära bestraffningsrätten och tillrättaviseringsrätten syntes den däremot inte kunna elimineras i och med ett förverkligande av förslaget, som i dessa delar icke innebure några genomgripande förändringar. Förbundet tillägger att, om den disciplinära bestraffnings- och tillrättaviseringsrätten skulle bibehållas, garantier måste skapas för att de bestraffande och tillrättaviserande cheferna besutte erforderliga kunskaper och hade tillgång till expertis samt därtill kunde förfoga över tid, som medgäve att bestraffnings- och tillrättaviseringsärendena handhades med största omsorg och noggrannhet. Vore detta ej möjligt, borde de militära cheferna icke taga befattning med de dömande uppgifterna. Till sist yttrar underbefälsförbundet:

Nödvändigheten av att rättssäkerheten tryggas i alla lägen talar enligt förbundets uppfattning på sitt sätt för att all rätt att straffa eller i övrigt ingripa korrigerande med rättsliga medel frånhändes de militära cheferna. En sådan reform är av olika anledningar måhända icke genomförbar, i vart fall ej omedelbart. Förbundet vill därför icke motsätta sig att den disciplinära bestraffningsrätten och i viss utsträckning också tillrättavisningsrätten åtminstone tills vidare bibehållas men förordar omfattande inskränkningar i förhållande till vad nu gäller.

Medan alltså underbefälsförbundet icke finner tiden vara mogen att avskaffa den disciplinära bestraffningsrätten, finner däremot *krigsfiskalsföreningen* så vara fallet. Föreningen yttrar bland annat:

En disciplin som upprätthölles medelst straffhot och rätt för befälet att ådöma straff vore i farans stund icke mycket att lita till. Men även om man nu av andra hänsyn ej ansåge sig kunna avvara de disciplinära bestraffningsbestämmelserna, så torde ändock icke med fog kunna göras gällande att disciplinens upprätthållande också krävde att den disciplinära bestraffningsrätten handhades av de militära befälhavarna. En sådan inställning måste innebära, att man ville ge den disciplinära rättsskipningen ett inslag av speciellt militär syn på förseelserna. Det förefölle dock vara den förhärskande uppfattningen att detta skulle undvikas, vilket ju bland annat kommit till uttryck däri att militärer icke längre skulle ha plats i domstolarna. Om den av utredningsmannen på förevarande punkt omfattade åsikten, såsom vore troligt, icke motiverades av annat än önskvärdheten av snabbast möjliga ingripande, så vore härtill att säga, att kravet på snabbhet ej blivit speciellt väl tillgodosett, eftersom beträffande den disciplinära bestraffningsrättens utövande fortfarande skulle gälla att befälhavaren vore skyldig att först rådföra sig med auditören samt befälhavarens skyldighet härutinnan till och med utsträckts i förslaget. Vid sådant förhållande torde icke ens kravet på snabbhet föranleda att den disciplinära bestraffningsrätten skulle stanna hos den militäre befälhavaren. Denna fråga syntes dock liksom övriga hithörande centrala problem böra avgöras utifrån andra synpunkter och då — under tillbörligt hänsynstagande till rättssäkerheten — närmast ur synpunkten vad som krävdes för andanröjande av den misstro till den militära rättsskipningen — denna misstro månne nu vara grundad eller icke — som ovederläggligen rådde hos stora delar av befolkningen. Då utgångsläget vid en revision av det militära rättegångsväsendet i verkligheten torde vara, att den nuvarande ordningen icke ansetts lämna tillräckliga garantier för en opartisk och human rättsskipning och rättstillämpning inom krigsmakten, kunde det ifrågasättas, om icke uppfattningen att den disciplinära rättsskipningen i stort sett fortfarande borde äga rum hos de militära myndigheterna finge betecknas såsom ett psykologiskt missgrepp av kanske ännu allvarligare natur än förslaget att utredningarna i första hand alltfort skulle åvila militärmyndighet.

Krigsfiskalsföreningen säger sig i detta sammanhang vidare vilja beröra den från vissa håll resta invändningen mot att just de militära befälhavarna skulle fråntagas den disciplinära bestraffningsrätten, enär ju i ett betydande antal civila verk funnes bestämmelser innebärande rätt för chefsmyndigheten att ådöma disciplinpåföljder. Föreningen tillägger:

Emellertid måste denna jämförelse, även sedd helt isolerad för sig, falla till marken vid det förhållandet att dessa, för de civila verkens del gällande

bestämmelser alls icke medge rätt att ådöma frihetsförlust, vilket ju dock är den enda nu förekommande och även enligt utredningens förslag kommer att bli den huvudsakligen tillämpliga påföljden i de militära disciplinmålen. För en demokratisk uppfattning kan här icke vara fråga om blott nyanser i påföljd. Frihetsberövandet är ett ingrepp i den enskilda individens liv av den mest centrala innebörd, och om det tillgripes som straff, bör uppgiften att utdöma straffet icke åvila befattningshavare som i förhållande till den misstänkte intager ställningen av förman eller överordnad. Den omständigheten att den militäre befälhavaren i sin dömande verksamhet biträdades av auditören torde icke förändra sakförhållandet. Utåt kommer ändock, såsom väl och avsikten varit, befälhavaren alltid att framstå såsom domaren. Vid angivna förhållanden synes därför även alla disciplinmål böra handläggas och avgöras av domstolarna.

Härtill fogar krigsfiskalsföreningen — som enligt vad tidigare omnämnts anser att åtalsuppgifterna i militära mål böra anförtros åt särskilda befattningshavare — det förslaget, att dessa tjänstemän skola erhålla behörighet att i disciplinmål förelägga straff uppgående till högst tio dagars arrest, medan förseelser som ansåges förskylla längre arrest skulle av åklagaren på sedvanligt sätt instämmas till domstol.

Närvaro av s. k. militärombud vid handläggningen av militära mål.

Utredningen har lämnat följande redogörelse rörande den tidigare behandlingen av detta spörsmål:

I yttranden i samband med 1933 års proposition har av militära myndigheter gjorts gällande att, därest militära ledamöter icke vidare skulle finnas i rätten, det vore synnerligen angeläget att under alla förhållanden en militär befattningshavare med erforderliga kvalifikationer funnes tillstådes vid domstolen med rätt och skyldighet att framföra de synpunkter, som han funne vara av vikt för målets rätta bedömande. Ehuru detta krav, framhålles i propositionen, delvis syntes bottna i en föga berättigad misstro mot domstolens förmåga att själv i det särskilda fallet bedöma behovet av upplysningar rörande speciella militära förhållanden, hade departementschefen dock ej funnit anledning motsätta sig en anordning, varigenom tillfälle bereddes militär myndighet att städse inför domstol avgiva utlåtande i mål, som rörde krigsmakten. Däremot kunde det icke anses erforderligt att, såsom påyrkats, ytterligare föreskriva att militär befattningshavare alltid skulle vara tillstådes vid handläggning av militärt mål. I enlighet härmed upptogs i lagförslaget ett stadgande av innehåll, att befattningshavare vid krigsmakten, som därtill förordnades, skulle äga vara tillstådes vid handläggning av militärt mål för att däri lämna upplysningar samt att sådant förordnande finge påkallas jämväl av rätten eller dess ordförande.

I anslutning härtill anför utredningen:

Det torde icke överensstämma med grunderna för den allmänna rättegångsordningen att bereda annan än part eller partsrepresentant rätt att utan anmodan därom yttra sig i rättegången. Någon anledning att i militära mål tillämpa en annan ordning i detta avseende lär icke förefinnas. Följaktligen bör det icke ifrågakomma att i sådana mål tillägga militär befattningshavare, som icke är part eller enligt vanliga regler anlitas såsom sak-

kunnig eller vittne, befogenhet att efter eget beprövande yttra sig i rättegången. Vad nu anmärkts bör givetvis icke hindra att, om vederbörande befälhavare finner anledning antaga att tillgång till militär sakkunskap kan bli av betydelse i visst mål, han även utan särskild framställning därom tillser att sakkunnig militär befattningshavare ställes till förfogande. I enlighet med principerna för den nya rättegångsordningen böra i sådana fall upplysningar från den sakkunnige i första hand tillhandahållas redan under förundersökningen.

Utredningen har i ett annat sammanhang framhållit, att upplysningar angående speciella reglements föreskrifter och andra militära förhållanden i regel torde med minsta omgång kunna erhållas av åklagaren, vilken redan i samband med förundersökningen hade att framskaffa fullständigt utredningsmaterial.

Det nu återgivna resonemanget har kritiserats av vissa remissinstanser, bland dem *hovrätten för Övre Norrland* som — enligt vad redan anförts — anser behovet av att äga tillgång till militär sakkunskap och erfarenhet, främst ur disciplinens synpunkt, vara så stort att militärombud regelmässigt borde vara vid domstolen tillstädes för att lämna önskade upplysningar och även för att av eget initiativ göra de uttalanden, som kunde föränlidas av omständigheterna. Endast om befälhavaren funne att, med hänsyn till målets beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter, militärombud kunde undvaras, borde befälhavaren äga underlåta att förordna sådant ombud. Militärombud borde vara väl kvalificerat. Hovrätten har slutligen framhållit att behovet av att militärombud vore tillstädes vid domstolen ytterligare stegrades därigenom att efter reformens genomförande auditörens sakkunskap komme att gå förlorad för domstolen.

Behovet av militärombud har särskilt utförligt behandlats av *häradsövdingeföreningen*, som anför:

Säkerligen är det riktigt, att de i rättegångsbalken givna reglerna rörande sakkunnig utan olägenhet kunna tillämpas även i militära mål. Dessa regler torde emellertid icke äga full tillämpning å det slag av upplysningar, för vilkas införande i rättegången 1933 års förslag upptog stadgandet om militärt ombuds närvaro vid handläggningen. Det är i själva verket här icke fråga om sakkunnig i rättegångsbalkens mening dvs sakkunnig som anlitas för möjliggörande av prövning av fråga, vars bedömande kräver fackkunskap. De upplysningar som ombudet skulle ha att lämna innefatta icke, såsom sakkunnigutlåtanden i allmänhet, något omdöme i sak av beskaffenhet att tjäna till ledning vid målets prövning, utan avse endast upplysningar om rent faktiska förhållanden, vilka domstolen eljest endast med stor omgång skulle kunna förskaffa sig.

De militära målen skilja sig från mål i allmänhet därutinnan, att de kräva kunskap om otaliga föreskrifter icke blott i tjänstgöringsreglementen utan även bland annat i generalorder eller regementsorder som gälla för den militära verksamheten, den militära personalens särskilda skyldigheter, ordningen inom de militära etablisementen m. m. dylikt. För de allmänna domstolarna torde i regel icke vara möjligt att besitta den ingående kännedom om dessa föreskrifter, som sålunda i målen i allmänhet kräves. Även om så småningom vid de domstolar, som enligt förslaget avses för handläggning

av militära mål, en viss kunskap rörande de vid de olika förbanden gällande föreskrifterna kan väntas bli förvärvad, äro dock dessa föreskrifter till sin natur sådana, att de ofta ändras. Upplysningar krävas därjämte ej sällan rörande rent lokala förhållanden om vilka domstolen, som avses skola i allmänhet sammanträda å sitt vanliga tingsställe, ej kan äga erforderlig kännedom och vilka, även de, ej sällan undergå förändring. Ej heller kan domstolen alltid på förhand överblicka, vilka upplysningar som i de särskilda målen krävas. I viss utsträckning torde väl nu berörda förhållanden kunna antagas bli utredda vid den av åklagaren verkställda förundersökningen. Erfarenheten torde dock visa att man ej alltid kan räkna med erforderlig fullständighet i sådant hänseende. För undvikande av de olägenheter, som nu anmärkta förhållanden otvivelaktigt måste komma att medföra, synes närvaron av ett militärt ombud synnerligen ändamålsenlig. Särskilt i de fall, då med tillämpning av den föreslagna kompletterande forumbestämmelsen, enligt vilken även andra domstolar än de som i allmänhet taga befattning med de militära målen kunna komma att anlitas, torde behovet av ett militärt ombud vara påfallande. Föreningen, som sålunda icke har något att erinra mot att nya RB:s regler om anlåtande av sakkunnig vinna full tillämpning även ifråga om militära mål, kan på förut anförda skäl icke undgå att finna att det för rättegångens snabba slutförande och rättssäkerheten i övrigt i de militära målen måste framstå som synnerligen ändamålsenligt med ett stadgande av det innehåll som i 1933 års lagförslag föreslagits.

Även föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer anser det vara erforderligt med en bestämmelse, som garanterar att militär sakkunskap städse kan finnas tillgänglig för domstolen.

Häradsrätts ianspråktagande för militär rättsskipning.

Enligt 1933 års proposition förutsattes att 22 rådhusrätter och 6 häradsrätter skulle tagas i anspråk för handläggning av militära mål. Härjämte skulle vid kustflottan kunna inrättas särskild krigsrätt, bestående av tre lagfarna civila ledamöter. Militärt mål skulle upptagas av underrätten i den ordinarie förläggningssorten för den avdelning av krigsmakten, till vilken tilltalad hörde eller som målet närmast anginge. Där ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen det krävde, skulle dock Kungl. Maj:ts beträffande viss avdelning eller viss personal äga förordna, att behörig domstol skulle vara annan allmän underrätt än nyss sagts eller särskild krigsrätt. En vid propositionen fogad plan för målens överförande till de allmänna domstolarna var uppgjord med utgångspunkt från att, i den mån tillfälle fanns att välja mellan rådhusrätt och häradsrätt, rådhusrätterna i allmänhet i första hand borde ifrågakomma såsom i någon mån mera lämpade än häradsrätterna. Det hade, framhölls i propositionen, allmänt vitsordats att rådhusrätterna — därvid avsågs dock i allmänhet endast rådhusrätt med minst tre lagfarna ledamöter — med hänsyn till organisation och arbetssätt vore lämpade för den ifrågavarande uppgiften. De hade täta sammanträden och kunde däremellan vid behov anordna extra samman-

träden och hade således möjlighet att i erforderlig grad tillgodose de krav på rörlighet hos domstolen och snabbt ingripande, som för de militära målens del tillagts särskild betydelse. Beträffande häradsrätternas lämplighet för handläggning av militära mål uttalades däremot under förarbetet till 1933 års proposition i ett flertal remissyttranden betänkligheter i olika hänseenden. Sålunda anförde militieombudsmannen, att enligt hans åsikt de militära rättegångsmålen lämpligen kunde utan avbidan å en allmän rättegångsreform överflyttas till handläggning av de allmänna domstolarna men att därvid endast rådhusrätter och icke i något fall häradsrätt borde ifrågakomma. Även två av lagrådets ledamöter ansågo, att häradsrätterna ej alls borde komma i fråga. Enligt dessa ledamöters mening borde i de fall, då domsrätten i militära mål enligt förslaget skulle ankomma å häradsrätt och ej lämpligen kunde överlämnas till rådhusrätt, domsrätten i stället tilldelas särskild krigsrätt, varför möjlighet borde förefinnas att utöver vad förslaget medgäve inrätta sådan domstol.

I d i r e k t i v e n för nu ifrågavarande utredning framhölls att med hänsyn till bland annat behovet av snabbhet rådhusrätterna i första hand syntes böra ifrågakomma såsom domstolar för militära mål och detta även beträffande förband, som kunde vara förlagda utanför respektive städer, samt att för de fall, då med hänsyn till avståndet mellan förläggningssorten och närmaste stad med rådhusrätt denna ordning icke kunde genomföras, det borde undersökas om icke särskilda regler påkallades rörande häradsrättens sammansättning.

I anledning härav uttalar utredningen till en början, att efter år 1933 väsentliga ändringar inträtt i de förhållanden, som vore av betydelse för genomförande av förslaget att avskaffa krigsdomstolarna i fredstid. I första hand hade detta sin grund i tillkomsten av den nya rättegångsordningen. De stadganden i nya RB som i förevarande sammanhang ägde särskild betydelse vore reglerna om rådhusrätts och häradsrätts domförhet i 1 kap. 11 resp. 4 § samt bestämmelserna om sammanträdesordning i 7—9 samt 13 §§ nämnda kapitel (se s. 30 f i bet.). Utredningen framhåller vidare att — även vid en tillämpning av den i direktiven ifrågasatta ordningen att i första hand anlita rådhusrätter för handläggning av militära mål — med hänsyn till under senare år skedd nyuppsättning av förband och ändrade förläggningförhållanden det i allt fall vore uppenbart, att häradsrätter måste tagas i anspråk för ändamålet i långt större utsträckning än som år 1933 föreslogs. Utredningen tillägger att de ändrade bestämmelser, som skulle gälla i fråga om häradsrätts sammanträden, otvivelaktigt beredde tillfälle till en mera smidig anpassning vid handläggning av militära mål samt att även minskningen av det maximala antalet nämndemän från tolv till nio givetvis kunde verka i samma riktning. Såsom en omständighet att kunna ställa rådhusrätterna före vid valet av domstolstyp kvarstode visserligen att rådhusrätterna i flertalet militära mål komme att bestå av färre antal ledamöter än häradsrätterna. I någon mån syntes dock denna omständighet förlora i betydelse med hänsyn till att de allmänna domstolarna även vid

handläggning av militära mål — såsom i en annan del av betänkandet utvecklas — förutsatts skola med hänsynstagande i första hand till egna arbetsförhållanden kunna i regel sammanträda i sin vanliga lokal och att endast mera undantagsvis särskilt sammanträde skulle behöva utsättas för militärt mål. I varje fall syntes med hänsyn till numera föreliggande faktiska situationer — särskilt de militära förläggningsplatsernas belägenhet i förhållande till de domstolar som kunde ifrågakomma — frågan om rådhusrätternas företräde framför häradsrätterna endast i ringa mån bli av praktisk betydelse.

Utredningen har, såsom förut nämnts, uppgjort en plan angående de militära målen fördelning å allmänna underrätter — bilaga C å s. 268 ff i het. — enligt vilken skulle för handläggning av militära mål tagas i anspråk 29 rådhusrätter och 16 häradsrätter. Till denna fördelningsplan återkommer jag senare. Jag skall också i ett senare sammanhang omnämna utredningens förslag i anledning av den i direktiven berörda frågan, huruvida särskilda regler påkallades rörande häradsrätts sammansättning vid handläggning av militära mål.

Mot utredningens förslag att så många häradsrätter som sexton skola tagas i anspråk för handläggning av militära mål invänder *Svea hovrätt*, att åtminstone vissa av dessa häradsrätter enligt de nya tingsordningarna komme att sammanträda relativt sällan. Vidare anmärker hovrätten, liksom ett flertal andra remissinstanser, att utredningen icke syntes ha tillräckligt beaktat de svårigheter, som säkerligen komme att uppstå då det gällde att under häradsrätternas jämförelsevis långa sommarferier åstadkomma erforderlig snabbhet i rättegången. *Justitiekanslersämbetet* betonar i detta sammanhang, att under sommarferierna vore å ena sidan antalet militära mål kanske som störst men å andra sidan svårigheterna att få till stånd ting med tillräckligt kvalificerad ordförande och fulltalig nämnd särskilt framträdande. En viss lättnad skulle enligt ämbetets mening uppkomma härutinnan, om en nämnd å tre ledamöter vore tillräcklig i ett större antal mål än utredningens förslag avsåge. Andra remissinstanser, däribland *Svea hovrätt*, hävda återigen att kravet på snabbhet i rättegången i militära mål vore en så viktig förutsättning för disciplinens upprätthållande, att det kunde ifrågasättas huruvida icke rådhusrätt i större utsträckning än som skett i utredningens fördelningsplan bort väljas som forum för militära mål.

Häradshövdingeföreningen säger sig däremot i huvudsak icke ha något att erinra mot utredningens fördelningsplan. Vad häradsrätterna anginge, gällde det emellertid att mot varandra avväga två olika intressen, nämligen å ena sidan hänsynen till såväl nämndemännens som kanslipersonalens behov av viss sammanhängande ledighet under sommartid samt, å den andra, den militära organisationens lika uppenbara behov av domstolssammanträden även under denna tid. För tillgodoseende av dessa motstridiga intressen syntes enligt föreningens mening särskilda åtgärder krävas dels till förstärkande i erforderliga fall av häradsrätternas personalorganisation och dels till begränsning av nämndemännens tjänstgöringsskyldighet.

Göta hovrätt tillägger för sin del att, eftersom det i militära mål icke borde ifrågakomma att anförtro ordförandeskapet i häradsrätt åt annan icke-ordinarie domare än tingsdomare eller tingssekreterare, sådan häradsrätt, varest tingsdomare eller tingssekreterare ej funnes anställd, icke borde göras till forum i militära mål i andra fall än där det skulle vara olämpligt att förlägga dessa mål till annan domstol med ständig tillgång till kompetent vikarie för rättens ordförande. Även *häradsövdingeföreningen* anser att tingsdomare eller tingssekreterare bör finnas anställd vid de häradsrätter som äro avsedda att regelmässigt handlägga militära mål. Jämväl *Svea hovrätt* ansluter sig till denna uppfattning. *Hovrätten för Övre Norrland* går ett steg längre och hävdar — främst med hänsyn till vikten av att domstolen ofta sammanträder inom det militära etablissementet — att man så långt möjligt bör söka undvika att häradsrätt handlägger militära mål. Härvid framhåller hovrätten även den synpunkten, att en rådhusrätt med sin större beständighet bleve — genom ofta återkommande handläggning av militära mål — till fördel för målens avgörande tämligen väl förtrogen med dessas speciella beskaffenhet. Det motsvarande gällde enligt hovrättens mening icke häradsrätt, enär man måste förutse rätt stora växlingar i nämndens sammansättning. Även *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* anser att häradsrätter böra anlitas för handläggning av militära mål endast där så visar sig oundgängligen nödvändigt. I åtskilliga fall skulle det icke möta några svårigheter att förlägga sådana mål, vilka enligt förslaget tilldelats häradsrätt, till rådhusrätt.

Platsen för domstolens sammanträden vid handläggning av militära mål.

I 15 § andra stycket RLK stadgas att, där ej särskilda omständigheter föranleda till annat, krigsrätten bör kallas att sammanträda å ort där den avdelning av krigsmakten, vid vilken krigsrätten är inrättad, befinner sig.

I ett under förarbetet till 1933 års *proposition* inom justitiedepartementet utarbetat lagutkast, som remitterades till ett flertal myndigheter, fanns icke någon bestämmelse om var rådhusrätt eller häradsrätt skulle sammanträda vid upptagande av militära mål i vidare mån än att ordföranden skulle i samråd med befälhavaren bestämma tid och plats för sammanträdet. I åtskilliga av de yttranden över lagutkastet, som avgåvos av militära myndigheter, framhölls med skärpa angelägenheten av att domstolen hölle sina sammanträden i vederbörande etablissement. Även militieombudsmannen framhöll önskvärdheten av garantier för att domstolen komme att i erforderlig utsträckning avhålla sina sammanträden i kasern samt anmärkte, att vikten av att så skedde vore så stor att i en blivande lag ett stadgande i detta ämne borde finnas av ungefär enahanda innehåll som förenämnda bestämmelse i 15 § andra stycket RLK. I det lagförslag, som förelades riksdagen, fanns även infogat ett stadgande av följande lydelse.

Bör mål, som tillhör allmän underrätts upptagande, med hänsyn till målets beskaffenhet och domstolens arbete i övrigt, lämpligen ej utsättas att förekomma vid ordinarie sammanträde, skall extra sammanträde för målets handläggning hållas. Sådant sammanträde skall, om ej särskilda omständigheter till annat föranleda eller Konungen i fråga om viss domstol, annorlunda förordnar, utsättas att äga rum, med rådhusrätt å den ort där rätten i allmänhet sitter, och med häradsrätt å den ort där den avdelning av krigsmakten som målet angår befinner sig.

Utredningen anför beträffande förevarande spörsmål:

Till stöd för kravet på domstolssammanträdenas förläggande till vederbörande truppförbands etablissement har i första hand framhållits, att från militär synpunkt svårigheter skulle uppstå genom de avbrott i tjänstgöringen, som måste göras för att bereda parter, sakkunniga och vittnen tillfälle att inställa sig vid domstolen. Denna synpunkt har i tidigare sammanhang andragits såsom ett av skälen mot att överhuvud överflytta den militära rättsskipningen till de allmänna domstolarna.

I nu förevarande fråga erinrades i 1933 års proposition, att avbrott i den militära tjänstgöringen redan enligt den dåvarande ordningen förorsakades av krigsrättsförhandlingarna och detta vare sig rättens sammanträde vore förlagt till truppförbands etablissement eller, på sätt i viss utsträckning vore fallet, den för utredningen erforderliga personalen nödgades förflytta sig till krigsrättens ordinarie sammanträdesort. Om det iakttoges, att överflyttningen av de militära målen skedde till den i vederbörande truppförbands ordinarie förläggningssort eller närmast därintill befintliga domstolen, vore det därför icke att räkna med någon avsevärd skillnad i tidsförlust på grund av en personalförflyttning till domstolssammanträdena.

Det nu återgivna uttalandet i 1933 års proposition torde ha fullt fog för sig. Har förbandet sin förläggning å eller i omedelbar närhet av domstolens ordinarie sammanträdesort, bör alltså av hänsyn till de militära tjänstgöringsförhållandena knappast kunna uppställas krav på att domstolens sammanträder i den militära etablissementet. Därest icke andra skäl påkalla en sådan anordning, synes följaktligen i sådana fall hinder icke böra möta att bestämma platsen för domstolens sammanträde med beaktande fullt ut av de olägenheter, som i ena eller andra avseendet kunna vara förbundna med att domstolen förflyttar sig från sin vanliga sammanträdeslokal. För de fall åter där vederbörande förband icke är förlagt å eller i omedelbar närhet av domstolens ordinarie sammanträdesort måste avgörandet bli beroende av en avvägning mellan å ena sidan de olägenheter från militär synpunkt, som en personalförflyttning från förbandet till domstolen kan innebära, och å andra sidan de svårigheter, som för domstolens del kunna möta för sammanträdet avhållande å den militära förläggningen. Det torde härvid vara givet att, om endast en eller några få förbandet tillhörande personer ha att inställa sig vid sammanträdet, den olägenhet, som kan vara för handen med därav föranlett avbrott i den militära tjänstgöringen, icke kan motväga de olägenheter och kostnader, som äro förenade med att domstolen förflyttar sig till förbandet. I särskilt hög grad framträder detta om domstolen utgöres av fullsutten häradsrätt eller rådhusrätt med nämnd, i båda fallen bestående av minst åtta ledamöter. Det torde kunna antagas, att vid en avvägning i enlighet med vad nu angivits tillbörligt hänsynstagande till militära tjänstgöringsförhållanden endast undantagsvis skall påkalla att domstolen förflyttar sig till det militära etablissementet.

Utredningen omnämner härefter ytterligare en synpunkt som ofta anförts mot att militärpersoner skulle åläggas inställa sig inför allmän domstol å dess vanliga sammanträdeslokal, nämligen den att de värnpliktiga ej borde utsättas för att svara inför allmän domstol i samma ordning som andra åtalade och därigenom ådraga sig den uppmärksamhet från allmänheten och pressen som vore förbunden med en inställelse vid allmänna domstolsförhandlingar. Utredningen anför härom:

Det i tidigare sammanhang framförda kravet på att militärpersoner icke skulle i vanlig ordning åläggas inställelse inför allmän domstol har bedömts olika alltefter beskaffenheten av det brott, som skall bli föremål för beivran. Sålunda har detta krav, såsom det synes med all rätt, tillerkänts berättigande endast såvitt gäller sådana ringare förseelser — »skolförseelser» — som kunna och böra bli föremål för beivran i disciplinär ordning. Av utredningen förordas anordningar i syfte dels att åstadkomma ett förbättrat utredningsförfarande i disciplinmål och därigenom bereda vederbörande befälhavare ökad möjlighet att utnyttja den bestraffningsrätt, som tillkommer honom, och dels att tillförbinda befälhavaren att i den mån så kan ske också begagna sin bestraffningsrätt. Givetvis kan det dock icke heller framdeles helt undgås att till följd av utredningsmaterialets otillräcklighet såsom grundval för åläggande av bestraffning i disciplinär ordning till domstols prövning komma att hänskjutas även mål angående ringare förseelser. Detta följer redan därav att vid utredningen i målen befälhavaren icke har tillgång till sådana processuella befogenheter, som tillkomma domstol, exempelvis avhörande av vittnen under edsansvar. Ett hänskjutande till domstol kan således fortfarande komma att ske jämväl i fall där det på förhand står klart att, även om de mot den tilltalade riktade påståendena till fullo bli styrkta inför domstolen, vad han låtit komma sig till last i allt fall måste bedömas såsom en ringa förseelse, som icke kan förskylla svårare påföljd än disciplinstraff. Med hänsyn särskilt till dylika fall torde de synpunkter, som anförts för en särbehandling av de militära målen, icke böra lämnas obeaktade. Att fördenskull fordra att domstolen skall sammanträda i det militära etablissementet kan dock icke vara av förhållandena påkallat. De nyssnämnda synpunkterna torde i allt väsentligt kunna tillbörligen beaktas genom bestämmelser syftande till att militära mål, som handläggas vid sammanträde i domstolens ordinarie lokal, icke bli upptagna till handläggning i omedelbart samband med andra mål. Detta lär kunna ernås genom en föreskrift, att militära mål, som förekomma till handläggning å dag till vilken jämväl andra mål utsatts, skola uppföras å särskild uppropplista och, om detta icke föranleder särskild olägenhet, utsättas att förekomma antingen före eller efter det samtliga övriga mål blivit handlagda. Då en sådan ordning icke innebär något avsteg från vare sig offentlighetsprincipen eller någon annan för det allmänna rättegångsförfarandet antagen grundsats torde den av praktiska skäl böra gälla militära mål överlag.

Utredningen yttrar slutligen:

Genom det anförda torde ha påvisats, att tillbörligt hänsynstagande till de militära tjänstgöringsförhållandena endast undantagsvis kan påkalla, att domstolarna för handläggning av militära mål sammanträda i vederbörande truppförbands etablissement, ävensom att de förutnämnda humanitära synpunkterna kunna på annat sätt tillgodoses. Detta utesluter dock icke, att det många gånger kan visa sig lämpligt att förlägga domstolens samman-

träde till det militära etablissementet, exempelvis vid tillfällen då domstolen har att å en och samma dag upptaga ett flertal militära mål eller eljest en mera betydande tillströmning av militärer i domslokalerna är att förvänta. Särskilt synes vad nu framhållits komma att få tillämpning i fall då en och samma domstol blir gemensam för flera förband och således förekomsten av militära mål vid domstolen blir mera allmän. I sådana fall torde det ligga nära till hands att, även om förbanden äro förlagda å domstolens ordinarie sammanträdesort eller i dess omedelbara närhet, domstolen sammanträder i något av de militära etablissementen och således där handlägger mål från samtliga förbanden. En sådan ordning torde merendels utan olägenhet kunna tillämpas även då tilltalad, som tillhör annat förband än det i vars kasern sammanträdet hålles, är häktad eller arresterad. I regel lär hans förpassande från den ena kasernen till den andra kunna ske utan någon insyn från allmänhetens sida, särskilt om biltransport anlitas. Med den föreslagna ordningen att vid domstolsförhandlingarna särskilja militära mål och andra mål lär det även merendels vara möjligt att utan onödig insyn från allmänheten till domstolens ordinarie sammanträdeslokal införpassa häktad eller arresterad från förband, som icke är förlagt å eller i omedelbar närhet av sammanträdesorten. Än lättare torde så kunna ske om tillfälle finnes att förlägga sammanträdet till annat kasernetablissement i närheten av den vanliga domslokalen.

I ett stort antal remissyttranden hävdas att sammanträde i militärt mål — då så lämpligen kan ske — bör hållas i kasern. Sälunda uttalar *skånska hovrätten*, att ett berättigat intresse från den tilltalades sida ofta nog torde tala för en sådan sammanträdesordning, och *hovrätten för Övre Norrland* — som förmenar att utredningen underskattat vikten av att domstolen ofta sammanträder i det militära etablissementet — anser det böra beaktas att vid domstolens förflyttning ingen annan tid borde gå förlorad än för själva resorna, medan vid den militära personalens förflyttning i allmänhet ej torde kunna undvikas att därutöver åtskillig annan tidsförlust uppstode, detta även om särskilda uppspölistor med flera anordningar infördes. Även *Stockholms rådhusrätt* säger sig förmena att det, i motsats till vad utredningen syntes ha antagit, i stor utsträckning torde komma att visa sig lämpligt att hålla domstolssammanträdena vid vederbörande förband. Det torde nämligen enligt rådhusrättens mening ofta bli nödvändigt att till en viss rättegångsdag sammanföra mål från ett visst förband. Därvid torde — fortsätter rådhusrätten — antalet av de personer, vilka såsom parter, vittnen eller sakkunniga skola inställa sig vid sammanträdet, komma att bli så stort, att det visar sig ändamålsenligare att domstolen sammanträder vid förbandets förläggning än att ett stort antal militärer reser från sitt förband in till domstolens sammanträdeslokal i Stockholm.

Liknande synpunkter framföras av *chefen för armén* och *chefen för marinen*. Även *chefen för flygvapnet* gör gällande, att underrätt i regel bör sammanträda inom vederbörande militära etablissement. Härigenom vunnas mindre avbräck i utbildnings- och övningsprogram, mindre kostnader för resor och traktamenten samt ökad möjlighet att förevisa åskådningsmateriel o. d. Endast i undantagsfall — då allenast enstaka personer ur förbandet skulle närvara vid rätten — borde denna i stället lämpligen sam-

manträda i sin ordinarie lokal. *Överbefälhavaren* delar de av försvarsgrencheferna anförda synpunkterna men anser det vara lämpligt att enhetliga lagbestämmelser om plats för domstolarnas sammanträden icke utfärdas. Det borde i stället i lagtexten uttryckligen framhållas, att domstolens sammanträde skall kunna äga rum i annan lokal än den ordinarie, i de fall då rättens ordförande efter samråd med vederbörande chef funne detta ändamålsenligt. Det vore att förmoda, att det inom de olika garnisonsorterna skulle kunna utvecklas en praxis i detta avseende, som tillgodosåge såväl domstolarnas som de militära förbandens berättigade intressen.

En härifrån något avvikande inställning till frågan om platsen för domstolens sammanträden intages av styrelsen för *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*, som i denna del yttrar:

Styrelsen finner det visserligen med fog kunna påstås, att det just ur den militära tjänstens synpunkter kan fordras, att domstolen i görligaste mån bör hålla sammanträden i den militära förläggningen, men med hänsyn till domstolarnas belastning torde detta i allmänhet icke låta sig göra. Vid sådant förhållande torde man få nöja sig med att hålla möjligheten öppen att förlägga domstolens sammanträden till det militära etablissementet, när domstolen så finner lämpligt.

Krigsfiskalsföreningen förmenar åter, att syftet med krigsdomstolarnas avskaffande till väsentlig del skulle bli förfelat, om den militära personalen komme att dömas för sig, såsom om å deras brott och förseelser borde anläggas andra synpunkter än som gällde för de övriga medborgarnas förbrytelser i eller utom tjänsten. Till undvikande härav och för att det uppställda syftmålet med säkerhet skulle uppnås, syntes alla sådana anordningar böra jämväl vid domstolarna undvikas, varigenom allmänheten kunde få den uppfattningen att krigsdomstolarna levde kvar, ehuru i annan skepnad.

Slutligen må i detta sammanhang nämnas att den *skiljaktige ledamoten i Svea hovrätt* understrukt att det förhållandet att domstolen sammanträdde på kasernen, med post framför dörren och utan offentlighet i verklig mening, medförde ett psykologiskt tryck på den tilltalade, vilken i denna sin position vore särskilt känslig för allt som kunde te sig som orättvisa eller övergrepp mot honom.

Den militära rättsskipningen i andra domstolsinstans.

1920 års *krigslagstiftningskommitté* upptog frågan, huruvida anledning föreläge att koncentrera de militära målen i andra instans till en av hovrätterna. Kommittén avvisade en sådan anordning och anförde därvid:

Till främjande av rättsskipningens enhet kan det ifrågasättas att hänskjuta de militära målen till en av hovrätterna och detta så mycket hellre som hovrätt i många fall är sista instans. Då krigshovrätten endast är en vid Svea hovrätt särskilt bildad avdelning, borde i så fall denna hovrätt i första hand komma i fråga. Emellertid synes det kommittén som om till-

räckligt bärande skäl icke kunna åberopas för att beträffande dessa mål göra någon ändring i de vanliga reglerna för målens fördelning mellan hovrätterna. Samma skäl, som skulle kunna åberopas för krigsrättsmålens sammanförande till en hovrätt, skulle även kunna med ungefär samma fog motivera en motsvarande åtgärd beträffande åtskilliga andra grupper av mål, då de militära brottmålen icke kunna anses vara av mera säregen typ än många andra brottmål. Härtill kommer, att om endast en av hovrätterna skulle bli forum för militära brottmål, följdriktigheten synes fordra, att även denna hovrätt handlade alla åtal för fel i bland annat domarämbetets utövning beträffande dessa mål. Detta skulle å andra sidan medföra den inkonsekvensen, att en allmän underdomstol skulle för fel i domarämbetets utövning svara inför två olika hovrätter, beroende på om felet avsåge handläggning av ett vanligt brottmål eller ett militärt brottmål. Att detta är mindre lämpligt synes uppenbart. Den specialisering av de militära brottmålen i hovrätt, som kan vara nödig, torde kunna erhållas genom att dessa mål handläggas å viss division inom hovrätten.

Även enligt det genom 1933 års proposition framlagda lagförslaget skulle militära mål i andra instans upptagas av samtliga de allmänna hovrätterna.

Utredningen anför i denna fråga:

Ökningen av antalet hovrätter från nuvarande fyra till sex föranleder visserligen att de militära målen i andra instans bli uppdelade på ett större antal domstolar än som skulle ha blivit förhållandet enligt gällande ordning. Likväl torde efter tillkomsten av nya RB än mindre än tidigare kunna ifrågakomma att koncentrera de militära målen till en eller vissa av hovrätterna. En sådan koncentration av målen skulle icke låta förena sig med den nya ordningen, enligt vilken målens handläggning även i hovrätten i regel skall ske vid muntlig förhandling, till vilken parterna ha skyldighet att inställa sig.

Mot utredningens sålunda förda resonemang ha invändningar framställts av allenast två remissinstanser, nämligen av *Stockholms rådhusrätt* och *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*. Rådhusrätten anför:

Om utredningsmannens förslag följes kommer krigshovrätten att upphöra och envar av de sex hovrätter, som skola finnas efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande, att bli överdomstol i förhållande till hovrätten underlydande domstolar, som upptaga sådana mål. Var och en av dessa hovrätter kommer, med undantag av Svea hovrätt, att upptaga ett relativt obetydligt antal mål årligen. Ur synpunkten av önskemålet att erhålla ett så långt möjligt enhetligt bedömande av de militära målen även i hovrätterna vill det synas, som om den av utredningsmannen föreslagna koncentrationen av målen till ett relativt fåtal underrätter även bort medföra ett närmare övervägande av möjligheten att sammanföra de militära målen till en eller högst två hovrätter. Rådhusrätten inser väl att med hänsyn till nya rättegångsbalkens föreskrifter om muntlig handläggning i hovrätt en dylik koncentration av målen möter stora svårigheter. Men om krigsrättsmålen koncentrerades exempelvis till Svea hovrätt och till hovrätten för Nedre Norrland, kunde det måhända tänkas, att den avdelning av hovrätten, som handlade militära mål, vissa dagar sammanträdde, den förra i Jönköping, Malmö och Göteborg och den senare i Umeå. Enligt rådhusrättens förmenande skulle en dylik koncentration vara av stort värde, särskilt med hänsyn till att hovrätterna ofta äro sista instans i de militära målen.

Krigsdomareföreningens yttrande är på denna punkt av samma innehåll som Stockholms rådhusrätts.

Departementschefens anförande i huvudfrågorna.

Såsom av den inledande redogörelsen framgår, är kravet på krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid lika gammalt som den gällande militära rättegångslagen. Jag skall icke här närmare beröra anledningarna till att detta önskemål, som under de tre senaste decennierna framstälts med allt större skärpa, icke tidigare blivit uppfyllt. Dock förtjänar det nämnas, att en av de tyngst vägande invändningarna mot krigsdomstolarnas avskaffande varit att frågan därom ägde nära samband med såväl processreformen som revisionen av strafflagen för krigsmakten och ej borde utbrytas ur detta sitt organiska sammanhang. Denna invändning har numera bortfallit.

Vid mitt bedömande av frågan om krigsdomstolarna böra avskaffas utgår jag från att de militära chefernas disciplinära bestraffningsrätt kommer att bibehållas. Detta spörsmål ämnar jag närmare dryfta i det följande. Jag vill redan här påpeka att frågeställningen — av skäl som torde ligga i öppen dag — allenast avser förhållandena i fredstid. Något upphävande av krigsdomstolsorganisationen under krig och beredskapstillstånd har icke heller ifrågasatts av riksdagen.

De skäl som tala för krigsdomstolarnas avskaffande ha framförts vid åtskilliga tillfällen. I första hand har därvid påpekats, att det inom breda lager av det svenska folket förefunnes en stark misstro mot den militära rättsskipningen i dess nuvarande utformning. Denna misstro borde det, icke minst i försvarsväsendets eget intresse, vara angeläget att undanröja, och detta alldeles oberoende av om misstron kan anses grundad eller ej. Av några remissinstanser har nu gjorts gällande, att beredskapstidens erfarenheter skingrat den misstro mot den militära rättsskipningen som existerat under 1920- och 1930-talen, varför detta motiv för krigsdomstolarnas avskaffande vore förlegat. Häremot må framhållas att riksdagen så sent som i april 1945 — alltså kort före beredskapstidens slut — såsom ett av de främsta skälen för sin hemställan om utredning angående krigsdomstolarnas avskaffande åberopade att dessa domstolar inom breda folklager icke uppbures av samma förtroende som de allmänna domstolarna. Att misstron mot den militära rättsskipningen ingalunda upphört bestyrkes för övrigt av innehållet i ett flertal remissyttranden. Jag hänvisar i denna del främst till de utlåtanden som avgivits av Göta hovrätt, skånska hovrätten och hovrätten för Övre Norrland, vilka hovrätters presidenter samtliga förvaltat militieombudsmansämbetet.

Det andra huvudskälet för krigsdomstolarnas avskaffande — och det måhända viktigaste — är att det i princip måste anses oriktigt att söndersplittra domstolsorganisationen genom att upprätthålla specialdomstolar för olika arter av mål. Särskilt olämpligt måste en sådan anord-

ning med specialdomstolar vara inom straffrättsskipningen. Såsom riksdagen understrukit, kan nämligen därigenom grundsatsen om allas likhet inför lagen lätt komma att trädas för nära.

Det är visserligen sant att statsmakterna, trots de skäl som sålunda kunna anföras mot specialdomstolar, under de senaste decennierna tillskapat flera nya sådana domstolar, såsom vattendomstolarna och arbetsdomstolen. Dessa nyinrättade domstolar giva emellertid — såsom framhölls i 1933 års proposition i förevarande ämne — icke någon särställning åt vissa medborgare i avseende å sättet och ordningen för rättsskipningen beträffande dem, något som däremot i viss mån kan sägas vara förhållandet med krigsdomstolarna. Härtill kommer att såväl vattenmålen som kollektivavtalsmålen torde vara betydligt mera särpräglade än flertalet militära mål. Givet är att, om specialdomstolar i militära mål vore nödvändiga för att rättsskipningen i dylika mål skulle fungera på ett tillfredsställande sätt, krigsdomstolarna borde fortbestå i en eller annan form, trots de anförda invändningarna mot dem. Uppgiften för en reform på det militära rättegångsväsendets område borde då bl. a. bli att med lämpliga medel undanröja misstron mot krigsdomstolarna. Enligt min bestämda mening föreligger emellertid ej några starkare sakliga skäl för att bibehålla dessa domstolar. Denna min uppfattning skall jag nu något närmare utveckla.

Det argument som främst åberopats till förmån för specialdomstolar i militära mål är att de särskilda omständigheterna i dessa mål göra det erforderligt att låta militär sakkunskap vara representerad i själva domstolen. Detta förmenas vara nödvändigt ur två olika synpunkter, vilka skulle kunna betecknas specialvapen- och miljösynpunkterna. Den förra synpunkten innebär att en rent civil domstol skulle sakna förmåga att rätt bedöma de problem av militärteknisk eller eljest speciell natur som uppkomma i vissa mål från förband av specialvapen. Jag vill gärna bekräfta att det i och för sig skulle kunna vara värdefullt om i en del av dessa mål i domstolen inginge någon representant för den speciella sakkunskap varom här är fråga. Men det ligger å andra sidan i öppen dag, att man med minst lika stort fog skulle kunna göra gällande ett behov av att flytta in sakkunniga i själva domstolen, när det gäller åtskilliga icke-militära mål av tekniskt invecklad beskaffenhet. I nya rättegångsbalken och dess följd författningar har behovet av specialkunskap icke tillgodosetts genom medverkan av experter med säte i rätten, utan man har där tvärtom med den största konsekvens upprätthållit principen att erforderlig speciell sakkännedom skall införas i rättegången enligt reglerna om bevisning. I detta sammanhang kan nämnas, att den tidigare föreskriften i vattenlagen om rätt för tillkallad sakkunnig att delta i vattenöverdomstolens överläggning upphävts i samband med nya rättegångsbalkens ikraftträdande. Det synes uppenbart att avvikelse från ifrågavarande viktiga princip icke bör ske utan tungt vägande skäl. Dylika skäl synas mig icke föreligga för de militära målens vidkommande. Det förtjänar att påpekas, att denna mening icke

saknar förespråkare bland de militära myndigheterna. Chefen för armén har sålunda givit uttryck för en dylik uppfattning.

Vad härefter beträffar miljösynpunkten innebär denna, att ett militärt förband alltid kommer att i stor utsträckning utgöra en värld för sig som följer sina egna regler och att en ingående kännedom hos själva domstolen om den särskilda miljö som de militära förbanden sålunda representera skulle vara ett oundgängligt villkor för att domstolen skall kunna rätt bedöma de militära målen, särskilt brottmålen. Vissa remissinstanser anse till och med att en rent civil domstol skulle sakna möjlighet ej blott att tillräckligt beakta disciplinens krav utan även att verkställa en tillfredsställande straffmätning. I sistnämnda hänseende förmenas bl. a., att närvaron av en militär representant i själva domstolen skulle innebära en garanti mot ett alltför strängt bedömande av begångna förseelser.

För att bedöma bärkraften av denna synpunkt är det av vikt att något närmare granska arten av de militära målen. Det framgår då av en vid utredningens betänkande såsom bilaga B fogad uppställning, avseende fördelningen av de militära målen under åren 1935—1938 på olika brottstyper, att icke mindre än 25 procent av målen rörde rymning eller olovligt undanhållande, att omkring 15 procent rörde rena förmögenhetsbrott och 7 procent fylleri eller förargelseväckande beteende, medan 19 procent av målen rörde lydnadsbrott, misshandel eller förolämpning och omkring 25 procent olika slag av tjänstebrott. Det torde med fog kunna antagas att det i det övervägande antalet av dessa mål icke var erforderligt för domstolen att besitta någon annan kännedom om den särskilda miljön inom förbandet än den som en icke-militär domare regelmässigt besitter. Det synes icke behöva ifrågasättas att en allmän domstol, som ju oupphörligen konfronteras med de mest skilda spörsmål, icke skulle tillräckligt beakta disciplinens krav, liksom icke heller att den skulle sakna förmåga att på ett tillfredsställande sätt avväga straffmättningsfrågorna. När det föreligger behov av djupare inblick i miljöfrågor, kan domaren självfallet få detta tillgodosett genom bevisning i vanlig ordning. I detta sammanhang vill jag emellertid understryka vikten av att vid den militära rättsskipningen icke lämnas obehörigt utrymme åt ett specifikt militärt betraktelsesätt. På det hela taget har jag det intrycket att betydelsen av miljösynpunkten avsevärt överdrivits.

Jag övergår härefter till att beröra de humanitära synpunkter som i debatten kring krigsdomstolarnas avskaffande åberopats som skäl för specialjurisdiktionens bibehållande på det militära området. Det har sålunda anförts att det icke vore rätt mot de värnpliktiga, om dessa för ofta obetydliga förseelser behövde svara inför allmän domstol i samma ordning som andra åtalade och därigenom ådraga sig den uppmärksamhet från allmänheten och pressen, som är förbunden med en inställelse vid allmänna domstolsförhandlingar. I detta sammanhang har vidare gjorts gällande, att det skulle vara psykologiskt olämpligt och för disciplinen skadligt, om mi-

litärt befäl nödgades för förseelse i tjänsten inställa sig för rannsaking och dom vid allmän domstol. I likhet med vad som skedde i 1933 års proposition vill jag understryka att dessa argument, och i synnerhet det sistnämnda, i själva verket uppenbarligen åsyfta att likheten inför lagen borde undvikas och specialdomstolar för sådant ändamål bibehållas. Ifrågavarande synpunkter kunna väl föranleda att viss varsamhet iakttages då det gäller att till domstols prövning hänskjuta disciplinära förseelser av mera bagattellartad natur; för dylika förseelser finns ju möjligheten att begagna tillrättavissningsrätten och den disciplinära bestraffningsrätten. Men om det i ett visst fall förhåller sig så att saken, trots förhandenvaron av de militära chefernas nu nämnda befogenheter, finnes böra hänskjutas till domstols prövning, eller om brottet eljest är av sådan art eller svårhetsgrad att disciplinär bestraffning över huvud icke kan ifrågakomma, synes mig den felande icke kunna göra gällande något berättigat anspråk på att dömas i en särskild ordning.

De i det föregående behandlade invändningarna mot krigsdomstolarnas avskaffande ha väsentligen varit av principiell natur. Mot reformen ha emellertid även framställts vissa erinringar av praktisk art. Det har sålunda ifrågasatts huruvida de allmänna åklagarna vore tillräckligt kvalificerade för de maktpåliggande uppgifter som enligt utredningens förslag skola åvila dem liksom om de kunde rå med den därmed förenade arbetsbelastningen. Vad beträffar den förra frågan vill jag, med anslutning till vad justitiekanslersämbetet i denna del anfört, framhålla att åklagarna i och för sig måste anses skickade att verkställa erforderlig utredning och föra talan i militära brottmål. Däremot vill jag, med hänsyn till den åklagarna redan åvilande arbetsbördan, icke utesluta möjligheten av att det på sina håll i praktiken kan komma att uppstå svårigheter för dem att bemästra även de militära målen. Såsom framhållits i årets statsverksproposition kan måhända därför en viss ökning av åklagar- och polispersonalen visa sig behövlig. Detta synes emellertid icke böra hindra reformens genomförande.

Några remissinstanser ha hävdad den uppfattningen, att den militära rättsskipningen icke kunde ske med samma snabbhet och smidighet vid allmänna domstolar som vid särskilda för ändamålet inrättade specialdomstolar. Härom vill jag endast anföra att jag till fullo beaktar betydelsen ur disciplinär synpunkt av en snabb handläggning men att jag räknar med att detta intresse skall kunna tillgodoses även om rättsskipningen i militära mål överflyttas till de allmänna domstolarna. Jag återkommer till denna fråga i det följande. Icke heller synes man behöva befara att, såsom någon instans gjort gällande, om krigsdomstolarna avskaffas i fredstid, det i händelse av krig eller därmed jämförliga förhållanden skulle möta alltför stora svårigheter att i hast tillskapa funktionsdugliga krigsdomstolar.

Såsom framgår av vad jag sålunda anfört har jag alltså kommit till det resultatet, att verkligt vägande skäl för krigsdomstolarnas bibehållande så-

som specialdomstolar i militära mål icke kunna anses vara för handen. Med hänsyn härtill och då, såsom också förut nämnts, starka skäl kunna åberopas för krigsdomstolarnas avskaffande bygger departementsförslaget till militär rättegångslag på den principen att rättsskipningen i militära mål i fredstid skall anförtros åt de allmänna domstolarna.

Även om man i likhet med mig anser att militär icke bör äga säte i domstolen vid handläggning av militära mål, skulle man likväl kunna tänka sig — i några remissyttranden har också framställts uttryckligt yrkande där- om — att behovet av militär sakkunskap tillgodosåges på det sättet att särskilt kvalificerade militärer, s. k. m i l i t ä r o m b u d, regelmässigt vore tillstädes vid domstolen för att lämna önskade upplysningar och även för att av eget initiativ göra de uttalanden som kunde föräledas av omständigheterna. I det lagförslag som framlades genom 1933 års proposition i ämnet upptogs sålunda ett stadgande, att befattningshavare vid krigsmakten som därtill förordnades skulle äga vara tillstädes vid handläggning av militärt mål för att däri lämna upplysningar samt att sådant förordnande finge påkallas jämväl av rätten eller dess ordförande. I propositionen framhölls dock, att de krav som föränledde stadgandet delvis syntes bottna i en föga berättigad misstro mot domstolens förmåga att själv i det särskilda fallet bedöma behovet av upplysningar rörande speciella militära förhållanden. För egen del anser jag i likhet med utredningen, att det icke överensstämmer med grunderna för den allmänna rättegångsordningen att bereda annan än part eller partsrepresentant rätt att utan anmodan yttra sig i rättegången och att anledning saknas att i militära mål tillämpa en annan ordning. Gentemot vad häradshövdingeföreningen anfört i denna del vill jag även förklara att jag icke ifrågasätter åklagarnas förmåga att i samband med förundersökningen framskaffa fullständigt utredningsmaterial angående speciella reglements föreskrifter och andra särskilda förhållanden av betydelse för målet. Skulle det i något enstaka fall visa sig, att den förberedande undersökningen ej är tillfyllest i detta avseende, bör man kunna räkna med att domstolen själv uppmärksammar bristen och tillser att den avhjälpes. Om behovet av ytterligare upplysningar framträder först under huvudförhandlingen, torde denna i regel ej behöva för den skull avbrytas eller uppskjutas, utan vederbörande chef lär efter framställning av rättens ordförande kunna omgående ställa erforderlig sakkunnig till förfogande. Jag är därför icke beredd att tillmötesgå kravet på ett specialstadgande motsvarande bestämmelsen i 1933 års förslag. Såsom utredningen framhållit, bör dock givetvis avsaknaden av en sådan bestämmelse icke hindra att, om den militäre chefen finner anledning antaga att tillgång till militär sakkunskap kan bli av betydelse i visst mål, han även utan särskild framställning därom äger ställa sakkunnig militär befattningshavare till domstolens förfogande.

Vidkommande härefter spörsmålet i vad mån häradsrätter böra tagas i anspråk för den militära rättsskip-

ningen är jag visserligen i princip av den meningen att dessa domstolar, särskilt med hänsyn till deras jämförelsevis långa sommarferier, måste anses något mindre lämpade än rådhusrätter för handläggning av militära mål. Å andra sidan är det, såsom utredningen framhållit, med hänsyn till den under senare år skedda nyuppsättningen av förband och ändringen av förlägningsförhållanden uppenbart att häradsrätter i viss, icke alltför obetydlig utsträckning böra anlitas för ändamålet. Jag biträder dock den under remissbehandlingen hävdade meningen att sådan häradsrätt, varest tingsdomare eller tingssekreterare icke finnes anställd, i princip ej bör anlitas för handläggning av militära mål i andra fall än då det av praktiska skäl skulle vara direkt olämpligt att förlägga dessa mål till annan häradsrätt som äger ständig tillgång till kompetent vikarie för rättens ordförande eller ock till rådhusrätt. På grund av vad sålunda anförts torde den av utredningen uppgjorda planen angående de militära målens fördelning å de allmänna underrätterna böra i någon mån jämkas. Jag återkommer till fördelningsplanen i specialmotiveringen.

Remissinstanserna ha ägnat stor uppmärksamhet åt frågan om platsen för domstolens sammanträden vid handläggning av militära mål. Härvidlag vill jag till en början erinra därom, att enligt nya rättegångsbalken hinder icke föreligger för domstolarna att i fall av behov sammanträda å annan plats än den ordinarie. Underrätterna äro alltså lagligen oförhindrade att i militära mål sammanträda inom vederbörande militära etablissemang. Spörsmålet gäller därför närmast, huruvida det kan anses föreligga ett så stort sakligt intresse av att sammanträdena hållas i kasern, att en militär rättegångslag bör upptaga ett stadgande om att så regelmässigt skall ske. Jag vill för min del besvara denna fråga nekande. Jag anser nämligen icke, att den tilltalade i ett militärt mål — på grund av de förut omnämnda humanitära synpunkterna eller av andra skäl — äger något berättigat intresse av att dömas i en annan lokal än andra tilltalade. Däremot är det tydligt, att det vid en avvägning mellan de olägenheter och kostnader som kunna vara förenade med å ena sidan den militära personalens inställelse i den ordinarie domslokalen och å andra sidan domstolens sammanträdande i kasern ej sällan kan visa sig lämpligast att välja det senare alternativet. I all synnerhet gäller detta, såsom ock utredningen framhållit, i sådana fall då en domstol är gemensam för flera förband och målfrekvensen för varje särskilt förband är stor. Jag vill i detta sammanhang understryka vikten av att offentlighetsgrundsatsen noga iakttages även i sådana mål, vilka handläggas inom de militära etablissemangen.

Spörsmålet huruvida rättsskipningen i andra domstolsinstans bör koncentreras till någon eller några av hovrätterna behandlades redan i 1933 års proposition. Dåvarande departementschefen framhöll därvid bl. a. att en ordning, enligt vilken mål som handlagts av allmän underrätt i vissa fall skulle fullföljas till annan hovrätt än den inom vars domvärjo domstolen vore belägen, redan av formella skäl tedde sig synnerligen

egendomlig, även om överdomstolen i likhet med den nuvarande krigshovrätten organiserades såsom en fristående avdelning av Svea hovrätt, något som dock knappast på allvar kunde ifrågasättas. De skäl som åberopats emot en uppdelning efter vanliga grunder av målen mellan hovrätterna förefölle, fortsatte departementschefen, icke vara särdeles tungt vägande. Betydelsen av en gemensam mellaninstans för befrämjande av enhetlighet i rättskipningen kunde tydligen med lika rätt åberopas i fråga om alla de kategorier av mål som vore av speciell natur i något avseende. Detsamma gällde synpunkten att antalet från underrätterna fullföljda militärmål vore så obetydligt, att domarna i den högre instansen icke kunde förvärva tillräcklig erfarenhet på området, därest målen uppdelades på flera hovrätter. För egen del kan jag helt ansluta mig till detta uttalande. Därutöver må emellertid ytterligare framhållas, att det efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande ännu mindre än tidigare torde kunna ifrågakomma att koncentrera de militära målen till någon eller några av hovrätterna. Detta skulle uppenbarligen medföra stora praktiska olägenheter med hänsyn till att parter, vittnen och sakkunniga i regel skola inställa sig i hovrätten vid målens behandling.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att kravet på krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid hittills icke sammankopplats med något önskemål att tillika upphäva den disciplinära bestraffningsrätt som av ålder tillkommit militär chef. Tvärtom har riksdagen vid upprepade tillfällen betonat, att det ej vore möjligt att borttaga även denna bestraffningsrätt. Det har därvid framhållits, att det måste anses vara för disciplinens upprätthållande oundgängligen erforderligt att vederbörande chef ägde att vid vissa förseelser använda disciplinära bestraffningsmedel. På grund av de speciella förhållandena i den militära tjänsten vore det nämligen ofta nödvändigt att reaktionen mot en begången förseelse skedde omedelbart och utan den omgång ett domstolsförfarande alltid måste medföra. Härtill komme, att antalet förseelser vore så stort att det redan på grund därav måste möta betänkligheter att belasta domstolarna med ett bedömande av dem alla.

Till den ståndpunkt som riksdagen sålunda intagit i denna fråga kan jag helt ansluta mig. I anledning av ett av krigsfiskalsföreningen i nu förevarande ärende framfört förslag att den disciplinära bestraffningsrätten skulle frånhändas de militära cheferna vill jag påpeka att dessa därigenom komme i en sämre ställning än de civila cheferna. Det är visserligen sant att den disciplinära bestraffningsrätt som utövas vid ett militärt förband ofta har en allvarligare innebörd än den som förekommer vid ett civilt verk, framför allt därigenom att i det senare fallet motsvarighet saknas till det militära arreststraffet. Men denna skillnad bör icke föranleda att de militära chefernas disciplinära bestraffningsrätt helt slopas utan uppgiften bör bli att giva denna bestraffningsrätt en ur rättssäkerhetssynpunkt så betryggande utformning som möjligt. Till bestämmelserna härom återkommer jag i det följande, men jag vill redan här understryka

att den felande alltid bör äga rätt att bli personligen hörd av den bestraffningsberättigade själv, att sådant förhör i svårare fall bör äga rum oavsett om den felande så begär samt att disciplinstraff som ålagts av befattningshavare vid krigsmakten i princip ej bör få verkställas förrän beslutet vunnit laga kraft. Jämväl i fråga om militär befattningshavares rätt att förordna om de lindrigare påföljder som kallas tillrättavisningar bör givetvis i rättssäkerhetens intresse beaktas att befogenheten erhåller en betryggande utformning.

Tidpunkten för lagens ikraftträdande.

I sitt förenämnda av riksdagen godkända utlåtande nr 24 för år 1945 uttalade *första lagutskottet*, att det syntes uppenbart att frågan om revision av strafflagen för krigsmakten ägde ett så starkt samband med frågan om en reform av det militära rättegångsväsendet att de båda reformerna såvitt möjligt borde genomföras samtidigt. En ny strafflag för krigsmakten måste — anförde utskottet vidare — med nödvändighet även medföra ändringar i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes, och det skulle därför vara opraktiskt att vidtaga ändringarna i sistnämnda lag i två olika etapper, först dem som föranleddes av den nya strafflagen för krigsmakten och sedan, måhända endast en kort tid efteråt, dem som nödvändiggjordes av krigsdomstolarnas avskaffande. Den sammanlagda tid, som skulle erfordras för reformarbetet, skulle enligt utskottets mening otvivelaktigt komma att icke oväsentligt minskas, om arbetet med båda frågorna kunde ske samtidigt.

Utredningen, som ju icke utarbetat något förslag till lagtext, har i fråga om tidpunkten för reformens ikraftträdande utgått från att på grundval av utredningens resultat skulle utarbetas lagförslag, avsedda att kunna träda i kraft den 1 januari 1949 eller samtidigt med ny militär strafflagstiftning.

Emot denna tidpunkt för ikraftträdandet av den nya militära rättegångslagen ha, såsom närmare angives i det följande, ett antal *remissinstanser* opponerat sig, och detta av två olika slags skäl. För det första har det invänts, att vissa grundlagsändringar utgjorde en förutsättning för reformen. Då dessa icke kunde slutgiltigt genomföras förrän vid 1949 års riksdag, borde den nya militära rättegångslagen träda i kraft först vid en senare tidpunkt. Vidare har det framhållits, att ett uppskov med reformen till åtminstone den 1 januari 1950 vore behövt för att underrätterna, vilka från och med år 1948 hade att bemästra den allmänna processreformen, skulle få nödigt andrum, innan nya uppgifter pålades dem.

Vad till en början grundlagsfrågan beträffar har utredningen erinrat om att krigsdomstolarna äro uttryckligen omnämnda i §§ 20, 96 och 101 regeringsformen samt att jämväl några andra stadganden i regeringsfor-

men och tryckfrihetsförordningen innehålla föreskrifter, som ha avseende på den militära jurisdiktionen. I § 20 första punkten RF stadgas att de mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola företagas och avgöras i högsta domstolen. Enligt föreskrift i andra punkten av samma paragraf förordnar Konungen tre militärpersoner av högre grad att med domare jäv och ansvar, efter ty i 22 § 1 mom. stadgas, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta. I § 22 mom. 1 stadgas bland annat att, då i högsta domstolen till prövning och avgörande förekommer mål, varom i 20 § stadgas, två av de av Konungen förordnade militärpersonerna böra ha säte i domstolen. I § 96 RF bestämmes militieombudsmannens verksamhetsområde sålunda att han skall ha tillsyn över lagars och författningars efterlevnad i vad de skola tillämpas vid krigsdomstolarna samt av ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel. Enligt § 101 RF åligger det i vissa fall militieombudsmannen att vid riks rätt anställa åtal mot ledamot av högsta domstolen för fel i domarämbetets utövning med avseende å mål, som från krigsdomstol kommit under högsta domstolens prövning. Slutligen stadgas i § 5 mom. 2 tryckfrihetsförordningen, att vid åtal jämlikt § 4 mom. 14 (för spridande vid trupp eller å flottans fartyg av indragen skrift) mot någon som lyder under strafflagen för krigsmakten skall tillämpas vad om laga domstol i mål rörande åtal jämlikt nämnda lag må vara föreskrivet.

Utredningen har icke diskuterat frågan huruvida krigsdomstolarna genom de grundlagsstadganden, i vilka dessa domstolar uttryckligen omnämnas, erhållit en sådan konstitutionell ställning att deras avskaffande förutsätter ändring i berörda stadganden. Efter en redogörelse för frågans behandling i riksdagen åren 1933 och 1936 (se s. 252 ff i betänkandet) yttrar utredningen allenast, att redogörelsen torde visa att — även om krigsdomstolarnas omnämnande i §§ 20, 96 och 101 RF icke tillades den betydelsen att därigenom dessa domstolar till sin existens vunnit grundlags bekräftelse — ett avskaffande av krigsdomstolarna helt eller delvis utan åtföljande ändringar i de åsyftade grundlagsbuden skulle vara ägnat att medföra en betänklig osäkerhet i rättstillämpningen. I anslutning härtill föreslår utredningen, att stadgandet i § 20 helt utgår; att den i § 22 mom. 1 upptagna bestämmelsen om militära ledamöters deltagande i högsta domstolen likaledes utgår; att stadgandet i § 96 omredigeras så, att militieombudsmannen angives skola ha tillsyn över lagars och författningars efterlevnad i mål, som enligt bestämmande på sätt i § 87 mom. 1 stadgas äro att hänföra till militära mål; samt att § 101 omredigeras i anslutning till vad som föreslagits beträffande § 96.

Vad beträffar den förut berörda forumbestämmelsen i § 5 mom. 2 tryckfrihetsförordningen må nämnas, att någon motsvarande regel icke upptagits i det förslag till ny tryckfrihetsförordning som framlagts av 1944 års tryckfrihetssakkunniga.

Med utgångspunkt från att den nya militära rättegångslagen skulle träda

i kraft den 1 januari 1949 uttalar utredningen, att en följd av reformens genomförande innan ändring av § 96 RF slutgiltigt antagits — vilket som förut nämnts icke kunde ske förrän vid 1949 års riksdag — bleve att under mellantiden militieombudsmannens tillsynsmyndighet icke komme att omfatta den på allmänna domstolar ankommande rättsskipningen i militära mål. Under tiden komme uppsikten häröver i stället att åligga justitieombudsmannen. Utredningen säger sig emellertid anse, att anmärkta förhållande med hänsyn till den jämförelsevis korta tid varom här kunde bli fråga icke torde behöva föranleda några nämnvärda olägenheter.

Av de remissinstanser, vilka hävdad att den nya militära rättegångslagen icke borde träda i kraft förrän de av utredningen föreslagna grundlagsändringarna blivit slutgiltigt antagna, är det endast ett mindre antal — nämligen *Göta hovrätt, föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* samt *värnpliktiga officerares riksförbund* — som uttryckligen gjort gällande att krigsdomstolarna erhållit en sådan konstitutionell ställning att de icke kunde avskaffas utan grundlagsändring. De övriga instanser som berört grundlagsfrågan taga däremot icke ställning till spörsmålet, om krigsdomstolarna till sin existens vunnit grundlags bekräftelse. Deras invändningar grundas i stället på den uppfattningen att, då utredningens grundlagsändringsförslag innehölle materiella bestämmelser — om avskaffande av de militära ledamöterna i högsta domstolen och om gränsdragningen mellan justitieombudsmannens och militieombudsmannens ämbetsområden — som direkt sammanhänge med den nya allmänna lagstiftningen, det icke kunde vara grundlagsenligt att realiter binda riksdagens fria prövningsrätt i fråga om vilande grundlagsförslag på sätt som skulle ske, därest den allmänna lagstiftningen finge träda i kraft innan grundlagsändringen efter nyval till andra kammaren hunnit bli slutgiltigt prövad. Denna mening göres sålunda gällande av *justitiekanslersämbetet, Svea hovrätt, hovrätten för Övre Norrland, krigshovrätten* samt *magistraterna i Uppsala och Göteborg. Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* samt *värnpliktiga officerares riksförbund* rikta jämväl av sist angivna skäl kritik mot förslaget att låta den militära rättegångslagen träda i kraft den 1 januari 1949. Hovrätten för Övre Norrland understryker i detta sammanhang särskilt att det skulle vara en svår oegentlighet att låta militieombudsmannens uppsikt över rättsskipningen i militära mål temporärt övergå å justitieombudsmannen.

I fråga om uppfattningen, att krigsdomstolarnas existens vore garanterad i grundlagen, hänvisar *Göta hovrätt* till sitt år 1932 avgivna yttrande i ämnet. Hovrätten anförde då:

Om man ser bestämmelserna i §§ 20, 96 och 101 RF samt andra stycket av § 5 moment 10 tryckfrihetsförordningen i belysning av deras tillkomsthistoria och jämför dem med varandra inbördes, kan man enligt hovrättens uppfattning icke komma till annan slutsats, än att i dessa lagrum med krigsdomstolar avses de särskilda domstolar, som äro inrättade för handläggning jämväl under fredsförhållanden av militära mål. Grundlagarna förutsätta således befintligheten av dylika domstolar. Enligt hovrättens uppfattning

kan därför det tillämnade avskaffandet av krigsdomstolarna och de militära målens överflyttande från dem till de allmänna domstolarna icke genomföras, med mindre dessa grundlagsstadganden ändras.

Det må i anledning av detta yttrande anmärkas, att det däri omförmälda stadgandet i § 5 mom. 10 tryckfrihetsförordningen år 1937 omredigerades så att stadgandet icke längre kom att innehålla termen krigsdomstol.

Den uppfattning, åt vilken Göta hovrätt sålunda givit uttryck, utvecklas ytterligare av *värnplikliga officerares riksförbund*, vars yttrande huvudsakligen bygger på en undersökning av professorn *H. Sundberg*, ursprungligen publicerad i Statsvetenskaplig tidskrift årgång 1932 s. 430 ff och sedermera såsom bilaga fogad vid en i anledning av 1933 års proposition i första kammaren väckt motion (nr 311). Då Sundbergs undersökning under 1933 års riksdagsbehandling var det förnämsta statsrättsvetenskapliga stödet för dem som då hävdade att existensen av särskilda krigsdomstolar jämväl i fredstid måste anses ha grundlags bekräftelse, synes det lämpligt att här återgiva vissa delar av undersökningen.

Sundberg uttalade till en början, att bestämmelserna i RF § 96 och § 101 icke kunde anses giva någon grundlagshelgd åt krigsdomstolarnas existens, och hans undersökning koncentrerades därför till — förutom nyssnämnda, år 1937 omredigerade bestämmelse i tryckfrihetsförordningen — stadgandet i § 20 RF.

Detta stadgande bestod i sin ursprungliga lydelse av två stycken, det första avseende förfarandet »uti fredstider» och det senare förhållandena i krigstid. Enligt detta senare stycke ägde Kungl. Maj:t genom krigsartiklarna reglera krigsrättsmålen handläggning i högsta instans. Emellertid upphävdes krigsartiklarna genom 1868 års krigslagar, vilka avsågo såväl krigstid som fredstid. Vilka regler som därefter skulle gälla angående handläggningen av krigsrättsmålen i krigstid var föremål för delade meningar, beroende därpå att beträffande domsrätten i högsta instans allenast stadgades följande: »Över dessa (under- och överdomstolarna) är högsta domstolen efter vad i grundlagen stadgat är.» I syfte att undanröja denna oklarhet samt otvetydigt fastslå, att för behandlingen av krigsrättsmålen i högsta instans enahanda regler skulle gälla under krigstid och i fred, ändrades § 20 RF år 1915 så, att andra stycket och orden »uti fredstider» i första stycket utgingo, i samband varmed en formell jämkning av lagrummets första mening vidtogs.

Efter en redogörelse för stadgandets historiska utveckling yttrade Sundberg till en början, att § 20 utgick från det sedan gammalt bestående förhållandet, att det för militär i tjänst funnits en särskild rättsskipning. Det syntes oförnekligt, att denna särskilda rättsskipning vore ett sådant väsentligt moment för föreskriften om högsta domstolens sammansättning, att stadgandet i § 20 realiter upphävdes i samma ögonblick krigsdomstolarna avskaffades. Med hänsyn härtill måste ett avskaffande av krigsdomstolarna enligt Sundbergs mening anses stridande mot ifrågavarande grundlagssrum och beslut därom alltså kräva ändring av grundlagen.

Sundberg diskuterade därefter, huruvida ett beslut om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid men bibehållande i krigstid vore av beskaffenhet att förutsätta grundlagsändring. Härom anfördes:

Då texten icke uttryckligen säger, att stadgandet avser både krigstid och fredstid, skulle en bestämmelse om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid icke stå i uppenbar strid mot ifrågavarande lagrum. Så länge krigsdomstolar över huvud förefinnas, har nämligen stadgandet ett tillämplighetsområde. Emellertid skulle krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid innebära, att den särskilda sammansättning av högsta domstolen, som regeringsformen föreskriver, skulle i fredstid upphöra. Detta står uppenbarligen i strid såväl med stadgandets historiskt givna mening som med dess syfte, sådant detta av Kungl. Maj:t och konstitutionsutskottet år 1914 angavs. Det synes därför allenast kunna vara med grundlagens innebörd överensstämmande, att en inskränkning av lagrummets tillämplighet till krigstid också kommer till uttryck i grundlagstexten. Detta torde också bäst ansluta till den i regeringsformen § 84 angivna regeln, att grundlagarna skola efter deras lydelse i varje särskilt fall tillämpas, en princip, som manar till starkare bundenhet vid lydelsen än i allmänhet anses nödig. En faktisk begränsning av den generella avfattning, stadgandet numera har, kan knappast anses överensstämma med stadgandets ordalydelse. Det lär också vara tydligt, att ett utnyttjande av den *utvidgning* av textens omfattning, som år 1915 skedde genom borttagande av orden »uti fredstider», till åstadkommande av *inskränkning* av stadgandets tillämplighetsområde måste vara in fraudem legis. Redan med hänsyn härtill synas krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid böra föregås av en sådan jämkning av texten i § 20, att av densamma framgår, att stadgandet allenast skall avse förhållandena i krigstid.

Härtill kommer en annan omständighet, som jämväl talar för att ett avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid är av beskaffenhet att förutsätta ändring av § 20. Denna omständighet är den kongruens, som bör förefinnas och sedan år 1915 också förefinnes mellan detta stadgande och § 87 mom. 1. Sistnämnda lagrum bestämmer formerna för stiftande, ändring och upphävande av kriminallag för krigsmakten. Under begreppet kriminallag för krigsmakten höra även reglerna angående rättegångsordningen vid tillämpningen av dylik lag. Den domstolsorganisation, som sålunda tillhör kriminallagstiftningen för krigsmakten, kan icke rimligen antagas vara någon annan än de i § 20 omförmälda krigsdomstolarna. Dessa båda grundlagsstadganden korrespondera alltså med varandra. Sammanställas paragraferna, synas de därför föreskriva, att särskilda krigsdomstolar, bestämda genom kriminallag för krigsmakten, skola finnas för dömande i militära brottmål. Försvinna krigsdomstolarna i fredstid, medan samtidigt kriminallagarna för krigsmakten fortfara att avse förhållandena både i fredstid och krigstid, brytes kongruensen.

I den diskussion om krigsdomstolarna och grundlagen som föregick avlåtandet av 1933 års proposition gav emellertid professorn *R. Malmgren* uttryck för en motsatt uppfattning rörande betydelsen av § 20 RF. I en undersökning, vilken såsom bilaga finnes fogad vid nämnda proposition, anförde Malmgren bland annat:

Vad RF § 20 angår, så kan det å ena sidan framhållas, att grundlagen här icke nöjt sig med att omnämna krigsdomstolarna såsom existerande,

ungefär på samma sätt som den omnämner t. ex. generaladjutanter och fältmarskalkar i RF § 35. Den organiserar högsta domstolen som krigsdomstol. Stadgandet skall naturligtvis läsas i sammanhang med RF § 17:1, som talar om att konungens domsrätt — dvs hans rätt att avgöra domstolsmål till skillnad från hans rätt att avgöra administrativa besvärsmål — skall utövas av minst tolv justitieråd. RF § 20 omtalar ett specialfall av denna konungens domsrätt. Det förutsattes — liksom i RF 17:1 — att konungen har en högsta domsrätt också i fråga om krigsdomstolsmål. Den rätten skall han utöva genom högsta domstolen, men liksom dessa mål i underinstanserna handläggas vid domstolar med militära bisittare, skall också högsta domstolen, när den tjänstgör som högsta krigsdomstol, ha sådana. Genom att organisera högsta domstolen som krigsdomstol skulle krigsdomstolarna ha vunnit grundlagens bekräftelse. — Detta är emellertid att lägga in i stadgandet mera än vad som i verkligheten står där. Läser man detsamma fördomsfritt, skall man finna, att det icke alls innesluter något varken direkt eller indirekt uttalande till förmån för särskilda krigsdomstolar. Den frågan var icke aktuell, varken då regeringsformen skrevs eller då § 20 fick sin nuvarande avfattning. Det säges ju heller ingenting om vad som skall förstås med krigsdomstol — mer än vad som följer av föreskriften om de två militärerna — och ingenting om i vilken utsträckning den skall komma till användning. Man har gått ut ifrån att det fanns krigsdomstolar, och när det så gällde att i regeringsformen införa bestämmelser om högsta domstolens organisation, var man angelägen om att den vid sin handläggning av krigsrättsmål hade en sammansättning, som anslöt sig till principen för underdomstolarnas sammansättning i ty fall. Finnas inga krigsdomstolar, så har högsta domstolen sin vanliga sammansättning. Att grundlagen träffat vissa dispositioner för tillgodoseende av ett visst rättsligt förhållande, som den förutsatt såsom förefintligt, får icke fattas så, att grundlagen givit detta förhållande sin garanti på framtida förefintlighet.

Malmgren fortsatte:

Emellertid, även om man skulle vilja ur RF § 20 läsa fram en verklig föreskrift att krigsdomstolar skola finnas, så kan stadgandet dock icke få anses förbjuda mera än det *totala* avskaffandet av dylika specialdomstolar, och något sådant åsyftas ju ej med det föreliggande förslaget: det skall ju finnas krigsdomstolar under *krigstid*. Nu kunde det visserligen invändas, att man på så sätt skulle komma att ge bestämmelsen en helt annan innebörd än som genom dess formulering avsetts. Från början gällde den högsta domstolens sammansättning vid avdömandet av mål i fredstid, medan man i krigstid skulle förfara »enligt krigsartiklarna», och när den 1915 erhöll sin nuvarande lydelse, var det icke meningen att inskränka, utan i stället att utvidga området för domstolens verksamhet som högsta krigsdomstol. Nu däremot skulle man avkoppla det område, som från början var huvudsaken, och behålla kvar endast det senare tillkomna. Jag kan emellertid icke se, att detta förhållande är av någon betydelse. Man har ingen rätt att lägga in i ett grundlagsstadgande mer än som verkligen står där, och vad som står där är, att vare sig det gäller fredstid eller krigstid, skola mål, som varit före vid krigsdomstol och därifrån fullföljts hos konungen, avgöras i högsta domstolen, vilken då utökas med två militärer. Om grundlagen skall anses säga något om krigsdomstolarnas existens, så är detta åtminstone icke mera än att krigsdomstolar skola finnas. I vilken utsträckning de skola finnas, eller rättare i vilken utsträckning militära mål skola handläggas vid krigsdomstol, det får väl ändå bestämmas genom kriminal-

lag (inkl. kriminalprocesslag) för krigsmakten, vilken stiftas av konung och riksdag enligt RF § 87. Befogenheten att ändra eller upphäva sådan lag måtte väl ändå innefatta en befogenhet att närmare reglera krigsdomstolsorganisationen och bestämma, vilka mål som skola handläggas vid sådan domstol och vilka som, ehuru avseende krigsmän, skola höra under de allmänna domstolarna. På den tiden, då § 20 endast avsåg rättegången under fredstid, var det alltså möjligt att utan grundlagsändring till ett minimum inskränka det område, där högsta domstolen skulle fungera som krigsdomstol. Sedan stadgandet ändrats till att omfatta också krigstid, finns det på samma sätt en befogenhet att genom kriminallagen för krigsmakten inskränka krigsdomstols kompetens till ett minimum. Varför skulle det vara mera stridande mot grundlagen att företaga begränsningen på så sätt, att hela fredstids- eller hela krigstidsområdet avskiljes?

Ytterligare må nämnas att jämväl professorn *N. Herlitz* verkställt en undersökning angående krigsdomstolarna och grundlagen. I undersökningen, som finnes publicerad i Statsvetenskaplig tidskrift årgång 1933 s. 449 ff, anfördes bland annat:

Stadgandet i RF § 20 kan icke sägas direkt påkalla, att krigsdomstolar skola finnas. Det anknyter endast vissa följder (en särskild organisation av HD) till förhandenvaron av vissa fakta (att vissa mål fullföljas hos konungen). Huruvida och i vilken utsträckning dessa fakta skola inträffa, har RF lämnat öppet.

En faktisk begränsning av stadgandets tillämpningsområde är alltså enligt min mening tillåtlig; man träder ej ens RF för när blott och bart därigenom att man skapar förhållanden som medföra, att stadgandet ej erhåller någon tillämpning alls. De skäl för en motsatt ståndpunkt, som anförts av Sundberg, hava icke övertygat mig.

Med avseende på frågan, huruvida RF § 20 direkt påkallar upprätthållande av krigsdomstolar, har jag således kommit till samma slutsats som professor Malmgren.

Fortsättningsvis förklarade emellertid Herlitz att det icke dess mindre förefölle honom — med hänsyn till det sätt varpå RF § 20 förutsatte den nu rådande ordningen — synnerligen betänkligt att utan ändring av detta grundlagsbud genomföra den i 1933 års proposition föreslagna omorganisationen.

Såsom redan framhållits är motståndet i vissa remissyttranden mot förslaget att den nya militära rättegångslagen skulle träda i kraft redan den 1 januari 1949 baserat icke allenast på överväganden av grundlagsbetonad natur utan jämväl därpå, att den allmänna processreformens genomförande komme att för underrätterna medföra en så ökad arbetsbelastning att ett behov av andrum för underrätterna föreläge. Denna uppfattning har gjorts gällande av *justitiekanslersämbetet*, *stadsdomareföreningen* samt *magistraterna* i *Uppsala* och *Göteborg*. Justitiekanslersämbetet betonar vidare i detta sammanhang möjligheten av att för reformens lyckliga genomförande tillräcklig åklagarpersonal icke stode till buds. Måhända kunde en förbättring i detta avseende vinnas till förslagsvis den 1 januari 1950 eller 1951, om särskilda åtgärder därför i tid vidtoges. Stads-

domareföreningen och de båda nyssnämnda magistraterna hemställa att revisionen av det militära rättegångsväsendet måtte få anstå till den 1 januari 1950.

Departementschefen. I fråga om tidpunkten för ikraftträdandet av den nya militära rättegångslagen vill jag till en början erinra om att den tillämnade nya strafflagstiftningen för krigsmakten äger ett ytterst nära samband med ett år 1946 till lagrådet remitterat förslag till ändring av strafflagen med avseende å brott mot staten och allmänheten. Sistnämnda förslag är avsett att vinna tillämpning från och med den 1 januari 1949, och under denna förutsättning har 1946 års kyrkomöte för sin del redan antagit vissa av sagda förslag föranledda ändringar i kyrkolagen och lagen den 13 november 1936 om domkapitel att träda i kraft den 1 januari 1949. Såsom jag tidigare framhållit vid remiss till lagrådet av förslag till ändrad strafflagstiftning för krigsmakten är det — för att undvika de mycket omfattande följdändringar som erfordras i den nuvarande strafflagen för krigsmakten därest denna alltjämt gäller vid ikraftträdandet av den allmänna strafflagsreformen — nödvändigt att låta den nya strafflagstiftningen för krigsmakten träda i kraft samtidigt med ändringen av allmänna strafflagen. Med hänsyn härtill torde med avseende å de båda strafflagsreformernas ikraftträdande någon ändring av den föreslagna tidpunkten icke böra ske.

Såsom riksdagen på sin tid understrukit, äger emellertid frågan om en reform av det militära rättegångsväsendet ett så nära samband med frågan om revisionen av strafflagen för krigsmakten att även dessa båda reformer såvitt möjligt böra genomföras vid samma tidpunkt. Skulle så icke ske, nödgas man vidtaga mycket omfattande följdändringar i de nu gällande militära rättegångsreglerna i syfte att anpassa dessa regler till den nya strafflagstiftningen för krigsmakten. Då den nya militära rättegångslagen icke under några förhållanden torde böra träda i kraft senare än den 1 januari 1950, och nyssnämnda provisorium alltså skulle komma att gälla för endast ett års tid, framträder angelägenheten av att undvika detsamma med mycket stor skärpa.

Nu har emellertid, liksom tidigare, invänts att krigsdomstolarna erhållit en sådan grundlagsbefäst ställning att de icke ens för fredstid kunna avskaffas utan ändring i de grundlagsstadganden, där krigsdomstolarna omnämnas (§§ 20, 96 och 101 regeringsformen). Givet är, att om denna invändning vore riktig, reformen av det militära rättegångsväsendet ej kunde genomföras förrän ett förslag till ändring av dessa stadganden hunnit slutgiltigt prövas av 1949 års riksdag. Jag kan emellertid icke dela nämnda mening om innebörden av ifrågavarande grundlagsstadganden. Beträffande §§ 96 och 101 regeringsformen synes det uppenbart att vad där sägs om militieombudsmannens ämbetsuppgifter icke kan avse att med grundlags helgd befästa krigsdomstolarnas tillvaro. Härom synes också råda enighet i den statsvetenskapliga doktrinen. Vad så angår § 20 regeringsformen synes de däri givna föreskrifterna icke äga sådan innebörd att konstitutionella

hinder skulle möta att, i den ordning § 87 regeringsformen stadgar, genom allmän lag helt avskaffa den specialjurisdiktion som utövas av krigsdomstolarna. I varje fall förefaller det mig orimligt att åt ifrågavarande grundlagsstadgande giva den tolkningen att det skulle omöjliggöra att området för krigsdomstolarnas befogenhet genom allmän lag i större eller mindre mån inskränktes. Jag anser därför att icke heller ändring av § 20 regeringsformen är en nödvändig förutsättning för att lagstiftaren skall kunna från krigsdomstolarnas handläggning avskilja de nu av dem under fredstid handlagda målen.

Några remissinstanser ha gjort gällande, att hänsyn till grundlagens helgd likväl utgjorde hinder mot att låta den militära rättegångslagen träda i kraft den 1 januari 1949. De anse nämligen att, om det såsom utredningen hävdar befunnes erforderligt eller önskvärt att ändra grundlagen i anslutning till den nya militära rättegångslagens materiella innehåll, det icke kunde vara riktigt att i realiteten binda riksdagens fria prövningsrätt i fråga om vilande grundlagsförslag på sätt som skulle ske, därest den allmänna lagstiftningen finge träda i kraft innan grundlagsändringen efter nyval till andra kammaren hunnit bli slutgiltigt prövad.

Frågan huruvida den nya militära rättegångslagens materiella innehåll bör föranleda några grundlagsändringar kommer att av mig upptagas i annat sammanhang. För dagen vill jag därför endast framhålla, att de grundlagsändringar som kunna finnas önskvärda av nämnda anledning samtliga avse allenast organisatoriska förhållanden av jämförelsevis underordnad vikt samt att icke någon av ändringarna kan sägas utgöra en nödvändig förutsättning för genomförandet av den militära rättegångsreformen. Vid sådant förhållande anser jag fog saknas för påståendet att riksdagens fria prövningsrätt beträffande vilande grundlagsförslag i detta fall skulle komma att äventyras.

Jag har alltså kommit till det resultatet, att grundlagsfrågan icke kan anses lägga hinder i vägen mot den militära rättegångslagens ikraftträdande den 1 januari 1949.

Några remissinstanser ha emellertid — under åberopande av den ökade arbetsbelastning som den allmänna processreformen kan medföra för såväl domstolar som åklagare — uttalat ett önskemål om att med ikraftträdandet likväl borde anstå till den 1 januari 1950 eller 1951. Detta önskemål kan emellertid ej uppväga de inledningsvis berörda praktiska skälen för att låta den nya lagstiftningen träda i kraft samtidigt med den nya strafflagstiftningen för krigsmakten. Jag föreslår därför att den nya militära rättegångslagen vinner tillämpning från och med den 1 januari 1949.

Författningsförslagen.

Allmänna synpunkter.

För grunddragen i utredningens förslag har tidigare redogjorts. Med avseende å dispositionen av den erforderliga lagtexten har utredningen allenast anmärkt, att det måhända kunde befinnas lämpligt att under en gemensam avdelning i den blivande militära processlagen sammanföra de i lagen den 9 juni 1944 nu upptagna reglerna om befälhavares domsrätt i ersättningsmål och de bestämmelser som skulle gälla i fråga om den disciplinära bestraffningsrätten och befälhavares tillrättavisningsrätt.

Utredningens förslag har i flertalet yttranden, där det blivit föremål för något helhetsomdöme ur lagstiftningssynpunkt, ansetts lämpat att läggas till grund för det fortsatta lagstiftningsarbetet. Många remissinstanser ha dock framställt erinringar mot detaljerna i förslaget. I åtskilliga yttranden har därvid betonats att avsaknaden av lagtext i flera fall orsakat svårighet vid bedömandet av den närmare innebörden av de i betänkanDET gjorda uttalandena. Några av de myndigheter, vilka motsatt sig krigsdomstolarnas avskaffande och därför i första hand avstyrkt lagstiftning på grundval av utredningens förslag, ha dock uttalat att, om man ville genomföra den planerade reformen av det militära rättegångsväsendet, detta syntes lämpligen böra ske i huvudsak på sätt utredningen föreslagit. Denna uppfattning har kommit till uttryck i yttrandena från *krigshovrätten*, *chefen för armén* och *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*. Krigshovrätten har dock — liksom *Svea hovrätt* — anfört, att vad betänkanDET innehöller angående krig och därmed jämförliga förhållanden icke kunde accepteras såsom grundval för blivande lagstiftning, och chefen för armén har om förslaget i dessa delar anfört, att detsamma syntes i stort sett väl lämpa sig för beredskapstillstånd men däremot icke utan vidare även för krigstid.

Beträffande det förut omnämnda, inom justitiedepartementet utarbetade utkastet till militär rättegångslag, över vilket utlåtanden efter remiss avgivits av ett stort antal myndigheter och sammanslutningar, kan sammanfattningsvis sägas att detsamma i huvudsak utformades på grundval av utredningens förslag, ehuru i åtskilliga avseenden avvikelser gjordes med anledning av vad som framkommit i yttrandena över utredningens betänkande eller eljest. Utkastet upptog femton kapitel om tillhoppa 113 paragrafer. Det första kapitlet bar rubriken »Om militära mål och rättegången i allmänhet i sådana mål» och det andra »Om laga domstol och åklagare i militära mål m. m.». I 3 kap. gåvos allmänna bestämmelser om disciplin-

mål, 4 kap. handlade om de befälhavare som skulle äga bestraffningsrätt sådana mål, 5 kap. om auditör, 6 kap. om utredning och åtal, 7 kap. om tvångsmedel, 8 kap. om handläggning av disciplinmål och 10 kap. om verkställighet av beslut i disciplinmål. I 11 kap. reglerades befälhavares rätt att ålägga ersättningsskyldighet. Särskilda bestämmelser om rättegången i militära mål upptogs i 12 kap., och 13 kap. handlade om åläggande av tillrättavisning. De båda sista kapitlen buro rubrikerna »Särskilda bestämmelser om beredskapstillstånd och krig» samt »Om krigsrätt».

De i utkastet föreslagna bestämmelserna ha lämnats utan erinran i ett tiotal av de däröver avgivna yttrandena. Några remissinstanser ha framställt erinringar på allenast någon enstaka punkt, medan andra haft flera anmärkningar att framställa. Anmärkningarna avse i regel detaljfrågor eller spörsmål av övervägande teknisk art.

I fråga om lagutkastets disposition och allmänna utformning har *Stockholms rådhusrätt* anfört, att utkastet icke följde den av utredningen antydda lösningen att i skilda avdelningar av lagen upptaga å ena sidan bestämmelser angående den militära rättsskipningen i domstol samt å andra sidan regler om befälhavares domsrätt i ersättningsmål ävensom om disciplinär bestraffningsrätt och tillrättavisningsrätt. Det syntes emellertid rådhusrätten med visst fog kunna göras gällande, att utkastet kommit att brista i överskådlighet genom att de olika grupperna av bestämmelser icke särhållits i skilda avdelningar. Den av utredningen antydda lösningen vore vid sådant förhållande att föredraga, detta så mycket mera som önskemålet att giva en sammanhängande bild av förfarandets gång icke kunnat i utkastet helt förverkligas. Även *häradsövdingeföreningen* har uttalat ett önskemål om att reglerna angående domstolsrättsskipningen och befälhavarens domsrätt (tillrättavisningsrätt) måtte sammanföras till skilda avdelningar. Däremot har den enda instans som utöver de nu nämnda yttrat sig över utkastets disposition och allmänna utformning, nämligen *krigshovrätten*, anfört att densamma icke hade några erinringar av väsentlig natur att göra.

Överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna ha anmärkt, att ordet *befälhavare* i utkastet användes på ett sätt som strede mot tjänstereglementet för krigsmakten och vedertagen militär terminologi. Befälhavare vore nämligen den som i territoriellt avseende ägde befälsrätt inom vederbörligt område, men när termen befälhavare användes i utkastet avsåges därmed uppenbarligen den som utövade befälet över förband, dvs den som enligt gängse militärt språkbruk benämndes *chef*. Då lagtexten icke borde erhålla en ur militär synpunkt missvisande utformning, hemställdes att termen befälhavare i förekommande fall ersattes med *chef*.

Departementschefen. Gällande bestämmelser om den militära rättsskipningen äro, såsom av den förut lämnade redogörelsen framgått, icke sammanförda i en enda lag utan återfinnas i — förutom lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes — jämväl strafflagen för krigsmakten samt

lagen den 9 juni 1944 angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet. Även vissa andra författningar upptaga regler om den militära rättsvården. Olägenheterna av denna splittring ligga i öppen dag, och jag har därför funnit det angeläget att i en enda lag sammanföra bestämmelser om domstolsrättsskipningen i militära mål samt regler om rätt för befattningshavare vid krigsmakten att ålägga disciplinstraff, tillrättavisning och ersättningsskyldighet. Ehuru i senare fallet icke är fråga om rättegång i vanlig mening, har en lag av detta innehåll ansetts lämpligen kunna kallas militär rättegångslag.

Departementsförslaget bygger i huvudsak på de resultat, till vilka utredningen kommit i sitt betänkande och som enligt en av remissinstanserna så gott som enhälligt omfattad mening äro lämpade att läggas till grund för lagstiftning för den händelse krigsdomstolarna skola avskaffas i fred. I vissa avseenden ha dock, med anledning av vad som framkommit i yttrandena eller eljest, avvikelser gjorts från utredningens förslag. Dessa avvikelser skola angivas i det följande.

Frågan om dispositionen av lagtexten är svårlöst. En fullt överskådlig gruppering av bestämmelserna lär nämligen icke kunna ernås vare sig man, på sätt som skett i utkastet, söker lämna en ur kronologisk synpunkt sammanhängande framställning av förfarandets gång i dess helhet eller — vilket några remissinstanser yrkat — söker att till skilda avdelningar sammanföra å ena sidan reglerna angående domstolsrättsskipningen och å den andra bestämmelserna om rätt för befattningshavare vid krigsmakten att ålägga disciplinstraff, ersättningsskyldighet och tillrättavisning. Jag har dock kommit till det resultatet, att den senare metoden i princip är att föredraga, ehuru jag icke funnit det lämpligt att undantagslöst följa densamma (jämför 8 och 10 kap.). Förslaget upptar därför i en avdelning regler om den handläggning av militära mål som ankommer på befattningshavare vid krigsmakten och i en annan avdelning bestämmelser om rättegången i militära mål som ej avgjorts av sådan befattningshavare. Några få allmänna bestämmelser ha upptagits i en inledande avdelning.

Vid förslagets utformning har beaktats önskvärdheten av att icke i lag upptaga sådant som kan regleras i administrativ ordning. Av praktiska skäl har dock i detta hänseende en viss skillnad gjorts mellan olika partier i lagförslaget. I syfte att så överskådligt som möjligt reglera de åtgärder som ankomma på de militära befattningshavarna har sålunda det avsnitt av förslaget som berör dessas handläggning av militära mål fått en något fyligare utformning än som ur strängt lagteknisk synpunkt varit erforderlig.

I fråga om terminologin i lagförslaget har jag såtillvida beaktat den av de militära myndigheterna framställda anmärkningen mot användningen av termen befälhavare, att jag underlåtit att använda denna term på ett sätt som skulle stå i strid med vedertaget militärt språkbruk.

Förslaget till militär rättegångslag.**1 KAP.****Allmänna bestämmelser.****1 och 2 §§.**

I 1 § lämnas en allmänt orienterande bestämmelse om handläggningen av militära mål. Av 3—5 §§ framgår att till militära mål huvudsakligen hänföres mål, vari fråga är om talan mot någon som är eller varit krigsman. I 2 § har upptagits föreskrift att med krigsman avses den som är underkastad ansvar såsom krigsman enligt 26 kap. 21 § eller 27 kap. 14 § strafflagen. Beträffande innebörden härav hänvisar jag till det förslag till lag om ändring i strafflagen, som jämte andra förslag om ändrad strafflagstiftning för krigsmakten remitterats till lagrådet den 3 oktober 1947. Av hänvisningen till 26 kap. 21 § strafflagen följer att de där upptagna reglerna om innebörden av begreppen förman och underlydande komma att äga giltighet även vid tillämpningen av förevarande lag. Vad angår de i lagförslaget använda uttrycken krigsmakten och beredskapstillstånd, torde utan särskilt stadgande vara uppenbart, att dessa begrepp skola tolkas på samma sätt här som i strafflagen.

3 §.

I denna paragraf angivas de mål, som i fredstid skola räknas till militära brottmål. Utredningen har motiverat behovet av ett sådant stadgande därmed, att särbestämmelser i olika hänseenden — främst med avseende å forum — fortfarande vore erforderliga i fråga om mål, som genom krigsdomstolarnas avskaffande överfördes till de allmänna domstolarna.

Gällande rätt innehåller i 9 kap. RLK tämligen detaljerade regler angående vilka brottmål som skola upptagas vid krigsdomstol. De viktigaste stadgandena återfinnas i 39 § första stycket, varest föreskrives bl. a. att till krigsdomstol höra mål angående åtal emot dem, som lyda under SLK eller eljest äro underkastade straff efter samma lag, för brott som i SLK omförmäles som straffbart ävensom mål angående åtal för fel och förbrytelse i ämbete eller tjänst vid krigsmakten jämväl i de fall, då den brottslige ej lyder under SLK eller brottet däri icke omförmäles såsom straffbart. Den metod som sålunda använts för att bestämma krigsdomstolarnas sakliga kompetensområde kan icke utan vidare begagnas, när det nu gäller att angiva de brottmål som böra handläggas i militärmåls ordning. Nyssnämnda förslag till lag om ändring i strafflagen har nämligen i nu berörda hänseenden en helt annan uppbyggnad än SLK. Förslaget upptager sålunda särskilda straffbestämmelser för allenast rent militära och sådana militärt kvalificerade brott, där den militära kvalifikationen ansetts vara av väsentlig betydelse med hänsyn till krigsmaktens effektivitet. Andra brott, som någon vid krigsmakten tjänstgörande begått, avses däremot skola bestraffas enligt allmänna straffrättsliga regler, även om den felande genom brottet

åsidossatt sin militära tjänsteplikt. Förslagets militära bestämmelser ha vidare givits lika giltighet för alla som överhuvud skola vara underkastade desamma. Den nuvarande kategoriindelningen, som innebär att straffbestämmelserna äro tillämpliga i olika omfattning å skilda grupper av krigsmaktens personal, har alltså avskaffats; i förslaget benämnas alla som lyda under de militära bestämmelserna krigsmän.

Utredningen har anført, att det vid bestämmandet av vilka mål angående ansvarstalan som skola handläggas i militärmåls ordning syntes särskilt böra beaktas, huruvida de avvikelser från det vanliga rättegångsförfarandet som av utredningen föreslagits i fråga om militära mål kunde antagas i det särskilda fallet främja målets behandling. Härvid märktes främst de särskilda forumregler, som uppställdes för militära mål. Domstolens behörighet bleve enligt dessa regler icke i första hand beroende av platsen för brottets begående utan skulle anknytas till den militära avdelningens ordinarie förläggningssort. Härmed avsåges att såvitt möjligt ernå en koncentration av målen i första instans till vissa underrätter, vilka jämte de därstädes i militära mål tjänstgörande åklagarna kunde antagas få särskild förtrogenhet med militära förhållanden. Särskilt avseende borde därför fästas vid huruvida av hänsyn till brottets beskaffenhet och övriga omständigheter det kunde antagas, att utredning och bevisning om brottet säkrast och med minsta omgång kunde åstadkommas, därest forum bestämdes enligt de särskilda för militära mål avsedda reglerna. Med utgångspunkt härifrån syntes såsom allmän princip böra gälla, att i militärmåls ordning skulle handläggas mål rörande brott, varigenom den brottslige åsidossatt sin militära tjänsteplikt eller som eljest i något hänseende nära sammanhängde med militära förhållanden.

Utredningen har därefter i detalj undersökt vilka brott som från angivna synpunkter borde handläggas såsom militära mål. Därvid har utredningen utgått från att det förslag till ändrad strafflagstiftning för krigsmakten som år 1946 framlagts av en särskild utredning — i det följande kallat SLK-utredningens förslag — samt de till lagrådet år 1946 remitterade förslagen angående ändrad lagstiftning om brott mot staten och allmänheten komme att genomföras i de delar utredningen berört. Undersökningen, rörande vars närmare innehåll jag tillåter mig att hänvisa till s. 116—125 i betänkandet, utmynnar i det förslaget, att till militära brottmål skola i fredstid räknas:

1) åtal mot krigsman eller den som jämlikt 27 kap. 14 § sista stycket SL är underkastad krigsmannaansvar för dels de i följande lagrum i SL omförmälda brott, nämligen 9 kap. 8 § eller 9 §, sistnämnda lagrum såvitt avser försök till brott som i 8 § sägs, 10 kap. 1 §, därest förgripelsen skett med anledning av den förorättades förhållande i tjänst vid krigsmakten som denne icke längre innehar, 2 §, därest brottet förövats mot krigsman, 3 §, därest förgripelsen skett mot den som är eller var kallad att biträda krigsman vid förrättning, 4 §, därest med gärningen avsetts att hindra utövningen av krigsmans befattning, 5 § första stycket, därest förgripelsen riktats mot myndighet eller annat organ tillhörande krigsmakten, 6 §, därest befattning som där avses innehaves av krigsman, 9 §, därest övergreppet avsett någons åtgörande i militärt mål eller sak av beskaffenhet att mål därom skall hand-

läggas i militärmåls ordning, 11 §, därest gärningen avsett löstagande av någon som var insatt i militärhåkte eller eljest av militär myndighet berövad friheten eller främjande av hans flykt, eller 13 §, därest tjänsteutövningen avsett befattning vid krigsmakten, 11 kap. 9 eller 10 §, därest vid gärningens begående den brottslige var iklädd militär tjänstedräkt, 13 kap. 5 §, 6 §, 7 §, 8 §, 9 § i den mån lagrummet avser i 5—8 §§ omförmälda förfaranden eller 14 § andra stycket, allt såframt åtal för den gärning, som påbörjats annan eller för vilken annan eljest utsatts för misstanke, skall handläggas i militärmåls ordning, 16 kap. 7 §, därest åtal för brott, som avses med beskyllningen, skall handläggas i militärmåls ordning, 9 eller 11 §, därest gärningen innefattat påstående om brott och åtal för sådant brott skall handläggas i militärmåls ordning, 19, 20, 21, 22 eller 24 kap., därest brottet angått egendom som tillhörde krigsmakten eller var avsedd för dess behov, 25 eller 26 kap., dels ock brott som avses i 5 § (av den av SLK-utredningen föreslagna) lagen angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m. ävensom underlåtenhet att fullgöra ympningsplikt;

2) åtal mot krigsman eller den som jämlikt 27 kap. 14 § sista stycket SL är underkastad krigsmannaansvar i andra fall än under 1) avses för brott, varigenom han åsidosatt sin tjänsteplikt;

3) åtal mot den som utan att vara krigsman innehar ämbete eller tjänst vid krigsmakten för brott, varigenom han åsidosatt sin tjänsteplikt;

4) åtal i andra än förut avsedda fall mot krigsman eller den som jämlikt 27 kap. 14 § sista stycket SL är underkastad krigsmannaansvar för medverkan till gärning, för vilken åtal skall handläggas i den för militära mål stadgade ordningen;

5) klagan av enskild part över befälhavares beslut i disciplinmål;

6) på domstol ankommande ärenden rörande förundersökning och användande av tvångsmedel med anledning av brott, för vilket åtal skall upptagas i militärmåls ordning, ävensom ärenden som avses i 31 kap. 9 § tredje stycket nya RB, därest åtalet skolat upptagas i sådan ordning; samt

7) talan utan samband med åtal om egendoms förverkande till det allmänna eller annan sådan påföljd av brott, där den mot vilken talan föres skolat åtalas för brottet i den för militära mål stadgade ordningen.

I fråga om avgränsningen av de brottmål, som under krig och beredskaps-tillstånd skola handläggas såsom militära mål, har utredningen — efter en närmare undersökning av de av SLK-utredningen föreslagna straffbestämmelserna (s. 237 f i bet.) — anfört, att varje av krigsman förövat brott som avsåges i 27 kap. strafflagen enligt SLK-utredningens förslag borde handläggas som militärt mål.

I yttrandena över utredningens förslag ha endast få anmärkningar framställts mot den avgränsning av de militära brottmålen som utredningen föreslagit. Göta hovrätt har sålunda ifrågasatt, huruvida icke såsom militära mål borde upptagas även åtal för brott mot 10 kap. 10 och 12 §§ i det till lagrådet år 1946 remitterade förslaget till ändring i strafflagens bestämmelser om brott mot staten och allmänheten, under förutsättning att brottet förövat av krigsman och riktats mot militär myndighet. Vidare har bl. a. *landsfogdeföreningen* yrkat, att jämväl mål rörande av krigsman begångna förmögenhetsbrott, som riktat sig mot annan krigsman, måtte räknas till militära mål. Som skäl härför har åberopats att åtal för dylika brott borde kunna väckas vid samma domstol som har att i

första hand upptaga militära mål. Slutligen må nämnas, att *krigsfiskalsföreningen* opponerat sig mot att brottmålen alls uppdelades i militära mål och andra. Denna uppdelning vore nämligen ägnad att hos allmänheten skapa ett intryck av att det i rättsskipningshänseende icke rådde likställighet mellan militären och andra medborgare. Härtill komme, att avgränsningen föranlett ganska komplicerade och svåröverskådliga bestämmelser, vilka enligt föreningens mening borde kunna helt undgåas därest de s. k. militära brottmålen vid domstolarna handlades i samma ordning som övriga brottmål.

I utkastet utformades förevarande paragraf i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag. Dock ansågs det enligt departementspromemorian ej föreligga något praktiskt behov av att i brottskatalogen medtaga de brott som avsåges i 10 kap. 1 och 3 §§, 13 kap. 5 och 6 §§ samt 16 kap. 7, 9 och 11 §§ strafflagen. Icke heller medtogos brott innefattande underlåtenhet att fullgöra ympningsplikt eller de av utredningen under 4), 6) och 7) i dess förslag upptagna målen. Däremot kompletterades utredningens förslag under 1) såtillvida, att till militära brottmål skulle hänföras jämväl åtal för sådant av krigsman förövat brott som avsåges i 10 kap. 10 § strafflagen därest åtal mot den som skyddades genom gärningen skulle handläggas som militärt mål.

I yttrandena över utkastet ha allenast följande erinringar framställts mot utformningen av begreppet militära brottmål. *Stockholms rådhusrätt* har yrkat, att de av utredningen under 4) och 6) i dess förslag upptagna stadgandena måtte medtagas i blivande lagstiftning. Vidare har *landsfogdeföreningen* anfört, att till militära brottmål enligt 10 kap. 11 § strafflagen måhända borde hänföras jämväl de fall, då främjandet av flykten avsett någon som vore anhållen eller häktad i militärmål även om han ej förvarades i militärhåkte. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* har anfört att, även om uteslutandet ur brottskatalogen av brott som avsåges i 10 kap. 1 och 3 §§, 13 kap. 5 och 6 §§ samt 16 kap. strafflagen saknade större praktisk betydelse, det likväl syntes mest följdriktigt att jämväl med avseende å dessa brott följa utredningens förslag. Även brott innefattande underlåtenhet att fullgöra ympningsplikt borde i klarhetens intresse medtagas. Slutligen har *värnpliktiga officerares riksförbund* funnit det mindre tillfredsställande att ej medtaga de brott, som avsåges i 10 kap. 1 och 3 §§ strafflagen.

Departementschefen. Behovet av ett stadgande, varigenom vissa brottmål med nära militär anknytning uttryckligen avskiljas från övriga brottmål, framgår redan därav att särskilda forumregler böra gälla för de militära målen. Dessa mål skola nämligen, såsom jag i det följande kommer att närmare utveckla, i princip handläggas av domstolen för den ort där den militära avdelningen är förlagd. Vissa ytterligare avvikelser från de allmänna processuella reglerna äro vidare erforderliga för de brottmål som ha anknytning till det militära. Ehuru dessa avvikelser, för vilka jag i det följande

de kommer att redogöra, samtliga avse allenast praktiskt-tekniska frågor av jämförelsevis underordnad vikt, är det tydligt att förekomsten av dylika specialregler utgör ännu ett skäl för en sådan gränsdragning som nyss antytts.

Den närmare utformningen av begreppet militära brottmål är förenad med vissa svårigheter. Det mest tilltalande vore måhända, om området för de militära brottmålen kunde angivas med hjälp av en allmän formel, exempelvis att såsom dylika mål skola räknas mål rörande brott, varigenom den brottslige åsidosatt sin militära tjänsteplikt eller som eljest nära sammanhänga med militära förhållanden. En så vag regel skulle emellertid ej giva tillräckligt säker ledning vid rättstillämpningen utan tvärtom vålla betydande tolkningssvårigheter. Av detta skäl har utredningen också valt den motsatta metoden, nämligen att i katalogform — bl. a. under hänvisning till ett stort antal stadganden i strafflagen — uttömmande uppräknat alla de mål som skola anses såsom militära brottmål. Denna metod för å andra sidan med sig att bestämmelserna bli ganska komplicerade och svåröverskådliga. På grund härav har jag funnit det lämpligast att gå en medelväg och konstruera stadgandet i 3 § så, att däri först uppräknas ett mindre antal till strafflagen hänförliga brottstyper, vilkas militära anknytning är uppenbar och som kunna beräknas vara särskilt ofta förekommande, varefter föreskrives att till militära mål skola räknas jämväl *dels* mål om ansvar för annat i strafflagen omförmålt brott som krigsman förövat med anledning av den förfördelades eller sin egen tjänst vid krigsmakten eller mot myndighet eller annat organ tillhörande krigsmakten *dels ock* mål om ansvar i andra fall för brott varigenom krigsman åsidosatt sin tjänsteplikt.

Vid en jämförelse i nu berörda delar mellan departementsförslaget — 3 § 1—3 — och utredningens förslag framgår, att vissa av de i sistnämnda förslag angivna målen uttryckligen upptagits i departementsförslaget under 1. Beträffande övriga av utredningen uppräknade mål torde kunna sägas att flertalet av dem utan vidare täckas av formuleringen i departementsförslagets punkt 2, medan andra, exempelvis mål om underlåtenhet att fullgöra ympningsplikt, kunna hänföras under 3 i departementsförslaget, enär de avse brott som innefatta ett åsidosättande av den militära tjänsteplikten. Några av de mål som uppräknats i utredningens förslag lära dock ej komma att falla in under bestämmelserna i departementsförslaget. Detta förhållande torde emellertid ej få större praktisk betydelse.

Det ligger i sakens natur, att den utformning som givits åt departementsförslaget kan föranleda vissa tolkningssvårigheter. I syfte att så långt sig göra låter undanröja de praktiska olägenheter som kunna vara förenade härmed har i 72 § upptagits ett stadgande av innehåll att, om åtal upptagits vid viss domstol på grund av en forumregel som endast gäller för militära brottmål, domstolen icke skall behöva avvisa målet, om den sedermera finner att detta icke är att anse som militärt.

Stadgandena i 4 och 5 av departementsförslaget motsvara bestämmelserna i utredningens förslag under 3) och 6), dock med den avvikelser att

det icke ansetts erforderligt att i departementsförslaget uppräknas i 31 kap. 9 § tredje stycket nya RB avsedda ärenden.

Vidare må framhållas att departementsförslaget i likhet med utkastet jämväl såtillvida företer avvikelser från utredningens förslag, att de däri under 4), 5) och 7) upptagna bestämmelserna ej medtagits i departementsförslaget. Beträffande den sistnämnda punkten beror avvikelserna på att det icke ansetts praktiskt behöfligt att medtaga detta fall. I fråga om 5) i utredningens förslag anmärkes att begreppet militära brottmål, sådant detta utformas i departementsförslaget, täcker jämväl disciplinmålen. Anledningen till att bestämmelserna under 4) i utredningens förslag ej medtagits har varit, att det fall som där avses — varom jag hänvisar till s. 121 f i betänkandet — torde vara av praktisk betydelse endast i forum- och utredningshänseende samt att de i departementsförslaget upptagna forumreglerna, särskilt stadgandet i 75 §, lära vara tillfyllest för att tillgodose det behov som föranlett utredningens ifrågavarande förslag.

Slutligen vill jag nämna att jag icke ansett lämpligt att, på sätt vissa remissinstanser yrkat, till militära brottmål hänföra även mål rörande tjuvnad, misshandel och andra brott, som krigsman utan samband med tjänsten förövat mot annan krigsman. En sådan regel skulle nämligen stundom kunna leda till mindre tillfredsställande resultat. I 74 § föreslås emellertid att mål varom nu är fråga skall kunna upptagas vid förbandsforum, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

4 §.

Enligt 39 § första stycket 3:o) RLK höra till krigsdomstol mål angående åtal emot dem, som lyda under SLK, för brott av vilken beskaffenhet som helst, då de förövas i fält eller inom fästning, som för annat ändamål än övning ställes eller är ställd på krigsfot, eller på sjötåg i krigstid, såvida åtalet anställes medan truppen är i fält eller sjötåget varar eller fästningen fortfarande är ställd på krigsfot. Genom lag den 13 april 1940 har i 39 § införts bestämmelse därom att, då förhållandena föranleda därtill, Konungen i den omfattning som prövas lämplig äger förordna att vad under 3:o) stadgas icke skall äga tillämpning.

Det må anmärkas att med en »i fält» varande avdelning torde avses varje avdelning, som med anledning av inträffat eller befarat krig lämnat sin vanliga förläggningssort.

Efter att ha redogjort för de skäl som legat till grund för bestämmelsen i 39 § första stycket 3:o) RLK — varom hänvisas till s. 238 i betänkandet — anför *u t r e d n i n g e n*, att det av samma skäl vore uppenbart att under beredskapstillstånd och krig åtal mot krigsmän borde kunna upptagas vid militärt forum även i de fall, då brottet icke hade det samband med militära förhållanden, som eljest förutsattes för åtals handläggning i den för militära mål stadgade ordningen.

Utredningen fortsätter:

Den utvidgning av begreppet militära mål, som för sådant ändamål är påkallad, torde dock lämpligen icke kunna ske i enlighet med den princip, som kommit till uttryck i gällande lagstiftning. Numera lär nämligen icke kunna göras den åtskillnad mellan »i fält» opererande eller inom »fästning» förlagda avdelningar och andra delar av krigsmakten, vartill utformningen av nuvarande bestämmelser anknutits. Om utvidgningen av begreppet militära mål skall fylla det därmed avsedda syftet, synes denna lämpligen böra ske sålunda att dels i lag föreskrives att under beredskapstillstånd och krig i militärmåls ordning skall handläggas, förutom åtal som enligt av utredningen eljest angivna regler skall upptagas i sådan ordning, åtal mot krigsman för brott i övrigt av vilken beskaffenhet som helst och dels, i anslutning till vad för närvarande gäller, Kungl. Maj:t bemyndigas att, i den omfattning som prövas lämplig, förordna att vad i sistnämnda hänseende stadgats icke skall äga tillämpning. Genom en sådan anordning vinnes den möjlighet till anpassning efter skiftande förhållanden som torde vara erforderlig för att överhuvud taget en reglering i förevarande hänseende skall kunna fylla sitt ändamål. Att med den sålunda föreslagna ordningen den för de militära målen i lag bestämda gränsdragningen kommer att innebära en utvidgning i förhållande till vad nu gäller synes icke vara ägnat att ingiva några betänkligheter. Härvid är att beakta, att enligt utredningens förslag även under beredskapstillstånd och krig rättsskipningen i militära mål i betydande utsträckning fortfarande skall ankomma på de allmänna domstolarna samt att med de föreslagna forumreglerna mål som i första hand tillhör krigsrätt skall under särskilda förutsättningar kunna upptagas även av allmän domstol.

Departementschefen. Enligt utredningens uppfattning, som godtagits av remissinstanserna, kan det särskilt då riket är i krig men i viss mån även under beredskapstillstånd vara erforderligt att vidga kretsen av de mål, som skola behandlas som militära brottmål. Det ställer sig emellertid svårt att på förhand närmare bedöma detta spörsmål. En tillräckligt smidig anpassning efter skiftande förhållanden torde bäst möjliggöras, om Konungen tillägges befogenhet att reglera frågan i hela dess vidd. Utredningens förslag har därför jämkats något.

5 §.

I denna paragraf angivas de mål som skola hänföras till militära tvistemål.

Enligt 39 § sista stycket RLK skall, om i särskild författning är stadgat att undersökning i mål eller ärende skall äga rum inför krigsdomstol, detta vara gällande.

Särskilda bestämmelser om måls hänskjutande till krigsrätt för undersökning återfinnas numera huvudsakligen i kungörelsen den 15 juni 1944 angående förfarandet vid krigsmakten då egendom skadats eller gått förlorad. Enligt dessa bestämmelser skall, då egendom som tillhör eller nyttjas av krigsmakten skadats eller gått förlorad, undersökning verkställas för utrönande av de närmare omständigheterna vid skadans eller förlustens uppkomst samt övriga förhållanden av betydelse för bedömande av frågan

om ersättningsskyldighet. Undersökning verkställes genom försorg av den militäre befälhavare, som enligt lagen den 9 juni 1944 äger behörighet att ålägga ersättningsskyldighet vid den avdelning där skadan eller förlusten inträffat. Äro förutsättningar för handen för åläggande av ersättningsskyldighet med tillämpning av 1944 års lag, skall vederbörande befälhavare förpliktade den ersättningsskyldige att till kronan utgiva ersättning för skadan eller förlusten. Har frågan om ersättningsskyldighet ej kunnat utredas vid undersökning varom nyss nämnts, må ärendet hänskjutas till krigsdomstol för undersökning, såframt med hänsyn till den skadade eller förlorade egendomens art eller förhållandena i övrigt avskrivning av skadan eller förlusten ej utan ytterligare utredning finnes böra ske. Kungörelsen äger icke tillämpning beträffande flyghaverier och andra fall av skada eller förlust, för vilka särskilt förfarande må vara stadgat.

I praxis har åliggandet för krigsrätterna att till utredning upptaga ärenden angående förlust av eller skada å krigsmaktens egendom ansetts medföra behörighet att även upptaga och pröva yrkande om ersättning, som under handläggningen av ärendet framställes av krigsfiskal eller annan, vilken är satt att bevaka kronans rätt.

Utredningen har anfört, att den särskilda ordning för avgörande av undersökningsmål (persedelmål), som gäller enligt 1944 års lag, med fördel torde kunna inpassas även i den rättegångsordning som bleve att tillämpa efter krigsdomstolarnas avskaffande. I fråga om domstolarnas befattning med dylika mål anför utredningen:

Enligt gällande bestämmelser skall, då vederbörande befälhavare finner domstolsbehandling erforderlig i undersökningsmål, målet hänskjutas till krigsrätt. Så skall ske utan avseende å huruvida den som är satt att bevaka kronans anspråk — i regel vederbörande krigsfiskal — med stöd av den föreliggande utredningen för sin del funnit ersättningsskyldighet böra åläggas, och det är avsett att den ytterligare utredning, som kan erfordras för bedömande härav, skall förebringas inför krigsrätten. Erfarenheten torde ha visat att en sådan ordning icke är ändamålsenlig. Än mindre kan den vara föreliglig med de allmänna domstolarnas uppgifter i rättegången. Den nya grundsatsen om domstolsförhandlingens koncentration kräver att domstolen icke i nu åsyftade fall får att befatta sig med målet förrän sådan utredning föreligger att den som har att bevaka anspråket på ersättning finner anledning framställa yrkande i sådant hänseende. Någon motsvarighet till det nuvarande enligt 39 § sista stycket RLK till krigsdomstol förlagda undersökningsförfarandet bör följaktligen icke bibehållas. I praxis förekommer, att utan samband med talan om ansvar eller ersättning undersökning inför krigsrätt verkställes även i fall där sådan undersökning icke är påbjuden i särskild författning, t. ex. beträffande händelser som medfört kroppsskada eller död. Med de nya reglerna finnes givetvis icke heller utrymme för ett dylikt förfarande.

Enligt den nya rättegångsordningen skall talan om skadestånd eller annat enskilt anspråk i anledning av brott, om den väckes utan samband med åtal för brottet, föras i den för tvistemål stadgade ordningen. Om däremot det enskilda anspråket handlägges i samband med åtal för brottet, behandlas målet i sin helhet såsom brottmål. Denna grundsats bör gälla även i fråga om mål, som genom krigsdomstolarnas avskaffande överföras till de all-

männa domstolarna. Om med tillämpning av den nya rättegångsordningen mål, som nu tillhör krigsdomstol, blir att behandla såsom tvistemål synas, med endast ett fåtal avvikelser, reglerna i nya RB om behandlingen av tvistemål utan olägenhet kunna tillämpas. Särbestämmelser torde bli erforderliga huvudsakligen endast såvitt gäller forum samt förfarandet i sådana mål, som upptagas efter klagan över befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet.

De mål — militära tvistemål — för vilka i enlighet med vad nu angivits i ett eller annat avseende särbestämmelser erfordras torde — vare sig fråga är om mål som omedelbart upptagas till domstolsbehandling eller om mål som upptagas efter klagan över befälhavares beslut — lämpligen kunna avgränsas sålunda att till militära tvistemål bli att hänföra dels talan som, utan samband med åtal, föres mot krigsman om skadestånd eller annat enskilt anspråk i anledning av brott av beskaffenhet att åtal för brottet skall handläggas i den för militära mål stadgade ordningen och dels talan som, likaledes utan samband med åtal, i andra fall än nyss nämnts föres mot krigsman om ersättning för förlust av eller skada å egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten.

Under remissbehandlingen har ingen erinran framställts mot förslaget att någon motsvarighet till det undersökningsförfarande utan samband med väckt åtal, som nu ankommer på krigsdomstol, icke skall bibehållas. Ej heller har någon anmärkning framställts mot att de militära tvistemålen skulle avgränsas på sätt i betänkandet föreslagits.

Departementschefen. I likhet med utredningen anser jag det uppenbart, att någon motsvarighet till det undersökningsförfarande utan samband med väckt åtal, som enligt gällande bestämmelser och praxis ankommer på krigsdomstol, icke bör bibehållas efter krigsdomstolarnas avskaffande. Jag kan vidare i princip ansluta mig till utredningens förslag rörande avgränsningen av de tvistemål, vilka skola anses såsom militära. Dock torde med krigsman böra likställas annan som innehar tjänst vid krigsmakten och å andra sidan mål om ersättning för förlust av eller skada å krigsmaktens egendom böra anses såsom militärt mål endast om anspråket grundas på svarandens förhållande i tjänsten.

6 §.

Denna paragraf innehåller såsom en allmän regel om rättegången i militära mål att, där ej i förevarande lag eller eljest är särskilt stadgat, vad om rättegång är i allmänhet föreskrivet skall lända till efterrättelse i tillämpliga delar. Vidare stadgas, att disciplinstraff i processuellt hänseende skall anses lika med böter. Sistnämnda föreskrift betingas därav att åtskilliga stadganden i nya rättegångsbalken och annorstädes anknyta till att målet rör »allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter», eller att den misstänkte kan antagas komma att dömas »allenast till böter» eller till »frihetsstraff».

Föreskriften att disciplinstraff i processuellt hänseende skall anses lika med böter får betydelse vid tillämpning av domförhållsreglerna i 1 kap. 5 §

andra stycket andra punkten och 11 § andra stycket andra punkten nya RB samt 3 § lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig. I enlighet med vad utredningen (s. 43 i bet.) föreslagit skall alltså i princip häradsrätt vara domför med tre i nämnden och rådhusrätt med en lagfarens ledamot, därest målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än disciplinstraff, samt annat ej föränledes av särskilt stadgande i förslaget. Vidare kommer regeln om disciplinstraffs likställande med böter att spela roll vid tillämpning av bland andra följande stadganden i nya RB, nämligen 6 kap. 1 § tredje stycket och 30 kap. 6 § (jämför s. 108 i bet.), 20 kap. 7 § första stycket 1 (jämför 84 § första stycket i departementsförslaget), 23 kap. 22 §, 24 kap. 1 § fjärde stycket, 25 kap. 1 §, 28 kap. 1, 11 och 12 §§, 46 kap. 9 §, 51 kap. 21 § andra stycket och 53 kap. 2 § 4 (jämför s. 109 i bet.) samt 51 kap. 25 §.

2 KAP.

Om disciplinmål.

7—10 §§.

I förevarande paragrafer regleras området för den disciplinära bestraffningsrätten.

Enligt 184 § SLK tillkommer det i vissa mål, benämnda disciplinmål, vederbörande befälhavare att ålägga disciplinstraff. Till disciplinmål räknas enligt 185 § mål angående överträdelser av vissa angivna lagrum i SLK i de fall, då överträdelsen anses kunna sonas med disciplinstraff.

Av stadgandena i 187 och 191 §§ framgår, att förhandenvaron av disciplinär bestraffningsrätt förutsätter befälsrätt över den felande. Därjämte gälla i vissa hänseenden särskilda inskränkningar i utövningen av bestraffningsrätten. Sålunda äger enligt 189 § befälhavare endast i vissa undantagsfall ålägga disciplinstraff av sträng arrest. Vidare gäller enligt 185 § 5 punkten att där omnämnda brott, innefattande våld, hot eller förolämpning, icke utan den förorättades uttryckliga medgivande må beivras i disciplinär ordning. I praxis har utan stöd av uttryckligt stadgande ansetts att, även då ett disciplinmål rör andra brott än sådana som innefatta våld, hot eller förolämpning, målet bör hänskjutas till domstol, om genom brottet förorsakats skada, varför ersättning yrkas. I viss mån har dock denna praxis rönt inverkan av bestämmelserna i 1944 års lag om åläggande av ersättningsskyldighet såtillvida att i vissa fall ersättningsanspråk från kronan icke hindrar ansvarsfrågans prövning i disciplinär ordning. Enligt bestämmelse i 185 § 16 punkten undantagas vidare från behandling i disciplinär ordning vissa särskilda fall av tjänstefel, nämligen vårdslöshet vid navigering eller manövrering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, därest genom förseelsen uppkommit skada för kronan eller annan. I dessa fall kan jämlikt 33 § SLK, jämförd med särskild lag den 7 mars 1929, skadeståndsskyldighet överhuvud taget icke åläggas fartygschef eller chef eller förare å luft-

fartyg med mindre förseelsen finnes förskylla svårare straff än disciplinstraff. Anledningen till att i dessa fall disciplinär bestraffningsrätt icke tillkommer vederbörande befälhavare är att ett beslut av denne att låta påföljden stanna vid disciplinstraff även skulle komma att innefatta ett avgörande i skadestandsfrågan. Slutligen stadgas i 186 § att, om någon på en gång är angiven för förseelse, som avses i 185 §, och för brott, som tillhör krigsdomstols upptagande, båda målen skola hänskjutas till domstolen.

I direktiven för förevarande utredning har framhållits, att utredningen borde undersöka den lämpliga avvägningen mellan den disciplinära bestraffningsrätten och den straffrättsskipning, som skulle ankomma på domstol; med hänsyn till arbetsbelastningen för de allmänna domstolarna vore anledning att speciellt pröva, huruvida en utökning av den disciplinära bestraffningsrätten vore önskvärd och tillräddig.

Utredningen har i anledning härav anfört, att de principer som borde följas vid avgränsningen av området för den disciplinära bestraffningsrätten bleve i viss mån givna, om man beaktade att den disciplinära bestraffningsrätten hade sin grund däri, att upprätthållandet av den militära disciplinen — som utgjorde en väsentlig förutsättning för krigsmaktens effektivitet — ansetts på ändamålsenligaste sätt tillgodoses genom att bestraffningsrätt i viss utsträckning tillerkändes militärbefälet i fråga om av krigsmän begångna brott. Liksom vid avgränsningen av de militära domstolsmålen borde vid bestämmandet av vilka mål som skulle hänföras till disciplinmål i regel vara avgörande, huruvida den felande genom brottet åsidosatt sin militära tjänsteplikt eller brottet eljest i något hänseende nära sammanhängde med militära förhållanden.

Med utgångspunkt härifrån har utredningen efter en närmare undersökning — varom hänvisas till s. 131 ff och 240 i bet. — föreslagit att till disciplinmål skulle hänföras mål angående följande i strafflagen eller förenämnda förslag till ändringar i nämnda lag behandlade brott, därest brottet förövats av krigsman:

- 1) lydnadsbrott efter 26 kap. 1 §;
- 2) ohörsamhet mot vakt efter 26 kap. 4 §;
- 3) våld, hot eller missfirmelse efter 26 kap. 7 eller 8 §;
- 4) oskickligt beteende efter 26 kap. 9 §;
- 5) undanhållande eller rymning efter 26 kap. 11 eller 12 §;
- 6) övergivande av post efter 26 kap. 13 §;
- 7) onykterhet i tjänsten, fylleri eller förargelseväckande beteende efter 26 kap. 14, 15 eller 16 §;
- 8) fylleri eller förargelseväckande beteende efter 11 kap. 9 eller 10 §, därest den brottslige varit iklädd militär tjänstedräkt;
- 9) tjänstefel efter 26 kap. 18 § eller 25 kap. 4 §; samt
- 10) undandräkt, olovligt förfogande, olovligt brukande eller åverkan efter 22 kap. 2, 4 eller 7 § eller 24 kap. 2 §, därest brottet avsett utrustnings- eller beklädnadspersedel eller annan krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom som lämnats åt den brottslige till begagnande.

För tid då riket vore i krig borde nu angivna brott kompletteras med brott enligt 27 kap. 4 § i SLK-utredningens förslag.

Utredningen har anfört, att de brott som enligt den förordade avgränsningen skulle kunna beivras i disciplinär ordning i stort sett motsvarade de i 185 § SLK uppräknade. De avvikelser som gjorts hade huvudsakligen för- anletts av de föreslagna ändringarna i den militära strafflagstiftningen och komme varken i ena eller andra riktningen att innebära någon nämnvärd förskjutning i förhållandet mellan befälhavarens bestraffningsrätt och den på domstol ankommande rättsskipningen. I detta sammanhang har utred- ningen framhållit, att en utvidgning av den disciplinära bestraffningsrätten till att omfatta även brott, som för närvarande icke kunde beivras i discipli- när ordning, icke skulle nämnvärt minska arbetsbelastningen vid domsto- larna. Alla de brott som förekomme i någon större utsträckning kunde näm- ligen redan nu bestraffas disciplinärt.

Utredningen har vidare föreslagit, att den grundsats på vilken nuvarande lagstiftning bygger — nämligen att den felande vid tiden för bestraffningens åläggande skall stå under militärt befäl — alltjämt borde gälla och även direkt komma till uttryck i blivande lagstiftning. Med hänsyn till de särskil- da tjänstgöringsförhållanden, som gällde beträffande hemvärnspersonalen och annan krigsfrivillig personal, borde emellertid undantag från nämnda grundsats göras i fråga om sådan personal. Vidare borde, till lagfästade av praxis, en bestämmelse givas därom att i disciplinär ordning ej finge till prövning upptagas fråga om ansvar för brott, om målsägande anmälde att han ämnade föra talan mot den brottslige om skadestånd i anledning av brottet och det icke tillkomme befälhavaren att ålägga ersättningsskyldig- het. Likaledes borde även framgent gälla att brott, innefattande våld, hot eller missfirmelse efter 26 kap. 7 eller 8 § SL, ej utan den förorättades ut- tryckliga medgivande skulle få bestraffas i disciplinär ordning. Jämväl den inskränkning i bestraffningsrätten som följde av stadgandet i 186 § SLK borde bibehållas, liksom inskränkning i rätten för befälhavare att ålägga disciplinstraff för vårdslöshet vid navigering eller manövrering av krigs- maktens fartyg eller luftfartyg.

I anledning av ett av SLK-utredningen väckt förslag att den högsta med- givna tiden för straffformen arrest borde utsträckas från femton till tjugu dagar har utredningen diskuterat frågan huruvida, om sådan förlängning av strafftiden genomfördes, befogenheten för befälhavare att ålägga arrest- straff borde begränsas till lägre antal dagar än tjugu. Utredningen har där- vid funnit att en sådan begränsning icke vore påkallad, särskilt med hän- syn till att enligt utredningens förslag, i olikhet mot vad för närvarande gällde, befälhavares beslut varigenom arreststraff ålagts icke skulle verk- ställas, om den straffskyldige fullföljde talan mot beslutet.

I yttranden a över utredningens betänkande har ingen erinran fram- ställts mot den förordade avgränsningen av de mål som skola hänföras till disciplinmål. *Justitiekanslersämbetet* har dock ifrågasatt, om det icke skulle vara lämpligt att tillägga Kungl. Maj:t rätt att vidga kretsen av de brott, för vilka straff finge åläggas i disciplinmål. Tillämpningen kunde komma

att visa önskvärdheten av en sådan utvidgning, kanske ej blott på den allmänna strafflagens område utan också på specialstraffrättens, och den kunde då ej komma till stånd utan den omgång en ändring i lagen förde med sig. En eventuell befogenhet för Kungl. Maj:t i förevarande hänseende borde icke vara obunden av regler. Till disciplinmål skulle sålunda genom Kungl. Maj:ts förordnande få hänföras allenast de ytterligare brott, som Kungl. Maj:t enligt grunder som angivits i lagen ägde föreskriva.

Beträffande de olika inskränkningar i bestraffningsrätten, som utredningen föreslagit för de fall då målsägande funnes, har *Göta hovrätt* anmärkt att ensartade regler borde gälla för alla fall, där enskild person genom brottet lidit skada, samt att därvid den skadelidandes uttryckliga medgivande borde erfordras för att brottet skulle kunna beivras i disciplinär ordning. Då det dessutom vore önskvärt, att medgivandet hade sådan form, att tvist om förefintligheten av medgivande icke skulle behöva uppstå, ville hovrätten föreslå, att bestämmelsen finge sådant innehåll, att som förutsättning för upptagande av brottmål till avgörande i disciplinär ordning skulle fordras, att enskild målsägande, där sådan funnes, *skriftligen* lämnat medgivande härtill. I anledning av utredningens förslag att i disciplinär ordning ej skulle få upptagas fråga om ansvar för brott, om målsägande anmälde att han ämnade föra skadeståndstalan i anledning av brottet, har *hovrätten för Övre Norrland* anført, att en sådan bestämmelse ej torde fylla sitt ändamål, därest ej målsäganden upplystes om innebörden av den möjlighet han sålunda hade och direkt tillfrågades, huruvida han ville föra skadeståndstalan. Bestämmelse därom borde införas. Vad sålunda anmärkts hade enligt hovrättens mening i viss mån tillämpning även med avseende å den regel om inskränkning i bestraffningsrätten, som utredningen förordat för det fall att brottet innefattade våld, hot eller missfirmelse.

Vad angår spörsmålet om längden av det arreststraff, befälhavare skulle kunna ålägga, har *hovrätten för Övre Norrland* — under framhållande av att maximitiden för denna straffform enligt hovrättens mening borde höjas till trettio dagar i stället för föreslagna tjugu — yrkat att befälhavare ej måtte äga ålägga strängare straff än arrest i femton dagar. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har anført, att det även vid en sådan måttlig höjning av maximitiden för arreststraffet som till tjugu dagar syntes nödvändigt att stadga särskild begränsning för befälhavares rätt att ålägga sådant straff. Gränsen kunde dragas vid nu gällande maximitid, femton dagar, men förbundet ville med hänsyn till praktiska erfarenheter av den hittillsvarande rättstillämpningen i disciplinmål ifrågasätta, om ej gränsen borde sättas något lägre, exempelvis vid tolv eller tio dagar. *Skånska hovrätten* har däremot ansett någon begränsning av befälhavares befogenheter i nu ifrågasvarande hänseende icke vara påkallad, därest maximitiden för arreststraffet ej höjdes över tjugu dagar.

Landsfogdeföreningen har anmärkt, att det ville synas som om bestämmelserna rörande förfarandet i disciplinmål icke skulle bli tillämpliga å polisman som vore underkastad krigsmannaansvar, enär polisman ej kom-

me att stå under militärt befäl, när han fullgjorde skyldighet att deltaga i rikets försvar. Detta måste i sin tur leda till att polisman alltid skulle åtalas vid domstol för brott, som han begått i egenskap av krigsman, även om brottet ej vore svårare än att det av annan krigsman kunnat sonas disciplinärt. Möjligt vore att strafföreläggande å böter i vissa fall kunde ersätta ett åtal. Då det militära disciplinära förfarandet ej kunde användas mot polisman, framstode det som oegentligt att sätta det för polismän enligt polislagstiftningen gällande disciplinära förfarandet ur kraft under krigstid och i stället låta av krigsman föröfvade brott gå till beivran vid domstol eller genom strafföreläggande.

Departementschefen. Såsom jag förut framhållit, är det av olika skäl erforderligt att i princip bibehålla den disciplinära bestraffningsrätt, som av ålder tillkommit militär chef. I förevarande paragrafer regleras området för denna bestraffningsrätt. Reglerna överensstämman i allt väsentligt med de av utredningen föreslagna. Vad beträffar den i direktiven för utredningen berörda frågan, huruvida det med hänsyn till arbetsbelastningen för de allmänna domstolarna vore önskvärt och tillrådigt att utöka den disciplinära bestraffningsrätten, är jag i likhet med utredningen av den meningen, att en sådan utvidgning icke skulle spela någon praktisk roll. Samtliga militära förseelser, som förekomma i någon större utsträckning, ha nämligen hänförts till disciplinmål. Vid detta förhållande skulle det icke fylla något praktiskt behov om Kungl. Maj:t, på sätt justitiekanslersämbetet ifrågasatt, tillades rätt att vidga kretsen av de brott, för vilka straff skall kunna åläggas i disciplinmål.

Beträffande de olika inskränkningar i bestraffningsrätten som utredningen förordat, avviker departementsförslaget allenast såtillvida från utredningens förslag att ensartade regler upptagits för de fall, då annan målsägande än kronan finnes. I denna del föreskrives sålunda (10 § 2), att straff för brottet icke i något fall må åläggas i disciplinmål, om målsäganden förklarar sig ämna föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet eller eljest påfordrar att målet handläggas vid domstol. Av stadgandena i 22 § första stycket 1 och 83 § första stycket framgår, att brottsutredningen i nu åsyftade fall ej får omhänderhavas av befattningshavare vid krigsmakten utan städse skall utföras av civil myndighet samt att det åligger denna att tillfråga målsäganden, om han medgiver att straff för brottet må åläggas i disciplinär ordning. Om medgivande lämnas, bör detta naturligtvis antecknas i protokollet. Det lär därför ej vara nödvändigt att, på sätt Göta hovrätt yrkat, kräva att medgivandet sker i skriftlig form.

Vad beträffar frågan huruvida befogenheten för befattningshavare vid krigsmakten att ålägga arreststraff bör utsträckas till tjugu dagar är att märka, att utredningens förslag härom bygger på förutsättningen att maximtiden för denna straffform skulle bestämmas till samma antal dagar. Enligt ett i lagrådsremissen rörande ändrad strafflagstiftning för krigsmak-

ten ingående förslag till lag om disciplinstraff för krigsmän skall emellertid längsta tiden för arrest vara trettio dagar. Det synes icke lämpligt att ett så långvarigt arreststraff får åläggas av militär chef, som ju icke äger döma till fängelse. Å andra sidan bör tydligen bestraffningsrätten ej begränsas alltför snävt, ty detta kunde lätt föranleda att domstolarna bleve oskäligt belastade. Med hänsyn till vad sålunda anförts förordar jag att den nuvarande femtondagarsgränsen bibehålles.

I anledning av landsfogdeföreningens uttalande, att det militära disciplinära förfarandet ej skulle kunna användas mot polisman som vore underkastad krigsmannaansvar, vill jag till en början framhålla, att polisman blir underkastad sådant ansvar allenast då han inkallas till tjänstgöring vid krigsmakten eller omständigheterna eljest påkalla att han deltagar i rikets försvar. Det enligt polislagstiftningen gällande disciplinära förfarandet sättes alltså icke ur kraft i annat fall. Däremot är det riktigt, att det militära disciplinförfarandet icke blir tillämpligt på polisman som sålunda är krigsman under annan förutsättning än att han vid tjänstgöringens fullgörande står under militärt befäl, dvs inordnats i ett militärt förband. Detta synes dock ej medföra någon större olägenhet, helst som i dylika fall strafföreläggande å böter i regel lär kunna användas vid mindre förseelser.

11 §.

I 185 § sista stycket SLK föreskrives, att befälhavaren vid åläggande av disciplinstraff ock skall pröva, huruvida egendom, som i målet tagits i beslag, skall vara förverkad. Stadgandet, som infördes år 1945, avser fall då i samband med fylleri spritdrycker eller vin eller rusgivande ersättningsmedel tagits i beslag.

Utredningen har föreslagit, att detta stadgande skall bibehållas. Därjämte har utredningen förordat införandet av en bestämmelse, enligt vilken befälhavare vid åläggande av disciplinstraff för utevarobrott skall äga förplikta den lagförde att gottgöra statsverket kostnad, som kan ha uppkommit för hans hämtande till tjänstgöring.

Förslagen ha under remissbehandlingen icke föranlett annan erinran än att *Stockholms rådhusrätt* och *advokatsamfundet* ansett, att det nuvarande stadgandet i 185 § sista stycket SLK borde så omformuleras att det icke bleve tillämpligt i andra fall än som åsyftats vid stadgandets införande.

Departementschefen. I motiven till det stadgande om behörighet för befattningshavare vid krigsmakten att i vissa fall förklara beslagtagna egendom förverkad, som år 1945 upptogs i SLK, anfördes att stadgandet utan olägenhet kunde erhålla en generell formulering, enär i disciplinmål beslag icke torde kunna förekomma i andra fall än då fråga vore om rusdrycker. Detta uttalande lär fortfarande äga giltighet. Vid sådant förhållande synes det icke motiverat att formulera stadgandet snävare än som skedde år 1945. Bestämmelsen har förty med allenast smärre redaktionella jämk-

ningar upptagits i 11 §. Även i övrigt motsvara bestämmelserna i denna paragraf vad utredningen föreslagit.

3 KAP.

Om de befattningshavare som äga bestraffningsrätt i disciplinmål.

12, 13 och 17 §§.

I förevarande paragrafer givas vissa allmänna regler angående de befattningshavare som äga bestraffningsrätt i disciplinmål.

Såsom förut nämnts gäller nu som allmän regel att bestraffningsrätten i disciplinmål kan utövas endast av den som har befälsrätt över den felande, dvs av förman gentemot underlydande. Bestraffningsrätt tillkommer dock ej alla befälhavare, och av de befälhavare, som äga sådan rätt, äro åtskilliga i utövningen av densamma underkastade vissa inskränkningar.

Om oinskränkt bestraffningsrätt i disciplinmål — som innebär befogenhet att ålägga disciplinstraff av vilket slag som helst utan annan inskränkning än att sträng arrest i allmänhet ej får användas — givas bestämmelser såvitt angår armén och marinen i 191 § första stycket SLK och beträffande flygvapnet i en därtill anslutande lag av den 11 mars 1927. Sådan rätt tillkommer i första hand vissa angivna högre befälhavare, i främsta rummet försvarsgrenscheferna samt arméfördelnings- och regementschefer och därmed likställda. I fråga om marinen och flygvapnet bemyndigas Kungl. Maj:t att förläna bestraffningsrätt som nu sagts även åt annan befälhavare av minst regementsofficers grad. Vidare tillkommer, enligt 191 § första stycket 7:o) och ett därtill anslutande stadgande i 1927 års lag, sådan rätt följande befälhavare av minst kaptens grad, nämligen befälhavare för skola, kommendering, verk eller inrättning, som ej tillhör visst förband inom krigsmakten, chef för detacherad avdelning och chef för självständig eller detacherad fartygsavdelning eller för enkelt eller detacherat fartyg.

Begränsad bestraffningsrätt tillkommer enligt 194 § befälhavare av lägre än kaptens men minst underofficers grad, vilken utövar sådant befäl som avses i 191 § första stycket 7:o). Begränsningen innebär, att befälhavaren icke äger ålägga sträng arrest, skärpt arrest eller vaktarrest över tio dagar. Ytterligare vissa fall av begränsad bestraffningsrätt behandlas i 196 och 197 §§.

Enligt 198 § äger i vissa fall bestraffningsberättigad befälhavare vid marinen delegera sin bestraffningsrätt till underlydande befälhavare. Sålunda ha högste befälhavare över flotta samt eskader- och avdelningschef berättigats att åt chef för underlydande fartyg, vilken är av lägre än regementsofficers men minst underofficers grad, överlåta bestraffningsrätten över fartygets personal, därvid dock, om fartygschefen är av lägre än kaptens grad, hans bestraffningsrätt blir begränsad enligt regeln i 194 §.

Enligt 195 § äger civilmilitär chef av underofficers eller högre tjänsteklass, vilken utövar befäl som avses i 191 § första stycket 7:o) — dvs med befälsrätt utrustad chef för bl. a. skola, kommendering, verk eller inrättning som ej tillhör visst truppförband eller marindistrikt — enahanda bestraffningsrätt över honom underlydande personal som tillkommer krigsman av motsvarande grad. I enlighet härmed har exempelvis chefsläkare vid garnisonssjukhus inom området för sin befälsrätt bestraffningsrätt över den vid sjukhuset anställda eller tjänstgörande militära och civilmilitära personalen ävensom över där vårdad, försvarsväsendet tillhörande personal av lägre tjänsteställning än den han själv innehar.

För beredskaps- och krigstid gälla utöver nu angivna bestämmelser vissa ytterligare föreskrifter. Enligt 191 § tredje stycket gäller sålunda att, då rikets krigsmakt eller avdelning av krigsmakten för annat ändamål än övning ställes på krigsfot eller särskilda truppförband uppsättas eller då krigsmaktens organisation eljest inrättas för krig, Konungen äger förordna att, i den mån förhållandena föranleda därtill, jämväl annan befälhavare än den som äger bestraffningsrätt för fredstid skall äga oinskränkt bestraffningsrätt. Utan särskilt förordnande tillkommer sådan bestraffningsrätt enligt fjärde stycket i nämnda paragraf envar befälhavare, som innehar minst underofficers grad och för befäl över detacherad avdelning, bestående av minst ett kompani eller däremot svarande styrka, såframt avdelningen för annat ändamål än övning ställts på krigsfot.

I utlandet är den disciplinära bestraffningsrätten regelmässigt underkastad inskränkningar, avpassade efter den bestraffningsberättigades befattning eller befälsgrad. Sålunda gäller exempelvis enligt dansk rätt, att kompanichefs och motsvarande befälhavares bestraffningsrätt i regel är begränsad till åläggande av kvartersarrest från och med två till och med åtta dagar. Fullständig bestraffningsrätt tillkommer vid hären regementschefer och vissa motsvarande eller högre befattningshavare samt vid marinen fartygschefer och vissa högre befälhavare. I Finland tillkommer behörighet att ålägga disciplinstraff (ordningsstraff) envar förbandschef från och med plutonchef (undersergeant eller sergeant). Plutonchef äger icke ålägga någon grad av arrest utan endast med viss begränsning meddela kasernförbud samt ålägga förrättande av arbete och tjänstgöring utom tur. Enligt synnerligen detaljerade regler utökas bestraffningsrätten alltefter den bestraffningsberättigades befälsgrad. I Norge förutsätter fullständig bestraffningsrätt över meniga att den bestraffningsberättigade för befäl över bataljon eller högre förband. Kompanichef äger icke ålägga menig arrest över sex dagar men kan gentemot meniga utan inskränkning använda övriga former av disciplinstraff. I Schweiz tillkommer bestraffningsrätt i disciplinmål envar med befälsrätt utrustad officer av minst kaptens grad ävensom kantonala militärmyndigheter och edsförbundets militärdepartement. Bestraffningsrätten är för kaptener begränsad till meddelande av tillrättavisning och åläggande av enkel arrest i högst fyra dagar och sträng arrest i högst tre dagar. För högre

befälhavare vidgas bestraffningsrätten alltefter den bestraffningsberättigades grad. Enligt fransk och sovjetrysk rätt gälla synnerligen detaljerade regler rörande vilka befälhavare som äga disciplinär bestraffningsrätt. Beträffande fransk rätt kan exempelvis nämnas, att sergeant och fanjunkare äga ålägga högst två dagars arrest, fänrik och löjtnant högst fyra dagars och kapten högst femton dagars arrest. Enligt ett år 1946 utfärdat disciplinreglemente för *Sovjetunionens* väpnade styrkor gäller exempelvis, att kompaniadjutant, plutonchef och kompanichef äga ålägga menig enkel arrest i högst respektive två, tre och tio dagar. Plutonchef äger därjämte ålägga underbefäl enkel arrest i högst en dag. Kompanichef äger vidare ålägga meniga sträng arrest i högst fyra dagar samt underbefäl och underofficerare enkel arrest i högst fem och sträng arrest i högst två dagar.

Utredningen anför, att det vid bestämmande av vilka befälhavare, som skola vara behöriga att ålägga disciplinstraff, för vår lagstiftning såsom ledande grundsats gällt att bestraffningsrätt icke — åtminstone ej utan inskränkningar — borde anförtros andra befälhavare än sådana som genom en längre tids tjänstgöring hunnit inhämta noggrann kännedom om tjänstens fordringar och samla den personliga livserfarenhet, som fordrades för en riktig utövning av ifrågavarande befogenhet. 1901 års krigslagstiftningskommitté hade framhållit att, då bestraffningsrätt såsom regel vore lagd i regementschefs och likställd befälhavares hand, därmed syntes vara vunnit all den garanti för en riktig tillämpning av bestraffningsrätten, som överhuvud stode att ernå, liksom ock därigenom syntes vara tillbörligen sörjt för att önskvärd enhetlighet vid utövningen av bestraffningsrätten inom vederbörande förband kunde komma till sin rätt. I allmänhet vore det enligt kommitténs mening icke heller behöfligt att befälhavare av lägre grad erhöles bestraffningsrätt. Den nu angivna grundsatsen hade — fortsätter utredningen — kommit till uttryck i gällande lagstiftning däri, att bestraffningsrätt i första hand tillkomme vissa högre befälhavare samt att den Kungl. Maj:t tillagda befogenheten att förläna bestraffningsrätt begränsades att avse befälhavare av minst regementsofficers grad. Enligt utredningens mening förelåge icke anledning att i något avseende frångå den reglering av behörigheten att utöva bestraffningsrätt i disciplinmål, som innefattades i dessa bestämmelser.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen för gällande rätt ha emellertid under 7:o) i 191 § första stycket SLK och därtill anslutande stadgande i 1927 års lag gjorts vissa undantag från huvudregeln, att bestraffningsrätt är förbehållen befälhavare av minst regementsofficers grad, i det att under vissa förhållanden, bl. a. då en avdelning detacherats, bestraffningsrätt kan tillkomma även befälhavare av kaptens grad. Utredningen har utförligt diskuterat, om detta undantag av praktiska skäl bör bibehållas (se s. 143—150 i bet.). Resultatet har blivit, att så icke bör ske. Eftersom frågan torde vara av särskilt stor praktisk betydelse för marinens vidkommande, vilket för övrigt framgår av remissinstansernas inställning, synes det lämpligt att i

korthet återgiva utredningens resonemang, såvitt detsamma avser spörsmålet, om fartygschef av lägre än regementsofficers grad bör erhålla bestraffningsrätt.

Utredningen har i denna del till en början, med ledning av inhämtade uppgifter rörande vilka av marinens fartyg som vore försedda med arrestlokaler, uppgivit att arrestbestraffning, som ålagts av fartygschef av kaptens grad, icke kunde verkställas å det egna fartyget utan först sedan arrestlokal ställts till förfogande å chefsfartyg eller i land. Härav framginge, att någon fördröjning av straffverkställigheten ej skulle uppkomma, därest särreglerna om bestraffningsrätt för fartygschefer av kaptens grad upphävdes och bestraffningsrätten i stället lades i högre befälhavares hand. Detta antagande bekräftades av den omständigheten att i flertalet av de fall, i vilka under åren närmast före andra världskriget fartygschefer av kaptens grad ålagt bestraffningar med tillämpning av 191 § första stycket 7:o), fartygschefen före straffets åläggande inhämtat yttrande av auditör. Detta visade att fartygschefen i regel före straffbeslutets meddelande haft sådan förbindelse med land att han likaväl kunnat postledes för åtgärd tillstålla högre befälhavare protokoll över förhör, som hållits ombord med anledning av den begångna förseelsen. I varje fall torde det praktiska behovet av särreglerna helt bortfalla, därest överbefälhavaren och försvarsgrenschef tillades befogenhet att uppdraga bestraffningsrätten åt högre befälhavare, som icke hade befälsrätt över ifrågavarande fartygsavdelning eller fartyg. Sålunda skulle exempelvis om ett från kustflottan detacherat fartyg med chef av kaptens grad för visst uppdrag beordrades till farvattnen utanför västkusten, chefen för marinen kunna uppdraga bestraffningsrätten över fartygets personal åt chefen för Göteborgs örlogsstation och ålagd bestraffning verkställas därstädes. Utredningen har slutligen framhållit, att icke heller omsorg om fartygschefens auktoritet gentemot fartygets personal torde utgöra tillräcklig grund för att han, utöver den rätt som tillkomme honom att använda alla ombord tillämpliga former av tillrättavisningar, även skulle utrustas med rätt att ålägga bestraffningar, som icke kunde verkställas ombord.

Den av utredningen verkställda undersökningen har utmynnat i det förslaget, att 191 § första stycket 7:o) borde ersättas med bestämmelser av innehåll att bestraffningsrätt skulle tillkomma följande befälhavare av minst regementsofficers grad eller tjänsteklass, nämligen kommandant, platsbefälhavare, chef för skola, kommendering, verk eller inrättning som ej tillhör visst förband av armén, flygvapnet eller kustartilleriet eller visst marindistrikt, chef för detacherad avdelning eller avdelning av förband, vilken varaktigt är förlagd å annan ort än förbandet, ävensom chef för självständigt eller detacherat fartygsförband eller för enkelt eller detacherat fartyg samt att, därest nu nämnd befälhavare vore av lägre än regementsofficers grad, överbefälhavaren eller försvarsgrenschef skulle äga uppdraga bestraffningsrätt åt befälhavare av regementsofficers eller högre grad utan hinder därav att denne icke ägde befälsrätt över den personal varom vore fråga. De synpunkter, som låge till grund för huvudregeln att bestraffningsrätt vore för-

behållen befälhavare av högre grad än kompaniofficerare, talade enligt utredningens mening för att den nuvarande rätten för chef för fartygsförband att delegera sin bestraffningsrätt (198 §) icke borde bibehållas. Endast för ett specialfall, som behandlas vid 16 § i departementsförslaget, har utredningen funnit skäl att frångå huvudregeln.

Såsom en följd av att bestraffningsrätt skulle förbehållas befälhavare av regementsofficers grad eller tjänsteklass, har den nuvarande skillnaden mellan obegränsad och begränsad bestraffningsrätt ej upprätthållits i utredningens förslag.

Mot de i 191 § tredje och fjärde styckena upptagna stadgandena angående kretsen av bestraffningsberättigade befälhavare under beredskapstillstånd och krig har utredningen i sak ej funnit något att erinra. Då det knappast kunde bli fråga att uppdraga bestraffningsrätt åt befälhavare av lägre än underofficers grad, syntes dock befogenheten för Kungl. Maj:t att förordna om bestraffningsrätten böra begränsas i enlighet härmed. Rätt att meddela förordnande som nu sagts syntes böra föreligga så snart beredskapstillstånd inträtt.

I anledning av utredningens förslag att bestraffningsrätt skall tillkomma allenast befälhavare av minst regementsofficers grad eller tjänsteklass har *chefen för armén* anfört, att det borde beaktas att i vissa fall officer av lägre än regementsofficers grad kunde för kortare eller längre tid uppehålla befattning, som normalt innehades av bestraffningsberättigade befälhavare. I dylika och liknande fall borde bestraffningsrätt tillkomma även den förre. Det syntes med hänsyn härtill kunna ifrågasättas, om icke bestraffningsrätten borde knytas till befattningen såsom sådan och ej till vederbörande grad. — *Chefen för marinen* har bestämt avstyrkt utredningens förslag, särskilt såvitt detsamma avsåge ett upphävande av vissa fartygschefers bestraffningsrätt. Han har därvid framhållit, att utredningen — när den som skäl för sin ståndpunkt anfört att arrestlokaler saknades ombord å örlogsfartygen — syntes ha förbisett, att det vore meningen att icke blott arrest utan även disciplinbot skulle förekomma såsom disciplinstraff. Vidare hade utredningen icke tillräckligt beaktat de förhållanden, under vilka flottans fartyg utförde sina övningar. Det vore härvid att märka, att utredningen i annat sammanhang föreslagit att den i ett disciplinmål tilltalade skulle äga rätt att bli personligen hörd av den bestraffningsberättigade befälhavaren. Därest detta förslag genomfördes samtidigt med att fartygschef av kaptens grad berövades sin nuvarande bestraffningsrätt, skulle följderna kunna bli att omfattande personaltransporter bleve erforderliga för att ett disciplinmål skulle kunna behörigen handläggas. Pågående övningar skulle därigenom störas. Ett uppskov med målets handläggning tills övningarna avslutats skulle kunna medföra allvarliga disciplinära olägenheter. Överhuvud taget måste man hålla i minnet, att den disciplinära bestraffningsrätten utgjorde en viktig grund för befälhavarens auktoritet. Särskilt inom den lilla värld, som ett fartyg utgjorde, vore det nödvändigt att denna grund för auktoriteten bibehölls, om icke synnerligen starka skäl kunde förebringas däremot. *Chefen*

för marinen kunde icke finna, att detta skett i betänkandet. Han ansåge vidare det vara av vikt för auktoriteten och av praktiska skäl påkallat, att den som tillfälligt men med fulla befogenheter i övrigt upprätthölle chefskap för fristående skola, verk eller inrättning jämväl tilldelades bestraffningsrätt, oavsett om han vore regementsofficer eller ej. — Under hänvisning till de skäl chefen för marinen åberopat har *överbefälhavaren* uttalat, att möjligheten att giva en fartygschef av lägre än regementsofficers grad bestraffningsrätt borde finnas kvar. Denna rätt borde dock icke delegeras så ofta som nu vore fallet, utan endast då särskilda förhållanden förelåge. Överbefälhavaren instämde vidare med chefen för armén däri, att bestraffningsrätten borde knytas till befattningen såsom sådan och ej till vederbörandes grad. Det förelåge förhållanden, då det kunde anses lämpligt och nödvändigt att åtminstone chef av kaptens grad erhöle bestraffningsrätt. Överbefälhavaren borde därför få möjlighet att uppdraga sådan rätt jämväl åt kapten, som upprätthölle regementsofficers befattning eller som vore chef för självständigt kompani eller motsvarande förband, för skola, fartyg osv. — Slutligen har *svenska officersförbundet*, under åberopande av liknande synpunkter som chefen för marinen anfört, bestämt förordat att de nuvarande bestämmelserna om bestraffningsberättigade befälhavare måtte bibehållas.

Med anledning av de erinringar, som sålunda framställt mot utredningens förslag att befälhavare av lägre än regementsofficers grad eller tjänstklass icke skulle äga bestraffningsrätt, upptogs i *utkastet* en bestämmelse, enligt vilken för vissa tämligen snävt angivna fall undantag skulle kunna göras från nämnda huvudregel. Besträffningsrätten skulle dock aldrig kunna anförtros befälhavare av lägre än kaptens grad eller tjänstklass.

I *yttrandena* över utkastet förklarade sig *skånska hovrätten*, *häradsrättsföreningen* och *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* hysa tveksamhet om lämpligheten av den sålunda föreslagna undantagsbestämmelsen, varjämte *Stockholms rådhusrätt* med hänsyn till de risker ur rättssäkerhetssynpunkt, som kunde vara förenade med ett utsträckande på dylikt sätt av kretsen av bestraffningsberättigade befälhavare, anförde att bestämmelsen syntes böra uteslutas. *Svea hovrätt*, *Göta hovrätt* och *krigshovrätten* ansågo däremot, att det i sak ej funnes skäl till erinran mot bestämmelsen, och övriga remissinstanser lämnade den utan anmärkning.

Departementschefen. På de skäl utredningen anfört är jag i princip ense med utredningen därom, att bestraffningsrätt i disciplinmål bör förbehållas sådana befattningshavare vid krigsmakten, som ha lägst regementsofficers grad eller tjänstklass. Det av vissa militära myndigheter väckta förslaget, att bestraffningsrätten bör knytas till befattningen såsom sådan och ej till befälsgraden eller tjänstklassen, kan jag sålunda ej biträda. Stadsgandena i 12 § och 13 § första stycket — vilka i sak motsvara utredningens förslag och nu gällande bestämmelser — bygga på nyssnämnda princip. För den händelse en befattning, som i vanliga fall beklädes av regementsofficer eller

med honom jämställd, för längre eller kortare tid innehaves av lägre chef, bör bestraffningsrätten över vederbörande personal — på sätt utredningen föreslagit — uppdragas åt annan befattningshavare av lägst regementsofficers grad eller tjänsteklass utan hinder av att denne ej äger befälsrätt över personalen. Stadgande härom har upptagits i 13 § andra stycket.

Med hänsyn till vad överbefälhavaren samt cheferna för armén och marinen anfört, torde det emellertid icke kunna bestridas, att ett undantagslöst upprätthållande av huvudregeln i vissa fall, särskilt för marinens del, skulle kunna medföra betydande praktiska olägenheter. Stadgandet i 13 § andra stycket har därför kompletterats med en bestämmelse, jämlikt vilken försvarsgrenschefen i vissa fall skall kunna uppdraga åt den lägre befattningshavaren att utöva bestraffningsrätten, därest denne har kaptens grad eller tjänsteklass. För att detta skall få ske fordras dock, dels att det med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena skulle medföra avsevärd olägenhet att tillämpa det förfarings sätt, som angives i huvudregeln, och dels att bestraffningsrätten lämpligen kan anförtros åt den lägre befälhavaren, dvs att denne enligt försvarsgrenschefens bedömning är skickad att handhåva bestraffningsrätten. Jag vill framhålla, att någon slentrianmässig tillämpning av undantagsbestämmelsen ej bör förekomma. Genom att prövningen lagts i försvarsgrenschefens hand torde också garantier ha skapats för att bedömningen skall bli restriktiv. Det synes mig uppenbart, att en så snävt utformad undantagsregel ej behöver väcka några betänkligheter ur rättssäkerhetssynpunkt.

Det i 17 § upptagna stadgandet motsvarar, med den av utredningen föreslagna jämkningen, 191 § tredje stycket SLK. Bestämmelsen i fjärde stycket av sistnämnda paragraf bör enligt min uppfattning ej lämpligen bibehållas.

14 §.

Denna paragraf innehåller en regel om bestraffningsrätten över hemvärns- och annan krigsfrivillig personal.

U t r e d n i n g e n har anfört, att det såsom grundregel givetvis alltjämt borde gälla, att med bestraffningsrätt utrustad chef finge utöva bestraffningsrätten endast gentemot personal, som stode under hans befäl. Allenast i vissa undantagsfall påkallade praktiska hänsyn ett frångående av denna regel. Ett sådant undantagsfall sammanhängde med utredningens förslag att disciplinär bestraffningsrätt över dem, som tillhörde hemvärdet eller eljest förbundit sig att såsom frivilliga fullgöra krigstjänst, finge utövas utan hinder därav att den felande vid tiden för bestraffningens åläggande icke vore underkastad militär befälsrätt. Vad utredningen sålunda föreslagit föranledde att de bestämmelser, som komme att ersätta stadgandena i 191 § första stycket 1:o—6:o), borde kompletteras med ett stadgande, varigenom befogenhet tillades Kungl. Maj:t att förordna befälhavare av minst regementsofficers grad att utöva bestraffningsrätt över nu nämnd personal i

fall då bestraffning skulle åläggas den som icke vore underkastad militär befälsrätt.

Förslaget har icke föranlett någon erinran under remissbehandlingen.

Departementschefen. Enligt de föreslagna stadgandena i 12 § och 13 § första stycket jämförda med 7 § skall bestraffningsberättigad befattningshavare i princip äga utöva bestraffningsrätten allenast över personal, som vid tiden för bestraffningens åläggande står under hans befäl. Förevarande paragraf upptager ett av stadgandet i 8 § föranlett undantag från denna regel. Då det förefallit mest praktiskt att reglera bestraffningsrätten i själva lagen, har bestämmelsen utformats på ett något annat sätt än utredningen föreslagit. För hemvärnspersonalens del innebär bestämmelsen, att bestraffningsrätten i regel närmast tillkommer vederbörande försvarsområdesbefälhavare.

15 §.

Förevarande paragraf innehåller ytterligare ett undantag från huvudregeln att bestraffningsrätt endast tillkommer den befattningshavare, som vid tiden för bestraffningens åläggande har befäl över den felande.

Paragrafen motsvarar i sak stadgandet i 201 § SLK. Där föreskrives att befälhavare, som endast för viss tid eller för viss tjänsteförrättning har underlydande under sitt befäl, må där så finnes lämpligt för särskilt fall hos den befälhavare, som eljest äger bestraffningsrätt över den felande, göra framställning om hans bestraffande.

U t r e d n i n g e n har icke diskuterat frågan, huruvida någon motsvarighet till denna bestämmelse även framdeles borde finnas. Förslag till liknande bestämmelse har icke upptagits i betänkandet.

I u t k a s t e t upptogs däremot ett stadgande, motsvarande bestämmelsen i 201 § SLK. I anledning härav anförde *Göta hovrätt*, att det i förtydligande syfte borde i lagtexten uttryckligen angivas, att den befälhavare, som enligt lagrummet ägde hemställa om den felandes bestraffning, hade bestraffningsrätt över den felande. *Stockholms rådhusrätt* framhöll, att den nuvarande bestämmelsen hade sitt berättigande med hänsyn därtill att enligt gällande regler kompaniofficerare och underofficerare i olika situationer kunde bli utrustade med bestraffningsrätt. Med den framdeles gällande ordningen, enligt vilken bestraffningsrätten komme att förbehållas befälhavare av lägst regementsofficers grad, bleve situationen en annan. Då en befälhavare framdeles bleve bestraffningsberättigad, kunde det med fog fordras, att han i förekommande fall även utövade den honom tillerkända rätten att ålägga bestraffningar. Bestämmelsen syntes med hänsyn härtill icke böra upptagas i blivande lagstiftning. Om bestämmelsen likväl ansåges böra bibehållas, borde densamma förtydligas såvitt avsåge uttrycket »för viss tid». Ungefär samma erinringar mot den i utkastet upptagna bestämmelsen framfördes av *häradsövdingeföreningen*. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* sade sig icke vilja hemställa om att stadgandet måtte utgå, enär det kunde befinnas lämpligt att den ordinarie befälhavaren bestämde

straffet, om brottet hade begåtts innan den felande kommit att lyda under den särskilda befälhavaren. Bestämmelsen borde dock omredigeras i enlighet därmed. I övrigt mötte bestämmelsen ingen gensaga i yttrandena.

Departementschefen. Principen att disciplinär bestraffning ej får åläggas av annan befattningshavare än den som äger befälsrätt över den felande kan vålla praktiska olägenheter, om den strängt upprätthålles även i samband med korttidskommenderingar. Jag avser härvid främst sådana fall som det följande. En krigsman har under tjänstgöringen vid sitt ordinarie förband gjort sig skyldig till en förseelse, som kan bestraffas i disciplinmål. Förhör med den felande äger rum, men handläggningen i övrigt hinner ej avslutas, innan den ordinarie chefen förlorar sin befälsrätt över den felande på grund av att denne för kortare tid eller för särskild tjänsteför rättning kommenderas till ett annat förband. Följden skulle då, om huvudregeln upprätthölles, bli att den ordinarie chefen icke ägde att slutgiltigt pröva fallet, utan att detta skulle ankomma på den tillfällige chefen. Det torde ligga i öppen dag, att ett sådant resultat åtminstone i vissa fall kan vara otillfredsställande, oavsett vilken grad den sistnämnde chefen har. Härvid må särskilt beaktas, att den tillfällige chefen måhända saknar närmare personlig kännedom om den felande och förty är ur stånd att bedöma förseelsen i dess psykologiska sammanhang. Av liknande skäl kan det i vissa fall vara mindre lämpligt, att en befattningshavare som endast för helt kort tid har någon under sitt befäl själv måste ålägga straff för en mindre förseelse, vartill den under hans befäl tillfälligtvis lydande gör sig skyldig under själva kommenderingen. Även i sådana fall kan det vara mera tillfredsställande, att bestraffningen ålägges av den ordinarie chefen. På grund av vad sålunda anförts, har i 15 § upptagits en bestämmelse av innehåll att, där fråga uppkommer att i disciplinmål bestraffa någon som endast för kortare tid eller för särskild tjänsteför rättning står under befäl av viss bestraffningsberättigad befattningshavare, bestraffningsrätten i stället må utövas av den som i vanliga fall närmast äger bestraffningsrätt över den felande, därest den tillfällige chefen för särskilt fall gör framställning därom. Det är alltså icke avsikten att för dessa fall upphäva huvudregeln, endast att där så befinnes önskvärt öppna en möjlighet till undantag från densamma.

16 §.

Paragrafen motsvarar stadgandet i 200 § SLK. I denna föreskrives nu att, om till behandling föreligger mål rörande våld, hot eller förolämpning mot befälhavare, som själv skulle äga att utöva bestraffningsrätt i målet, och ej lägre med bestraffningsrätt utrustad befälhavare finnes, målet skall överlämnas till närmast högre befälhavares handläggning. Vidare stadgas att bestämmelsen dock ej må utgöra hinder för att å fartyg på sjötåg befälhavaren själv utövar bestraffningsrätten, därest förseelsens omedelbara bestraffande finnes erforderligt för krigstuktens upprätthållande.

Utredningen har föreslagit, att första ledet i nämnda stadgande i SLK ersättes med en föreskrift att för bestraffningsberättigad befälhavare skola gälla enahanda jäv som för domare (4 kap. 13 § nya RB). Beträffande undantagsregeln rörande fartyg på sjötåg har utredningen anfört, att ett sådant avsteg från vanliga jävsregler om möjligt borde undvikas. I stället borde stadgas att, om befälhavare å fartyg som befunne sig på sjötåg i främmande farvatten vore av jäv hindrad att utöva honom tillkommande bestraffningsrätt och annan med bestraffningsrätt över den felande utrustad befälhavare icke funnes, bestraffningsrätten i stället skulle utövas av annan å fartyget tjänstgörande i minst kaptens tjänsteställning. Om stadgandet på sätt utredningen föreslagit begränsades till de mera sällan förekommande fall då fartyg befunne sig i främmande farvatten, syntes det gjorda avsteget från principen att bestraffningsrätt icke borde tillkomma befälhavare av lägre än regementsofficers grad icke behöva ingiva några betänkligheter. Något praktiskt behov av särbestämmelser i andra fall än det nu angivna föreläge enligt utredningens mening icke.

Göta hovrätt har i anledning av utredningens sistnämnda förslag anmärkt, att det icke framginge vem som skulle utse utövare av bestraffningsrätten, då jäv för befälhavaren föreläge och annan bestraffningsberättigad befälhavare ej funnes. Att den jävige befälhavaren icke borde äga att själv utse sin ersättare, därest flera officerare kunde komma i fråga, syntes ligga i sakens natur. Hovrätten ville därför föreslå, att bestämmelsen finge det innehåll, att bestraffningsrätten i det avsedda fallet skulle utövas av den i befälsrätt närmast i tur stående officeren, därest denne innehade minst kaptens grad.

Departementschefen. Paragrafens innehåll motsvarar vad utredningen föreslagit, dock att Göta hovrätts anmärkning beaktats vid utformningen av andra stycket.

4 KAP.

Om auditör.

18—20 §§.

Såsom framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen för gällande rätt, skall befälhavare vid utövande av bestraffningsrätten biträdas av auditören vid den krigsrätt, som har att upptaga mål från den ifrågavarande avdelningen av krigsmakten. Närmare bestämmelser angående auditörens åligganden såsom rådgivare åt befälhavaren vid handläggningen av disciplinmål meddelas i 203 § SLK och § 9 militära bestraffningsförfordningen den 17 december 1915. Auditören blir jämte befälhavaren ansvarig för meddelat straffbeslut, därest han icke antecknat reservation till protokollet. Ytterligare föreskrifter rörande auditörens verksamhet såsom rådgivare åt befälhavaren återfinnas i § 19 k) instruktionen den 30 juni 1942 för krigs-

domare, auditörer och krigsfiskaler ävensom i 3 § 1944 års lag om åläggande av ersättningsskyldighet. Enligt instruktionen åligger det vidare auditören att, där laga hinder ej möter, å kronans vägnar vid allmän domstol utföra de rättegångar, som förekomma vid den ifrågavarande avdelningen av krigsmakten och icke skola utföras av annan person. Därjämte är auditör bland annat skyldig att tjänstgöra såsom fältkrigsdomare, då han därtill förordnas.

Enligt 13 § RLK utnämnes auditör vid regements- eller stationskrigsrätt av Konungen. Äro två eller flera regementen eller därmed likställda truppförband förlagda å samma ort eller å nära intill varandra belägna orter, må där så finnes lämpligt auditör anställas gemensamt vid de krigsrätter, som finnas vid dessa truppförband eller några av dem.

För närvarande äro samtliga auditörsbefattningar tillsatta tillsvidare på förordnande.

Enligt samma lagrum äger Konungen, där så anses erforderligt, förordna vice auditör att, då auditören är förhindrad att tjänstgöra, inträda i hans ställe. Har ej vice auditör förordnats eller föreligger hinder även för denne, förordnas annan ställföreträdare av krigshovrätten. Till auditör eller ställföreträdare för auditör må ej utses annan än den, som fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att nyttjas i domarämbeten.

I d i r e k t i v e n för förevarande utredning har framhållits, att i samband med den granskning av formerna för den disciplinära bestraffningsrätten, som borde ske, jämväl bleve fråga om den medverkan, som för närvarande lämnades av auditörerna. I anslutning härtill har anförts att, då det tydligen ej kunde ifrågasättas att medverkan av juridiskt kunnig person kunde undvaras, intresset härvid framför allt knöte sig till spörsmålet om uppdraget alltjämt borde ankomma på särskilda för ändamålet utsedda auditörer eller utan särskilt förordnande ankomma på befattningshavare vid domstol. Särskilt med hänsyn till behovet av kontinuitet och vana vid ärendenas handläggning pekade otvivelaktigt starka skäl i förstnämnda riktning.

U t r e d n i n g e n har funnit, att befälhavaren vid handläggningen av disciplinmål alltjämt borde biträdas av auditör (s. 155 f i bet.). Den har vidare föreslagit, att det skulle ankomma på auditören att i viss utsträckning även medverka vid den överprövning av meddelade tillrättavisningar, som enligt av utredningen förordade regler skulle åligga den i disciplinmål bestraffningsberättigade befälhavaren (s. 177). Ett ytterligare åliggande för auditören bleve att liksom nu såsom medansvarig rådgivare biträda befälhavaren vid utövande av den honom tillkommande befogenheten att i viss utsträckning ålägga ersättningsskyldighet till kronan (s. 178). Liksom för närvarande borde uppenbarligen befälhavaren vara i tillfälle att anlita juridisk rådgivning vid behandling av frågor om sammanläggning och verkställighet av disciplinstraff ävensom vid andra tillfällen då tillgång till juridisk insikt kunde vara behövlig. Även denna rådgivning borde, i den mån icke enligt särskilda bestämmelser annan befattningshavare vore skyldig att till-

handagå därmed, åligga auditören. Något ombudsmannaskap å kronans vägnar borde däremot icke påläggas auditörerna. I överensstämmelse med nu gällande föreskrift att auditör vore skyldig att tjänstgöra såsom fältkrigsdomare skulle enligt utredningens förslag auditör vara skyldig att mottaga förordnande såsom ledamot i krigsrätt (s. 220).

Arten och omfattningen av den verksamhet, som sålunda skulle ankomma på auditörerna, krävde enligt utredningens mening uppenbarligen, att auditörstjänsterna bibehölles såsom självständiga befattningar. Dessa borde liksom för närvarande tillsättas genom förordnande. Liksom nu borde i mån av behov även vice auditör kunna förordnas. Där två eller flera förband vore förlagda å samma ort eller å nära intill varandra belägna orter, borde förbanden gemensam auditörstjänst kunna inrättas. Vid tillsättning av auditörstjänst borde företrädesvis ifrågakomma ledamot i allmän domstol. Beträffande annan sökande än ledamot i domstol borde särskilt avseende fästas vid utbildning genom tjänstgöring i domstol och verksamhet vid domstol såsom advokat.

Den utformning av auditörsinstitutionen, som skett i betänkandet, har ej föranlett några erinringar under remissbehandlingen.

I utkastet reglerades auditörsinstitutionen i enlighet med utredningens förslag, dock med två avvikelser båda av övervägande formell natur. Sålunda skulle auditören icke knytas till visst förband utan till viss befälhavare och vidare upptog utkastet icke någon uttrycklig bestämmelse om att domare och advokater skulle äga företrädesrätt till auditörstjänsterna.

Den förstnämnda avvikelserna har i yttrandena över utkastet föranlett erinran från allenast *härads hövdingeföreningen* och *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*, vilka utan närmare motivering allenast uttalat att auditören, liksom nu vore förhållandet, borde knytas till visst förband och ej till viss befälhavare. I anledning av den senare avvikelserna ha de båda nu nämnda föreningarna anfört, att det borde i lagtexten uttryckligen angivas att vid auditörstjänsts tillsättande företrädesvis borde ifrågakomma ledamot i allmän domstol. *Stockholms rådhusrätt* har ifrågasatt, huruvida icke utredningens förslag i dess helhet borde följas på denna punkt, och *advokatsamfundet* har påyrkat en uttrycklig bestämmelse om att lagfaren domare och advokat skall äga företrädesrätt till auditörstjänst.

Departementschefen. Jag har förut understrukt vikten av att den disciplinära bestraffningsrätten får en sådan utformning, att rättssäkerhetens krav bli behörigen tillgodosedda. För att detta skall kunna ske, är det nödvändigt att den bestraffningsberättigade till sitt förfogande får en kvalificerad juridisk rådgivare, som under ämbetsansvar har att biträda honom vid handläggningen av disciplinmål. Även vid den prövning av ersättningsmål, som alltjämt avses skola ankomma på befattningshavare vid krigsmakten, kräves biträde av juridiskt kunnig person, och tillgång till juridisk sakkunskap är jämväl i andra sammanhang behöflig inom den militära rätts-

vården. Med hänsyn till arten och omfattningen av denna rådgivande verksamhet böra uppdragen anförtros åt särskilda för ändamålet utsedda personer. Dessa rådgivare torde med en vedertagen term kunna benämnas auditörer och deras ställföreträdare vice auditörer.

Vad beträffar kravet på juridisk erfarenhet hos auditören har utredningen uttalat, att vid tillsättande av auditörstjänst företrädesvis borde ifrågakomma ledamot i allmän domstol samt att beträffande annan än sådan sökande särskilt avseende borde fästas vid utbildning genom tjänstgöring vid domstol och verksamhet vid domstol såsom advokat. Jag delar denna mening. Då auditörerna, på sätt utredningen föreslagit, avses skola förordnas av Kungl. Maj:t torde det vara överflödigt att inskriva dessa anvisningar i lagtexten. Denna upptager därför allenast den regeln, att auditör skall uppfylla villkoren för utövande av domarämbete.

Med hänsyn till att auditörerna efter krigsdomstolarnas avskaffande komma att få en annan ställning än nu, är det avsikten att auditörerna framdeles skola sortera under försvarsdepartementet. Vid förordnande av auditör torde emellertid chefen för detta departement ha att samråda med chefen för justitiedepartementet.

Det synes mig mest praktiskt att auditören knytes till viss militär befattningshavare och ej till visst förband samt att föreskrift gives därom att, för den händelse auditör ej finnes förordnad hos viss befattningshavare, den auditör skall vara behörig, som förordnats att biträda närmast högre befattningshavare. Genom en sådan anordning vinnes den fördelen, att varje bestraffningsberättigad befattningshavare utan vidare kan veta, vilken auditör han skall anlita. Svårigheter i detta avseende kunna eljest lätt uppstå i exempelvis sådana fall, då en avdelning detacherats.

Övriga föreskrifter i 18—20 §§ överensstämma i allt väsentligt med utredningens förslag.

5 KAP.

Om anmälan och utredning.

21 §.

I denna paragraf föreskrives var anmälan skall ske om brott av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål.

För närvarande gäller (202 § SLK och 50 § RLK), att anmälan både om brott som kan bestraffas i disciplinär ordning och om brott, vars prövning uteslutande ankommer på krigsdomstol, i princip skall göras hos den befälhavare som närmast äger disciplinär bestraffningsrätt över den felande. Vidare stadgas i militära bestraffningsförordningen § 1 att, om målsägande som tillhör krigsmakten vill angiva begånget brott till bestraffning, angivelsen bör göras genom den felandes kompanichef eller motsvarande befälhavare samt att, därest så finnes påkallat, denne bör inhämta de upplysningar rörande brottet och den angivnes person, som av honom kunna

införskaffas, och därom avgiva skriftlig rapport, som bifogas angivelsen då denna i vanlig tjänsteväg befordras till den bestraffningsberättigade befälhavaren.

Utredningen har föreslagit, att anmälan om brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål allt framgent i princip skall ske hos den till bestraffningsrättens utövning närmast behörige befälhavaren. Samma regel syntes enligt utredningens mening böra gälla även beträffande anmälan om brott, vars prövning uteslutande ankomme på domstol. Anmälan av den som vore i tjänst vid krigsmakten borde göras genom den felandes kompanichef eller motsvarande befälhavare, vilken det skulle åligga att i skriftlig rapport sammanfatta de upplysningar i saken, som utan anställande av förhör vore tillgängliga för honom. Från huvudregeln att anmälan skall göras hos vederbörande bestraffningsberättigade befälhavare borde två undantag stadgas, det ena för det fall att den felande ej lydte under sådan befälhavare och det andra om krigsman vore målsägande beträffande brottet. I det förra fallet borde anmälan städse göras direkt hos åklagaren, medan i det senare fallet möjlighet borde finnas att anmäla brottet antingen hos åklagaren eller, utan iakttagande av tjänsteväg, direkt hos vederbörande bestraffningsberättigade befälhavare, vilken därvid skulle ha att omedelbart vidarebefordra anmälan till åklagaren.

Skälen för att införa en specialregel om var anmälan skall göras, därest krigsman är målsägande, ha utvecklats i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 april 1946 från riksdagens militieombudsman, vari denne upptagit frågan om en reformering av det militära utredningsförfarandet. I skrivelsen anmärker militieombudsmannen, att det militära utredningsförfarandet icke innebure betryggande garantier för en tillfredsställande behandling av sådana vid militärförbanden förekommande ansvarsmål, som föranleddes icke av vanliga tjänsterapporter utan av angivelse från målsägande. Militieombudsmannen framhåller, att ifrågavarande ärenden ofta rörde påstådda övergrepp av officerare eller underofficerare mot underlydande samt att mot behandlingen av dylika ärenden i första hand kunde riktas den anmärkningen att enligt den rådande ordningen målsägandens anmälan skulle, om den avsåge någon som vore underställd kompanichef, ingivas till denne och även bli föremål för förberedande handläggning av kompanichefen såtillvida att denne skulle inhämta de första upplysningarna om förseelsen och den felandes person. Med en sådan ordning vore det att räkna med att den anmälde omedelbart finge kännedom om anmälan innehåll och att denne, långt innan något förhör hölles, kunde fatta ståndpunkt till anmälares uppgifter och förbereda sitt försvar. Han hade också möjlighet att påverka vittnen och till och med anmälares själv. Enligt militieombudsmannens åsikt vore det verklighetsfrämmande att påstå att dessa möjligheter ej någonsin begagnades. Rättssäkerheten syntes kräva, att i nu åsyftade fall anmälan finge ske på sådant sätt att icke utredningen försvårades och att utredningen anförtroddes åt personer, vilka i förhållande till de hörda vore fullt obundna och opartiska. Anmälan borde därför få göras

till åklagaren eller, utan iakttagande av tjänsteväg, direkt till den bestraffningsberättigade befälhavaren med skyldighet för denne att omedelbart överlämna angivelsen till åklagaren för förundersökning. På grundval av åklagarens utredning finge bedömas, huruvida målet borde komma under behandling vid domstol eller av befälhavaren avgöras i disciplinär ordning. Militieombudsmannen framhåller vidare, att även då det gällde tjänsterapporter, som av överordnade avgåves mot underlydande, rapportgivaren kunde intaga ställning av målsägande i förhållande till den anmälde; detta vore fallet då förseelsen innefattade en personlig kränkning mot rapportgivaren. Det kunde ifrågasättas, tillägger militieombudsmannen, om ej tjänsterapporter angående förseelser, beträffande vilka målsägande funnes, borde erhålla samma behandling som föreslagits beträffande angivelser om övergrepp mot underordnade.

Efter att ha redogjort för innehållet i militieombudsmannens skrivelse anför utredningen för egen del:

Enligt utredningens åsikt måste åtminstone då det gäller de av militieombudsmannen närmast åsyftade fallen — påstådda övergrepp av officerare eller underofficerare mot underlydande — såsom ett oeftergivligt krav uppställas att möjlighet beredes anmälaren att få saken handlagd i annan ordning än den nu tillämpade. Skäl torde även föreligga att, såsom militieombudsmannen ock ifrågasatt, jämväl i andra fall bereda möjlighet härtill. Den av militieombudsmannen framförda kritiken mot den nuvarande ordningen är uppenbarligen — om än i mindre grad — tillämplig jämväl då den som anmälts för övergrepp mot underlydande innehar lägre tjänsteställning än officer eller underofficer, och det synes knappast kunna vara föremål för någon tvekan att de ifrågavarande särbestämmelserna böra gälla även i sådana fall. De särskilda i militieombudsmannens kritik berörda omständigheter, som påkalla en särbehandling av ärenden rörande överordnads övergrepp mot underordnad, torde visserligen icke på samma sätt göra sig gällande i fall där överordnad i tjänsterapport anmäler av underordnad begången förseelse, varigenom rapportgivaren blivit personligen kränkt. Övervägande skäl torde dock tala för att även i dessa fall anmälaren skall kunna påkalla sakens behandling i särskild ordning. Det torde härvid endast behöva framhållas, att eljest skulle uppkomma en knappast försvarlig olikställighet såtillvida att av den kränktes ställning i det särskilda fallet bleve beroende huruvida tillfälle skulle beredas honom att få saken handlagd i en ordning, som ansetts mera betryggande än den vanligen förekommande.

I enlighet med vad nu angivits synas de ifrågavarande bestämmelserna böra avse fall där av krigsman begånget brott tillkommit under sådana omständigheter att annan krigsman är målsägande beträffande brottet. I anslutning till de av militieombudsmannen anvisade riktlinjerna torde bestämmelserna böra innehålla, att anmälan om brottet må göras hos åklagaren eller utan iakttagande av tjänsteväg hos vederbörande bestraffningsberättigade befälhavare; att då befälhavare som nu nämns mottagit sådan anmälan det åligger denne att omedelbart överlämna densamma till åklagaren; samt att det i nu avsedda fall ankommer på åklagaren att verkställa förundersökning med iakttagande av i nya RB härom meddelade föreskrifter. Det kan givetvis inträffa att i fall, då anmälan gjorts direkt hos åklagaren, den bestraffningsberättigade befälhavaren redan upptagit saken till handläggning. Då befälhavaren icke bör taga vidare befattning därmed efter det anmälan

gjorts hos åklagaren, bör vidare föreskrivas, att åklagaren har att omedelbart underrätta befälhavaren om sådan hos åklagaren gjord anmälan varom nu är fråga samt att, om saken i något avseende redan blivit föremål för åtgärd i disciplinär ordning, befälhavaren har att hänskjuta målet till åklagaren. Det bör åligga åklagaren att, om denne efter slutförd utredning finner den felande böra förskylla ansvar, efter omständigheterna antingen anställa åtal vid domstol eller för disciplinär bestraffning överlämna handlingarna i målet till vederbörande befälhavare.

Det må anmärkas, att utredningens förslag icke innebär att anmälan i de fall, då krigsman är målsägande, *måste* göras hos antingen åklagaren eller utan iakttagande av tjänsteväg direkt hos vederbörande högre befälhavare. Det har med andra ord icke varit utredningens avsikt att förbjuda, att anmälan även i dessa fall gjordes genom vederbörande kompanichef eller motsvarande befattningshavare för vidare befordran till den högre befälhavaren. Därest anmälan skedde i sådan ordning, skulle skyldighet i och för sig icke föreligga att omedelbart vidarebefordra anmälan till åklagaren, utan brottsutredningen skulle då — om annat ej följde av bestämmelserna i övrigt i utredningens förslag — kunna verkställas genom den bestraffningsberättigade befälhavarens försorg.

I yttrandena har utredningens förslag om var anmälan skall ske ägnats uppmärksamhet allenast såvitt avsåge brott, beträffande vilket krigsman vore målsägande. *Chefen för armén* har funnit det mindre lämpligt, att anmälan i dessa fall skulle kunna ske direkt hos åklagaren. Det borde vara tillfyllest med möjligheten att utan anlitande av tjänsteväg vända sig till den närmast bestraffningsberättigade befälhavaren, vilken därefter skulle ha att överlämna anmälan till åklagaren. *Chefen för marinen* har gjort gällande, att de av utredningen anförda skälen för att angivelse för oförrätt skulle kunna ske direkt hos åklagaren knappast vore bärande. *Överbefälhavaren* har mot förslaget i denna del anført, att detsamma bottnade i ett enligt hans mening oberättigat misstroende mot det sätt, på vilket militära utredningar i dylika fall kunde väntas bli utförda. Ur disciplinär synpunkt kunde det icke godtagas, att den som ansvarade för ordningen inom ett förband skulle sväva i okunnighet om sådana av underlydande krigsmän begångna brott, som anmäldes direkt till åklagaren. Skulle en bestämmelse om att anmälan i berörda fall finge göras direkt hos åklagaren ändock införas, måste tillika stadgas att anmälan om brottet samtidigt skulle göras hos truppförbandschefen. Även *värnpliktiga officerares riksförbund* har opponerat sig mot att anmälan i målsägandefallen skulle få ske hos åklagaren.

I utkastet reglerades frågan var anmälan skulle ske på ett något annat sätt än utredningen föreslagit. Där föreskrevs nämligen, att anmälan om varje brott som vore av beskaffenhet att åtal därför skulle handläggas som militärt mål finge göras, förutom hos åklagare eller polismyndighet, hos den befattningshavare som närmast ägde bestraffningsrätt i disciplinmål över den misstänkte. Därjämte stadgades att, om krigsman vore målsägande, anmälan finge göras utan iakttagande av vad i tjänstereglementen

eller eljest funnes föreskrivet om anmälan befördran i tjänsteväg. Därest anmälan skett hos civil myndighet, skulle vederbörande befälhavare genast underrättas därom. Hela målet skulle för övrigt kunna överlämnas till befälhavaren, om saken enligt den civila myndighetens uppfattning syntes kunna utredas och avgöras i disciplinmål, dock att brottsutredningen städse skulle ombesörjas av den civila myndigheten, om annan målsägande än kronan funnes. Sistnämnda regler hade sin motsvarighet för det fall, att anmälan skett hos befälhavaren. Därvid skulle det i princip ankomma på denne att föranstalta om utredningen, så snart straff för brottet syntes kunna åläggas i disciplinmål, men om annan målsägande än kronan funnes, skulle målet omedelbart hänskjutas till åklagaren.

Mot den i utkastet föreslagna ordningen har *Svea hovrätt* invänt, att det knappast kunde anses tillfredsställande att prövningen av om förutsättningar föreläge för målets avgörande som disciplinmål skulle åvila civil myndighet i de fall, då anmälan skett dit, men den militäre befälhavaren, om anmälan ingivits till honom. Hovrätten har vidare anfört:

Den omständigheten att anmälan råkat göras hos den ena eller andra myndigheten skulle utkastet kunna bli avgörande för gången av målets fortsatta handläggning. Detta kan i sin tur medföra, att valet mellan de olika myndigheter, till vilka anmälan ingives, blir beroende av en spekulatio n i hur de olika myndigheterna kunna förväntas handlägga målet. Olägenheten härav är särskilt framträdande med hänsyn till de olikartade tvångsmedel som stå de ifrågavarande myndigheterna till buds. Förvarsarrest kan sålunda ifrågakomma endast då målet är anhängigt hos befälhavaren, medan åklagaren ensam är behörig att besluta om anhållande. Även utredningsförfarandet som sådant kan komma att te sig olika allt eftersom anmälan göres till befälhavaren eller åklagaren. Grunden för det disciplinära förfarandet synes vidare kräva, att avgörandet om ett mål skall handläggas i disciplinväg eller ej träffas av befälhavaren. Trots de principiella skäl som sålunda enligt hovrättens mening kräva, att anmälan om militärt brott regelmässigt bör göras hos vederbörande bestraffningsberättigade befälhavare, torde dock i de fall, då krigsman är målsägande, de skäl som i betänkandet anförts för förslaget i denna del böra föranleda undantag från huvudregeln, och bör sålunda i dylika fall gälla, att anmälan må göras till polismyndighet eller åklagare. Det är klart att den av hovrätten nu intagna ståndpunkten icke utesluter, att även i andra än det nyss angivna undantagsfallet anmälan kan komma att göras till polismyndighet eller åklagare. Särskilt torde detta kunna inträffa, då brottet föröfvats utanför kasernområdet eller det eljest för anmäla ren är förenat med svårigheter att avgöra till vilken befälhavare anmälan skall ingivas, Något särskilt stadgande för dylika fall torde dock icke erfordras, då det måste förutsättas, att sådan anmälan av emottagaren vidarebefordras till vederbörande befälhavare. Skulle emellertid ett dylikt stadgande anses nödvändigt, bör enligt hovrättens mening föreskrivas, att den polis- eller åklagarmyndighet, som mottagit anmälan av annan än krigsman som är målsägande, skall snarast överlämna målet till vederbörande befälhavare för åtgärd som kan på honom ankomma.

Under återopande av en liknande argumentering har även *krigshovrätten* yrkat, att utredningens förslag om var anmälan skulle ske måtte läggas

till grund för lagstiftning i ämnet. Samma yrkande har framställts av *Stockholms rådhusrätt, häradshövdingeföreningen* samt *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*.

Departementschefen. I 20 kap. 5 § nya RB stadgas, att brott må av målsägande angivas till åtal hos åklagare eller polismyndighet. På skäl som militieombudsmannen anfört i sin förut återgivna skrivelse och som ytterligare utvecklats av utredningen synes det mig uppenbart, att detta stadgande bör gälla även om åtal för brottet skall handläggas som militärt mål. Någon skillnad bör härvid icke göras mellan det fall att målsäganden är krigsman och att han är civil. Av praktiska skäl bör det dock vara tillåtet att göra angivelse även hos den chef som närmast äger bestraffningsrätt i disciplinmål över den felande. Om målsägande som är krigsman förfar på detta sätt i stället för att vända sig till civil myndighet, bör han — såsom utredningen föreslagit — likväl ej vara skyldig att iakttaga vad i tjänsterelementen eller eljest finnes föreskrivet om anmäla befordran i tjänsteväg. Såsom jag vid 22 § kommer att närmare utveckla, bör brottsutredningen städse ankomma på civil myndighet, så snart annan målsägande än kronan finnes. Det bör följaktligen stadgas skyldighet för den chef, som mottagit angivelse, att omedelbart hänskjuta målet till åklagaren, därest annan än kronan är målsägande med avseende å brottet.

Jämväl då målsägande icke finnes bör enligt min uppfattning anmälan kunna göras antingen hos civil myndighet eller hos vederbörande militäre chef. Hänvändelse till civil myndighet ligger tydligen närmast till hands, om brottet skett under permission och anmälaren icke tillhör krigsmakten. Lika tydligt är å andra sidan, att när fråga är om fel eller försummelse vid utövning av militärtjänsten, anmälan bör kunna ske genom tjänsterapport till den som äger utöva disciplinär bestraffningsrätt över den felande.

På grund av vad sålunda anförts har förevarande paragraf i departementsförslaget avfattats på samma sätt som i utkastet. De farhågor som under remissbehandlingen uttalats för att valrätten kan ge upphov till spekulation i utsikterna till olika handläggning och bedömning synas mig betydligt överdrivna. Jag vill emellertid i detta sammanhang nämna, att befogenhet för militär chef att förordna om förvarsarrest enligt förslaget skall föreligga oavsett om anmälan ingivits till militär eller civil myndighet.

Givet är, att den som ansvarar för ordningen inom ett förband snarast möjligt bör erhålla kännedom om varje brott med anknytning till krigsmakten, som någon av hans underlydande förövat. Denna princip kan emellertid upprätthållas, även om man medger att anmälan angående sådant brott får göras hos åklagare eller polismyndighet, blott det tillika förskrivs skyldighet för den civila myndigheten att omedelbart underrätta vederbörande chef om sådan anmälan. Stadgande härom har upptagits på annan plats i förslaget (80 §).

22 §.

Paragrafen innehåller regler angående vad bestraffningsberättigad befattningshavare har att iakttaga, när han på grund av anmälan eller eljest erhåller kännedom om brott som är av beskaffenhet att åtal därför skall handläggas såsom militärt mål.

För närvarande gäller (se 202 § SLK och § 10 militära bestraffningsförelagda ordningen), att förberedande brottsutredning skall verkställas genom militär myndighet, vare sig brottet skall åtalas vid domstol eller bestraffas disciplinärt av militär befälhavare. Mot denna ordning ha från skilda håll framställts allvarliga invändningar, bland annat av militieombudsmannen i dennes förenämnda skrivelse den 2 april 1946. Efter att ha redogjort för dessa invändningar (s. 65 ff i bet.) anför utredningen för egen del:

Det torde vara obestriddigt att i det övervägande antalet vid militärförbanden förekommande bestraffningsärenden fråga är om mera bagatellartade förseelser, som genom tjänsterapporter blivit anmälda för beivran, och att i dessa fall i regel rent militär utredning utan olägenhet kan anlitas. Likaså torde det vara uppenbart att en sådan ordning innebär vissa påtagliga fördelar, bland annat såtillvida att utredningen kan ske snabbt och utan att den dagliga tjänsten störes. I den mån framställda anmärkningar gått ut på att det militära utredningsförelagda förandet borde ersättas med utredning genom civil åklagarmyndighet ha anmärkningarna avsett att enligt den rådande ordningen den militäre förhørsledaren har att taga befattning även med verkliga brottsutredningar eller att i vissa särskilda fall en utredning genom civil myndighet kan anses mera betryggande än det militära utredningsförelagda förandet.

På grund av vad sålunda anförts har utredningen förordat att det militära utredningsväsendet skall i stor utsträckning bibehållas men delvis ersättas av utredning genom polis- och åklagarmyndigheterna.

Utredningen har därefter närmare diskuterat frågan, i vilka fall utredningsuppgifterna sålunda böra överflyttas på civil myndighet. Därvid har till en början föreslagits, att det städse skall ankomma på åklagaren att verkställa förundersökning angående brott av beskaffenhet att fråga om ansvar för brottet icke kan prövas i den för disciplinmål stadgade ordningen. Härom anføres i betänkandet:

Vad angår militära mål, där fråga är om brott som överhuvud taget icke kunna beivras i den för disciplinmål stadgade ordningen, synes svårligen kunna påvisas något skäl varför dessa uteslutande till domstol hörande mål skulle bli föremål för förberedande behandling enligt andra regler än som gälla för vanliga mål. Den omständigheten att vissa för militära mål gällande speciella regler — i första hand särskilda forumbestämmelser — skola tillämpas i fråga om den till domstol förelagda rättegången kan uppenbarligen icke i och för sig utgöra någon anledning att icke anlita den för domstolsmål vanliga och därtill mest betryggande formen för målets förberedande, även om här i vissa fall kan vara fråga om brott, som icke tillhöra mera svårartade brottstyper. Icke heller torde här föreligga några särskilda skäl, som tala för att militär myndighet bör anlitas vid utredningen. Sålunda lär det icke, såsom då det gäller disciplinmålen, för en dylik ordning kunna åberopas att därigenom utredningens snabbhet skulle främjas och den

dagliga tjänsten vid förbandet mindre störas. Det skulle här under alla förhållanden ankomma på åklagaren att i sista hand taga ställning till utredningen och föranstalta om erforderliga kompletteringar, vilket helt visst skulle i kanske de flesta fall föranleda större omgång än om åklagaren redan från början fått utredningen om hand. Den militära fackkunskap, som i speciella fall kan erfordras för utredningens verkställande och som vid utredning genom militär myndighet skulle kunna vara att tillgå hos förhørsledaren själv, torde i de fall varom här är fråga böra införas i målet enligt vanliga regler om bevisning genom sakkunnig.

Vidare har utredningen föreslagit, att det skall ankomma på åklagaren att verkställa erforderlig förundersökning angående brott, som visserligen är av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål men beträffande vilket anledning finnes till antagande att straffet i det särskilda fallet icke kommer att stanna vid disciplinstraff eller böter. I denna del anföres:

Då fråga är om brott, som kan bli föremål för beivran i disciplinär ordning, blir det merendels beroende av brottets svårhetsgrad i det särskilda fallet huruvida målet skall avdömas av befälhavaren eller komma under behandling vid domstol. I det övertvägande antalet här ifrågakvarande fall inrymmer nämligen strafflatituden förutom disciplinstraff även svårare straffart. Om brottet är av sådan svårhetsgrad att påföljden kan antagas icke komma att stanna vid disciplinstraff och målet alltså kräver behandling vid domstol, torde det lika litet som i fråga om mål, vilkas prövning uteslutande tillhör domstol, kunna påvisas något skäl för att den utredning, som skall utgöra en förberedelse till huvudförhandlingen vid domstolen, skall verkställas enligt andra regler än som gälla för vanliga brottmål. I rättssäkerhetens intresse synes i dessa fall, då det uteslutande är fråga om brott som kunna antagas förskylla vanligt frihetsstraff, vara om möjligt än mera angeläget att den förberedande utredningen verkställas med iakttagande av de föreskrifter den nya rättegångsordningen uppställer för förundersökning i brottmål. En annan sak är att i sådana fall, där det icke är möjligt att utan tillgång till viss utredning avgöra huruvida målet kan avdömas i disciplinär ordning eller prövningen bör ankomma på domstol, utredningen i målet skall enligt vad som föreslagits i första hand ankomma på militär myndighet. Det är avsett att, om och så snart i dylika fall utredningen giver anledning till antagande att målet måste upptagas av domstol, utredningen omedelbart skall övertagas av åklagaren.

Genom bestämmelser i den av SLK-utredningen föreslagna lagen om disciplinstraff för krigsmän har möjlighet beretts att i vissa fall ådöma böter i stället för disciplinstraff. Enligt dessa bestämmelser skall, ehuru endast undantagsvis, bötesstraff kunna användas i stället för disciplinstraff jämväl i fråga om brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål. Det kan sålunda inträffa, att i ett av vederbörande befälhavare upptaget disciplinmål denne finner omständigheterna vara sådana att straffet bör bestämmas till böter i stället för disciplinstraff, och befälhavaren, vilken icke själv äger ådöma böter, har då att överlämna målet till åklagaren. I sådana fall torde, även om det redan från början kan antagas att bötesstraff bör komma till användning i stället för disciplinstraff, praktiska skäl påkalla att målet hänskjutes till åklagaren först sedan den militära utredningen slutförts och befälhavaren blivit i tillfälle att slutgiltigt fatta ståndpunkt i frågan om valet mellan disciplinstraff och bötesstraff. Varken från rättssäkerhetens synpunkt eller eljest synas några betänkligheter kunna möta mot en sådan ordning.

Utredningen har fortsättningsvis anfört att vid prövning av frågan, i vad mån utredningen i militära mål borde överlätas å åklagaren, skillnad borde göras icke endast mellan svårare och lindrigare lagöverträdelser utan även mellan mera komplicerade och enklare utredningar. Härom anföres:

Även då fråga är om lindrigare förseelser, som kunna beivras i disciplinär ordning, kan givetvis på grund av särskilda omständigheter utredningen vara så komplicerad att den icke kan tillfredsställande ombesörjas med mindre uppgiften anförtros någon med särskild utbildning och erfarenhet i fråga om brottsutredningar. Enligt gällande bestämmelser skall, därest erforderlig utredning om brottets beskaffenhet eller den angivnes straffbarhet ej kunnat vinnas, målet hänskjutas till krigsrätt. Liksom i andra fall då enligt nuvarande bestämmelser befälhavaren har att överlämna mål till handläggning vid krigsrätt föranleder övergången till den nya rättegångsordningen att även i nu ifrågavarande fall målet skall hänskjutas icke direkt till domstolen utan till åklagaren, som i första hand har att verkställa den ytterligare utredning, som erfordras för bedömande av huruvida anledning till åtal föreligger. Åklagaren kommer således under alla förhållanden att få befatta sig med den i dessa fall ofullständiga utredningen. Om redan i ett tidigare skede befinnes att utredningen är förenad med sådana svårigheter att den icke kan tillfredsställande utföras av militär myndighet, bör uppenbarligen, så snart så visar sig vara förhållandet, befälhavaren äga påkalla att åklagaren övertager utredningen eller, om så icke anses erforderligt, i varje fall medverkar därvid genom att lämna råd och anvisningar för utredningens fortsatta bedrivande eller genom att ombesörja viss del därav.

Såsom framgår av redogörelsen under 21 §, skulle det enligt utredningens förslag ankomma på åklagaren att verkställa brottsutredningen även i sådana fall, då krigsman vore målsägande beträffande brottet och detta utan iakttagande av tjänsteväg anmälts direkt hos den bestraffningsberättigade befälhavaren. Däremot skulle, om anmälan gjorts genom vederbörande kompanichef eller motsvarande befattningshavare, brottsutredningen även i målsägandefallen kunna verkställas genom den bestraffningsberättigade befälhavarens egen försorg, för den händelse annat ej följde av bestämmelserna i övrigt i utredningens förslag.

Vidare har utredningen — som ansett att militär befälhavare skulle äga förordna om anhållande av underlydande — föreslagit, att befälhavare som meddelat dylikt förordnande skulle vara skyldig att omedelbart hänskjuta målet i dess helhet till åklagaren. Såsom skäl härför har åberopats, att det icke lämpligen kunde åläggas befälhavaren utan i stället borde ankomma på åklagaren att underställa domstol frågan om frihetsberövandet skulle bestå. Därmed skulle det åligga åklagaren att ombesörja den ytterligare utredning som kunde finnas erforderlig för prövning av häktningsfrågan, och fullgörandet av detta åliggande förutsatte uppenbarligen att åklagaren helt övertog utredningen i målet.

Slutligen har utredningen föreslagit, att befälhavaren — ändå att annat skäl därtill ej föreläge — skulle äga hänskjuta disciplinmål till åklagaren, därest han med hänsyn till målets beskaffenhet funne synnerliga skäl föreligga för målets behandling vid domstol. Det kunde exempelvis vara fråga om ett fall, som tilldragit sig allmän uppmärksamhet och där det med hänsyn

därtill vore angeläget att sakens behandling förlades till domstol med den offentlighet som bleve en följd därav.

Under remissbehandlingen har från flera håll förordats att militärmyndigheternas utredningsbefogenhet skulle begränsas snävare än utredningen föreslagit. Sålunda har *justitiekanslersämbetet* anfört, att visserligen den talrikaste gruppen av disciplinförseelser, omfattande de med avseende å såväl ansvarspåföljd som utredning jämförelsevis bagatellartade fallen, alltjämt syntes kunna utredas av militär myndighet, särskilt om den militära utredningsapparaten kunde förbättras. Men för alla andra överträdelser förefölle huvudregeln böra vara, att det skulle ankomma på åklagaren att bestämma, huruvida utredningen skulle ske genom hans försorg eller genom militär myndighets. Samtidigt har *justitiekanslersämbetet* emellertid uttalat, att stora svårigheter mötte mot att i lagtexten med tillräcklig tydlighet göra en gränsdragning enligt antydda normer och att utredningens förslag måhända därför måste godtagas. *Landsfogdeföreningen* har ifrågasatt, huruvida det kunde anses vara riktigt och lämpligt, att utredningen i militära mål alltjämt skulle handhavas av militär personal i så stor utsträckning som föreslagits i betänkandet. Den kritik som förekommit mot det militära rättegångsväsendet torde nämligen enligt föreningens uppfattning närmast ha haft sin udd riktad mot det förhållandet, att den militära personalen, som ju alltid måste stå i ett visst jävsförhållande till parten, skulle utreda inom det militära begångna brott och förseelser. Härtill komme, att den militära personalen saknade för ändamålet lämplig utbildning. Det kunde icke heller förnekas, att stora brister merendels vidlåde de utredningar, som militär personal nu gjorde i militära mål. Det vore också mycket tvivelaktigt, om man genom vidtagande av de åtgärder som i förslaget angivits — såsom upprättande av anvisningar, blanketter och formulär — skulle kunna lyckas förbättra de militära utredningarna. Föreningen hölle sålunda före, att ändamålet med den nu föreslagna reformen kunde äventyras, om utredningarna i militära mål alltjämt i den föreslagna utsträckningen skulle åvila den militära personalen. Man kunde nämligen icke hoppas, att anledningen till misstro och missnöje skulle utebli emot det militära utredningsväsendet. Härtill komme emellertid, att de bestämmelser i praktiken ingalunda bleve lätta att tillämpa, som uppställts för att reglera förhållandet mellan militärens och åklagarens befattning med utredningsarbetet. Ett på så vaga bestämmelser grundat samarbete kunde giva anledning till slitningar. Det vore vidare icke lämpligt, att åklagaren i icke ringa utsträckning skulle få övertaga utredningar som militären påbörjat. Vid den tidpunkten kunde möjligheterna att nå ett tillfredsställande resultat redan vara försuttna. Föreningen hyste därför den uppfattningen, att utredningar i militära mål i större utsträckning än som förutsattes i förslaget borde ankomma på vederbörande åklagare. Hur gränsdragningen lämpligen borde ske, vore dock föreningen ej i tillfälle att taga närmare ställning till. *Krigsfiskalsföreningen* har med

en liknande motivering yrkat, att även alla utredningar angående förseelser av beskaffenhet att böra förskylla disciplinstraff genast skulle överlämnas till åklagare- eller polismyndighet samt att militärbefälets utredningar skulle begränsas att omfatta endast sådana från början klara, rena ordningsförseelser, som kunde korrigeras medelst blott tillrättavisning. Även *försvarsväsendets underbefälsförbund* har understrukit önskvärdheten av att utredningen i militära mål i största utsträckning ombesörjdes av åklagarna.

Däremot har *chefen för marinen* förordat, att militärbefälet allt framgent skulle få ombesörja brottsutredningarna i samma omfattning som hittills. Föreläge angivelse från målsägande, borde dock — därest målsäganden begärde det — utredningen i princip handhavas av civil myndighet. Ett förbud mot förberedande militärutredning i övriga fall skulle kunna leda till betänkliga konsekvenser, särskilt om målet rörde personal som tjänstgjorde ombord på fartyg eller i ytterförläggningar. Bevismaterial skulle då kunna gå förlorat och ur disciplinär synpunkt olämpliga förhållanden kunna uppstå. I varje fall måste utredningen handhavas av militärbefälet i de fall, då brottet begåtts ombord på fartyg i främmande farvatten.

Några remissinstanser ha särskilt uppehållit sig vid frågan, på vilken myndighet det skall ankomma att verkställa brottsutredningen i de fall, då krigsman är målsägande. *Chefen för marinen* har i denna del, såsom nyss nämnts, ansett att utredningen borde kunna utföras av militärbefälet, för såvitt ej målsäganden direkt påfordrade att åklagaren ombesörjde utredningen. Det vore icke ovanligt, att en förment liden oförrätt kunde reduceras till sitt rätta värde redan i ett tidigt stadium genom den utredning som militärbefälet verkställde. *Värnpliktiga officerares riksförbund* har bland annat betonat den misstänktes intresse av att saken stannade inom förbandet, åtminstone till dess att misstankarna visat sig verkligt grundade. Däremot har *försvarsväsendets underbefälsförbund* yrkat, att brottsutredningen undantagslöst måtte handhavas av åklagaren i de fall, då militär beställningshavare uppträdde som målsägande.

Slutligen må nämnas, att *skånska hovrätten* framhållit att åklagare, som verkställde utredningen i militärmål, borde få anlita biträde av militärmyndigheterna.

I utkastet reglerades förevarande spörsmål sålunda, att bestraffningsberättigad befälhavare skulle vara skyldig att hänskjuta militära mål till åklagaren enligt i huvudsak samma regler som föreslagits i betänkandet, dock med den avvikelser att militär utredning aldrig skulle få äga rum, om annan målsägande funnes än kronan. Därest civil myndighet mottagit anmälan om brott av beskaffenhet att åtal därför skulle handläggas såsom militärt mål, skulle det ankomma på den civila myndigheten att enligt motsvarande regler pröva, huruvida utredningen borde övertagas av militärbefälet.

Mot den i utkastet föreslagna ordningen har *Svea hovrätt*, såsom framgår av dess vid 21 § återgivna yttrande, riktat vissa invändningar. Bl. a. har

hovrätten gjort gällande att avgörandet av om ett mål skulle handläggas som disciplinmål eller ej städse borde ankomma på befälhavaren. Även *Stockholms rådhusrätt* och *häradshövdingeföreningen* ha anfört, att det alltid borde ankomma på befälhavaren att avgöra, om utredningen skulle inledas av honom eller målet hänskjutas till åklagaren.

Departementschefen. Såsom utredningen framhållit, lär det ej kunna påvisas bärande skäl för att de militära mål, i vilka fråga är om brott som överhuvud icke kunna beivras i den för disciplinmål stadgade ordningen, skulle bli föremål för förberedande behandling enligt andra regler än som gälla för vanliga mål. Det bör följaktligen stadgas skyldighet för bestraffningsberättigade befattningshavare som erhållit kännedom om sådant brott att omedelbart hänskjuta målet till civil myndighet (22 § första stycket 2 i departementsförslaget).

Å andra sidan vore det knappast rimligt att betunga de civila myndigheterna med utredningen av de mycket talrika bagatellförseelser, beträffande vilka det från början står klart att eventuell bestraffning kommer att åläggas i disciplinär ordning eller att påföljden kommer att stanna vid tillrättavisning. Särskilt om den militära utredningsapparaten förbättras (se härom framställningen vid 24 §), synes det icke heller ur rättssäkerhetssynpunkt möta några betänkligheter att i dessa fall i regel anlita rent militär utredning. En sådan ordning innebär ock, såsom framhållits i betänkandet, vissa påtagliga fördelar, bland annat såtillvida att utredningen kan ske snabbt och utan att den dagliga tjänsten störes.

Av samma skäl som det bör ankomma på civil myndighet att verkställa utredningen av sådana brott, för vilka straff överhuvud icke kan åläggas i disciplinmål, bör det ankomma på civil myndighet att ombesörja brottsutredningen även i de fall, då det framstår såsom uppenbart att brottet — trots att detta i och för sig är av beskaffenhet att kunna bestraffas disciplinärt — av annan anledning kommer att prövas av domstol. Det bör följaktligen föreskrivas skyldighet för bestraffningsberättigade befattningshavare att, även om brottet är sådant som omförmäles i 9 §, hänskjuta målet till åklagaren, därest den bestraffningsberättigade med tillämpning av stadgandena i nya rättegångsbalken förordnat om den misstänktes gripande eller han finner skäl antaga att straffet ej kommer att stanna vid arrest i högst femton dagar, disciplinbot eller böter eller ock den bestraffningsberättigade eljest på grund av sakens beskaffenhet — exempelvis att saken tilldragit sig allmän uppmärksamhet — finner synnerliga skäl föreligga för att målet bör handläggas vid domstol (22 § första stycket 3, 4 och 6 samt 27 § första stycket).

Om den bestraffningsberättigade befattningshavaren redan från början eller så småningom finner att utredningen — trots att denna i och för sig får verkställas av militär myndighet — är iörenad med sådana svårigheter att den icke kan tillfredsställande utföras genom hans försorg, ligger det i sakens natur att han så snart så visar sig vara förhållandet bör låta åklaga-

ren övertaga utredningen (22 § första stycket 5 och 27 § första stycket). Skulle det icke anses erforderligt att utredningen i dess helhet övertages av åklagaren, bör den bestraffningsberättigade dock — på sätt i betänkandet utvecklats — i stället äga påkalla visst biträde av civil myndighet (25 §). Denna rättighet innebär likväl självfallet icke, att den bestraffningsberättigade skulle äga underlåta att hänskjuta målet i dess helhet till åklagaren i de fall som angivas i 22 § första stycket 1—4 eller 6.

De hittills behandlade reglerna om skyldighet för bestraffningsberättigad befattningshavare att i vissa fall överlämna brottsutredningen till civil myndighet motsvara i allt väsentligt de i betänkandet förordade reglerna. När det gäller de s. k. målsägandefallen, anser jag mig däremot icke kunna helt biträda utredningens förslag. Jag anser nämligen att brottsutredningen bör ankomma på civil myndighet i alla de fall där krigsman är målsägande beträffande brottet. Den omständigheten att ett brott anmälts hos den bestraffningsberättigade med iakttagande av tjänstevägen bör sålunda enligt min mening icke medföra att det skulle kunna utredas av militärbefälet. Målsäganden kan ju, särskilt om han är en ung värnpliktig, förbise möjligheten att anmäla brottet direkt hos den bestraffningsberättigade. Det kan också tänkas, att målsäganden av ett eller annat skäl icke anser det förenligt med sina intressen att alls göra någon personlig anmälan i saken. Helt uteslutet är härvid icke, att han utsättes för vissa påtryckningar att i varje fall icke göra en sådan anmälan, som skulle medföra att brottsutredningen måste överlåtas åt utomstående. Det torde vidare saknas skäl för att i förevarande hänseende göra någon skillnad mellan det fall att målsäganden är krigsman och att han är civil. Jag anser följaktligen, att brottsutredningen bör ankomma på civil myndighet även då annan än krigsman är målsägande. Ett undantag från denna princip bör dock stadgas för det fall, att målsägandens anspråk kan prövas av den bestraffningsberättigade. Såsom av det följande framgår, ämnar jag föreslå att detta — liksom för närvarande — skall kunna ske, därest kronan är målsägande och skadeståndet ej överstiger 200 kronor.

På grund av vad nu anförts har i förslagets 22 § första stycket 1 upptagits ett stadgande att den bestraffningsberättigade alltid skall vara skyldig att låta åklagaren övertaga brottsutredningen, när annan målsägande än kronan finnes (jämför även 80 § första stycket). Jag inser visserligen att denna regel ibland kan komma att medföra vissa besvärligheter i den praktiska tillämpningen, enär det i ett eller annat fall kan vara svårt för den bestraffningsberättigade att avgöra, om någon målsägande verkligen finnes. Skulle emellertid den bestraffningsberättigade underlåta att hänskjuta ett mål till åklagaren, trots att målsägande finnes, bör detta icke läggas honom till last, därest hans förbiseende kan anses ursäktligt och det icke finnes anledning antaga att den militära utredningen igångsatts av mindre lojala motiv. Jag vill i detta sammanhang understryka, att regeln icke blir tillämplig med mindre målsägande finnes med avseende å just det brott som är föremål för beivran. Regeln föranleder alltså icke att åklagaren skall övertaga

brottsutredningen i exempelvis det fall, att en krigsman vid ett upptråde inom ett logement okvädat en kamrat eller tilldelat honom något lindrigare slag men förseelsen icke beivras såsom ärekränkning eller misshandel utan enligt det föreslagna stadgandet i 26 kap. 16 § strafflagen, dvs såsom förgelseväckande beteende.

På de skäl utredningen anfört anser jag, att brottsutredningen bör kunna slutföras av militär myndighet, även om den bestraffningsberättigade finner att straffet bör bestämmas till böter (jämför 27 § andra stycket och 22 § första stycket 4).

De regler om brottsutredningarnas fördelning mellan civil och militär myndighet, som här angivits, böra givetvis i princip äga giltighet oavsett vad som i det särskilda fallet utgjort anledningen till att en utredning överhuvud blivit aktuell. Samma regler böra således gälla antingen utredningen föranledes av en tjänsterapport, en anmälan av målsägande eller något annat initiativ, och det bör icke göra någon skillnad om anmälan inkommit till civil eller militär myndighet. I enlighet härmed föreligger ett inbördes samband mellan bestämmelserna i 22 § första stycket och stadgandena i 80 § första stycket av departementsförslaget. I 22 § första stycket regleras det fallet att militär myndighet har att avgöra, om den själv skall verkställa utredningen eller överlåta denna åt åklagaren, och under punkterna 1—6 upptagas de olika, i det föregående berörda fall då ett hänskjutande till åklagaren skall ske. I 80 § första stycket avhandlas hur åklagare eller polismyndighet skall förfara, om initiativet till en utredning i militärt brottmål tagits genom anmälan till civil myndighet. De härvid givna reglerna om när den civila myndigheten själv skall bedriva utredningen motsvara stadgandena i 22 § första stycket punkterna 1 och 2 samt 4—6. Vad beträffar punkt 4 föreligger dock en viss skillnad, som sammanhänger med att den civila myndigheten givetvis icke alltid kan på förhand med säkerhet bedöma, om straffet i det särskilda fallet kommer att stanna vid vad militär befattningshavare äger ålägga. Kan straff för brottet överhuvud åläggas i disciplinmål, bör därför åklagaren — om ej utredningen av annat skäl skall ombesörjas av civil myndighet — icke behålla målet, med mindre det framstår såsom uppenbart att straffet blir svårare än nyss sagts. Punkten 3 i 22 § första stycket, som avser det fallet att militär myndighet låtit gripa en misstänkt, har av naturliga skäl ingen motsvarighet, då förfarandet inledes hos civil myndighet.

Naturligtvis kan det inträffa, att viss utredning måste företagas för att man överhuvud skall kunna bedöma, om skäl föreligger att överlämna ett mål från militär myndighet till civil eller omvänt. En sådan förberedande utredning bör självfallet envar av dessa myndigheter vara behörig att företaga. När det gäller en utredning, som påbörjats av militär myndighet, stadgas i 27 § första stycket att den bestraffningsberättigade är skyldig att avbryta sin handläggning av målet, så snart någon i 22 § första stycket omnämnd grund för målets hänskjutande till åklagaren visats föreligga, oavsett alltså huruvida brottsutredningen därvid befinner sig på ett tidigare

eller senare stadium. Någon direkt motsvarighet till detta stadgande för det motsatta fallet, dvs då utredningen inletts av civil myndighet, upptages visserligen icke i departementsförslaget, men av stadgandet i 80 § första stycket kan likväl utläsas, att även civil myndighet i princip skall avbryta sin utredning, när det visar sig att saken kan utredas och avgöras såsom disciplinmål. Därest den civila utredningen hunnit framskrida något, torde dock praktiska skäl i regel tala för att utredningen slutföres av åklagaren. Denne kan därefter, om han anser förseelsen kunna beivras i disciplinär ordning, begagna sig av stadgandet i 83 § första stycket.

Då det givetvis bör undvikas att två olika myndigheter samtidigt syssla med en och samma utredning, har i 26 § upptagits ett stadgande, enligt vilket påbörjad militär utredning skall avbrytas så snart den bestraffningsberättigade erhåller underrättelse om att förundersökning angående brottet inletts av civil myndighet.

Såsom skånska hovrätten framhållit, bör den omständigheten att brottsutredningen i visst fall skall ombesörjas av civil myndighet icke medföra, att åklagaren ej skall för sin utredning kunna anlita biträde av militär myndighet. Denna synpunkt har beaktats genom stadgandet i förslagets 82 §.

I andra stycket av 22 § ha meddelats bestämmelser om till vilken åklagare målet i varje särskilt fall skall hänskjutas. Jag skall emellertid icke nu närmare beröra frågan om kompetensfördelningen mellan åklagarna utan återkommer därtill vid 79 §.

Slutligen må här nämnas, att 22 § tredje stycket innehåller vissa regler angående förfarandets gång när utredning skall ske genom militär myndighet. Det kan härvid bli fråga om antingen ett s. k. militärförhör i egentlig mening (se vidare 24 §) eller, om tillrättavisning finnes tillfyllest, ett enklare förhör. Det kan dock tänkas, att icke ens ett sådant förhör behöver äga rum. I överensstämmelse med vad som för närvarande gäller (204 § andra punkten SLK), bör nämligen den bestraffningsberättigade givetvis äga befogenhet att låta en sak helt förfalla, därest han finner den vara av så ringa vikt att icke ens tillrättavisning skall ifrågakomma.

23 §.

Såsom chefen för marinen framhållit, kan det givetvis förekomma att ett brott förövas vid en så avlägset belägen förläggning eller eljest under sådana förhållanden, att utredning genom civil myndighets försorg icke hinner sätas i gång med erforderlig snabbhet. I så fall bör det, även om militärutredning i princip ej får ske med hänsyn till bestämmelserna i 22 § första stycket, likväl åligga militärbefälet att företaga den utredning som ej lämpligen bör anstå. Stadgande härom har upptagits i förevarande paragraf.

24 §.

För närvarande gäller enligt 202 § SLK, att utredning i disciplinmål skall ske vid förhör som hålles antingen av den bestraffningsberättigade befälhavaren själv eller, då bestraffningsrätten innehaves av vissa högre befäl-

havare, av annan person som befälhavaren därtill i allmänhet eller för särskilt fall förordnat. Vid förhöret bör, där så kan ske, någon av den tilltalades överordnade eller någon med honom likställd vara tillstädes. Den tilltalade skall lämnas tillfälle att förklara sig och i övrigt skall iakttagas vad för utredning av förseelsens beskaffenhet och prövning av den tilltalades straffbarhet är erforderligt. Vad vid förhöret huvudsakligen förekommit skall i korthet antecknas, där ej i krig hinder därför möter. Till dessa bestämmelser ansluta sig åtskilliga i administrativ ordning utfärdade föreskrifter. Sålunda stadgas i militära bestraffningsförordningen § 1 bl. a. att, då anmälan skett hos kompanichef eller motsvarande befälhavare, denne bör, därest så finnes påkallat, inhämta de upplysningar rörande brottet och den angivnes person, som av honom kunna införskaffas, och därom avge skriftlig rapport till den bestraffningsberättigade befälhavaren. I § 4 samma förordning stadgas att, då den bestraffningsberättigade befälhavaren förordnar annan att hålla i 202 § SLK föreskrivet förhör, han i allmänhet bör därtill utse vederbörande bataljonschef eller annan regementsofficer eller civilmilitär person av motsvarande tjänstklass samt att den, som förordnas att hålla förhöret, i varje fall skall inneha högre tjänstställning än den eller de, med vilka förhöret skall hållas.

I betänkandet framhålles, att de högre befälhavarna i stor utsträckning utnyttjat befogenheten att sätta annan i sitt ställe såsom förhørsledare. Sålunda förekomme endast undantagsvis att regementschef själv hölle förhör. I allmänhet brukade han uppdraga åt vederbörande bataljonschef eller motsvarande befattningshavare att fullgöra detta åliggande. Såsom protokollförare vid förhöret tjänstgjorde vanligen en yngre officer eller underofficer. Föreskriften i § 1 bestraffningsförordningen om införskaffande i förväg av upplysningar rörande brottet och den angivnes person hade i stor utsträckning så tillämpats att kompanichefer och motsvarande befälhavare hölle s. k. förberedande förhör, syftande till att redan i detta skede åstadkomma såvitt möjligt fullständig utredning i målen.

Rörande utformningen av nya regler för det militära förhörsförfarandet har utredningen anfört att det, med hänsyn till de arbetsuppgifter i övrigt som ålåge regementschefer och befälhavare i motsvarande ställning, torde visa sig nödvändigt att bibehålla den nuvarande befogenheten för bestraffningsberättigad befälhavare att i allmänhet eller för visst fall uppdraga åt annan att fullgöra åliggandet såsom förhørsledare. Då enligt utredningens förslag bestraffningsrätt under normala förhållanden icke skulle tillkomma befälhavare av lägre än regementsofficers grad, borde befogenheten att uppdraga förhørsledningen åt annan kunna gälla utan inskränkning. De nu gällande bestämmelserna om åt vem uppdraget finge lämnas gäve icke anledning till erinran i vidare mån än att förhørsledningen icke i något fall borde få överlåtas åt någon, som innehade lägre än kompanichefs eller likställd befattning, samt att såsom ställföreträdande förhørsledare i första hand borde anvisas bataljonschef och icke såsom för närvarande »vederbörande bataljonschef». Med den sistnämnda anmärkningen

avsåges att det merendels borde vara till fördel att såsom förhørsledare för regementet i dess helhet fungerade en och samme person och att därtill då kunde utses den av bataljonscheferna, som funnes bäst skickad för uppdraget. Såsom protokollförare borde lämpligen tjänstgöra en i regementsstaben placerad underofficer med åliggande att — vare sig förhørsledningen vore samlad i en hand eller uppdelad på olika befattningshavare — biträda vid samtliga förekommande förhör. Enligt den nuvarande ordningen inskränkte sig de s. k. majorsförhören ofta till upptagande av förklaringar av den angivne och andra i saken hörda personer att de vidhölle av dem vid förberedande förhör inför kompanichefen lämnade uppgifter. Denna metod hade alltemellanåt haft till följd att vid det förberedande förhöret förelupna missförstånd och andra felaktigheter i protokollet icke uppmärksammats och tillrättalagts vid det senare förhöret. Förhörets uppdelande i ett förberedande och ett slutligt förhör överensstämde även eljest föga med rationella förhörsmetoder. Kompanichefens eller motsvarande befälhavares befattning med utredningen borde därför inskränkas till att han efter mottagandet av angivelsen i en skriftlig rapport sammanfattade de upplysningar i saken, som utan anställande av förhör vore för honom tillgängliga.

Utredningen har slutligen understrukit behovet av ändamålsenliga anvisningar för protokollföringen, så att denna i fortsättningen icke komme att ske lika mekaniskt och onyanserat som nu ofta vore fallet. Anvisningarna syntes lämpligen böra inarbetas i formulär, innehållande stommar till förhørsprotokoll.

I yttrandena har ingen erinran framställts mot utredningens förslag att slopa det nuvarande s. k. kompaniförhöret. Däremot ha delade meningar yppats om lämpligheten av att centralisera förhørsverksamheten inom ett förband till viss befattningshavare. Medan *chefen för armén* i denna del anfört, att det i regel syntes mest ändamålsenligt att uppdraget såsom förhørsledare lämnades åt en och samme officer, som därigenom kunde förvärva erforderlig vana, har sålunda *chefen för marinen* förklarat sig hysa allvarliga betänkligheter mot att tillämpa ett sådant system vid kustartilleriregementena. Det vore i så fall att befara, att den bataljonschef som erhöle uppdraget såsom förhørsledare ej skulle hinna med sina militära uppgifter. *Överbefälhavaren* har uttalat, att man icke borde binda sig vid det ena eller det andra systemet utan låta den bestraffningsberättigade själv avgöra, hur förhørsverksamheten skulle organiseras. *Organisationsnämnden* har framhållit att, även om fördelar i vissa fall kunde vinnas genom en centralisering av förhørsverksamheten, det likväl vid större förband kunde vara olämpligt att en och samme person utsåges att hålla alla förhör. Dennes arbete därmed skulle nämligen kunna bli så krävande, att han icke kunde rätt fullgöra sina övriga åligganden, vilket kunde komma att medföra krav på utökning av antalet regementsofficerare. En fördelning av förhören mellan samtliga bataljonschefer kunde däremot icke

medföra någon dylik olägenhet, utan i stället torde stora fördelar vara förenade med att förhör hölles av den chef, som bäst kände personalen och de förhållanden, varunder förseelsen skett. Nämnden ville i detta sammanhang framhålla, att vid Älvsborgs regemente, där genom nämndens försorg undersökningar verkstälts på detta område, någon olägenhet icke försports av att förhören vore uppdelade mellan vederbörande bataljonschefer. Att förhørsprotokollen bleve så korrekta och fullständiga som möjligt samt även i formellt avseende väl avfattade, hade säkerställts genom att den underofficer å regementsexpeditionen, som föredroge flertalet rättsärenden inför regementschefen och som skötte den expeditionella handläggningen av samtliga sådana ärenden, vore protokollförare vid alla förhör i disciplinmål.

Göta hovrätt och hovrätten för Övre Norrland ha ansett den föreslagna anordningen med en underofficer som protokollförare icke vara obetingat lämplig. I första hand borde som protokollförare ifrågakomma någon värnpliktig med juridisk eller motsvarande utbildning. *Värnpliktiga officerares riksförbund* har anfört, att protokollföraren borde vara officer.

Några remissinstanser, däribland *häradsövdingeföreningen*, ha funnit anknytningen till bataljonschefs- och kompanichefsbegreppen mindre lyckad, enär nämnda eller därmed likställda befattningar icke förekomme vid alla försvarsgrenar. I stället för ifrågavarande uttryck borde därför användas termerna befälhavare i respektive regementsofficers och kaptens tjänsteställning.

Departementschefen. Såsom utredningen funnit, lär det av praktiska skäl vara nödvändigt att bibehålla den nuvarande befogenheten för bestraffningsberättigad befattningshavare att i allmänhet eller för visst fall uppdraga åt annan att fullgöra åliggandet såsom förhørsledare. En annan sak — till vilken jag återkommer vid 40 § — är att den tillalade bör äga möjlighet att bli personligen hörd av den bestraffningsberättigade, innan disciplinstraff ålägges. För att den militära utredningsapparaten skall kunna fungera tillfredsställande är det givetvis av största betydelse, att den ställföreträdande förhørsledaren är väl skickad för sitt uppdrag. Huruvida förhørsledningen inom ett förband skall centraliseras till en enda befattningshavare eller uppdelas på flera torde böra avgöras efter förhållandena inom varje särskilt förband. Den nuvarande dualismen mellan det s. k. kompaniförhöret och det s. k. majorsförhöret bör upphöra. Det bör vidare noga uppmärksammas, att protokollföraren äger erforderliga kvalifikationer för sin syssla.

De stadganden angående det militära utredningsförfarandet, som upptagits i förevarande paragraf, äro ej uttömmande, utan avsikten är — såsom av sista stycket framgår — att dessa föreskrifter skola kompletteras med administrativt utfärdade bestämmelser. Dessa torde behöva utformas tämligen detaljerat.

Några remissinstanser ha gjort gällande, att termerna bataljonschef och

kompanichef icke borde användas för att angiva vem som skall kunna utses till ställföreträdande förhørsledare. I stället borde uttrycken befattningshavare i respektive regementsofficers och kaptens tjänsteställning användas. Väl är det sant, att under normala förhållanden uppdraget såsom ställföreträdande förhørsledare bör i första hand lämnas åt regementsofficer och att förhørsledaren bör ha lägst kaptens grad eller tjänsteklass. Den i yttrandena föreslagna formuleringen torde likväl icke vara lämplig med hänsyn till att bestraffningsrätten under krig och beredskapstillstånd skall kunna anförtros åt befattningshavare av lägst underofficers grad eller tjänsteklass. Termerna bataljonschef och kompanichef äro ur denna synpunkt att föredraga, eftersom dessa befattningshavares grad anpassas efter beredskapsläget. Trots att nämnda termer icke användas inom alla försvarsgrenar, lär det i praktiken ej erbjuda några svårigheter att avgöra, vem som uppehåller en motsvarande befattning. Vid tillämpning av föreskriften att förhørsledaren skall ha lägst kompanichefs eller likställd befattning bör iakttagas, att avsikten icke är att förhørsledaren skall fullgöra just sådana sysslor som regelmässigt ankomma på en kompanichef, utan att förhørsledarens tjänst vid krigsmakten skall vara minst lika ansvarsfull som en kompanichefs. Med denna utgångspunkt bör — för att anknyta till ett i yttrandena valt exempel — en regementsintendent av kaptens grad otvivelaktigt kunna utses till förhørsledare, om målet rör en fråga som han har särskilda förutsättningar att bemästra.

25—27 §§.

Rörande innehållet i dessa paragrafer hänvisas till framställningen vid 22 §.

28 §.

Utredningen har betonat, att bestraffningsberättigad befattningshavare icke bör i onödan övervältra på civil myndighet att verkställa utredning i mål, som kunna avgöras i disciplinär ordning. Med hänsyn till de allmänna domstolarnas arbetsbörda har utredningen vidare understrukit vikten av att den som erhållit bestraffningsrätt i disciplinmål icke utan giltigt skäl undandrager sig att utöva sin domsrätt. På grund härav borde den bestraffningsberättigade vid hänskjutandet av ett mål till åklagaren i skriftlig resolution angiva den särskilda i lagen bestämda grund, som föranlett åtgärden. — Stadgande härom har upptagits i förevarande paragraf.

6 KAP.

Om tvångsmedel.

29 §.

Enligt 94 § RLK tillägges vissa befälhavare — såvitt angår brott för vilket underlydande är misstänkt — samma befogenhet att förordna om häktning, som enligt lag tillkommer Konungens befallningshavande.

I den ordinära brottmålsprocessen enligt nya RB förekomma vissa säkerhetsåtgärder, genom vilka den misstänkte provisoriskt berövas sin frihet. Dessa åtgärder äro, i den ordning de vanligen förekomma, *gripande* som kan företagas av bl. a. enskild polisman, *anhållande* som beslutas av polismyndighet eller åklagare samt *häktning* som beslutas av rätten. För att ett dylikt frihetsberövande skall få ske förutsättes i allmänhet dels att det brott varom är fråga är av visst svårare slag och dels att det anses föreligga fara för att den misstänkte antingen avviker eller på annat sätt försvårar utredningen eller att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Av de nämnda åtgärderna är gripandet provisoriskt i förhållande till anhållande och detta i sin tur förberedande i förhållande till häktning. De tre åtgärderna gå över i varandra enligt vissa regler och med detaljerat bestämda tidsfrister.

Utredningen har anfört att, då det enligt nya RB tillkommer endast domstol att förordna om häktning och icke såsom nu jämväl åklagare och vissa polismyndigheter, följden borde bli att icke heller militär befälhavare vidare skulle äga besluta om häktning. Däremot syntes det vara av förhållandena påkallat, att militär befälhavare skulle äga förordna om anhållande av underlydande.

Departementschefen. Det torde vara uppenbart, att befattningshavare vid krigsmakten icke längre bör äga förordna om häktning av underlydande. Det synes icke heller lämpligt att tillägga sådan befattningshavare befogenhet att förordna om anhållande. I stället torde böra gälla att, om skäl till anhållande av krigsman förekomma, den som äger bestraffningsrätt över den misstänkte skall äga förordna om hans gripande i enlighet med vad i nya RB stadgas angående detta tvångsmedel. Föreskrift härom har upptagits i förevarande paragraf, varest tillika stadgas att bestämmelserna i 24 kap. 7 § tredje stycket och 8 § nya RB skola äga motsvarande tillämpning, när befattningshavare vid krigsmakten sålunda förordnar om någons gripande. Enligt dessa bestämmelser skall anmälan om åtgärden skyndsamt göras hos anhållningsmyndigheten samt den som gripits så snart ske kan inställas till förhör inför denna. Såsom tidigare framhållits, skall det i dessa fall åligga den bestraffningsberättigade att hänskjuta målet i dess helhet till åklagaren (22 § första stycket 3).

30—36 §§.

Enligt gällande rätt står ett särskilt militärt tvångsmedel, kallat förvarsarrest, till militärbefällets förfogande för säkerställande av krigslydnad och ordning. De härom givna reglerna kompletteras med särskilda föreskrifter (92 och 93 §§ RLK) angående häktning med anledning av utevarobrott.

Vad beträffar förvarsarresten skiljer lagen mellan förvarsarrest, som av envar förman kan användas gentemot underlydande, och förvarsarrest, som endast med bestraffningsrätt i disciplinmål utrustad befälhavare kan anlita. Den form av frihetsberövande som förvarsarresten innebär är i

båda fallen densamma, men i övrigt föreligga skiljaktigheter såväl beträffande förutsättningarna för förvarsarrestens användande som eljest.

Bestämmelser angående förstnämnda slag av förvarsarrest äro meddelade i 96 § RLK. Enligt detta lagrum är förman berättigad att, då underlydande under tjänstgöring gör sig skyldig till fel, varigenom krigslydnaden eller ordningen inom krigsmakten äventyras, och det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt, tillsäga den felande förvarsarrest. Rätt att tillsäga förvarsarrest, då det för ordningens upprätthållande finnes nödigt, tillkommer även förman i avseende å underlydande, som utom tjänsten stör allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten. Enahanda rätt tillkommer även annan överordnad än förman i avseende å underordnad, såvida den överordnade är av officers eller underofficers grad. Enligt 99 § RLK skall, om den som tillsagt förvarsarrest ej själv är i utövning av bestraffningsrätt i disciplinmål över den arresterade, rapport om arresteringen genast och sist inom tjugufyra timmar avgivas till den befälhavare, som äger bestraffningsrätten; och åligger det denne att så fort ske kan meddela beslut i ärendet.

Jämlikt 97 § RLK äger befälhavare, vilken på grund av stadgandet i 204 § SLK hänskjutit åtal mot honom underlydande person till krigsrätts behandling, ändå att skäl till häktning icke föreligger, förordna att den tilltalade skall hållas i förvarsarrest till dess krigsrätten sammanträder. Sådant förordnande må dock icke meddelas i annat fall än då förseelsen är av svårare beskaffenhet och det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt att den tilltalade icke lämnas på fri fot.

Slutligen gäller enligt 100 § RLK att, om underordnad som är överlastad av starka drycker anträffas inom vederbörande förläggningssort eller å allmän plats utanför förläggningssorten, han må, när hans behöriga vårdande icke annorledes låter sig verkställa, på befallning av förman eller av annan överordnad av officers eller underofficers grad tagas i förvar och insättas i militärhäkte till dess han återvunnit sina sinnens bruk.

Utredningen har anfört, att ett för militära förhållanden avpassat särskilt tvångsmedel av sådant slag som den nuvarande förvarsarresten enligt 96 § icke kunde undvaras. Förutsättningarna för användandet av sådan förvarsarrest syntes lämpligen kunna bestämmas i enlighet med vad nu gällde. Viss omredigering bleve dock erforderlig med anledning av den i SLK-utredningens förslag gjorda jämkningen av förmans- och underlydandebegreppen. Jämknigen innebure, att dessa begrepp anknutits utslutande till förhandenvaro av befälsrätt. Förslaget stadgade sålunda i detta hänseende, att krigsman, som hade befälsrätt över annan krigsman, vore dennes förman och att krigsman, över vilken annan krigsman hade befälsrätt, vore underlydande i förhållande till denne. Andamålet med förvarsarresten bleve i allt väsentligt tillgodosett även om befogenhet att tillsäga förvarsarrest tillades endast förman gentemot underlydande. Förvarsarrest borde kunna komma till användning icke endast med anledning av förseel-

ser, som kunde beivras i den för disciplinmål stadgade ordningen, utan även då prövningen av ansvarsfrågan uteslutande tillhörde domstol. Enligt det nuvarande stadgandet i 96 § innebure tillsägelse av förvarsarrest ett förständigande att i arrest avbida vad den, som över den felande ägde bestraffningsrätt i disciplinmål, i laga ordning beslutade. I förtydligande syfte borde i stället föreskrivas att, om ej genom särskilt beslut av den bestraffningsberättigade befälhavaren den omhändertagne försattes på fri fot, förvarsarresten skulle bestå, där omhändertagandet skett med anledning av brott av beskaffenhet att straff därför kunde åläggas i disciplinmål, till dess befälhavaren meddelat slutligt beslut i målet, och i andra fall till dess målet överlämnats till vederbörande åklagare. I anslutning härtill borde ytterligare stadgas att, om den bestraffningsberättigade befälhavaren icke själv förordnat om förvarsarresten, det ålåge honom att så snart ske kunde taga under omprövning huruvida förvarsarresten skulle bestå samt att förvarsarrest av förevarande slag icke finge bestå längre än till och med fjärde dagen från den dag förordnande om arresten meddelades eller anmälan därom gjordes hos den bestraffningsberättigade befälhavaren.

Vidare har utredningen funnit, att i blivande lagstiftning motsvarighet icke heller kunde undvaras till förvarsarrest av det slag som regleras i 97 § RLK. Utredningen tillägger:

Vad för närvarande gäller i fråga om förutsättningarna för användande av sådan förvarsarrest torde icke giva anledning till erinran. Med den nya ordningen överensstämmer att behörighet att förordna om förvarsarrest enligt 97 § alltjämt skall tillkomma endast befälhavare, som äger bestraffningsrätt över den felande. Sådan förvarsarrest bör likaväl som förvarsarrest enligt 96 § kunna användas icke blott då det gäller brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinär ordning utan även i fråga om brott, vars prövning uteslutande ankommer på domstol. Enligt de nuvarande bestämmelserna kan förvarsarrest varom nu är fråga användas i fall då befälhavare hänskjutit mål till krigsrätt. De nya bestämmelserna böra givetvis i stället avse fall då mål hänskjutits till åklagaren. Det bör åläggas befälhavare att, då förordnande om förvarsarrest meddelats, ofördröjligen härom underrätta åklagaren. En sådan föreskrift innebär att, om såsom i regel torde bli fallet förordnandet meddelas i samband med målets hänskjutande till åklagaren, handlingarna i målet skola åtföljas av särskild anmälan om åtgärden. I stället för den nuvarande bestämmelsen att den omhändertagne skall kvarbli i arrest till dess krigsrätten sammanträder bör föreskrivas att, om ej genom särskilt beslut av befälhavaren den omhändertagne försattes på fri fot, förvarsarresten skall bestå till dess rätten sammanträder för huvudförhandling i målet. Det bör givetvis åligga befälhavaren att, om han finner förutsättningar för förvarsarrestens bestånd ej längre vara för handen, omedelbart meddela beslut om den omhändertagnes frigivande. Enligt 45 kap. 14 § nya RB gäller, att huvudförhandling i mål angående häktad eller anhållen i regel skall hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes. Detta stadgande bör erhålla tillämpning även då befälhavare förordnat om förvarsarrest varom nu är fråga. Vidare bör föreskrivas att, om åklagaren ej väckt åtal inom en vecka från den dag då förordnande om förvarsarrest anmälts, åklagaren omedelbart därom skall underrätta befälhavaren, som då har att förordna om den omhändertagnes frigivning. Lika med sådan underrättelse från åklagaren bör anses målets

återremitterande från åklagaren till befälhavaren för prövning i disciplinär ordning. Har åklagaren för sin del ansett förseelsen kunna försonas med disciplinstraff, torde regelmässigt kunna förutsättas att omständigheterna icke påkalla den omhändertagnes kvarhållande i förvarsarrest.

Den nuvarande benämningen förvarsarrest syntes enligt utredningens mening böra ersättas med annan benämning, som icke kunde giva anledning till den missuppfattningen att det frihetsberövande varom här vore fråga icke blott utgjorde ett tvångsmedel utan även såsom den vanliga arresten hade karaktär av bestraffning. Benämningen militärförvar eller annat uttryck som uteslutande anknöte till åtgärdens egenskap av tvångsmedel syntes vara att föredraga.

Utredningen har jämväl diskuterat, om anledning föreläge att uppställa särskilda häktningsgrunder i fråga om militära brott. Härom anföres i betänkandet:

Såsom särskilt skäl för en utvidgning av häktningsgrunderna i fråga om militära brott lär knappast kunna hänvisas till annat än att då det gäller sådana brott det mera än eljest skulle föreligga fara för att den brottslige avviker för att undandra sig lagföring och straff. Till förebyggande av den fara för krigslydnaden och ordningen inom krigsmakten, som i vissa situationer kan vara förenad med att den felande lämnas på fri fot, finnes om så är behövt tillgång till särskilda militära tvångsmedel, nämligen olika slag av förvarsarrest. Vad angår flyktfaran torde denna kunna antagas icke oväsentligt elimineras av omständigheter, som i regel icke ha någon motsvarighet i civila förhållanden. Härvid kommer främst i betraktande det förhållandet att ett avvikande ur militärtjänsten i syfte att undgå lagföring ådrager vederbörande straffansvar för olovligt undanhållande eller rymning. Det kan i detta sammanhang anmärkas, att enligt SLK-utredningens förslag straffet för olovligt undanhållande, som i vanliga fall icke kan bli svårare än disciplinstraff, kan bestämmas till fängelse, om den lagförde tidigare begått sådant brott. Ett avvikande i syfte att undgå lagföring för olovligt undanhållande kan således medföra, att vid en senare lagföring det gemensamma straffet för de båda utevarobrotten blir fängelse. I fråga om värnpliktiga föreligger ytterligare ett avhållande moment i det att den, som blivit fäld till straff för rymning eller olovligt undanhållande, under särskilda förutsättningar icke såsom fullgjord tjänstgöring äger tillgodoräkna sig den tid hans tjänstgöring varit avbruten och i vissa fall ej heller den tid han dessförinnan tjänstgjort. I enlighet med vad nu anförts torde, i varje fall då det gäller fredstid, i fråga om militära brott icke böra gälla andra häktningsgrunder än de i nya RB stadgade.

Däremot kunde det enligt utredningens mening möjligen ifrågasättas att under beredskapstillstånd och krig utvidga domstolens rätt att förordna om häktning vid utevarobrott. Utredningen har dock stannat för att ej föreslå en sådan utvidgning. I denna del anföres:

Enligt SLK-utredningens förslag uppställas strängare strafflatituder för utevarobrott under beredskapstillstånd och krig än i fredstid. För undanhållande under beredskapstillstånd är straffet disciplinstraff eller fängelse. Då riket är i krig må för sådant brott dömas högst till straffarbete i två år. För rymning under beredskapstillstånd är straffet fängelse eller straffarbete i högst två år och för sådant brott då riket är i krig straffarbete i högst

tio år. Enligt nya RB gäller att, om någon på sannolika skäl är misstänkt för brott, varå straffarbete kan följa, han må häktas, därest med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvarar sakens utredning eller ock anledning förekommer att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Om SLK-utredningens förslag till reglering av utevarobrotten genomföres, kan domstol under nu angivna förutsättningar förordna om häktning vid undanhållande då riket är i krig och vid rymning under såväl beredskapstillstånd som krig. Bortsett från undanhållande under beredskapstillstånd kan således häktning äga rum vid utevarobrott så snart detta är påkallat av processuella skäl. Fall kunna givetvis förekomma, där vid utevarobrott under beredskapstillstånd eller krig flykttfara icke föreligger — rymningen har exempelvis frivilligt inställt sig till fortsatt tjänstgöring — och häktning icke heller eljest är påkallad av processuella skäl men där det av hänsyn till krigslydnaden eller ordningen skulle vara förenat med avsevärd olägenhet att lämna rymningen på fri fot. För berörda, ur disciplinär synpunkt vådliga situationer bör i stället för häktning lämpligt militärt tvångsmedel ställas till befälhavares förfogande. I annat sammanhang har av utredningen föreslagits, att de nuvarande bestämmelserna i 96 och 97 §§ RLK om förvarsarrest i huvudsak skola bibehållas. Förvarsarrest, varom stadgas i dessa lagrum, är väsentligen avsedd att användas vid disciplinöverträdelser i egentlig bemärkelse eller således framför allt i sådana fall där krigslydnaden äventyras eller ordningen störes genom själva utförandet av den brottsliga gärningen. I regel torde icke vara att räkna med att denna förutsättning för användande av förvarsarrest föreligger vid utevarobrott. Med hänsyn härtill synes böra stadgas, att vid rymning eller undanhållande då riket är i krig ävensom vid rymning under beredskapstillstånd förvarsarrest — vare sig fråga är om förvarsarrest enligt nuvarande 96 § eller 97 § — må tillsägas, därest det av särskilda omständigheter är påkallat.

Beträffande det i 100 § RLK upptagna stadgandet om krigsmans tagande i förvar för fylleri har utredningen anfört, att detsamma borde inskränkas till sådana fall, där den berusade varit iklädd militär tjänstedräkt eller eljest uppträtt inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten. Endast förman borde vara behörig att förordna om detta tvångsmedel.

Några r e m i s s i n s t a n s e r ha kritiserat utredningens uppfattning, att särskilda bestämmelser om utevarobrott ej erfordrades i fredstid. Sålunda anför *magistraten i Karlskrona*:

Då en rymning ej frivilligt inställer sig till fortsatt tjänstgöring utan införpassats till sin förläggning genom polismyndighetens försorg föreligger i regel flykttfara. Även för sådant fall bör dock åtminstone då det gäller rymning första gången i regel icke svårare straff än arrest ifrågakomma. Utevarobrott förekomma även i fredstid i synnerligen stort antal och utredningen i desamma är mycket enkel. Ur nu angivna synpunkter är det angeläget att mål angående utevarobrott i de fall då arrest är tillräcklig reaktion mot brottet handläggas i disciplinär ordning. Erfarenheten har visat att vid utevarobrott i fredstid flykttfaran i många fall ej kan elimineras såframt icke tvångsmedel tillgripes. Om förvarsarrest ej kan användas står enligt utredningens förslag ej något annat tvångsmedel än häktning till för-

fogande. Även för det fall att flyktfara skulle föreligga kan emellertid ej alltid häktning ske enär övriga förutsättningar för häktning enligt 24 kap. nya RB ej äro för handen. Därtill kommer den olägenheten att häktning i mål angående utevarobrott utgör hinder för målets handläggning i disciplinär ordning. Med hänsyn till vad sålunda anförts skulle det enligt magistratens mening vara lämpligt att bestraffningsberättigad befälhavare tillerkändes rätt att vid utevarobrott i fredstid tillsäga förvarsarrest och att förordna om omedelbar verkställighet av ålagt arreststraff. Då befälhavare i disciplinmål alltid skall rådgöra med auditören torde det ur rättssäkerhetssynpunkt ej böra väcka några betänkligheter att införa en bestämmelse av nu angivet innehåll.

Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer har gått ett steg längre i sin kritik, i det att föreningen funnit det otillfredsställande att icke andra häktningsgrunder än de i nya RB stadgade skulle gälla i fråga om utevarobrotten. De skäl, som i betänkandet anförts för detta förslag, strede enligt föreningens åsikt mot vad erfarenheten visade. Det förhållandet, att ett avvikande ur militärtjänsten i syfte att undgå lagföring ådroge vederbörande straffansvar för olovligt undanhållande eller rymning, visade sig nämligen allt emellanåt icke innebära något avhållande moment. Det i fråga om värnpliktiga i sådant hänseende anförda förhållandet, att den som blivit fälld till straff för rymning eller olovligt undanhållande under särskilda omständigheter icke ägde såsom fullgjord tjänstgöring tillgodoräkna sig den tid hans tjänstgöring varit avbruten och i vissa fall icke heller den tid han dessförinnan tjänstgjort, avskräckte mången gång icke heller den värnpliktige från att olovligen lämna eller utebliva från förläggningen. På grund härav borde möjlighet föreligga att såväl under fredstid som i all synnerhet under krig och beredskapstillstånd tillgripa häktning för rymningsbrott. I varje fall borde jämväl under fred förvarsarrest kunna tillsägas vid både undanhållande och rymning.

Utredningens uppfattning att termen förvarsarrest borde utbytas mot annat uttryck har mött gensaga från *överbefälhavaren*, som ansett att tillräckliga skäl ej föreburets för att ändra den hävdvunna benämningen.

Enligt utkastet skulle krigsman — utom i de fall varom eljest vore i lag stadgat — kunna häktas, om han gjort sig skyldig till rymning eller han eljest på sannolika skäl vore misstänkt för brott och det för krigslydnadens upprätthållande funnes vara av synnerlig vikt att han icke lämnades på fri fot. Befattningshavare vid krigsmakten skulle ej äga förordna om häktning men däremot äga tillsäga förvarsarrest om bland annat skäl till anhållande — och därmed häktningsskäl — föreläge. I anledning av vad utkastet sålunda innehöll anförde *skånska hovrätten* och *advokatsamfundet*, att särskilda häktningsgrunder ej borde gälla i militära mål, och *Stockholms rådhusrätt* fann det tveksamt, om häktning borde kunna ske för rymningsbrott. *Justitiekanslersämbetet* anförde, att häktning borde kunna ske endast om brottet vore av svårare beskaffenhet. Även i vissa andra hänseenden skilde sig utkastet från utredningens förslag. Då depar-

tementsförslaget i dessa delar icke bygger på utkastet, synes det emellertid ej erforderligt att närmare beröra ifrågavarande olikheter.

Departementschefen. Under detta lagstiftningsärendes behandling har icke rätt någon meningsskiljaktighet därom, att i den militära brottmålsprocessen behövas vissa tvångsmedel mot den misstänkte utöver dem som stå till buds i den allmänna processen. Såsom framgår av den vid 29 § givna redogörelsen får enligt nya RB den misstänkte berövas friheten endast av skäl som hänföra sig till ett väntat beteende av honom själv. Inom krigsmakten kommer därtill, att det i vissa fall kan vara nödvändigt att taga den brottslige i förvar med hänsyn till kraven på disciplin, ordning och effektivitet. Det är sålunda uppenbart, att sådana brott som lydnadsbrott, uppvigling och rymning kunna allvarligt äventyra disciplin och ordning även där omständigheterna icke äro sådana att enligt nya RB skäl till frihetsberövande föreligga. Jag finner därför nödvändigt, att liksom enligt nu gällande rätt vissa för militära förhållanden avpassade, särskilda tvångsmedel stå till militärbefälets förfogande.

Jag har emellertid varit angelägen om att reglerna i detta ämne utformas restriktivt och att garantier givas till skydd mot opåkallade ingripanden. I sistnämnda hänseende vill jag, såsom närmare utvecklas i det följande, gå något längre än utredningen och föreslå att, liksom vid frihetsberövande enligt nya RB, frågan om åtgärdens bestånd på ett tidigt stadium skall underställas domstols prövning. Militärbefälets befogenhet att förordna om frihetsberövande avses alltså skola gälla helt kortvariga ingripanden.

Vid utformningen av hithörande regler torde de fall, där frihetsberövandet betingas uteslutande av ordningshänsyn, böra behandlas för sig. I enlighet härmed har i 36 § av departementsförslaget upptagits ett stadgande, jämlikt vilket krigsman enligt förmans förordnande må tagas i f ö r v a r, om han under där angivna förutsättningar gjort sig skyldig till fylleri eller eljest stört allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten. Det ligger i sakens natur, att frihetsberövandet i dessa fall icke får bestå längre än som betingas av det ändamål som föranlett omhändertagandet. Förevarande stadgande motsvarar bestämmelserna i 100 och 98 §§ RLK, sistnämnda paragraf dock allenast i vad den avser rent ordningsstörande förseelser.

Det är emellertid icke endast av ordningshänsyn utan även — och främst — av hänsyn till krigslydnadens upprätthållande, som militärbefälet bör äga befogenhet att omhändertaga en krigsman, trots att skäl till anhållande ej föreligga. För detta ändamål bör liksom nu ett särskilt tvångsmedel, vilket lämpligen torde kunna betecknas med den hävdvunna termen f ö r v a r s a r r e s t, stå till militärbefälets förfogande. De för närvarande gällande reglerna rörande detta institut torde böra förenklas. Sålunda lära enhetliga bestämmelser böra givas både angående vem som skall äga förordna om förvarsarrest och om förutsättningarna för användandet av detta tvångsmedel.

Vad först angår de förutsättningar, under vilka förvarsarrest skall kun-

na användas, är det tydligt att dessa böra utformas tämligen restriktivt. Förvarsarrest bör därför i princip kunna åläggas endast om krigsman gjort sig skyldig till en svårare förseelse — oavsett dock om denna kan bestraffas i disciplinmål eller ej — och det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt att den felande ej lämnas på fri fot (30 § första stycket 1). När det gäller en viss grupp av brott, nämligen rymning och undanhållande, torde det emellertid vara nödvändigt att mildra nu nämnda krav. Detta har också vitsordats av utredningen, som likväl ansett att ett behov av att tillgripa förvarsarrest vid utevarobrott allenast förelåge, såvitt anginge rymning under krig och beredskapstillstånd samt beträffande undanhållande endast under krig. Under remissbehandlingen ha däremot några instanser gjort gällande, att ett särskilt tvångsmedel vid rymning måste stå till förfogande även under fredsförhållanden. För egen del biträder jag de synpunkter, som dessa instanser anfört. På grund härav har i 30 § första stycket 2 punkten såsom en allmän regel föreslagits, att den som gjort sig skyldig till rymning skall kunna tagas i förvarsarrest, om det skäligen kan befaras att han ånyo avviker. De i första punkten angivna förutsättningarna behöva alltså ej föreligga i detta fall. Stadgandet i andra stycket av nämnda paragraf angående förvarsarrest vid undanhållande under krig motsvarar vad utredningen föreslagit.

Vidkommande härefter frågan vem som skall äga befogenhet att förordna om förvarsarrest synes det påkallat, att sådan befogenhet skall tillkomma varje förman i förhållande till hans underlydande (30 §). Därest den som förordnat om förvarsarrest icke själv har bestraffningsrätt över den arresterade, bör han dock vara skyldig att omedelbart och sist inom tjugufyra timmar hänskjuta frågan om arrestens bestånd till bestraffningsberättigad befattningshavares prövning (31 §).

Det frihetsberövande som förvarsarresten innebär bör givetvis ej bestå under längre tid än som är oundgängligen erforderligt. I enlighet härmed föreskrives i 32 § såsom en allmän regel, att den arresterade omedelbart skall frigivas, om skäl att kvarhålla honom ej längre förekomma. Rättssäkerheten kräver emellertid, att lagen närmare reglerar den tid som förvarsarresten får bestå. Bestämmelser härom ha upptagits i 34, 85 och 86 §§.

Enligt 34 § skall den arresterade omedelbart frigivas, om den bestraffningsberättigade ej inom fyra dagar från den dag, då han förordnade om förvarsarresten eller mottog underrättelse att annan förordnat därom, antingen hänskjutit målet till åklagaren eller själv slutligt avgjort målet. Undantag härifrån får göras allenast om det på grund av krigsförhållanden är omöjligt att få förbindelse med åklagaren inom så kort tid. Det må i detta sammanhang beaktas att, om straff för brottet inom nämnda tid ålagts i disciplinmål, förvarsarresten ej får bestå efter det att straffbeslutet meddelats men att straffet avses skola under särskilda omständigheter kunna omedelbart verkställas (56 § första stycket). Om den bestraffningsberättigade icke själv avgör målet mot den arresterade utan inom fyradagarsfristen hänskjuter detsamma till åklagaren — därvid den bestraffningsbe-

rättigade enligt 33 § första stycket har att underrätta åklagaren om arresteringen och skälen för densamma — skall det enligt 85 § första stycket åligga åklagaren att sist dagen efter den, då han mottog underrättelse om arresteringen, till rättens prövning hänskjuta frågan om arresten skall bestå. Angående rättens prövning av nämnda fråga skall i tillämpliga delar gälla vad i nya RB stadgas om prövning av häktningsfråga (86 § första stycket). Beslutar rätten att arresten skall bestå, skall det — med visst undantag — anses som om den arresterade vore häktad (86 § andra stycket). Vad nu sagts skall äga tillämpning även i de fall, då brottsutredningen från början handhafs av civil myndighet men vederbörande militäre chef förordnat om den misstänktes tagande i förvarsarrest (jämför 33 § andra stycket och 85 § första stycket).

Syftet med den nu föreslagna anordningen är, såsom förut framhållits, att förvarsarresten icke utan domstolskontroll skall få bestå annat än under helt kort tid. Även stadgandet i 86 § andra stycket syftar till att förbättra den arresterades ställning bland annat i det hänseendet, att förvarsarresttiden åtminstone delvis skall kunna avräknas från straffet.

Åklagarens skyldighet att till rättens prövning hänskjuta frågan om arrestens bestånd bör icke vara absolut. Det kan ju nämligen tänkas, att åklagaren för egen del finner att något åtal alls icke bör ske. I så fall skall han genast underrätta vederbörande militäre chef om sitt beslut, varvid denne har att tillse att den arresterade omedelbart frigives (85 §).

I 35 § ha upptagits vissa regler angående behandlingen av den som tagits i förvarsarrest.

37 §.

Enligt utredningen borde befälhavare i anledning av brott, för vilket underlydande vore misstänkt, äga förordna om jämväl vissa andra allmänna tvångsmedel än anhållande. Befälhavare borde i dessa avseenden vara jämställd med åklagare. Detta innebure, att befälhavare skulle äga förordna om reseförbud, beslag, husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

I utkastet upptogs ett stadgande, jämlikt vilket bestraffningsberättigad befälhavare skulle äga förordna om beslag, kroppsvisitation och kroppsbesiktning, där sådan befogenhet enligt lag tillkomme åklagare, men däremot ej om reseförbud och husrannsakan.

I anledning av den sålunda gjorda begränsningen anförde *justitiekanslersämbetet* och *landsfogdeföreningen*, att även husrannsakan borde kunna beslutas av befälhavare. Om t. ex. en stöld förövats i ett logement, kunde det vara påkallat att omedelbart visitera en misstänkts klädskap.

Departementschefen. Uppenbart är, att bestraffningsberättigad befälhavare bör äga att i anledning av brott, för vilket underlydande är misstänkt, förordna om beslag, kroppsvisitation och kroppsbesiktning, där sådan befogenhet enligt lag tillkommer åklagare. Bestämmelse härom har

upptagits i 37 § första stycket. Däremot synes det varken erforderligt eller önskvärt att tillägga honom befogenhet att förordna om husrannsakan. Beträffande det i yttrandena åberopade exemplet må framhållas, att visitation av ett klädskåp i ett logement torde kunna ske utan särskilt bemyndigande (jämför militieombudsmannens ämbetsberättelse år 1947 s. 175).

I 27 kap. 6 § nya RB stadgas att, om beslag verkställts utan rättens förordnande, den som drabbats av beslaget äger begära rättens prövning därav. I anledning härav har i andra stycket föreskrivits att mål, i vilket militär chef meddelat förordnande om beslag, omedelbart skall i dess helhet hänskjutas till åklagaren, därest den som drabbats av beslaget begär att rätten skall pröva åtgärden (jämför s. 85 f i bet.).

När någon på sätt nyss sagts påkallat rättens prövning av beslag skall rätten, om beslaget fastställs, tillika utsätta viss tid inom vilken åtal sist skall vara väckt. Har sådan prövning icke begärts skall åtal väckas inom en månad från beslaget vid påföljd att detta eljest måste hävas. På grund härav bör det åligga militär chef som förordnat om beslag att i god tid, förslagsvis två veckor, före åtalsfristens utgång, hänskjuta målet till åklagaren, om det ej redan dessförinnan avgjorts i disciplinär ordning. Ett stadgande härom har upptagits i tredje stycket.

7 KAP.

Om handläggning av disciplinmål.

38 och 39 §§.

För närvarande gäller enligt 203 § SLK att befälhavaren, innan disciplinstraff ålägges, skall vara skyldig att inhämta yttrande av vederbörande auditör rörande brottets beskaffenhet och det straff som bör åläggas. Därest auditörens hörande skulle medföra avsevärt uppskov med målets avgörande och det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt att den felande skyndsamt bestraffas, äger befälhavaren dock ålägga disciplinstraff utan att yttrande från auditören inhämtats. Detsamma gäller, där i fält, på sjötåg eller eljest auditör icke finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten.

Utredningen har i anledning av detta stadgande anført, att det icke kunde anses tillfredsställande att skyldigheten för befälhavaren att inhämta yttrande av auditören begränsades till de fall då befälhavaren för sin del funne bestraffning böra åläggas i disciplinär ordning. Utredningen tillägger:

Redan den omständigheten att auditörens rådgivning är avsedd att utgöra garanti för en riktig utövning av bestraffningsrätten torde tala för att skyldigheten för befälhavaren att rådföra sig med auditören bör gälla utan hänsyn till befälhavarens egen uppfattning om hur prövningen av målet bör utfalla. Tydligt är, att det för en riktig utövning av bestraffningsrätten kan vara av betydelse att befälhavaren inhämtar auditörens åsikt även i

fråga om ett av befälhavaren tilltänkt beslut att utan vidare åtgärd låta bero vid vad i saken förekommit eller att i stället för disciplinstraff använda tillrättavisning. Detsamma gäller i regel även i fall då befälhavaren avser att hänskjuta målet till åklagaren för fortsatt behandling vid domstol. Om ett tillämnat beslut härom har sin grund däri att befälhavaren funnit påföljden icke böra stanna vid disciplinstraff, kan befälhavaren vid förnyat övervägande i samråd med auditören finna förseelsen icke förskylla svarare påföljd än disciplinstraff och således komma att ålägga bestraffning. Därest målets tilltänkta hänskjutande till åklagaren är föranlett av att befälhavaren funnit utredningen icke vara tillfyllest för prövning av målet i disciplinär ordning, kan samrådet med auditören giva till resultat att befälhavaren — efter eventuell komplettering av utredningen enligt anvisning av auditören — ålägger disciplinstraff eller meddelar tillrättavisning eller ock låter målet förfalla. Hänskjutes målet till åklagaren i anslutning till att befälhavaren beslutar om anhållande eller med anledning därav att vid domstol upptages fråga om befogenheten av befälhavarens förordnande om användande av annat allmänt tvångsmedel än anhållande, torde däremot icke med samma skäl kunna göras gällande att befälhavaren ej bör åga besluta utan föregående samråd med auditören. — — — Det lär för övrigt kunna antagas, att befälhavaren utan att vara skyldig härtill likvisst skall finna sig föranlåten att i den mån så kan ske rådföra sig med auditören även i nu åsyftade fall. I enlighet med vad nu angivits torde de nuvarande bestämmelserna i 203 § SLK böra ändras såtillvida att, med undantag för nyss angivna fall då förordnande om tvångsmedel föranleder målets upptagande vid domstol, skyldighet stadgas för bestraffningsberättigad befälhavare att innan beslut i disciplinmål meddelas — vare sig beslutet innefattar ett avgörande i sak eller innebär att målet hänskjutes till åklagaren — inhämta yttrande av vederbörande auditör angående den åtgärd, som i varje särskilt fall bör ifrågakomma, med föreskrift därjämte att, om disciplinstraff ålägges, auditören har att yttra sig rörande brottets beskaffenhet och det straff, som bör åläggas.

Utredningen har härefter erinrat om de undantag som vore medgivna från skyldigheten för befälhavare att innan disciplinstraff ålägges inhämta yttrande av auditören. Utredningen anför härom:

För att i dessa undantagsfall yttrande icke skall behöva inhämtas förutsättes dels att auditörens hörande skulle medföra avsevärt uppskov med målets avgörande och dels att det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt att den felande skyndsamt bestraffas. I motiven till lagen framhålles, att ifrågavarande undantagsbestämmelse vore avsedd att i fredstid tillämpas endast vid extraordinära tillfällen. I lagrummet föreskrives vidare, att skyldigheten att inhämta yttrande från auditören icke gäller då i fält, på sjötåg eller eljest auditör ej finnes anställd vid den avdelning av krigsmakten, varom fråga är. Av motiven framgår, att sistnämnda föreskrift är grundad på den presumptionen att, då en avdelning befinner sig i fält eller på sjötåg, auditörens hörande alltid skulle medföra väsentligt uppskov.

Enligt utredningens förslag skall i olikhet mot vad för närvarande gäller av befälhavare ålagt arreststraff icke gå i verkställighet, därest den dömde vid domstol fullföljer talan mot straffbeslut. Oavsett det uppskov med verkställigheten av befälhavares straffbeslut, som kommer att inträda i fall då den dömde fullföljer talan däremot, är det likväl angeläget att beslutet meddelas utan dröjsmål. Kravet på att yttrande av auditören skall inhämtas torde därför icke heller framdeles kunna undantagslöst upprätt-

hållas. Från rättssäkerhetens synpunkt mest betydelsefullt är givetvis att befälhavaren icke ålägger bestraffning utan att yttrande från auditör inhämtats. För de fall då befälhavaren avser att begagna sin bestraffningsrätt torde följaktligen undantagen från regeln om skyldighet att inhämta yttrande från auditören böra begränsas till sådana extraordinära tillfällen, för vilka den ovan först omnämnda undantagsbestämmelsen i gällande lag är avsedd. För fall åter där beslutet icke innefattar åläggande av straff synes undantagsbestämmelsen lämpligen kunna givas det innehåll att slutligt beslut i målet må av befälhavaren meddelas utan att yttrande från auditören inhämtas därest dennes hörande skulle föranleda avsevärd tidsutdräkt och uppskovet skulle äventyra krigslydnadens eller ordningens upprätthållande eller eljest vålla olägenhet.

Vad angår den nuvarande bestämmelsen om att yttrande av auditör icke behöver inhämtas då den felande tillhör avdelning, som befinner sig i fält eller på sjötåg, synes tillräcklig anledning knappast föreligga vare sig att, på sätt som skett vid stadgandets tillkomst, presumera att auditörens hörande i dylika fall alltid skulle föranleda väsentligt uppskov med målets avgörande eller att eftergiva den ytterligare förutsättning — äventyrande av krigslydnaden och ordningens upprätthållande — som enligt huvudstadgandet fordras för att målet skall kunna avgöras utan auditörens hörande. Stadgandet lär följaktligen utan vidare kunna utgå. Däremot torde — ehuru i första hand under krig och därmed jämförliga förhållanden — alltjämt finnas behov av särskild föreskrift därom att skyldighet att höra auditör ej föreligger i fall då auditör icke finnes vid den ifrågavarande avdelningen.

Mot utredningens förslag har *chefen för armén* invänt, att det skulle medföra alltför stor omgång och tidsutdräkt, om auditören alltid skulle höras, innan beslut i disciplinmål meddelades. Det syntes tillräckligt att föreskriva, att befälhavaren skulle inhämta auditörens yttrande i fall då bestraffning ålades. I övriga fall borde det kunna överlätas åt befälhavaren att avgöra, om auditörens yttrande vore erforderligt. *Chefen för marinen* och *Svenska officersförbundet* ha särskilt anmärkt på att befälhavaren skulle vara skyldig att höra auditören, även om han ansåge målet böra förfalla eller tillrättavisning vara till fyllest. Ett sådant tyngande av förfarandet vid rena bagatellförseelser skulle medföra stora praktiska olägenheter och sannolikt medföra ett ökat behov av auditörer. De undantagsbestämmelser utredningen föreslagit vore alltför vagt utformade för att skänka någon egentlig ledning.

Beträffande förslaget att disciplinstraff i vissa undantagsfall skulle få åläggas utan auditörens hörande har *Göta hovrätt* anfört, att inhämtandet av auditörens yttrande med nutida kommunikationsmöjligheter endast undantagsvis — såsom då förbandet för manöver eller dylikt ändamål befunde sig utom förläggningssorten — torde föranleda något nämnvärt uppskov under fredsförhållanden. Endast för sådana och därmed jämställda fall borde under de i 203 § andra stycket SLK i övrigt angivna förutsättningar auditörens hörande kunna underlåtas.

I utkastet föreskrevs, att befälhavaren skulle vara skyldig att inhämta auditörens yttrande innan disciplinstraff ålades. Sådant yttrande skulle jämväl inhämtas innan befälhavare i disciplinmål ålade ersättnings-

skyldighet eller beslutade att egendom skulle vara förverkad. Beträffande övriga beslut i disciplinmål stadgade utkastet — med avvikelse från utredningens förslag — att auditörens yttrande skulle inhämtas, om det med hänsyn till sakens beskaffenhet funnes erforderligt och utan olägenhet kunde ske. Därjämte upptogos vissa undantagsbestämmelser för extraordinära förhållanden. Göta hovrätts anmärkning hade därvid beaktats.

Avvikelserna från utredningens förslag ha under remissbehandlingen lämnats utan erinran av samtliga instanser utom *justitiekanslers-ämbetet* och *skånska hovrätten*, vilka ansett att huvudregeln om auditörens hörande borde utformas i enlighet med utredningens förslag.

Departementschefen. Det torde icke behöva närmare motiveras, att en riktig utövning av bestraffningsrätten förutsätter en intim kontakt mellan den bestraffningsberättigade och hans juridiska rådgivare. Liksom för närvarande bör därför självfallet även i fortsättningen gälla, att auditörens yttrande skall inhämtas innan disciplinstraff ålägges. Enighet torde jämväl råda därom, att auditören bör höras innan ersättningsskyldighet ålägges i disciplinmål eller den bestraffningsberättigade beslutar att egendom skall vara förverkad.

Mera tveksamt ställer det sig huruvida, såsom utredningen föreslagit, auditörens yttrande undantagslöst skall inhämtas även innan den bestraffningsberättigade hänskjuter ett mål till åklagaren. I detta hänseende lär det vara erforderligt att göra skillnad mellan olika fall. Mången gång, t. ex. då fråga är om ett svårare brott eller då en angivelse från målsägande föreligger, kan det vara alldeles uppenbart, att ett hänskjutande måste ske, och därvid skulle ett samråd med auditören otvivelaktigt endast medföra onödig tidsutdräkt och framstå såsom tämligen meningslöst ur saklig synpunkt. I andra fall återigen kan det vara tveksamt, om målet bör hänskjutas till åklagaren, och då bör auditörens yttrande tvivelsutan inhämtas. Att detta i praktiken kommer att ske, så snart tvekan föreligger, torde för övrigt i viss mån vara sört för redan genom föreskriften i 28 §, enligt vilken den bestraffningsberättigade vid hänskjutandet av ett mål till åklagaren städse är skyldig att uppgiva skälet till sin åtgärd. Skulle det emellertid hända, att ett mål på otillräckliga grunder hänskjutes till åklagaren, är därmed ingen större skada skedd, särskilt om man beaktar innehållet i 83 §.

Under remissbehandlingen har tvekan vidare yppats om lämpligheten av utredningens förslag att auditörens yttrande måste inhämtas innan den bestraffningsberättigade beslutar att ett mål skall förfalla eller att tillrättavisning skall användas i stället för disciplinstraff. För egen del vill jag ej bestrida, att det någon enstaka gång kan vara önskvärt att auditörens yttrande inhämtas även före dylika beslut. I flertalet fall skulle detta dock säkerligen innebära ett onödigt tyngande av förfarandet vid rena bagatellföreselser. I detta sammanhang må framhållas, att utredningen icke ansett sig böra föreslå skyldighet för de med tillrättavisningsrätt utrustade lägre

cheferna att inhämta auditörens yttrande innan tillrättavisning meddelas. Vid detta förhållande skulle det onekligen vara föga konsekvent att stadga sådan skyldighet för de högre cheferna. Vidare må beaktas, att ett beslut att använda tillrättavisning i stället för disciplinstraff icke slutgiltigt avgör frågan om påföljden för förseelsen. Hinder möter alltså ej mot att saken, där så befinnes lämpligt, på nytt tages upp antingen av högre bestraffningsberättigad chef eller av åklagaren. Detsamma gäller, om beslutet innefattar att målet skall avskrivas.

På grund av vad som sålunda anförts föreslås i 38 §, att auditörens yttrande — utom i först angivna fall, dvs före åläggande av disciplinstraff och i de berörda ersättnings- och förverkandefallen — skall inhämtas, om det med hänsyn till sakens beskaffenhet finnes erforderligt och utan olägenhet kan ske. Visst utrymme har alltså lämnats åt den bestraffningsberättigade att själv avgöra, om ett samråd med auditören skall äga rum. Jag vill emellertid understryka vikten av att auditörens åsikt alltid inhämtas, om den bestraffningsberättigade är tveksam om riktigheten av sitt tilltänkta beslut.

I 39 § av departementsförslaget upptagas vissa för extraordinära förhållanden avsedda undantagsbestämmelser från regeln att auditörens yttrande måste inhämtas innan disciplinstraff ålägges. Bestämmelserna överensstämma i allt väsentligt med utredningens förslag. Detta har dock jämkats med hänsyn till vad Göta hovrätt anfört.

40 §.

I samband med tidigare utredningar har förslag framkommit att i vissa fall i disciplinmål bereda den misstänkte tillfälle att före målets slutliga avgörande personligen inställa sig inför den som utövar bestraffningsrätten. Härom hänvisas till s. 159 ff i bet.

För egen del har utredningen föreslagit, att den misstänkte skulle höras inför den bestraffningsberättigade befälhavaren, då anledning förekomme att ålägga arrest i mera än åtta dagar samt att på begäran av den misstänkte så jämväl skulle ske innan disciplinstraff i andra fall ålades. För stadgandets tillämpning borde såsom förutsättning gälla, att den misstänktes hörande kunde ske utan avsevärd olägenhet. Vidare borde föreskrivas, att befälhavaren skulle äga förordna att inställelsen i stället skulle äga rum inför auditören, om inställelse inför befälhavaren vore förenad med avsevärd olägenhet, att auditören borde vara närvarande vid inställelse inför befälhavaren, om det kunde ske utan avsevärd olägenhet, att auditören därvid ägde framställa de frågor till den misstänkte, vilka han ansåge kunna tjäna till upplysning i målet, samt att vad vid förhöret förekommit skulle i korthet antecknas.

I anledning av utredningens förslag att den misstänkte i vissa fall skulle personligen höras av den bestraffningsberättigade befälhavaren har *chefen för armén* anfört, att förslaget visserligen vore tilltalande ur såväl rätts- säkerhets- som psykologisk synpunkt men att detsamma kunde medföra

en icke önskvärd ökning av truppförbandschefernas arbetsbelastning. Det borde vara tillfyllest att föreskriva, att den misstänkte skulle höras personligen inför befälhavaren, då han så begärde. *Chefen för marinen* har med en liknande motivering yrkat, att rätten att bli personligen hörd inför den bestraffningsberättigade måtte inskränkas till sådana tillfällen, då anledning förekomme att ålägga arrest i mera än åtta dagar. Samma yrkande har framställts av *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*, som hävdade att ett fullständigt genomförande av utredningens förslag skulle medföra en alltför stor arbetsbelastning för både befälhavare och auditörer. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har däremot starkt understrukt vikt av att den misstänkte undantagslöst bereddes tillfälle att bli personligen hörd inför den bestraffningsberättigade. *Magistraten i Karlskrona* har hemställt om en sådan komplettering av utredningens förslag, att krigsman, som vore under aderton år städse måtte höras inför den bestraffningsberättigade, innan disciplinstraff ålades honom.

Chefen för marinen har opponerat sig mot att auditören i avsevärd utsträckning skulle vara närvarande vid förhör inför den bestraffningsberättigade. En sådan anordning komme att i hög grad betunga förfarandet. Även *chefen för flygvapnet* har yrkat en uppmjukning av förslaget i denna del. Det borde vara tillräckligt, om auditören vore närvarande i de fall då den misstänkte så önskade.

I utkastet föreskrevs i nu berörda hänseende följande. Om den bestraffningsberättigade ej själv hållit militärförhöret, skulle han, där det utan avsevärd olägenhet kunde ske, personligen höra den felande, därest anledning förekomme att ålägga honom arrest i mera än åtta dagar, så ock om den felande ej fyllt aderton år eller han gjort framställning om sådant förhör. Vid förhör som den bestraffningsberättigade själv hölle borde jämväl auditören vara tillstädes, om den bestraffningsberättigade med hänsyn till brottets svårhetsgrad eller sakens beskaffenhet i övrigt funne det erforderligt och det utan avsevärd olägenhet kunde ske. Vid en jämförelse mellan utredningens förslag och utkastet framgår att det i utkastet upptagna stadgandet om personlig inställelse inför den bestraffningsberättigade med en mindre jämkning — föranledd av magistratens i Karlskrona yttrande — motsvarade utredningens förslag. Däremot skilde sig utkastet från utredningens förslag dels såtillvida att befälhavaren ej skulle kunna förordna att inställelsen i stället skulle äga rum inför auditören och dels beträffande skyldigheten för auditören att närvara vid inställelsen inför befälhavaren.

I yttrandena över utkastet har *överbefälhavaren* med instämmande av *försvarsgrenscheferna* betonat vådan av den ytterligare arbetsbörda som genom förevarande lagstiftning komme att läggas på särskilt regementscheferna till förfång för deras övriga omfattande militära uppgifter. För att i någon mån mildra denna arbetsbörda borde det föreslagna stadgandet om skyldighet för bestraffningsberättigad chef att personligen höra den felande,

när han så begärde och det utan avsevärd olägenhet kunde ske, såtillvida ändras att ordet avsevärd finge utgå. Även *organisationsnämnden* har framhållit att nyssnämnda föreskrift komme att medföra en icke oväsentlig ökning av regementschefernas arbete med rättsärendena. Med hänsyn till nödvändigheten av att regementscheferna så litet som möjligt betungades med arbete som låge utanför deras egentliga militära uppgifter borde skyldighet för den bestraffningsberättigade att personligen höra den misstänkte föreligga — utom då straff av viss stränghet ifrågasattes — allenast i sådana fall där den bestraffningsberättigade själv eller auditören funne det erforderligt eller önskvärt att förhör ägde rum.

Justitiekanslersämbetet och *hovrätten för Övre Norrland* ha anmärkt på utkastets reglering av frågan, när auditören skulle vara skyldig att närvara vid förhör som den bestraffningsberättigade personligen hölle med den misstänkte. Enligt dessa myndigheters mening vore utredningens förslag på denna punkt att föredraga. *Justitiekanslersämbetet* har dock anført, att bestämmelsen möjligen borde ha den innebörden, att auditören skulle vara närvarande, såframt befälhavaren med hänsyn till de i utkastet anförda omständigheterna ej funne detta obehövt och det kunde ske utan avsevärd olägenhet. *Häradshövdingeföreningen* har däremot framhållit, att det av praktiska skäl vore nödvändigt att begränsa de fall, vid vilkas handläggning auditören skulle vara närvarande.

Departementschefen. Självfallet är det i och för sig ett önskemål, att regementschefer och likställda chefers stora arbetsbörda icke i onödan ytterligare ökas. Med hänsyn härtill har jag också förordat, att de bestraffningsberättigade cheferna även i fortsättningen skola äga överlåta åt lägre befattningshavare att hålla militärförhör. Å andra sidan är det enligt min uppfattning en oeftergivlig förutsättning för att rättssäkerheten skall bli tillbörligen tillgodosedd, att de som skola utöva bestraffningsrätten belastas med uppgiften att i vissa fall själva höra den misstänkte innan disciplinstraff ålägges. Om någon tror sig kunna få sina synpunkter bättre beaktade genom att personligen framlägga dem inför den bestraffningsberättigade, bör detta icke förmenas honom. Jag har därför icke velat frågå utredningens förslag, att den misstänkte utan begränsning skall vara berättigad att själv påkalla att bli hörd inför den bestraffningsberättigade. I likhet med utredningen föreslår jag vidare, att den misstänkte — även om begäran därom ej framställts — skall höras inför chefen personligen i sådana fall, då anledning förekommer att ålägga arrest i mera än åtta dagar. Oavsett straffpåföljden bör motsvarande regel gälla, därest den misstänkte är under aderton år. Stadganden härom ha upptagits i 40 § första stycket av departementsförslaget. Såsom förutsättning för stadgandenas tillämpning torde böra uppställas, att den misstänktes hörande kan ske utan avsevärd olägenhet. Yrkandet att ordet avsevärd måtte utgå ur lagtexten har jag alltså icke kunnat godtaga.

Utredningen har föreslagit, att den bestraffningsberättigade i vissa fall

skulle äga förordna att inställelsen i stället skall äga rum inför auditören. Detta skulle emellertid i viss mån stå i strid mot den tankegång som ligger bakom själva huvudregeln, nämligen att den misstänkte städse bör äga möjlighet att bli hörd av just den person som utövar bestraffningsrätten. I detta sammanhang må vidare beaktas, att auditörstjänsterna äro avsedda såsom bisysslor samt att det icke torde vara möjligt att förvärva tillräckligt kvalificerade sökande till dessa tjänster, om auditörssysslorna komma att alltför mycket inkräkta på vederbörandes ordinarie göromål. På grund av vad nu anförts har jag icke ansett det rådligt att upptaga utredningens förslag att chefen skulle äga förordna att inställelsen i stället skall äga rum inför auditören. Med hänsyn till vikten av att auditörernas arbetsbörda hålles inom rimliga gränser har jag vidare ansett det nödvändigt att jämka utredningens förslag om när auditör skall vara skyldig att närvara vid inställelse inför den bestraffningsberättigade (40 § andra stycket).

41 och 42 §§.

I dessa paragrafer givas föreskrifter om protokoll i disciplinmål samt om delgivning av beslut i sådana mål.

8 KAP.

Om klagan i disciplinmål m. m.

43 §.

För närvarande gäller (209 § SLK), att den som av befälhavare blivit be-
lagd med disciplinstraff och ej åtnöjes med beslutet äger att fullfölja talan
hos krigshovrätten genom besvär. Att besvär blivit anförda mot straffbe-
slutet hindrar emellertid icke dess verkställande. Enligt 207 § SLK skall
nämligen disciplinstraff, som blivit ålagt av befälhavare, där så ske kan
genast verkställas. Såsom en konsekvens av denna princip gäller, att be-
svärstiden — som är den för brottmål i allmänhet stadgade eller tjugu
dagar — räknas från den dag då straffet avslutades. Besvären kunna för
vidare befordran till krigshovrätten även avlämnas till befälhavaren. Be-
träffande prövningen av besvären gäller att krigshovrätten äger »utlåta sig
om och i vad mån det undergångna straffet bör räknas klaganden till last
ävensom angående befälhavarens förhållande». Med hänsyn till den pröv-
ning som i sistnämnda hänseende åligger krigshovrätten är i 69 § andra
stycket RLK stadgat, att då besvär anföres över beslut varigenom befäl-
havare ålagt disciplinär bestraffning, överkrigsfiskalen skall lämnas tillfälle
att yttra sig över besvären. Domstolens prövning av »befälhavarens för-
hållande» har således förutsatts vara beroende av att ansvarsyrkande fram-
ställes av vederbörande åklagare. Besvären bruka även utställas till del-
givning med befälhavaren. Om överkrigsrätt trätt i verksamhet (27—29 §§
RLK), är i krigshovrättens ställe sådan domstol besvärinstans vid fullföljd
av talan mot befälhavarens straffbeslut i disciplinmål.

I betänkandet (s. 163 f) lämnas vissa upplysningar rörande innehållet i utländsk lagstiftning i de hänseenden varom nu är fråga. Av redegörelsen framgår, att i *dansk* och *norsk* lagstiftning två vägar anvisas för erhållande av rättelse i befälhavares straffbeslut sålunda att den till straff fällde äger — i Danmark inom fyrtioåtta timmar och i Norge inom tjugufyra timmar — påkalla antingen att saken i stället upptages av domstol i första instans eller ock att beslutet omprövas av högre militär chef. I förstnämnda fall blir det icke fråga om verkställighet av befälhavarens beslut, vilket då utan vidare förfaller, och jämväl överklagande hos högre chef föranleder antingen utan vidare eller efter förordnande av denne att den underordnade befälhavarens straffbeslut icke före omprövningen går i verkställighet. Enligt *finsk* och *schweizisk* lagstiftning förekommer icke någon omprövning genom sakens upptagande vid domstol utan endast efter klagan hos högre militär chef eller ämbetsmyndighet; överklagandet hindrar dock icke omedelbar verkställighet av ålagt straff.

Utredningen har anfört, att det för den militära bestraffningsrättens vidkommande utan närmare motivering vore uppenbart att kravet på att möjlighet skulle stå till buds att hos domstol påkalla omprövning av meddelade straffbeslut i rättssäkerhetens intresse måste uppehållas. Däremot vore det icke av förhållandena påkallat att med förebild från dansk och norsk lagstiftning införa möjlighet till överprövning av straffåläggandena genom högre militär chef. Att på detta sätt komplettera den till domstol förlagda överprövningen skulle uppenbarligen icke blott vara obehövt utan även ägnat att komplicera genomförandet av en på tillfredsställande sätt ordnad domstolsprövning. Den nuvarande på huvudsakligen skriftligt förfarande grundade överprövningen kunde icke anses ändamålsenlig. I stället borde införas en ordning, enligt vilken tillfälle regelmässigt kunde beredas klaganden att muntligen framlägga sin sak inför domstolen. En förutsättning härför vore, att prövningen förlades till underrätt. Utredningen föresloge att av befälhavare ålagt arreststraff — i olikhet mot vad för närvarande gällde — icke skulle gå i verkställighet, därest den lagförde fullföljde talan mot beslutet. Det kunde emellertid icke bestridas, att syftet med den disciplinära bestraffningsrätten skulle till men för disciplinen mer eller mindre förfelas, om verkställigheten av ålagda arreststraff bleve fördröjd i avbidan på en tidsödande domstolsprövning. Tillbörligt hänsynstagande härtill förutsatte, att den tidrymd, inom vilken omprövning av befälhavarens beslut skulle påkallas, i möjligaste mån begränsades och att, i fall då omprövning begärdes, domstolen upptog och slutförde saken inom kortast möjliga tid. Även genomförandet av en sådan ordning förutsatte, att omprövningen förlades till underrätt. Klagotiden borde icke sättas kortare än att tillräckligt rådrum stode vederbörande till buds att utan förhastande överväga om han funne skäl att begagna klagorätten. Tillbörlig hänsyn torde enligt utredningens mening vara tagen härtill om klagotiden bestämdes till fyra dagar, räknade från den dag klaganden erhöll del av straffbeslutet.

Mot utredningens förslag att av befälhavare ålagt arreststraff icke skulle

såsom nu omedelbart verkställas ha särskilt de militära instanserna riktat skarp kritik under remissbehandlingen. En närmare redogörelse för dessa anmärkningar ävensom för det resonemang som ligger bakom utredningens förslag kommer att lämnas under 9 kap. Här må allenast omnämnas vissa yrkanden, som gå ut på att — om utredningens nyssnämnda förslag genomföres — klagotiden i varje fall måtte sättas lägre än till fyra dagar. Sålunda ha *överbefälhavaren* och *försvarsgrenscheferna* hemställt, att klagotiden icke måtte överstiga ett dygn. Då det givetvis vore mindre kännbart att avtjäna ett arreststraff under måndag—fredag än lördag—söndag, skulle klagotiden — därest den bestämdes till längre tid än ett dygn — kunna begagnas för att anpassa ett kortare arreststraff med hänsyn till infallande sön- och helgdagar. Även *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* — som till skillnad mot de nyssnämnda militära myndigheterna dock icke velat motsätta sig förslaget att av chef ålagt arreststraff icke skall verkställas, därest den straffskyldige klagar över beslutet — har ansett att det rådrum om fyra dagar som utredningen föreslagit vore alltför långt. Föreningen kunde icke finna något skäl, varför betänketiden för den, som ålagts ett förhållandevis så lindrigt straff som arrest och som befunne sig på fri fot, skulle sättas längre än vad som gällde för häktad person, som dömts till strängare straff. Föreningen ville därför förorda, att betänketiden för den som ålagts arreststraff bestämdes till två dagar från det han erhöll del av straffbeslutet. Syftet med den disciplinära bestraffningen skulle till men för disciplinen i hög grad förfelas, om verkställighet av ålagda arreststraff alltför länge uppehölls. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har däremot ansett, att den av utredningen föreslagna klagotiden vore alltför snävt tillmätt för att den straffskyldige i alla lägen skulle få tillfälle att noggrant överväga sin ställning och rådgöra med sakkunnig person, huruvida han borde klaga eller ej. Klagotiden borde därför bestämmas till åtminstone åtta dagar. Den omständigheten att tidpunkten för straffets verkställande härigenom skulle komma att framflyttas ytterligare något borde ej tillmätas avgörande betydelse och syntes i vart fall icke kunna jämföras med angelägenheten av största möjliga trygghet i rättshänseende.

Några remissinstanser ha även framfört vissa erinringar mot utredningens förslag, att omprövningen av befälhavares bestraffningsbeslut skulle ankomma på underrätt och icke såsom nu på överrätt. Sålunda har *Stockholms rådhusrätt* — som dock sagt sig vilja vitsorda att skälen för den föreslagna ändringen vore beaktansvärda — anmärkt att förslaget innebure den nackdelen, att ytterligare en instans tillkomme för disciplinmålen. Utan att vilja föreslå att talan mot underrätts prövning av disciplinstraff icke skulle få föras, ville rådhusrätten likväl ifrågasätta, huruvida icke den kompliceringsäven i fråga om behandlingen av disciplinmålen, som bleve en följd av de föreslagna bestämmelserna, skulle på något sätt kunna undvikas. Eventuellt skulle i fråga om underrätt kunna föreskrivas, att dess omprövning av ådömt disciplinstraff icke finge överklagas, därest den innefattade åläggan-

de allenast av sådant straff. — Förslaget att omprövningen av befälhavares bestraffningsbeslut skulle ankomma på underrätt har under remissbehandlingen väckt betänkligheter även ur den synpunkten, att domstolen ofta skulle komma att få en alltför litet auktoritativ sammansättning vid handläggningen av dylika mål. Om dessa, såsom i stor utsträckning vore fallet, gällde brott varå icke kunde följa svårare straff än böter eller disciplinstraff, skulle nämligen rådhusrätt vara domför med en lagfaren ledamot och häradsrätt med tre i nämnden. Det förefölle som om förordnande att såsom ordförande i häradsrätt handlägga dylika mål skulle kunna givas tingsnotarie, som vore berättigad att handlägga s. k. B-mål. Om man betänkte att det vanligtvis vore en regementschef eller därmed jämställd chef som utövade bestraffningsrätten i disciplinmål och att denne vid sin sida skulle ha en erfaren jurist — helst en ordinarie domare — såsom rådgivare, måste en av tingsnotarie såsom ordförande och tre nämndemän eller av en yngre rådhusrättsledamot bestående domstol ovillkorligen framstå som en föga ändamålsenlig överinstans. Under åberopande av dessa skäl har yrkats, dels av *häradsrättsföreningen* att tingsnotarie icke måtte förordnas såsom ordförande i militära mål och dels av *magistraten i Linköping* att rådhusrätt skall bestå av tre lagfarna ledamöter, när den fungerar såsom andra instans i disciplinmål. Utan att framställa något direkt förslag har *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* åberopat vissa synpunkter, vilka täcka båda nu nämnda yrkanden.

I anledning av vad sålunda anförts föreslogs i utkastet bland annat, att i rådhusrätt städse skulle sitta tre lagfarna ledamöter, när den fungerade som andra instans i disciplinmål.

Mot detta förslag har under den senare remissbehandlingen *justitiekanslersämbetet* ställt sig betänksamt. Övriga instanser ha lämnat förslaget utan erinran.

Departementschefen. Den som av militär chef blivit ålagd disciplinstraff bör — liksom hittills — äga möjlighet att hos domstol påkalla omprövning av straffbeslutet. Tillräckligt skäl att dessutom införa möjlighet för högre militär chef att ompröva meddelade bestraffningar torde ej föreligga.

I likhet med utredningen anser jag att den nuvarande på huvudsakligen skriftligt förfarande grundade överprövningen icke är ändamålsenlig utan att i stället bör införas en ordning, enligt vilken klaganden regelmässigt får tillfälle att muntligen framlägga sin sak inför domstolen. En förutsättning härför måste — såsom utredningen anført — vara att omprövningen i första hand förläggas till underrätt och icke såsom nu till överrätt. Såsom under remissbehandlingen framhållits, är det emellertid angeläget att underrätterna få en lämplig sammansättning när de fungera som andra instans i disciplinmål. Jag har därför ansett mig böra biträda kravet att rådhusrätt i dylika fall skall bestå av minst tre ledamöter. Stadganden härom ha upptagits i 51 § andra stycket och 52 § tredje stycket av departementsförslaget. Jag är vidare ense med häradsrättsföreningen därom, att

tingsnotarie ej bör få fungera såsom ordförande i överklagade disciplinmål. Föreskrift härom torde emellertid ej böra upptagas i lagen utan i domsagostadgan. Med hänsyn till att straffet i de fall, då allenast den lagförde klagar över befälhavarens straffbeslut, icke kan bli svårare än arrest i högst femton dagar, har i 51 § andra stycket vidare föreslagits att häradsrätt i dylika fall städse skall vara domför med tre i nämnden. Om också åklagaren överklagar beslutet, böra däremot vanliga domförhållningsregler gälla.

På skäl som skola närmare utvecklas vid 9 kap. delar jag i princip utredningens uppfattning, att av militär chef ålagt arreststraff ej bör såsom nu omedelbart verkställas. En förutsättning för att denna nya grundsats skall kunna upprätthållas utan men för disciplinen är emellertid, att klagotiden göres så kort som möjligt. Å andra sidan är det givetvis av vikt att den straffskyldige erhåller tillräckligt rådrum att utan förhastande överväga om han skall klaga eller ej. Med hänsyn härtill har utredningen ansett att klagotiden bör bestämmas till fyra dagar. Överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna — som i första hand påyrkat att straffet skall få verkställas utan hinder av förd klagan — ha däremot hemställt att fullföljdstiden i allt fall ej måtte sättas längre än till ett dygn. Även föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer har funnit den av utredningen föreslagna fristen för lång. Tydligt är att tvekan kan råda om hur avvägningen mellan de intressen, som här äro i fråga, lämpligast bör göras. För egen del har jag kommit till den uppfattningen att den av utredningen föreslagna klagotiden utan nämnvärd olägenhet bör kunna förkortas till två dagar. I det övervägande flertalet fall torde den dömde icke finna skäl till klagan, och det är då ur alla synpunkter önskvärt att verkställigheten icke i onödan fördröjes. Även för de fall då den dömde önskar fullfölja talan torde en frist av två dagar kunna anses tillräcklig. Jag vill nämna att enligt förslaget (44 §) fullföljdsinlagen skall kunna skrivas synnerligen kortfattat. Om klaganden det oakttat skulle behöva biträde vid dess avfattande, skall han enligt 45 § kunna erhålla sådant biträde genom att hänvända sig till den som ålagt bestraffningen eller till kompanichefen. Från denna synpunkt synes mig alltså ingen avgörande betänklighet kunna anföras mot att fullföljdsfristen begränsas på angivet sätt. Det må i detta sammanhang understrykas, att klagotiden är fyrtioåtta timmar i Danmark och endast tjugufyra timmar i Norge. Vidare må framhållas att lagen om beräkning av lagstadgad tid blir tillämplig även i nu ifrågavarande fall. Om klagotiden enligt huvudregeln skulle utgå på sön- eller helgdag, kommer den alltså automatiskt att förlängas till nästa söckendag.

Av redogörelsen vid 10 kap. framgår, att befattningshavare vid krigsmakten äger att i disciplinmål ålägga den straffskyldige ersättningsskyldighet till kronan. Sådan ersättningsskyldighet kan befattningshavaren även ålägga separat, varvid målet benämnes ersättningsmål (60 § andra stycket andra punkten). På skäl som jag kommer att närmare utveckla vid 64 § torde klagotiden i ersättningsmål böra bestämmas till två veckor från den dag, då den ersättningsskyldige erhöi del av beslutet. Därest ersättningsskyldig-

het ålagts i disciplinmål och den lagförde vill klaga över beslutet endast i denna del, lär det saknas anledning att beträffande klagotiden uppställa någon annan regel än den som sålunda föreslås skola gälla i ersättningsmål. Ett stadgande i enlighet härmed har upptagits i 43 § andra stycket sista punkten. Om den lagförde vill klaga både i ansvars- och ersättningsfrågan, skall däremot den kortare klagotiden gälla även beträffande ersättnings-skyldigheten.

44—50 §§.

I dessa paragrafer givas vissa närmare bestämmelser om straffskyldigs klagan i disciplinmål. Stadgandena överensstämman i allt väsentligt med de av utredningen föreslagna (se s. 171 i bet.). Det må anmärkas att åklagarens uppgift i fullföljda disciplinmål går utöver den som egentligen skulle tillkomma honom i egenskap av klagandens motpart. Det har sålunda av praktiska skäl ansetts lämpligt att ålägga åklagaren tillse, att utredningen, när målet kommer till rätten, är så fullständig, att målet kan företagas till slutlig handläggning i ett sammanhang.

51 §.

Rörande förfarandet inför domstolen i de fall, då den lagförde fullföljt talan mot straffbeslut i disciplinmål, har utredningen anfört, att de utförliga bestämmelser som i nya RB meddelats angående huvudförhandling icke torde behöva gälla. Det borde enligt utredningens mening vara tillfyllest med en föreskrift av innehåll, att parterna vid rätten skola utveckla sin talan och förebringa sin bevisning.

Vad utredningen sålunda anfört har icke föranlett någon erinran under remissbehandlingen.

Departementschefen. Såsom utredningen framhållit, torde enklast möjliga regler böra gälla med avseende å underrätts behandling av straffskyldigs klagan i disciplinmål. Det lär därför böra föreskrivas, att klaganden och åklagaren skola kallas till förhör inför rätten samt att målet, om saken finnes kunna nöjaktigt utredas, må avgöras utan hinder av att klaganden uteblivit. Rättsmedlet i sådant mål torde böra vara besvär; i förslaget har därför upptagits föreskrift att rättens avgörande sker genom beslut.

Därest den bestraffningsberättigade, på sätt i 56 § första stycket föreslås, erhåller befogenhet att i undantagsfall förordna om omedelbar verkställighet av arreststraff, torde böra föreskrivas att rätten skall förordna om inställande av klagande, som avtjänar arreststraff enligt det beslut mot vilket talan föres.

Rörande domförhetsreglerna i paragrafens andra stycke hänvisas till framställningen vid 43 §.

52 §.

Enligt gällande rätt tillkommer befogenhet att anföra besvär över befälhavares straffbeslut endast den lagförde, alltså icke målsägande eller åklagare.

Utredningen har ansett att även vederbörande åklagare borde äga påkalla omprövning av beslut, varigenom befattningshavare vid krigsmakten ålagt disciplinstraff. Visserligen vore åklagaren icke part i förfarandet inför den militära bestraffningsmyndigheten, men om den lagförde fullföljde talan, bleve åklagaren förklarande i målet vid domstolen och kunde därjämte bli skyldig att verkställa ytterligare utredning i saken. Det syntes naturligt att åklagaren då också borde ha möjlighet att föra den talan, var till utredningen kunde giva anledning. En annan ordning skulle icke tillgodose det allmännas intresse av att i varje brottmål erhöles ett såvitt möjligt materiellt riktigt avgörande. Utredningen tillägger:

Det intresse som sålunda gör sig gällande från allmän synpunkt torde även böra föranleda, att åklagaren skall äga föranstalta om sakens upptagande vid domstol jämväl i fall, då den lagförde icke påkallat omprövning av befälhavarens beslut. En sådan ordning bereder möjlighet för åklagaren att ingripa bland annat i fall där straffet bestämts så lindrigt att i jämförelse med andra fall en påtaglig ojämnhet i straffmätningen föreligger. Den ifrågavarande anordningen förutsätter, att åklagaren i alla förekommande bestraffningsärenden får till sig överlämnade förhørsprotokollet och därtill hörande handlingar. Den granskning av handlingarna, som kommer att åligga åklagaren för avgörande av huruvida åtgärd från hans sida är påkallad, torde i överbärande antalet fall kunna förutsättas komma att kräva endast jämförelsevis ringa tid.

I fall då åklagaren finner anledning att draga saken under domstols prövning torde, vare sig den lagförde för sin del påkallat omprövning eller ej, åklagarens ingripande lämpligen böra ske genom att den lagförde i vanlig ordning instämnes till domstolen, som därefter utan hinder av det av befälhavaren meddelade straffbeslutet prövar stämmningsyrkandena. Har den lagförde själv påkallat omprövning av beslutet, synes det böra åligga åklagaren att instämma sin talan i det mål, som upptages med anledning av den lagfördes klagan, och i andra fall att hos domstolen ansöka om stämning inom tre veckor från den dag befälhavarens beslut meddelades. Sedan domstolens avgörande fallit i mål, som upptagits med anledning av den lagfördes klagan, eller den angivna tiden av tre veckor utgått, bör åklagaren icke vidare äga väcka talan angående den sak, som blivit prövad genom befälhavarens beslut. Om domstolens avgörande överensstämmer med befälhavarens beslut, torde domen böra gå ut på att ändring ej göres i beslutet och i annat fall att befälhavarens beslut upphäves och ersättes med det avgörande, som innefattas i domen.

Den nu föreslagna ordningen, enligt vilken befogenhet skall tillkomma även åklagare att vid domstol påkalla omprövning av befälhavarens beslut, torde vara ägnad att avhålla den lagförde från att påkalla domstolsprövning allenast i syfte att vinna det anstånd med verkställigheten av ålagt arreststraff, som blir en följd av klagorättens begagnande. Om vederbörande icke har befogad anledning till missnöje med straffbeslutet, måste uppenbarligen ett sådant missbruk av klagorätten motverkas av vetskaper om att även en förhöjning av straffet kan bli en följd av att målet under åklagarens medverkan blir uttömmande behandlat vid domstolen.

Utredningen har anmärkt, att av befälhavare ålagt arreststraff borde, om klagoskrift icke i rätt tid inkommit, verkställas utan hinder av att det fort-

farande under viss tid stode åklagaren öppet att genom stämning påkalla omprövning av beslutet.

Mot utredningens nu återgivna förslag ha olika erinringar framställts under *re m i s s b e h a n d l i n g e n*. Sålunda har *justitiekanslersämbetet* funnit det mindre tilltalande, att den lagfördes åtgärd att påkalla domstolsbehandling för att freda sig från ansvar eller vinna nedsättning i det av befälhavaren ålagda straffet skulle medföra risk för honom att få straffet skärpt. Något större praktiskt behov av en dylik anslutningsrätt torde enligt ämbetets mening ej heller finnas. Möjligt vore emellertid, att åklagaren icke borde betagas rätt att självständigt hänskjuta befälhavares beslut till prövning av underrätt. Åklagaren borde dock icke åläggas att granska handlingarna i alla av befälhavaren avgjorda disciplinmål endast för avgörande av huruvida åtgärd från hans sida vore påkallad. I verkligheten komme detta praktiskt sett att innebära ett onödigt arbete och andra möjligheter borde finnas att komma till rätta med eventuell ojämnhet i befälhavares straffmätning. Skulle domstolsutredningen visa, att en annan gärning än den av befälhavaren bedömda låge den lagförde till last, borde åklagaren vara berättigad ingripa med stämning i vanlig ordning och yrka straff för denna gärning.

Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer har förklarat, att den icke motsatte sig utredningens förslag, i vad det avsåge rätt för åklagaren att, då den tilltalade klagat över beslutet, jämväl påkalla omprövning av det samma, men att föreningen avstyrkte förslaget i vad det tillerkände åklagaren talerätt mot dylika beslut även då den tilltalade icke förde talan. Föreningen tillägger:

Detta förslag synes i allo olämpligt. Motiveringen därför eller att åklagaren därigenom får möjlighet att ingripa bland annat i fall, där straffet bestämts så lindrigt att i jämförelse med andra fall en påtaglig ojämnhet i straffmätningen föreligger, kan föreningen icke finna vara på något sätt bärande. Befälhavarens beslut har fattats efter samråd med auditören, och detta bör anses innefatta sådan garanti för riktigheten och lämpligheten av beslutet att det icke bör behöva underkastas regelbunden kontroll av åklagaren. Dennes erfarenhet måste i de flesta fall antagas vara ringare än auditörens, och åklagaren kan därför icke anses kompetent att utöva en sådan kontroll. Det måste också anses mycket olämpligt att tilldela åklagaren en dylik befogenhet på den grund, att en sådan anordning är ägnad att undergräva befälhavarens auktoritet i utöandet av den disciplinära bestraffningsrätten. Därjämte torde kunna ifrågasättas om icke förslaget om åklagarens rätt att påkalla omprövning av alla beslut om åläggande av disciplinstraff kommer i motsättning till vad som åberopats såsom skäl för åklagarens rätt att fullfölja talan, då dylik föres av den tilltalade, och i stället verka därhän, att denne ofta överklagar beslutet. Då den tid, inom vilken åklagaren skall föra talan, bestämts till tre veckor, kan den tilltalade icke veta, huruvida icke åklagaren, oavsett om den tilltalade är nöjd med beslutet, kommer att överklaga detta. Men vetskapen om att åklagaren har möjlighet att överklaga och bringa målet under domstols prövning, skall måhända föranleda den bestraffade att oftare än eljest gripa den chans att

vinna lindring, som ligger i ett överklagande. Det kan därför befaras, att antalet mål angående överklagande av disciplinstraff, som kommer att dragas under domstols prövning, ökas till onödigt besvär för domstolarna.

Samma erinringar mot utredningens förslag ha framställts av *Stockholms radhusrätt*. Vidare har *stadsdomareföreningen* ifrågasatt, huruvida den föreslagna befogenheten för åklagaren att vid domstol påkalla omprövning av befälhavarens beslut i disciplinmål komme att få någon som helst praktisk betydelse. Redan den omständigheten att auditören och åklagaren i regel vore knutna till samma domstol torde enligt föreningens uppfattning medföra, att åklagaren mera sällan och endast i särskilt eklatanta fall ansåge sig vilja påkalla en omprövning av beslut, som tillkommit under medverkan av auditören. Såsom huvudsaklig motivering för anordningen i fråga hade framhållits önskvärdheten av enhetlighet i straffmätningen. Föreningen förmenade emellertid, att auditörens medverkan i disciplinmålen innebure fullt tillräckliga garantier i sådant hänseende. Med en i huvudsak liknande motivering har även *magistraten i Karlskrona* kritiserat de skäl, som utredningen åberopat till stöd för sitt förslag. Magistraten ansåge det onödigt, att åklagaren skulle såsom en slags extra ombudsman granska alla beslut i disciplinmål. Det syntes vara tillfyllest att åklagarens omprövningsrätt begränsades till sådana fall, då den lagförde själv begärt omprövning av befälhavarens beslut eller åklagaren efter verkställd utredning återremitterat handlingarna till vederbörande befälhavare för åläggande av disciplinär bestraffning. Därest åklagarens omprövningsrätt begränsades på sätt sålunda angivits kunde man måhända undvika den i och för sig otillfredsställande anordningen att olika tider skulle gälla för den lagfördes och för åklagarens omprövningsrätt. Även *organisationsnämnden* har ifrågasatt behovet av en anordning, enligt vilken åklagaren skulle nödgas granska regementschefens och auditörens bedömande av mål, i vilka varken han själv eller någon annan åklagare fört talan eller i övrigt varit inblandad. Om anordningen emellertid ansåges böra införas, syntes den böra begränsas till sådana fall, då auditören varit skiljaktig och funnit det ådömda straffet för lågt. I varje fall måste tillses, att ökat expeditionellt arbete icke uppstode för de militära expeditionerna exempelvis genom att dessa nödgades att för åklagarens räkning göra särskilda avskrifter eller kopior av förhørsprotokoll och andra handlingar. Slutligen ha *hovrätten för Övre Norrland* och *magistraten i Östersund* opponerat sig mot utredningens uttalande att den granskning av handlingarna, som komme att åligga åklagaren för avgörande av om talan borde fullföljas, regelmässigt kunde förutsättas kräva endast jämförelsevis ringa tid. Om granskningen skulle ha någon mening, kunde den tvärtom bli mycket betungande i många fall. Måhända bleve det erforderligt att komplettera den militära utredningen med förhör och annat. Resultatet kunde likväl bli, att talan ej fullföljdes.

Krigshovrätten har ställt frågan, om åklagarens talerätt mot befälhavarens beslut i disciplinmål avsåges skola — i analogi med bestämmelserna i 20 kap. 2 § sista stycket nya RB — omfatta behörighet att fullfölja talan

även till den dömdes förmån. Då en dylik talerätt icke ginge väl ihop med utredningens förslag, att av befälhavare ålagt arreststraff skulle verkställas oberoende av om åklagaren fullföljt talan mot beslutet eller ej, ansåge krigshovrätten det böra för ordningens skull stadgas, att åklagaren icke ägde fullfölja talan till den straffskyldiges förmån.

I anledning av de erinringar som under remissbehandlingen framställt mot utredningens förslag rörande åklagarens fullföljdsrätt mot befälhavares straffbeslut reglerades detta spörsmål i utkastet på ett delvis annat sätt än utredningen förordat. Sålunda begränsades åklagarens talerätt till sådana fall, då han ur allmän synpunkt fann det påkallat att domstol omprövade beslutet, varjämte med beaktande av krigshovrättens anmärkning föreslogs att åklagaren icke skulle äga fullfölja talan till den straffskyldiges förmån.

I yttrandena över utkastet ha *skånska hovrätten* och *advokatsamfundet* anmärkt att även den begränsade fullföljdsrätt, som enligt utkastet tillerkänts åklagarna, förutsatte att dessa i god tid på ett eller annat sätt erhöle del av befälhavares straffbeslut i disciplinmål ävensom av handlingarna i dessa mål. Föreskrifter härom vore erforderliga. *Landsfogdeföreningen* och *krigsfiskalsföreningen* ha framhållit, att den i utkastet föreslagna regleringen icke kunde åstadkomma den lindring av åklagarens arbetsbörda som uppenbarligen avsetts. För att rätt kunna bedöma om fullföljd vore påkallad, måste nämligen åklagaren likväl granska alla beslut.

Mot den i utkastet upptagna bestämmelsen att åklagaren icke skulle äga fullfölja talan till den straffskyldiges förmån ha ett flertal remissinstanser, däribland *justitiekanslersämbetet*, *häradshövdingeföreningen* och *landsfogdeföreningen*, opponerat sig. Det vore enligt dessa instanser icke tilltalande att förbjuda en sådan fullföljd, vartill en åklagare i praktiken icke torde finna anledning i andra fall än där det av någon orsak verkligen vore önskvärt att en ändring i befälhavarens beslut komme till stånd.

Departementschefen. Utredningens förslag förutsätter att de i disciplinmål meddelade straffbesluten skola underkastas en regelbunden kontroll av åklagaren. I likhet med ett flertal remissinstanser finner jag emellertid, att det icke föreligger något praktiskt behov av en så omfattande kontroll. Auditörens medverkan i dessa mål måste anses innebära nöjaktiga garantier för önskvärd enhetlighet i straffmätningen. En skyldighet för åklagaren att granska handlingarna i varje disciplinmål skulle för övrigt, om den rätt fullgjordes, med hänsyn till disciplinmålen stora antal säkerligen medföra en betydligt större arbetsbörda för åklagaren än vad utredningen räknat med. På skäl som bland annat krigsdomareföreningen anfört kan det dessutom ifrågasättas, om icke den föreslagna rätten för åklagaren att utan inskränkning överklaga befälhavarens straffbeslut i praktiken skulle leda till att antalet överklaganden från de lagfördas sida komme att ökas.

Vad nu anförts synes likväl icke böra föranleda att åklagaren helt skulle sakna möjlighet att hos domstol begära omprövning av straffbeslut som meddelats i disciplinmål. Lika väl som han är oförhindrad att väcka åtal,

om den bestraffningsberättigade låtit bero vid tillrättavisning eller avskrivit saken utan åtgärd, bör det stå honom öppet att påkalla domstolsprövning i sådana fall, då han finner ett ålagt disciplinstraff icke innefatta tillräcklig reaktion. Klagorätten bör emellertid avsevärt begränsas i jämförelse med vad utredningen föreslagit. En tillfredsställande reglering av frågan torde ernås, om klagorätten bestämmes i enlighet med vad som föreslogs i utkastet, dvs om den begränsas till sådana fall där åklagaren finner det vara ur allmän synpunkt påkallat att domstol omprövar beslutet (52 § första stycket i departementsförslaget). För att åklagaren skall få fullfölja talan bör med andra ord krävas, att beslutet i ett eller annat hänseende har betydelse utöver det föreliggande fallet.

Den sålunda föreslagna regeln innebär icke att åklagaren skall vara skyldig att granska varje beslut i disciplinmål, utan meningen är att han skall försöka att bilda sig en mera allmän uppfattning om praxis i disciplinmål vid vederbörande förband. För detta ändamål torde det vara tillräckligt att åklagaren tager ett eller annat stickprov eller att han regelbundet granskar handlingarna i vissa grupper av mål, exempelvis sådana i vilka auditören varit skiljaktig. Det kan också tänkas, att åklagaren genom pressen eller eljest får sin uppmärksamhet riktad på ett särskilt mål, som han anser det önskvärt att närmare undersöka. På grund av vad sålunda anförts bör det i administrativ ordning stadgas skyldighet för den bestraffningsberättigade att låta åklagaren taga del av handlingarna i disciplinmål, i den mån denne begär det.

I likhet med utredningen anser jag, att åklagarens ingripande bör ske genom stämning å den lagförde. Stadgande härom har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf, vars innehåll även i övrigt överensstämmer med utredningens förslag. Uppenbart är att stämmingsansökan bör innehålla uppgift om det beslut mot vilket talan föres, grunderna för den fullföljda talan och den ändring som yrkas.

I enlighet med vad som yrkats av flera remissinstanser har i departementsförslaget icke införts den i utkastet upptagna bestämmelsen att åklagaren ej skulle äga fullfölja talan till den straffskyldiges förmån.

Rörande innehållet i tredje stycket hänvisas till framställningen vid 43 §.

9 KAP.

Om tiden för verkställighet av beslut i disciplinmål.

53—56 §§.

Såsom förut nämnts skall enligt gällande bestämmelser disciplinstraff, som blivit ålagt av befälhavare, gå i verkställighet utan hinder av att besvär anförts.

Utredningen, som enligt vad förut likaledes omnämnts funnit denna ordning otillfredsställande, har härom anfört följande.

Det ligger i sakens natur att den nuvarande ordningen att icke tillåta anförande av besvär över befälhavares straffbeslut förrän straffet redan verk-

ställt måste vara ägnad att minska användandet av besvärsrätten. Även om det icke kan med bestämdhet utrönas i vad mån anordningen haft denna verkan, torde verkställd statistisk undersökning dock berättiga till vissa slutsatser härutinnan. Denna undersökning, för vilken redogjorts i annat sammanhang (s. 24 i bet.), har utvisat, att antalet av befälhavare ålagda disciplinära bestraffningar utgjort 1937 2 296 och 1942 16 952 samt att besvär i disciplinmål hos krigshovrätten anförts under 1937 i 11 fall och under 1942 i 66 fall, motsvarande 0,48 resp. 0,31 procent av antalet under året av befälhavare ålagda bestraffningar. Den tidigare redogörelsen för ifrågavarande undersökningar innehåller även jämförande upplysningar angående fullföljdsfrekvensen i kriminella mål, som upptagas av häradsrätter, rådhusrätter och polisdomstolar. Jämförelsen utvisar att fullföljdsfrekvensen är betydligt större i de allmänna målen. Då det ansetts, att personer i befälsställning kunna antagas ha större intresse än meniga att utverka domstolens förklaring att redan undergången disciplinstraff icke skall räknas vederbörande till last, har särskilt undersökts dels i vad mån i disciplinmål besvär anförts av personer i befälsställning och dels i vad mån av befälhavare ålagda bestraffningar avsett personer tillhörande denna kategori. Denna undersökning har givit vid handen, att av antalet under 1937 och 1942 hos krigshovrätten anförda besvär — 11 resp. 66 — härrörde 9 resp. 32 från personer i befälsställning, motsvarande 81,82 resp. 48,48 procent av hela antalet under året anförda besvär. Antalet personer i befälsställning, som av befälhavare fällts till disciplinstraff, utgjorde i förhållande till hela antalet av befälhavare disciplinärt bestraffade under 1937 18,16 procent och under 1942 20,66 procent.

Från rättssäkerhetens synpunkt måste en anordning, som alldeles utesluter möjligheten att erhålla omprövning av befälhavares straffbeslut förrän ålagt arreststraff redan gått i verkställighet, framstå såsom i hög grad otillfredsställande. Resultatet av de gjorda statistiska undersökningarna torde i sin mån belysa detta redan i och för sig uppenbara förhållande.

Vad sålunda anförts borde enligt utredningens mening tillräckligt motivera en ändring därhän att, då arreststraff ålagts, tillfälle bereddes den lagförde att före verkställigheten påkalla omprövning av befälhavarens beslut. Beträffande den av SLK-utredningen föreslagna nya straffformen disciplinbot gjorde sig däremot samma betänkligheter mot omedelbar verkställighet icke gällande som i fråga om arreststraffet. Äläggande av disciplinbot innebure att den dömda skulle antingen vidkännas löneavdrag för visst antal dagar eller, om löneavdrag ej kunde ifrågakomma, utgiva motsvarande belopp i penningar. Om sådant straff ginge i verkställighet innan straffbeslutet vunnit laga kraft och beslutet sedermera ändrades, kunde rättelse ske genom utbetalning till den dömda av innehållet eller erlagt belopp. Föreskrift om att så skulle ske hade även upptagits i SLK-utredningens förslag. Med hänsyn härtill borde någon erinran icke kunna göras mot att av befälhavare meddelat straffbeslut, varigenom disciplinbot ålagts, omedelbart ginge i verkställighet. Av praktiska hänsyn vore även påkallat att så kunde ske, särskilt i fall då den dömda endast under kortare tid komme att kvarstå i tjänst. Det borde följaktligen föreskrivas, att befälhavares straffbeslut, varigenom disciplinbot ålagts, skulle få omedelbart verkställas.

Utredningen har verkställt en undersökning i syfte att bestämma det antal militära brottmål, som efter klagan komme att upptagas av de allmänna underrätterna. Rörande detaljerna i denna undersökning hänvisas till s. 24 i betänkandet. Här må sammanfattningsvis endast nämnas, att utredningen antagit att antalet disciplinmål under normala förhållanden komme att årligen uppgå till omkring 7 750 samt att klagan komme att föras i 5 procent av målen. Vid bedömande av den väntade fullföljdsfrekvensen har utredningen utgått från att — i enlighet med dess förslag — arreststraff som ålagts av befälhavare ej skall få verkställas om den lagförde klagar över straffbeslutet.

För ett specialfall har utredningen ansett det knappast kunna frånkommas, att avsteg måste göras från principen att av befälhavare ålagt arreststraff icke skulle omedelbart gå i verkställighet. Då sådan bestraffning kommit till användning ombord å fartyg, som befunde sig på sjötåg i främmande farvatten, stode möjlighet icke till buds att utan avsevärt dröjsmål få saken upptagen vid domstol. För sådana fall borde förty föreskrivas att, om så funnes erforderligt för krigstuktens upprätthållande, av befälhavare ålagt arreststraff skulle få verkställas utan hinder av att den lagförde påkallade omprövning av straffbeslutet.

Slutligen har utredningen anmärkt, att den övervägt huruvida tillfälle borde beredas den som genom befälhavares beslut dömts till arreststraff att förklara sig nöjd med beslutet med verkan att straffet skulle kunna omedelbart gå i verkställighet. En sådan bestämmelse skulle, anför utredningen, väsentligen bli av betydelse i fall då tjänstgöringstiden för den dömda utginge kort efter straffets åläggande. Enligt SLK-utredningens förslag till lag om disciplinstraff för krigsmän skulle emellertid böter ådömas i stället för disciplinstraff, om med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff funnes vara lämpligare än disciplinstraff. Denna bestämmelse torde, yttrar utredningen vidare, föranleda att i sådana fall som det nu åsyftade i regel bötesstraff komme till användning i stället för disciplinstraff. Framför allt med hänsyn härtill hade utredningen icke funnit anledning föreslå särskilda regler om nöjdförklaring i disciplinmål.

Förslaget att av befälhavare ålagt arreststraff icke skall gå i omedelbar verkställighet har, såsom förut nämnts, väckt stark opposition under *remissbehandlingen*, särskilt från de militära myndigheternas sida. Sålunda ha *överbefälhavaren* och *försvarsgrenscheferna* bestämt motsatt sig den föreslagna ändringen. De ha därvid understrukit, att det i disciplinens intresse vore nödvändigt att här göra avsteg från den allmänna principen att ett straff icke borde verkställas förrän beslutet vunnit laga kraft. De militära disciplinstraffen vore att betrakta som speciella straffformer, vilka saknade motsvarighet inom den allmänna rättsskipningen. Ett avsteg från nu gällande bestämmelser kunde få till följd, att klagorätten missbrukades till men för utbildningen och ordningen inom förbandet. Det kunde nämligen icke bortses från att den lagförde kunde påkalla om-

prövning av befälhavarens beslut endast för att vinna anstånd med ålagt arreststraff. Sådan okynnesklagan kunde bli särskilt vanlig inför en förestående ledighetsperiod. Belastningen på domstolarna komme härigenom också att ökas. *Chefen för armén* har framhållit, att de disciplinära kraven såtilivida beaktats av utredningen att denna föreslagit att av domstol ålagt arreststraff genast skulle verkställas, om ej domstolen annorlunda förordnat. Då auditörens yttrande skulle inhämtas innan disciplinstraff ålades, kunde ur rättssäkerhetens synpunkt inga befogade invändningar riktas mot omedelbar verkställighet även av befälhavares beslut. Samma synpunkter ha återopats av *chefen för marinen* och *officersförbundet*. *Chefen för flygvapnet* har anfört, att av befälhavare ålagt arreststraff i varje fall borde gå i omedelbar verkställighet, om auditören ej anmält skiljaktig mening. *Krigshovrätten*, som rent principiellt funnit det bäst överensstämma med disciplinstraffets natur att det omedelbart verkställs, har sagt sig hålla för sannolikt, att vad som kunde vinnas med ett genomförande av den föreslagna ändringen i form av ökad rättssäkerhet icke skulle uppväga nackdelarna av en inträffande väsentlig minskning i disciplinstraffets effektivitet med avseende å disciplinens upprätthållande. Däremot har *försvarsväsendets underbefälsförbund* med tillfredsställelse noterat förslaget att av befälhavare ålagt arreststraff icke skulle omedelbart verkställas. Med genomförandet av detta förslag undanröjdes en av de för det allmänna rättsmedvetandet mest svårförståeliga undantagsföreskrifterna i den militära rättsvården. Förbundet har vidare — ehuru ensamt bland alla remissinstanser — hävdadt att ej heller beslut varigenom befälhavare ålagt disciplinbot borde få verkställas innan detsamma vunnit laga kraft.

Med avseende å behovet av särskilda regler om nöjdförklaring i disciplinmål ha några remissmyndigheter intagit en annan ståndpunkt än utredningen. Sålunda har *justitiekanslersämbetet* ifrågasatt, om icke åtminstone i vissa fall nöjdförklaring skulle kunna avgivas i fråga om beslut av befälhavare att ålägga felande arreststraff. Helt säkert vore det ur disciplinär synpunkt mången gång påkallat, att arreststraff såvitt möjligt omedelbart ginge i verkställighet. Och för den enskilde vore det också ofta önskvärt, att straffet genast toge sin början; särskilt gällde detta, om han inom kort skulle avsluta sin tjänstgöring. Nøjdförklaring borde icke få avgivas förrän efter någon betänketid, förslagsvis nästa dag eller visst antal timmar efter det den felande erhållit kännedom om beslutet. Självfallet borde enklast möjliga regler meddelas rörande nöjdförklaring och vad därmed ägde samband. *Överbefälhavaren* och *chefen för marinen* ha i denna del anfört att, om man trots allt genomförde förslaget att av befälhavare ålagt arreststraff ej genast skall verkställas, det i varje fall vore nödvändigt att omedelbar nöjdförklaring skulle kunna avgivas. De skäl som utredningen anfört mot en dylik ordning syntes icke bärande. Om den som blivit fälld till arreststraff funne det för sig själv fördelaktigast att omedelbart få påbörja dess avtjänande och hinder däremot icke mötte ur tjänstesynpunkt, borde icke den straffskärpningen införas, att han av formella skäl skulle

vara nödsakad vänta fyra dagar eller ock, vid avgång ur militär tjänst, eventuellt i stället för arreststraff få böter.

I utkastet reglerades förutsättningarna för verkställighet av befälhavares straffbeslut i huvudsaklig överensstämmelse med vad utredningen förordat. Dock föreslogs att av befälhavare ålagt arreststraff skulle få omedelbart verkställas, om den straffskyldige förklarade sig nöjd med beslutet. Dessutom upptogs i utkastet ett stadgande, enligt vilket befälhavaren skulle äga att med auditörens tillstyrkande förordna att arreststraff omedelbart skulle gå i verkställighet, om den straffskyldige vore tagen i förvarsarrest och befälhavaren för krigslydnadens upprätthållande funne det vara av synnerlig vikt att straffet omedelbart verkställdes.

Den sistnämnda avvikelser från utredningens förslag har i yttrandena över utkastet lämnats utan erinran av samtliga instanser utom *advokatsamfundet*, som hävdade att bestämmelsen vilade på en överdriven föreställning om den snabba straffverkställighetens betydelse för disciplinens upprätthållande. Bestämmelsen borde utgå. Advokatsamfundet har vidare anmärkt på förslaget om nöjdförklaring i disciplinmål. De skäl som utredningen anfört mot införandet av en sådan regel vore enligt samfundets mening vägande. Härtill komme att den dömde stode i sådant lydnadsförhållande till befälhavaren att han ofta måste känna sig sakna möjlighet att fritt överväga om han borde förklara sig nöjd eller icke. På grund härav och då en bestämmelse om nöjdförklaring kunde missbrukas, hemställde samfundet att den föreslagna regeln måtte utgå. Möjligen borde övervägas införande av en regel om rätt för den som vore tagen i förvarsarrest att avgiva nöjdförklaring. *Stockholms rådhusrätt* har anfört att bestämmelsen om nöjdförklaring uppenbarligen ej kunde vara föranledd av disciplinära skäl, eftersom den tidigare verkställigheten gjorts beroende av den straffskyldiges medgivande. Nøjdförklaringen medförde icke, att den lagförde kunde ha något anspråk på att omedelbart få avtjäna straffet. Med hänsyn därtill kunde den i utkastet upptagna bestämmelsen vara ägnad att skapa irritation; de dömda torde nämligen enligt rådhusrättens mening ofta komma att förklara sig nöjda i sådana fall, då de hade förhoppning om att därigenom få straffverkställigheten såvitt möjligt förlagd till tjänstgöringsdagar och icke behöva gå miste om permission över helgdagar. På grund härav syntes bestämmelsen om nöjdförklaring böra utgå. Däremot har *krigshovrätten* uttalat, att utkastet såväl med avseende å nämnda bestämmelse som beträffande den föreslagna regeln om verkställighet av förvarsarrestants straff innebure en bestämd förbättring jämfört med utredningens förslag.

Departementschefen. Såsom utredningen framhållit och under remissbehandlingen ytterligare understrukits kunna helt skilda synpunkter anläggas på problemet, huruvida av befälhavare ålagt arreststraff skall verkställas omedelbart eller först sedan beslutet vunnit laga kraft. Å ena sidan är det sålunda uppenbart, att syftet med den disciplinära bestraffningsrätten skulle till men för disciplinen kunna försvagas, om verkställigheten

av ålagda arreststraff bleve avsevärt fördröjd. Ur denna synpunkt kunde det därför ligga närmast till hands att behålla den nuvarande regeln i 207 § SLK. Men å andra sidan är det lika tydligt att en anordning, som alldeles utesluter möjligheten att erhålla omprövning av befälhavarens straffbeslut förrän ålagt arreststraff redan gått i verkställighet, från rätts-säkerhetens synpunkt måste framstå såsom i hög grad otillfredsställande. Även psykologiskt måste det vara olämpligt att behålla en ordning, som särskilt för de värnpliktiga innebär att besvärsrätten saknar större praktisk betydelse.

Vid övervägande av dessa olika argument i saken kan jag ej finna annat än att de sist anförda synpunkterna väga tyngre än de förra. Jag anser mig därför i likhet med utredningen böra förorda en ändring av gällande rätt därhän, att tillfälle beredes den lagförde att före verkställigheten påkalla omprövning av befälhavarens beslut (54 § i departementsförslaget). Införandet av denna princip torde icke behöva medföra några allvarligare konsekvenser ur disciplinär synpunkt, därest det samtidigt sörjes för att straffverkställigheten likväl skall kunna följa inom jämförelsevis kort tid. I sådant syfte har, såsom redan nämnts, föreslagits att klagotiden skall bestämmas till allenast två dagar. Vidare ha i departementsförslaget upptagits vissa stadganden (88 § andra stycket och 91 §), enligt vilka dels omprövningen skall kunna ske mycket snabbt och dels domstolens dom i allmänhet skall kunna verkställas utan hinder av att den ej vunnit laga kraft. Till dessa bestämmelser återkommer jag i det följande.

Utredningen har för ett specialfall, nämligen då bestraffning kommit till användning ombord å fartyg, som befinner sig på sjötåg i främmande farvatten, ansett det nödvändigt att göra avsteg från principen att av befälhavare ålagt arreststraff icke skall omedelbart gå i verkställighet. Såsom motiv härför har åberopats, att det under dylika extraordinära förhållanden måhända icke vore möjligt att få en domstolsprövning till stånd utan avsevärt dröjsmål. Jag biträder i princip utredningens ståndpunkt i denna del, vilken icke mött någon erinran i remissyttrandena. Såsom förutsättning för att straffet genast skall få verkställas torde böra stadgas, att detta finnes vara av synnerlig vikt för krigslydnadens upprätthållande (56 § andra stycket). För egen del vill jag förorda ytterligare ett undantag från huvudregeln. Jag anser sålunda, att det i vissa fall bör föreligga möjlighet att omedelbart verkställa arreststraff, vilket av befälhavare ålagts någon som är tagen i förvarsarrest. Såsom tidigare framhållits innebära de stadganden, som föreslagits rörande detta tvångsmedel, att förvarsarrest skall kunna beslutas antingen om det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt att den brottslige ej lämnas på fri fot eller om denne gjort sig skyldig till rymning och det skäligen kan befaras att han ånyo avviker. Därest förvarsarrestantens brott handlägges i disciplinmål, får förvarsarresten emellertid ej bestå efter det att målet slutligt avgjorts. Tydligt skulle dock syftet med förvarsarresten kunna förfelas, därest den arresterade under alla förhållanden måste försättas

på fri fot så snart straffbeslutet meddelats. I nu angivna extraordinära fall bör därför den bestraffningsberättigade, om det med hänsyn till de omständigheter som föranlett arresteringen finnes vara av synnerlig vikt att arreststraffet omedelbart verkställas, åga förordna därom. Såsom villkor härför bör dock i rättssäkerhetens intresse i allmänhet gälla, att auditören tillstyrkt åtgärden. Avsteg från denna grundsats bör tillåtas allenast om straffbeslutet med stöd av 39 § meddelats utan auditörens hörande. Föreskrifter i enlighet med det sålunda anförda ha upptagits i 56 § första stycket av departementsförslaget. Av allmänna processuella regler följer, att om talan fullföljes mot straffbeslutet, domstolen kan förordna att den påbörjade verkställigheten ej längre skall fortgå.

Om klagotiden nedsättes till två dagar, kan det måhända synas tveksamt, huruvida behov föreligger att lämna den straffskyldige möjlighet att förklara sig nöjd. Emellertid torde det stundom kunna innebära en förmån för den dömda att verkställigheten kan påbörjas utan uppskov. Med hänsyn härtill och då de farhågor för missbruk som uttalats av advokatsamfundet icke torde böra tillmätas avgörande betydelse, har det i utkastet upptagna stadgandet om nöjdförklaring bibehållits i departementsförslaget (55 §). Därest nöjdförklaring avgives, måste tydligen bevis om förklaringen fogas till handlingarna i målet. Bestämmelser härom torde få utfärdas i administrativ ordning.

Enligt det till lagrådet remitterade förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän skall förutom arrest kunna användas disciplinbot, dvs ett penningstraff som i regel skall ha formen av löneavdrag för visst antal dagar. Såsom utredningen framhållit, lär det beträffande denna nya straffform icke möta några betänkligheter att låta straffet regelmässigt gå i verkställighet utan hinder av att straffbeslutet ej vunnit laga kraft. Om beslutet sedermera ändras, kan nämligen rättelse ske genom utbetalning av innehållet eller erlagt belopp. Med hänsyn härtill och på skäl utredningen i övrigt anført torde böra föreskrivas, att beslut i disciplinmål varigenom disciplinbot ålagts skall, där den bestraffningsberättigade ej annorlunda förordnat, verkställas utan hinder av att beslutet ej vunnit laga kraft (53 §).

57 §.

Stadgandet i denna paragraf innebär att om ett beslut i disciplinmål avser både ansvar och ersättningsskyldighet till kronan, beslutet i sistnämnda del icke får verkställas förrän det vunnit laga kraft.

10 KAP.

Om åläggande av ersättningsskyldighet.

58—63 §§.

Genom den förut omnämnda lagen den 9 juni 1944 ha militära befälhavare erhållit viss domsrätt rörande förlust av eller skada å krigsmaktens egendom. Sålunda stadgas i sagda lag, att genom beslut av militär befäl-

havare ersättningsskyldighet till kronan må åläggas för förlust av eller skada å egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten, såframt ersättningsbeloppet ej överstiger etthundra kronor. Ersättningsskyldighet må åläggas den som, då förlusten eller skadan inträffar, lyder under strafflagen för krigsmakten eller eljest för brott med avseende å den förlorade eller skadade egendomen är underkastad straff efter nämnda lag. Behörighet att ålägga ersättningsskyldighet tillkommer befälhavare, som i disciplinmål äger utan inskränkning utöva bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige. Har ersättningsskyldighet ej ålagts medan ersättningsskyldig lydde under strafflagen för krigsmakten och är ej tillika fråga om straffansvar, tillkommer sådan behörighet jämväl befälhavare, som ägde bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige vid den tid, då förlusten eller skadan skedde. Innan fråga om ersättningsskyldighet upptages till prövning, skall undersökning rörande förlusten eller skadan ske enligt därom i administrativ ordning utfärdade föreskrifter, och befälhavaren skall innan ersättningsskyldighet ålägges inhämta yttrande av vederbörande auditör rörande ersättningsskyldigheten och ersättnings belopp. Godkänner icke befälhavaren auditörens yttrande, äger denne anteckna sin mening till det i målet förda protokollet; har sådan anteckning ej skett, är auditören jämte befälhavaren ansvarig för beslutet. Finner befälhavaren att vad den ersättningsskyldige har att gälda överstiger etthundra kronor, skall målet överlämnas till krigsdomstol. Om någon är ersättningsskyldig i flera hänseenden, skall hänsyn tagas till ersättningsens sammanlagda belopp. Ej heller må beslut om ersättningsskyldighet av befälhavaren meddelas, därest den ersättningsskyldige upphört att tillhöra krigsmakten eller fråga tillika är om straffansvar och målet därom överlämnas till krigsdomstol. Befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet skall delgivas den ersättningsskyldige. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga i händelse han icke åtnöjes med beslutet.

Enligt vad förut nämnts har utredningen räknat med att de i 1944 års lag upptagna reglerna om befälhavares domsrätt i ersättningsmål skulle komma att inflyta i en blivande militär rättegångslag. Utredningen har ej funnit anledning att föreslå någon avvikelse från de bestämmelser, som för närvarande gälla beträffande omfattningen av befälhavares rätt att ålägga ersättningsskyldighet, i vidare mån än att utredningen föreslagit införandet av en bestämmelse, jämlikt vilken befälhavare vid åläggande av disciplinstraff för utevarobrott skall äga förplikta den lagförde att gottgöra statsverket kostnad som uppkommit för hans hämtande till tjänstgöring. Till stöd för detta förslag åberopas i betänkandet följande.

Enligt vissa bestämmelser i värnpliktslagen den 30 december 1941 och därtill anslutna administrativa författningar må värnpliktig, som utan anmänt laga förfall uteblir från tjänstgöring, på egen bekostnad hämtas till tjänstgöringens fullgörande. Ersättning för hämtning beräknas i enlighet med gällande författning angående resekostnads- och traktamentsersättning åt förare vid fångtransport och förskjutes av länstyrelsen. Beloppet skall, i den mån så är medgivet enligt meddelade bestämmelser, ut-

tagas av den hämtade under tjänstgöring genom avdrag å honom tillkommande kontanta förmåner. För kvittning av kronans fordran på grund av hämtning till tjänstgöring mot den värnpliktige tillkommande penningbidrag erfordras icke att fordringen blivit fastställd genom dom. Om sådan möjlighet till kvittning icke föreligger, kan däremot exekutionstitel erfordras för fordringens uttagande. Med hänsyn härtill synes befälhavare böra erhålla befogenhet att i samband med prövning av fråga om ansvar för utevaro från tjänstgöring ålägga den värnpliktige att gottgöra kronan kostnad varom nu är fråga. En sådan befogenhet bör lämpligen utsträckas att gälla även andra krigsmän än värnpliktiga.

Med avseende å övriga nyss återgivna bestämmelser i 1944 års lag har utredningen icke föreslagit annan ändring än att — på skäl som återgivits vid 5 § i departementsförslaget — motsvarighet icke borde upptagas till bestämmelsen att befälhavaren i visst fall skulle överlämna målet till krigsdomstol.

Under r e m i s s b e h a n d l i n g e n har ingen erinran framställts mot förslaget att befälhavare skulle äga ålägga ersättningsskyldighet för hämtningskostnad, som uppkommit i anledning av utevarobrott. Däremot har från skilda håll yrkats att befälhavares domsrätt enligt 1944 års lag måtte något utsträckas. Sålunda har *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* anfört, att 1944 års lag nu varit i tillämpning så lång tid att man vunnit praktisk erfarenhet av densamma. Det hade härvid visat sig att den fastställda gränsen för ersättningsbeloppet, 100 kronor, vore för låg. Med hänsyn till penningvärdets fall syntes den övre gränsen kunna sättas till 200 eller 300 kronor. Någon förlust i rättssäkerheten vore därigenom ej att befara, då befälhavaren i varje fall skulle inhämta auditörens yttrande. En höjning av maximibeloppet skulle säkerligen medföra en högst önskvärd avlastning från domstolarna. Det kunde emellertid ifrågasättas om icke, oberoende av särskilda bestämmelser i militära författningar, undantag i lagtexten borde göras för eldhandvapen. Erfarenheten visade att en mera ingående prövning av omständigheterna vid en förlust av dylika vapen vore påkallad. Under åberopande av liknande synpunkter ha *justitiiekanslersämbetet*, *Svea hovrätt* och *krigshovrätten* yrkat, att gränsen för högsta ersättningsbelopp måtte höjas till 200 kronor samt *Stockholms rådhusrätt* och *häradshövdingeföreningen* föreslagit att värdegränsen skulle bestämmas till 300 kronor. Krigshovrätten har dock anfört, att frågor om ersättning för förkomna vapen — med hänsyn till att sådana förluster i regel vore av allvarigare natur än förlust av övriga utrustningspersedlar — icke borde behandlas av befälhavare utan städse handläggas av domstol. Även Svea hovrätt och häradshövdingeföreningen ha intagit en liknande ståndpunkt.

Departementschefen. Det torde råda enighet om, att den domsrätt i ersättningsmål som genom 1944 års lagstiftning tillerkänts vissa befälhavare vid krigsmakten bör bibehållas. Med hänsyn till de praktiska erfarenheter som vunnits vid tillämpningen av nämnda lagstiftning synes det

vara lämpligt att, såsom ett flertal remissinstanser yrkat, i samband med förevarande reform utvidga denna domsrätt till att avse ett högre ersättningsbelopp än 100 kronor. Värdegränsen torde dock icke böra sättas högre än till 200 kronor (58 § första stycket).

Under remissbehandlingen har ifrågasatts huruvida icke egendom av viss farlig beskaffenhet, nämligen eldhandvapen, borde undantagas från den domsrätt varom här är fråga. Väl är det riktigt, att en särskilt noggrann undersökning måste verkställas, när dylik egendom förkommit. Detta bör emellertid beaktas vid uppställandet, i administrativ ordning, av närmare regler angående förfarandet vid krigsmakten då egendom skadats eller gått förlorat. Nämnda förhållande behöver däremot ej direkt inverka på frågan, om ersättningsskyldighet i anledning av förlusten bör få åläggas av befattningshavare vid krigsmakten. Jag har därför icke funnit tillräckliga skäl föreligga för att göra något undantag för eldhandvapen.

Ersättningsskyldighet bör i första hand kunna åläggas den som, då förlust eller skada sker, är underkastad disciplinär bestraffningsrätt. Även den som under hempermittering fått sig persedlar anförtrodda med skyldighet att taga vård om dem bör emellertid i nu angivna ordning kunna förpliktas att ersätta förlust eller skada som uppkommit med avseende å dessa persedlar (jämför 26 kap. 21 § andra stycket i det den 3 oktober 1947 till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändring i strafflagen). De bestämmelser som upptagits härom i 58 § andra stycket överensstämmer i sak med gällande regler.

Behörighet att ålägga ersättningsskyldighet bör liksom nu tillkomma den som i disciplinmål äger bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige (59 § första stycket). Ofta inträffar det att förlust eller skada uppdragas först vid utryckning från militärtjänst i samband med hemförlovning eller hempermittering samt att ersättningsfrågan icke hinner avgöras före utryckningen. Eftersom vederbörande då icke längre står under militärt befäl och följaktligen icke heller är underkastad disciplinär bestraffningsrätt, erfordras en regel angående vem som i dylika fall skall äga ålägga ersättningsskyldigheten. I detta hänseende torde böra gälla att den som senast ägde bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige skall vara behörig (59 § andra stycket).

I enlighet med utredningens förslag, vilket icke mött någon erinran under remissbehandlingen, torde böra föreskrivas att befattningshavare vid krigsmakten i samband med åläggande av disciplinstraff för rymning eller olovligt undanhållande må förplikta den straffskyldige att ersätta statsverket kostnad som uppkommit för hans hämtande till tjänstgöring (61 §).

I övrigt motsvara stadgandena i förevarande paragrafer i allt väsentligt de bestämmelser i 1944 års lag, för vilka inledningsvis i detta kapitel redogjorts. I enlighet med utredningens förslag har dock icke upptagits någon motsvarighet till bestämmelsen att befälhavaren i visst fall skall överlämna målet till krigsdomstol.

64 och 65 §§.

Med avseende å klagan över befälhavares beslut om ersättningsskyldighet gäller enligt 1944 års lag, att vad som är stadgat om klagan i disciplinmål skall äga motsvarande tillämpning. Talan skall alltså fullföljas hos krigsöverdomstol. Besvärstiden, som är tjugu dagar, räknas från det klaganden erhöll del av beslutet; om han tillika belagts med disciplinstraff dock ej från tidigare dag än den då straffet avslutades. Befälhavares beslut om ersättningsskyldighet må icke verkställas innan det vunnit laga kraft. I övrigt skall angående verkställigheten av sådant beslut gälla vad som är föreskrivet beträffande utslag av krigsdomstol.

I anslutning till vad utredningen föreslagit beträffande klagan i disciplinmål har den uttalat, att jämväl klagan över befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet borde upptagas av underrätt. Liksom för närvarande borde rätt att fullfölja talan mot befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet tillkomma endast den dömde; ändring av beslutet till men för denne borde således icke kunna påkallas av kronan. Då 1944 års lagstiftning enligt utredningens mening väsentligen torde ha tillkommit i syfte att bereda kronan tillgång till ett förenklat förfarande för rättslig prövning av här ifrågavarande ersättningsanspråk, kunde nämligen kronan uppenbarligen icke ha samma anspråk som den dömde att påkalla omprövning av ett i sådan ordning träffat avgörande. Klagotiden borde liksom i disciplinmål begränsas till fyra dagar, räknade från den dag den dömde erhöll del av beslutet, och i fråga om målets behandling innan det upptoges till handläggning vid rätten borde vad som föreslagits skola gälla beträffande klagan i disciplinmål äga motsvarande tillämpning. Detta innebure bland annat att, sedan klagoskrift i rätt tid inkommit, det skulle åligga befälhavaren att överlämna klagoskriften jämte övriga handlingar i målet till vederbörande åklagare, varefter denne hade att till domstolen överlämna handlingarna jämte av honom å kronans vägnar avgivna påminnelser. I målet borde talerätt för kronan tillkomma åklagaren med den begränsning som följde därav att kronan icke ägde påkalla ändring av beslutet till men för klaganden. Åklagaren borde således kunna icke blott yrka fastställande av befälhavarens beslut utan även, i den mån åklagaren funne anledning därtill, medgiva nedsättning av det utdömda beloppet eller befrielse från ersättningsskyldighet. Därest efter förd klagan mot befälhavarens beslut om åläggande av ersättningsskyldighet rätten funne, att genom den redan föreliggande utredningen målet vore så berett att det kunde antagas kunna vid huvudförhandlingen slutföras i ett sammanhang, skulle det — anför utredningen — uppenbarligen leda till dubbelarbete om det oaktat förberedelse i målet alltid måste äga rum inför rätten. Det borde därför stadgas, att under nyss angiven förutsättning målet finge upptagas till huvudförhandling utan att i nya RB föreskriven förberedelse ägt rum.

Det må anmärkas, att utredningen föreslagit att det skulle ankomma på de allmänna åklagarna att bevaka kronans talan i militära tvistemål över

huvud taget och alltså icke endast i sådana mål som avsåge klagan över befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet.

Under r e m i s s b e h a n d l i n g e n har ingen erinran framställts mot utredningens förslag att klagan över befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet skulle upptagas av underrätt. Utredningens ståndpunkt att sådan klagan ej heller i fortsättningen borde få föras av kronan har däremot mött gensaga från *hovrätten för Övre Norrland*, som yttrat att något välgående skäl knappast kunde andragas för denna ståndpunkt. Vidare har *krigshovrätten* ifrågasatt, om det vore nödvändigt att införa en till fyra dagar förkortad klagotid i dessa mål. Den förpliktade kunde ju fullfölja talan ända till högsta instans och det kunde således förflyta avsevärd tid innan lagakraftgående dom föreläge, utan vilken verkställighet ej finge ske. Ett annat skäl mot den förkortade klagotiden i förevarande mål vore enligt krigshovrättens mening önskvärdheten att sådan kort klagotid förbehölles allenast disciplinmålen, vilkas speciella art därigenom skulle ytterligare markeras. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* har framställt samma yrkande som i fråga om disciplinmålen, nämligen att klagotiden måtte bestämmas till åtta dagar.

Landsfogdeföreningen har riktat en skarp kritik mot förslaget att det skulle ankomma på de allmänna åklagarna att bevaka kronans talan i militära tvistemål. Förslaget innebure ett markant avsteg från utvecklingen under senare år, som syftat till att begränsa åklagarnas möjlighet att ägna sig åt andra göromål än som anginge deras egentliga tjänst, och stode i strid med nya RB. Enligt föreningens mening borde kronan för bevakandet av sin talan i militära tvistemål vara hänvisad att anlita militära förvaltningsorgan eller advokater. Liknande invändningar mot utredningens förslag i denna del ha framställts av *krigsfiskalsföreningen* och *t. f. förste stadsfiskalen i Stockholm*. *Justitiekanslersämbetet* har ansett, att den av utredningen föreslagna principiella lösningen borde kunna godtagas. Samma ståndpunkt har intagits av *försvarets civilförvaltning* som dock förklarat sig icke kunna biträda förslaget om rätt för åklagarna att i mål, innefattande klagan över befälhavares beslut om ersättningsskyldighet, nedsätta eller avstå från kronans anspråk. I stället borde föreskrivas skyldighet för åklagarna att i tveksamma fall hänvända sig till civilförvaltningens advokatfiskalskontor.

Sedan i u t k a s t e t den avvikelser gjorts från utredningens förslag, att klagotiden skulle vara tre veckor och ej fyra dagar, har *skånska hovrätten* förordat en återgång till det ursprungliga förslaget. Beloppens ringhet och sakernas merendels enkla beskaffenhet kunde näppeligen motivera en så lång klagotid som tre veckor.

Departementschefen. I likhet med utredningen anser jag, att klagan över befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet bör upptagas av underrätt. Jag är vidare ense med utredningen därom, att rätt att fullfölja talan mot dylikt beslut liksom för närvarande bör tillkomma endast den för-

pliktade och ej kronan. Däremot kan jag ej biträda förslaget att klagotiden skall vara densamma som vid straffbeslut. De skäl av disciplinär natur som förut anförts för att klagotiden bör vara så kort som möjligt, när fullföljden avser ett straffbeslut, kunna icke åberopas till stöd för en så avsevärd förkortning av klagotiden i fråga om beslut som allenast avse ersättningsskyldighet. Det må härvid beaktas, att utredningen icke ifrågasatt någon ändring av den nuvarande regeln att befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet må verkställas först sedan det vunnit laga kraft. Med bibehållande av sistnämnda regel (65 §) och efter förebild av vad som gäller i fråga om besvär enligt nya RB, vill jag därför föreslå, att klagotiden skall vara två veckor från den dag, då den ersättningsskyldige erhöll del av beslutet (64 § första stycket första punkten). Därest vederbörande tillika belagts med disciplinstraff och han vill klaga både i ansvars- och ersättningsfrågan, bör dock klagotiden även i ersättningsfrågan vara två dagar (jämför 43 §).

Lika litet som det befunnits motiverat att i nya RB upptaga något stadgande, om vem som skall företräda kronan i mål som angå dess enskilda rätt, torde anledning föreligga att i förevarande lag reglera spörsmålet vem som skall förbereda och utföra kronans talan i militära tvistemål i allmänhet. I de fall varom nu är fråga medför emellertid utredningens förslag så betydande praktiska fördelar att det synes böra genomföras. Uppgiften att bevaka kronans talan i fullföljda ersättningsmål i inskränkt bemärkelse torde icke bli oskäligt betungande för åklagarna. Dessa mål äro regelmässigt av mycket enkel beskaffenhet och komma sannolikt att bli få till antalet. Frågan i vad mån åklagaren skall vara skyldig att inhämta instruktioner från militär förvaltningsmyndighet torde få övervägas i annat sammanhang.

Med avseende å rättens handläggning av mål, som avse klagan över befälhavares beslut om ersättningsskyldighet och domförheten i sådana mål, torde samma regler böra gälla som i 51 § föreslagits rörande handläggningen av mål om klagan över befälhavares straffbeslut (64 § första stycket andra punkten). Särskild förberedelse är alltså icke erforderlig, och handläggningen kan ske snabbt och enkelt.

11 KAP.

Om åläggande av tillrättavisning.

66 §.

Enligt 210 § SLK må för mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning, på sätt och i den ordning av Konungen närmare förordnas, i stället för disciplinär bestraffning meddelas olika slag av tillrättavisningar. I §§ 39—44 militära bestraffningsförordningen ha närmare bestämmelser meddelats härom.

Enligt det till lagrådet remitterade förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän må för mindre förseelser av beskaffenhet att straff därför kan

äläggas i disciplinmål i stället för disciplinär bestraffning såsom tillrättavising användas varning, extratjänst, utgångsförbud och landgångsförbud. Bestämmelser härom äro upptagna i 14 § av nämnda lagförslag. De överensstämna med SLK-utredningens förslag.

Gällande bestämmelser angående vilka befälhavare som äga rätt att meddela tillrättavisingar återfinnas såvitt angår armén och marinen i § 39 bestraffningsförordningen och beträffande flygvapnet i en därtill anslutande förordning av den 27 juni 1927. Med bestraffningsrätten i disciplinmål följer även rätt för den bestraffningsberättigade att tilldela tillrättavisingar, och denna rätt gäller då gentemot all personal som står under vederbörandes befäl. De befälhavare, som utan att vara bestraffningsberättigade tillagts tillrättavisingningsrätt, äga utöva denna rätt i vissa fall gentemot all personal som står under deras befäl och i andra fall endast gentemot dem underlydande manskap. Oinskränkt tillrättavisingningsrätt tillkommer sålunda bl. a. befälhavare för bataljon eller däremot svarande avdelning av armén eller kustartilleriet, befälhavare av minst underofficers grad för fartygsavdelning och fartyg samt befälhavare för flygkår. På nyss angivet sätt begränsad tillrättavisingningsrätt tillkommer bl. a. befälhavare för kompani eller däremot svarande avdelning, befälhavare för skola som tillhör visst truppförband vid armén, sekond å fartyg vars chef innehar minst regementsofficers grad samt befälhavare för flygvapnets självständiga flygskola. Vidare äger hemvärnskretsbefälhavare tillrättavisingningsrätt i avseende å honom underlydande hemvärnsmän, till vilka räknas jämväl under hemvärnsområdesbefälhavare stående hemvärnsbefäl.

Utredningen har föreslagit, att gällande bestämmelser angående vilka befälhavare som äga befogenhet att meddela tillrättavising skola bibehållas i stort sett oförändrade. I betänkandet anføres härom:

Enligt utredningens förslag skall behörighet att älägga disciplinstraff tillkomma endast befälhavare av minst regementsofficers grad eller tjänsteklass. Det torde vara av förhållandena påkallat, att i fall då enligt gällande bestämmelser — 191 § första stycket 7 punkten, jämförd med 194 och 195 §§ SLK — bestraffningsrätt i disciplinmål och därmed även tillrättavisingningsrätt tillkommer lägre befälhavare dessa bibehållas vid rätten att utan inskränkning meddela tillrättavising. Bland de icke bestraffningsberättigade befälhavare av minst underofficers grad, som enligt § 39 bestraffningsförordningen äga oinskränkt tillrättavisingningsrätt, böra följaktligen jämväl upptagas kommandant, platsbefälhavare, chef för skola, kommandering, verk eller inrättning, som ej tillhör visst truppförband eller visst marindistrikt, chef för detacherad avdelning eller avdelning av förband, vilken varaktigt är förlagd på annan ort än förbandet, ävensom chef för självständigt eller detacherat fartygsförband eller för enkelt eller detacherat fartyg. I det av 1945 års hemvärnskommitté avgivna betänkandet (SOU 1946: 59) framhålles, att hemvärnskretsbefälhavarna veterligen icke i något fall utövat sin tillrättavisingningsrätt och att därför bestämmelsen i militära bestraffningsförordningen om hemvärnskretsbefälhavares tillrättavisingningsrätt såsom överflödig kunde utgå vid en revision av förordningen. I övrigt torde de nu ifrågavarande bestämmelserna i § 39 bestraffningsförordningen och förordningen den 27 juni 1927 icke i sak giva anledning till erinran men

böra i terminologiskt hänseende överses med hänsyn till vidtagna ändringar i militärorganisationen.

Utredningen har slutligen framhållit att även tillrättavisningsrätten — på sätt enligt dess förslag skulle gälla i fråga om den disciplinära bestraffningsrätten — givetvis borde i regel vara begränsad till fall då den felande vid tiden för tillrättavisningens meddelande vore underkastad befälsrätt.

Under remissbehandlingen har endast en instans, nämligen försvarsväsendets underbefälsförbund, framställt erinran mot utredningens förslag angående vilka befälhavare som borde äga befogenhet att meddela tillrättavisning. Underbefälsförbundet har sålunda — under framhållande av tillrättavisningsrättens stora praktiska betydelse — yttrat, att sådan rätt ej borde tillkomma kompanichefer och med dem jämställda chefer utan förbehållas de befattningshavare som skulle äga bestraffningsrätt i disciplinmål.

Departementschefen. Bestämmelserna angående de befattningshavare som skola äga befogenhet att meddela tillrättavisning ha utformats i enlighet med utredningens förslag. Det i ett remissyttrande framställda kravet att dylik befogenhet måtte tillerkännas endast bestraffningsberättigade chefer har jag av praktiska skäl ej ansett mig kunna biträda. Vid bestämmelsernas formulering ha vidtagna ändringar i den militära organisationen beaktats.

Såsom villkor för meddelande av tillrättavisning skall i princip gälla, att den felande vid tiden för tillrättavisningens meddelande står under militärt befäl. Undantag från denna princip må dock göras beträffande den som tillhör hemvärnet eller eljest förbundit sig att såsom frivillig fullgöra krigstjänst (66 § första stycket jämfört med 8 §).

67 §.

I § 40 militära bestraffningsförordningen föreskrives att, innan tillrättavisning meddelas, befälhavaren skall vid förhör med den felande lämna denne tillfälle att förklara sig. Från denna regel stadgas undantag såtillvida att, om befälhavare som äger tillrättavisningsrätt själv iakttagit förseelsen, denne må »omedelbart» meddela tillrättavisning. Skyldighet att protokollföra vad vid förhöret förekommit är icke stadgad. Däremot skall enligt § 44 bestraffningsförordningen anteckningsbok föras över meddelade tillrättavisningar. Dessa anteckningar inskränka sig till ett angivande av förseelsens beskaffenhet och det rättelsemedel, som kommit till användning.

Under hänvisning till ett av militieombudsmannen behandlat ärende (se s. 178 i bet.) har utredningen föreslagit, att den i § 40 bestraffningsförordningen upptagna undantagsbestämmelsen måtte utgå. Det borde följaktligen städse föreligga skyldighet att höra den felande, innan tillrättavisning meddelades. I stället för det nuvarande registreringssystemet borde i en särskild för tillrättavisningsärenden förd bok, vari införingar skulle verkställas kronologiskt, upptagas en kortfattad redogörelse för vad i ärendet förekommit.

Krigshovrätten har avstyrkt förslaget att utbyta det nuvarande registreringssystemet mot mera utförliga redogörelser.

Departementschefen. Såsom utredningen föreslagit, bör givetvis den felande städse erhålla tillfälle att förklara sig innan tillrättavisning meddelas. Närmare regler angående dylikt förhör torde ej vara erforderliga. Det ligger dock i sakens natur, att den som skall besluta om tillrättavisning bör låta sig angeläget vara att erhålla en så uttömmande redogörelse som möjligt rörande omständigheterna kring förseelsen.

För att överordnad myndighet skall ha möjlighet att öva verklig tillsyn över tillrättavisningens utövande böra något utförligare anteckningar där- om föras än vad för närvarande är fallet. Närmare bestämmelser i ämnet torde böra meddelas i administrativ ordning.

68 och 69 §§.

Av allmänna regler om befälsföring anses följa, att högre befälhavare äga befogenhet att upphäva eller ändra underlydande befälhavares beslut om tilldelande av tillrättavisning. En sådan omprövning kan naturligtvis även anställas på framställning av den tillrättavise. Den möjlighet som sålunda står till buds att efter klagan hos högre befälhavare erhålla omprövning av den lägre befälhavarens beslut har dock icke kommit till uttryck i lagen.

Enligt utredningen torde rättssäkerheten kräva, att den tillrättavise äger en på uttrycklig lagbestämmelse grundad rätt att under betryggande former erhålla omprövning av tillrättavisningsbeslutet. Härom anföres i betänkandet:

Att förlägga denna omprövning till domstol synes icke kunna ifrågakomma. Garantierna mot missbruk av tillrättavisningsrätten måste följaktligen sökas inom ramen för den nuvarande ordningen att låta omprövningen ankomma på militär myndighet. Härvid måste beaktas att syftemålet med tillrättavisningarna uppenbarligen skulle i väsentlig mån förfelas därest icke verkställigheten av meddelad tillrättavisning följde så snabbt som möjligt på den förseelse, för vilken densamma meddelats. Då det gäller dessa lindrigare rättelsemedel synes icke heller på samma sätt som i fråga om arreststraffet från rättssäkerhetens synpunkt vara påkallat att verkställigheten anstår i avbidan å begärd omprövning. De önskvärda garantierna mot missbruk av tillrättavisningsrätten torde väsentligen kunna ernås redan däri- genom att en särskild ordning anvisas för omprövning av tillrättavisningsbesluten och att därmed det lägre befälet har att räkna med att en mindre omsorgsfull prövning av tillrättavisningsärendena får till följd att saken på nytt upptages och utredes av högre chef. Omprövningen torde böra ankomma på närmast högre chef, som äger bestraffningsrätt i disciplinmål. Av kompanichef meddelat tillrättavisningsbeslut skulle således bliva omprövat icke av närmast högre med tillrättavisningsrätt utrustad chef, dvs vederbörande bataljonschef, utan av regementschefen. Flera skäl torde tala för en sådan ordning. Enligt § 41 bestraffningsförordningen skall, om disciplinstraff ålägges för förseelse, på grund varav tillrättavisning förut meddelats, eller den felande för samma förseelse ställes under tilltal vid domstol, verkställighet av tillrättavisningen icke vidare äga rum. Hinder möter

således icke att med straff belägga en förseelse, som tidigare ådragit vederbörande tillrättavisning, och någon ändring härutinnan bör uppenbarligen icke ifrågakomma. Med hänsyn härtill är det av praktiska skäl påkallat att omprövningen av tillrättavisningsbeslut lägges å befattningshavare, som är utrustad med bestraffningsrätt i disciplinmål. Härigenom torde även mera effektivt förebyggas att tillrättavisning användes i fall, där förseelsen rätteligen bort föranleda disciplinstraff.

Redan enligt nu gällande ordning torde klagan över meddelad tillrättavisning kunna utan begränsning fullföljas genom de militära instanserna. Någon ändring härutinnan synes icke böra ifrågakomma. Framställning om omprövning av tillrättavisningsbeslut skulle således kunna göras i första hand hos den befälhavare, som närmast är behörig att utöva bestraffningsrätt i disciplinmål, och vidare — med följande av den militära instansordningen — hos envar med befälsrätt över denne utrustad högre chef.

Utredningen har vidare föreslagit, att framställning om omprövning av tillrättavisningsbeslut borde kunna göras skriftligen eller muntligen direkt hos den befälhavare, på vilken omprövningen ankomme. Enligt utredningens mening föreläge icke anledning att härvidlag stadga någon tidsbegränsning.

Förslaget att den tillrättavisade skulle äga en på uttrycklig lagbestämmelse grundad rätt att påkalla omprövning av tillrättavisningsbeslutet har under *re m i s s b e h a n d l i n g e n* lämnats utan erinran av samtliga hörda instanser utom *statens organisationsnämnd*, som hävdade att en sådan regel komme att leda till att regementscheferna bleve alltför mycket betungade. Det syntes därför enligt nämndens mening erforderligt att undersöka, huruvida icke begränsningar i den föreslagna rätten vore möjliga att genomföra utan våda för rättssäkerheten. Önskvärd enhetlighet vid tillrättavisningarnas åläggande kunde enligt nämndens mening utan svårighet åstadkommas genom att regementschefen lämnade erforderliga direktiv.

Överbefälhavaren och chefen för marinen ha ansett, att klagotiden borde kunna begränsas till högst åtta dagar, enär de närmare omständigheterna kring den beivrade förseelsen bleve svårare att klarlägga och bedöma ju längre tid som finge förflyta innan omprövning skedde. Även *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* ha ansett, att viss kortare klagotid borde föreskrivas.

Departementschefen. Såsom förut framhållits, måste det anses ingå i en befälhavares allmänna befogenheter att ändra ett tillrättavisningsbeslut, som meddelats av någon honom underordnad, och därav följer även, att den tillrättavisade kan göra framställning om sådan ändring. Leder framställningen icke till önskat resultat, kan den tillrättavisade vända sig till högre befälhavare och från denne till ännu högre. Uttryckliga författningsbestämmelser härom finnas icke.

Enligt utredningens mening syntes rättssäkerheten kräva, att den som erhållit tillrättavisning ägde en på uttrycklig lagbestämmelse grundad rätt att under betryggande former erhålla omprövning av beslutet därom. Även

enligt min åsikt bör den möjlighet, som enligt sakens natur finnes att begära sådan omprövning, komma till uttryck i lagen. Däremot synes det föra alltför långt att i detalj reglera förfarandet på samma sätt som ett fullföljdsinstitut i flera instanser. Det torde vara tillräckligt att i lagen intages en anvisning för den som vill begära omprövning, klargörande hur han i så fall bör gå till väga. För praktiskt bruk är det tillräckligt att därvid omnämna den första instansen för överprövning. Att ett sådant ärende fullföljes vidare av en klagande torde vara mycket sällsynt. Den omständigheten, att i lagen ingen anvisning ges för sådan fullföljd, innebär självfallet icke att den ej skulle vara tillåten.

Någon viss klagotid bör enligt min mening icke utsättas. Såsom utredningen framhållit, skulle syftet med tillrättavisningarna i väsentlig mån förfelas om verkställigheten skulle anstå i avbidan på begärd omprövning. I förslaget har därför upptagits föreskrift att ålagd tillrättavisning skall gå i verkställighet omedelbart (69 § första stycket). Vid sådant förhållande torde det lika litet som nu finnas något behov av att ett beslut om tillrättavisning kan vinna laga kraft.

I enlighet med det sagda har 68 § i departementsförslaget avfattats. I 69 § andra stycket har, i viss anslutning till gällande rätt, intagits bestämmelser att verkställighet av tillrättavisning skall upphöra om åtal väckes eller disciplinstraff ålägges för samma förseelse eller den tillrättavisade upphör att stå under militärt befäl.

Utredningen har föreslagit, att högre chefer skola utöva fortlöpande kontroll över det sätt på vilket tillrättavisningsrätten inom förbandet tillämpas. I den mån det befinner sig erforderligt att meddela föreskrifter i detta ämne, torde de böra utfärdas i administrativ ordning.

12 KAP.

Om laga domstol och åklagare i militära mål m. m.

70 och 71 §§.

De nuvarande underrätterna vid krigsmakten äro anknutna till de särskilda truppförbanden (5 § RLK). Regementskrigsrätt skall sålunda finnas vid varje regemente och därmed likställt truppförband av armén, kustartilleriet och flygvapnet samt stationskrigsrätt vid envar av örlogsstationerna. Beträffande andra avdelningar av krigsmakten än de nu nämnda är stadgat, att Konungen äger antingen inrätta särskild krigsrätt för en eller flera sådana avdelningar eller ock bestämma att dylik avdelning skall lyda under viss regements- eller stationskrigsrätt. Såsom allmän regel gäller (40 § andra stycket RLK) att mål som tillhör krigsdomstol skall upptagas av krigsrätten vid den avdelning av krigsmakten, som den tilltalade tillhör eller som målet närmast angår.

I direktiven för förevarande utredning uttalades att det syntes oppenbart, att spörsmålet om vilken domstol som skulle vara behörig att

upptaga ett militärt mål till avgörande icke gärna kunde regleras på samma sätt som beträffande vanliga brottmål eller i princip efter platsen för brottets begående. Liksom för närvarande torde det — hette det vidare i direktiven — bli nödvändigt att såsom huvudregel stadga att mål från visst regemente eller annat förband skulle gå till viss domstol.

Utredningen har i detta hänseende förklarat sig biträda den mening, som sålunda kommit till uttryck i direktiven. Till stöd för sin ståndpunkt har utredningen åberopat ett avsnitt ur 1933 års proposition, där det bland annat hette:

Personal tillhörande samma förband eller avdelning synes ej lämpligen böra skickas till olika domstolar, allteftersom brottet med hänsyn till tillfälliga förflyttningar under pågående militära övningar blivit begånget inom den ena eller andra domstolens domvärjo. Även hänsynen till den ställning de militära befälhavarna intaga till rättsskipningen i militära mål, särskilt vid utövandet av den dem tillerkända disciplinära bestraffningsrätten, torde kräva att icke mål rörande personer vid samma avdelning vid olika tillfällen eller samtidigt måste hänskjutas till olika domstolar. Det synes även såvitt möjligt böra undvikas att allmän domstol, som eljest i allmänhet ej kan förväntas komma att handlägga militära mål, plötsligt vid något tillfälle, då under militärövning, förlagd inom dess domvärjo, brott eller förseelse av militär natur beginges, skulle komma att få handlägga något enstaka och kanske även invecklat militärt mål. En koncentration av de militära målen till ett relativt fåtal av de allmänna domstolarna torde ur rättsskipningens synpunkt vara att föredraga.

På de i 1933 års proposition sålunda anförda skälen vore det enligt utredningens mening uppenbart, att de militära målen överförande till de allmänna domstolarna påkallade en särskild ordning för bestämmande av forum i sådana mål. I stället för den allmänna regeln i 19 kap. 1 § nya RB att brottmål skall upptagas av domstolen i den ort, där brottet förövats, borde för de militära målen i princip gälla, att mål från visst förband skulle upptagas av domstolen i förbandets ordinarie förläggningssort. I enlighet härmed borde såsom allmän regel stadgas, att militärt brottmål, som tillhörde underdomstol, skulle upptagas av allmän underrätt i den ordinarie förläggningssorten för den avdelning av krigsmakten, till vilken den lagförde hörde eller där han tjänstgjorde eller som målet närmast anginge eller, om han tjänstgjorde utom krigsmakten, av den i förhållande till hans tjänstgöringsplats närmaste allmänna underrätt som eljest upptog militära mål. Liksom enligt 1933 års lagförslag borde det dock tillkomma Kungl. Maj:t att, därest ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen det krävde, beträffande viss avdelning av krigsmakten eller viss till krigsmakten hörande personal förordna att annan underrätt än nyss nämnts skulle vara behörig domstol. Härom anføres i betänkandet:

Den synpunkt, som härvid i första hand gör sig gällande, är önskvärdheten av att de militära målen icke bli utspridda på alltför många domstolar utan i den mån så lämpligen kan ske koncentreras till ett mera begränsat antal domstolar, vilka sålunda komma att förvärva särskild förtrogenhet med mål av dylik art. Anordningar i sådant syfte ligga nära till hands.

särskilt i fall då mål från förband, förlagda i varandras närhet, skulle enligt huvudregeln upptagas av skilda domstolar. Ett sammanförande i sådana fall av militära mål till en domstol får dock givetvis icke leda till en för denna domstol besvärande arbetsanhopning. I en del fall äro till krigsmakten hörande anstalter, såsom vissa militära verkstäder, intendenturförråd och s. k. mobiliseringscentraler, där endast fåtalig personal tjänstgör, förlagda till platser, som icke eljest tagits i anspråk för militära förläggningar. I dessa och liknande fall är frekvensen av militära mål mycket obetydlig och den enligt huvudregeln behöriga domstolen skulle därför endast vid enstaka tillfällen komma att befatta sig med sådana mål. I regel torde därför i dylika fall i stället lämpligen böra anlitas annan domstol, som även eljest upptager militära mål, även om denna domstol icke skulle vara belägen i mera omedelbar närhet av den ifrågavarande militära anstalten. Även hänsynstagande till kommunikationsförhållanden och andra dylika omständigheter kan giva anledning till avvikelser från den primära forumregeln. Sålunda skulle i en del fall en förflyttning från vederbörande förbands förläggningssort till den enligt huvudregeln behöriga domstolen vara förenad med betydligt större omgång och tidsspillan än anlitande av tillgängliga förbindelser mellan förläggningssorten och annan domstol.

Med beaktande av de synpunkter för vilka nu redogjorts har utredningen, såsom förut nämnts, uppgjort en å s. 268 ff i dess betänkande intagen plan angående de militära målen fördelning å allmänna underrätter. Enligt denna plan skulle för handläggning av sådana mål tagas i anspråk 45 underdomstolar, därav 29 rådhusrätter och 16 häradsrätter. I 25 av dessa fall komme vederbörande domstol att uteslutande få upptaga mål från förband inom den egna domkretsen, varemot i återstående 20 fall domstolen skulle genom förordnande av Kungl. Maj:t i större eller mindre utsträckning tillföras mål även från förband eller militär anstalt utom domstolens domvärjo. I en icke ringa del av sistnämnda fall är emellertid fråga om förband eller anstalter, från vilka endast ett obetydligt antal mål är att påräkna. Vid fördelningsplanens uppgörande har utredningen tagit hänsyn till beslutade men ännu icke genomförda förflyttningar av förband till ny förläggningssort. Likaså har utredningen beaktat beslutade inkorporeringar av landsbygd med angränsande stad. Däremot har den icke kunnat taga hänsyn till ifrågasatta domsagoregleringar, varom beslut ännu icke förelåg när betänkandet avlämnades.

Rörande det närmare innehållet i fördelningsplanen hänvisas till denna samt till s. 49 ff i bet.

Under remissbehandlingen har icke någon erinran framställts mot den av utredningen föreslagna regeln att mål från visst förband skola upptagas av domstolen i förbandets ordinarie förläggningssort. Icke heller har det i princip ifrågasatts annat än att Kungl. Maj:t bör äga befogenhet att förordna att mål från visst förband skola upptagas av annan domstol än den enligt huvudregeln behöriga. Däremot ha några remissinstanser anmärkt på detaljer i den uppgjorda fördelningsplanen.

Departementschefen. På skäl som anfördes i 1933 års proposition torde det, såsom ock utredningen funnit, vara uppenbart att spørsmålet om vil-

ken domstol som skall vara behörig att upptaga ett militärt brottmål icke lämpligen kan regleras på samma sätt som beträffande vanliga brottmål eller i princip efter platsen för brottets begående. I stället bör såsom huvudregel gälla att mål från viss avdelning av krigsmakten skola upptagas av viss domstol. Ur lagteknisk synpunkt torde vara lämpligt att denna primärt behöriga domstol betecknas såsom laga domstol för avdelningen i fråga.

Laga domstol för viss avdelning av krigsmakten bör i princip vara allmän underrätt i avdelningens ordinarie förläggningssort (70 § första punkten). Denna grundsats skulle dock i vissa fall kunna leda till praktiskt mindre tillfredsställande resultat. Jag har sålunda redan förut framhållit, att rådhusrätter måste anses vara i någon mån mera lämpade än häradsrätter för handläggning av militära mål samt att sådan häradsrätt, varest tingsdomare eller tingssekreterare icke finnes anställd, endast i undantagsfall bör anlitas som primärt forum i sådana mål. Även kommunikationsförhållanden och andra dylika omständigheter kunna, såsom utredningen anfört, motivera avvikelser från regeln att allmän underrätt i avdelningens ordinarie förläggningssort skall vara laga domstol för avdelningen. En konsekvent tillämpning av denna regel skulle dessutom kunna medföra att vissa domstolar finge att handlägga ett så litet antal militära mål, att de ej komme att förvärva önskvärd förtrogenhet med mål av sådan art. På grund härav har jag i likhet med utredningen ansett det böra i lagen inrymmas rätt för Kungl. Maj:t att, därest ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen det kräver, beträffande viss avdelning förordna att annan underrätt än den enligt huvudregeln behöriga skall vara laga domstol för avdelningen (70 § andra punkten).

Med beaktande av nu anförda synpunkter kommer en plan att uppgöras angående de militära målen fördelning å olika underrätter. Planen torde icke böra färdigställas förrän väntade förändringar i militärorganisationen beslutats. Såvitt nu kan bedömas, kommer fördelningsplanen att i huvudsak bygga på den av utredningen uppgjorda planen. Dock lär utredningens förslag, såsom förut nämnts, böra såtillvida jämkas att rådhusrätt i något större utsträckning än där skett väljes som primärt forum i militära mål. Även eljest torde vissa jämkningar i utredningens förslag böra vidtagas med hänsyn till vad i några remissyttranden anförts.

Vid den närmare utformningen av forumreglerna i militära brottmål torde skillnad böra göras mellan mål angående brott, som förövats under tjänstgöring vid krigsmakten, och mål rörande andra brott. Bestämmelserna i 71 § första och andra styckena avse mål av det förstnämnda slaget och föreskrifterna i paragrafens tredje stycke övriga militära brottmål.

Därest brottet förövats under tjänstgöring vid krigsmakten, bör såsom huvudregel gälla att målet skall upptagas av laga domstol för den avdelning, som den misstänkte vid åtalets väckande tillhör. Om den misstänkte vid brottets förövande tjänstgjorde vid en annan avdelning, bör dock av processuella lämplighetsskäl även laga domstol för den avdelningen utan vi-

dare vara behörig att upptaga målet. Fri valrätt bör alltså föreligga mellan de båda domstolarna (71 § första stycket). Regeln att militärt brottmål kan upptagas av laga domstol för den avdelning, där den misstänkte vid brottets förövande tjänstgjorde, får praktisk betydelse jämväl i sådana fall då han vid tiden för åtalets väckande icke tillhör någon viss avdelning av krigsmakten.

Ibland torde kunna inträffa att den misstänkte vid åtalets väckande visserligen tillhör någon särskild avdelning av krigsmakten men att han icke tjänstgör vare sig vid denna eller vid den avdelning, där han tjänstgjorde när brottet förövades. I sådana fall kan det med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter vara lämpligast, att målet upptages av laga domstol för den avdelning, där den misstänkte vid åtalets väckande tjänstgör. Stadgande härom har upptagits i 71 § andra stycket.

Tredje stycket i 71 § avser, såsom förut nämnts, militära mål rörande brott som förövats annorledes än under tjänstgöring vid krigsmakten. Hit höra exempelvis åtal för förbrytelser i tjänsten av sådana vapenfria värnpliktiga som tjänstgöra utom krigsmakten (jämför s. 100 i bet.) samt av polismän vilka, utan att vara inordnade i något militärt förband, äro underkastade krigsmannaansvar. Under bestämmelsen faller vidare åtal mot krigsfånge, internerad eller krigskorrespondent ävensom åtal för brott, som någon till viss avdelning av krigsmakten hörande krigsman förövat under tjänstgöring vid en till krigsmakten ej hörande inrättning, t. ex. vid ett civilt verk. Med avseende å dessa fall torde böra stadgas, att Kungl. Maj:t skall äga rätt att förordna att brott av viss personal skall upptagas av viss domstol. Därest sådant förordnande ej meddelats, bör, om den misstänkte tillhör visst förband, målet upptagas vid förbandsforum och eljest av den i förhållande till gärningsorten närmaste underrätt som är laga domstol för avdelning av krigsmakten.

72 §.

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, har närmast föranletts av en anmärkning från *krigshovrätten*, innebärande att det i praktiken ofta kunde yppa sig svårigheter, särskilt på ett tidigt stadium av en brottmålsprocess, att avgöra om en tilltalad, som förövat visst i den militära rättegångslagen ej uttryckligen omnämnt allmänt brott, därigenom tillika åsidosatt sin militära tjänsteplikt (jämför 3 § punkterna 3 och 4 i departementsförslaget). Innan detta avgörande skett, för vilket åtskillig utredning kunde visa sig nödvändig, kunde ej bedömas om domstolen vore behörig att upptaga målet till prövning. Det vore otillfredsställande att domstolen, sedan den inlåtit sig på en sakprövning, kunde nödgas som ett led i denna prövning konstatera sin bristande behörighet att slutföra prövningen. Utöver vad krigshovrätten sålunda anfört bör framhållas, att liknande tolkningssvårigheter kunna uppstå vid tillämpningen av 2 punkten i departementsförslagets 3 §. I syfte att så långt sig göra låter undanröja nu angivna praktiska olägenheter har, såsom förut anförts, i departementsför-

slaget upptagits ett stadgande att, om på grund av bestämmelserna i 71 § åtal upptagits vid domstol som där sägs men rätten sedermera finner att målet ej är att anse såsom militärt mål, åtalet ändock må prövas om detta med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt.

73 §.

Enligt utredningens mening förelåge det behov av en supplerande forumregel vid sidan av den allmänna hänvisningen till förbandsforum. Sålunda syntes lämpligen böra stadgas att, därest det med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter funnes lämpligt, åtal i militärt mål finge upptagas även av rätten i den ort, där brottet förövats, eller av den rätt, där den misstänkte skulle svara i tvistemål i allmänhet. Möjligheten att upptaga målet vid tvistemålsforum borde få praktisk betydelse framför allt i sådana fall, då den misstänkte vid tiden för åtalets anställande icke längre vore i militärtjänst. Särskilt om brottet vore erkänt eller målets prövning eljest icke krävde någon mera ingående utredning inför domstolen, syntes målet ofta utan olägenhet kunna upptagas av domstolen i den misstänktes hemort och därigenom onödig omgång undvikas.

I anledning av den sålunda föreslagna supplerande forumregeln har *häradsövningeföreningen* framhållit att det, såsom i 1933 års proposition anfördes, syntes såvitt möjligt böra undvikas, att allmän domstol, som eljest i allmänhet ej kunde förväntas komma att handlägga militära mål, plötsligt vid något tillfälle, då under militärövning förlagd inom dess domvärjo brott eller förseelse av militär natur beginges, skulle komma att få handlägga något enstaka och kanske även invecklat militärt mål. Då man icke minst av dessa skäl ansett en koncentration av de militära målen till ett relativt fåtal av de allmänna domstolarna vara ur rättsskipningens synpunkt angelägen, vore av vikt att icke de primära forumreglerna skulle kunna åsidosättas annat än i enstaka undantagsfall. Från denna synpunkt ansåge föreningen att åt den ifrågavarande supplerande forumbestämmelsen borde givas snävare innehåll än den i betänkandet anförda motiveringen syntes avse.

Departementschefen. Jag biträder utredningens uppfattning om behovet av en supplerande forumregel i militära brottmål. I anledning av häradsövningeföreningens uppfattning torde denna regel dock böra utformas något snävare än utredningen föreslagit. Departementsförslaget överensstämmer i denna del med utkastet, mot vars formulering ingen erinran framställts i yttrandena.

74 §.

Som vid 3 § omnämnts ha några remissinstanser yrkat, att åtal för sådant av krigsman begånget förmögenhetsbrott som riktat sig mot annan krigsman måtte kunna upptagas av samma domstol som har att i första hand upptaga åtal mot svaranden i militärt mål. Sålunda anför *landsfogdeföreningen*:

Har brottet föröfvats under övning utom förläggningssorten, skulle enligt huvudregeln i 19 kap. 1 § nya RB åtalet i första hand komma att anhängiggöras å den ort, där brottet begicks. Det är merendels ovisst, om åtal hin- ner anställas, medan förbandet är kvar å sagda ort, och det är icke heller säkert, att de supplementära forumreglerna i andra och tredje styckena nämnda paragraf göra domstolen i förläggningssorten behörig att upptaga målet. Denna domstol får dock anses särskilt lämpad att handlägga må- let, då såväl den tilltalade som målsäganden och i regel även vittnen och militära sakkunniga där äro att tillgå.

Liknande synpunkter ha anförts av *krigshovrätten* och *magistraten i Karlskrona*.

I anledning av dessa yttranden upptogs i utkastet en bestämmelse av innehåll att, om krigsman mot annan krigsman förövat brott av be- skaffenhet att åtal därför ej skulle handläggas som militärt mål, åtalet ändock skulle få upptagas av domstol som hade att i första hand upp- taga åtal mot svaranden i militärt mål, därest rätten med hänsyn till ut- redningen samt kostnader och andra omständigheter funne det lämpligt.

Mot detta förslag har *Stockholms rådhusrätt* invänt att, även om det ur militär synpunkt kunde vara fördelaktigt att låta domstol som handlägger militära mål även upptaga andra mål angående militär personal, det lik- väl kunde ifrågasättas om i fredstid särskild hänsyn borde tagas härtill. Vidare ha *Svea hovrätt* och *magistraten i Karlskrona* invänt att bestäm- melsen, såsom avseende andra brottmål än militära, rätteligen icke hade sin plats i en militär rättegångslag. I varje fall borde en erinran om stad- gandet intagas i nya RB.

Departementschefen. Enligt departementsförslaget skola till militära brottmål i princip ej hänföras mål rörande brott, varigenom krigsman från annan krigsman tillgripit dennes privata egendom. Ej heller åtal för brott varigenom krigsman utan samband med tjänsten misshandlat annan krigs- man skall handläggas som militärt mål. Detta innebär, om ej annat stad- gas, att de allmänna forumreglerna skola gälla i dylika och liknande mål. Såsom i vissa yttranden anförts, skulle ett sådant resultat kunna medföra praktiska olägenheter. Därest brottet föröfvats medan den avdelning, som den brottslige och målsäganden tillhöra, bedrev övningar på en från avdel- ningens ordinarie förläggningssort avlägsen plats men brottet ej blivit beiv- rat förrän avdelningen återvänt till sin förläggning, skulle det sålunda både med hänsyn till militärtjänstens krav, kostnader och andra omständighe- ter kunna vara olägligt att låta parterna inställa sig vid rätten i den ort där brottet begicks. Jag anser det därför böra stadgas, att mål av nu ifrå- gavarande slag skall kunna upptagas av samma domstol som har att en- ligt de i 71 § förordade reglerna upptaga åtal mot svaranden i militärt mål. Härför bör dock krävas att sistnämnda forum med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finnes lämpligare än forum delicti. Detta torde knappast vara fallet, om mera vidlyftig vittnesbevis-

ning måste förebringas och vittnena äro bosatta på eller i närheten av den plats, där brottet förövades.

Såsom erinrats i ett par remissyttranden skiljer sig den nu ifrågavarande forumregeln såtillvida från flertalet övriga bestämmelser i förslaget att den avser mål som icke äro militära. Det oaktat synes mig stadgandet ha sin naturligaste plats i förevarande sammanhang. Möjligen kunde det ifrågasättas, om ej en hänvisning till bestämmelsen borde intagas i nya RB. Med hänsyn till innehållet i 4 § promulgationslagen till nämnda balk torde detta emellertid icke vara behöfligt.

75 §.

I 19 kap. 3—6 §§ nya RB ha meddelats bestämmelser i syfte att ett brottmål som äger samband med ett annat mål skall kunna upptagas vid samma domstol som detta. På grund av innehållet i 9 § samma kapitel och 71 § i förslaget torde erfordras ett särskilt stadgande för att nämnda bestämmelser skola bli tillämpliga i fråga om militära mål. Ett sådant stadgande har upptagits i förevarande paragraf.

Att föreskrifterna i 19 kap. 7 § nya RB skola gälla även militära brottmål följer av den allmänna hänvisningen i 6 § i förslaget.

76 §.

I fråga om forum för militärt tvistemål föreslog utredningen som huvudregel, att sådant mål skulle upptagas av den domstol som i första hand ägde behörighet att upptaga åtal mot svaranden i militärt mål, dvs i allmänhet underrätten i förbandets ordinarie förläggningssort. Om det med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter funnes lämpligt, skulle målet också få upptagas vid svarandens allmänna tvistemålsforum.

Även enligt min mening bör forum i regel bestämmas med hänsyn till svarandens tjänstgöringsförhållanden och jämväl i övrigt regleras på motsvarande sätt som i militära brottmål. Under de förutsättningar som angivas i 73 § i förslaget bör sålunda ett militärt tvistemål också kunna upptagas av rätten i den ort där den ersättningsgrundande omständigheten inträffat eller där den ersättningskyldige har att svara i tvistemål i allmänhet. I enlighet härmed har i första stycket av förevarande paragraf stadgats, att bestämmelserna i 71—73 §§ skola äga motsvarande tillämpning med avseende å domstols behörighet i militärt tvistemål.

Bestämmelsen i andra stycket svarar mot vad som i 75 § föreslagits i fråga om militära brottmål.

77 §.

Såsom närmare utvecklats vid 43 och 64 §§ har i förslaget förutsatts att talan mot beslut i disciplinmål eller ersättningsmål i regel skall fullföljas till underrätt. Behörighet att upptaga dylik talan bör tydligen i varje särskilt fall blott tillkomma en viss bestämd domstol. Det faller av sig självt att detta bör vara den som är laga domstol för den avdelning vid vilken disciplin- eller ersättningsmålet avgjordes.

78 §.

Enligt 46 § RLK skola för närvarande vissa av de mål som tillhöra krigsdomstol upptagas omedelbart av krigsöverdomstol. Utredningen har föreslagit, att en motsvarande regel framdeles skall gälla i fråga om dels alla ämbetsbrott av vissa högre befattningshavare och dels sådana ämbetsfel som annan befattningshavare begått i egenskap av bestraffningsberättigad chef.

Med hänsyn till att klagan i disciplinmål förutsatts skola ske till underrätt i stället för som nu till krigsöverdomstol kan det enligt min mening icke anses erforderligt att frågor om fel och försummelse i samband med utövning av den disciplinära bestraffningsrätten alltid prövas omedelbart av hovrätt. Jag delar däremot utredningens uppfattning att mål om ansvar eller ersättning för sådan förseelse eller för ämbetsbrott i övrigt bör upptagas av hovrätt, om felet begåtts av befattningshavare i högre chefsställning. Det må framhållas att en sådan regel i allmänhet gäller beträffande civila ämbetsbrott. En lämplig gränsdragning synes kunna åstadkommas om, på sätt utredningen föreslagit, till hovrätt i första hand hänföras mål om ämbetsbrott av den som bestrider regementschefs eller likställd eller högre befattning. Därutöver torde Kungl. Maj:t böra äga befogenhet att, om så finnes påkallat, meddela enahanda föreskrift i fråga om vissa andra högre befattningshavare vid krigsmakten.

Bestämmelser i enlighet med det sålunda anförda ha upptagits i första och andra styckena i denna paragraf. I tredje stycket har, till förebyggande av tvekan, meddelats en uttrycklig föreskrift om vilken hovrätt som i varje särskilt fall är behörig.

79 §.

Såsom framgår av det förut anförda bygger departementsförslaget på den förutsättningen att åklagaruppgifterna i militära mål i fredstid skola ombesörjas av de allmänna åklagarna.

Beträffande arbetets fördelning mellan dessa åklagare anförde utredningen, att såsom grundregel borde gälla att åklagare i militärt mål skulle vara allmän åklagare vid den underrätt som hade att upptaga målet. Om vid en domstol funnes flera åklagare med skilda distrikt, syntes åklagaruppgifterna i allmänhet böra fullgöras av den åklagare inom vars distrikt vederbörande förband hade sin förläggning. I vissa fall borde dock kunna göras undantag härifrån. Därest en domstol hade att upptaga mål från flera förband och dessa vore förlagda inom skilda åklagardistrikt, borde sålunda Kungl. Maj:t kunna förordna att samtliga militära åklagaruppgifter skulle läggas på åklagaren i ett av dessa distrikt. Dessutom borde det ankomma på landsfogden att utföra åtal för vissa brott av grov beskaffenhet.

De förslag utredningen sålunda framlagt i fråga om kompetensfördelningen ha i princip lämnats utan erinran i remissyttrandena och torde i huvudsak kunna godtagas. Regeln att åklagaruppgifterna i militärt mål skola ankomma på allmän åklagare vid vederbörande domstol bör uppenbarligen gälla även för överrätternas del och synes mig vara av den vikt att

den bör intagas i lagen. De närmare bestämmelser som kunna erfordras rörande kompetensfördelningen mellan landsfogde och distriktsåklagare samt mellan distriktsåklagarna inbördes torde däremot böra meddelas i administrativ ordning. Departementsförslaget har avfattats i enlighet med vad jag sålunda anfört.

Enligt 7 kap. 4 § nya RB skall riksåklagaren vara allmän åklagare i mål om ämbetsbrott som skall åtalas omedelbart i hovrätt. Vid detta stadgandes tillkomst förutsattes emellertid att riksåklagaren icke skulle äga väcka åtal för sådant brott i annat fall än då det föröfvats av någon honom underlydande befattningshavare. I fråga om andra ämbetsmän som ha forum i hovrätt skall åtalsrätten vara förbehållen justitiekanslern i egenskap av särskild åklagare. I sådant militärt mål som avses i 78 § i förslaget skall alltså justitiekanslern fungera såsom åklagare. En erinran härom har till förebyggande av missförstånd upptagits som sista punkt i förevarande paragraf.

13 KAP.

Om förundersökning och tvångsmedel m. m.

80—82 §§.

I dessa paragrafer meddelas bestämmelser om sättet för utredningen då anmälan om militärt brott gjorts hos civil myndighet eller av militär chef hänskjutits till sådan myndighet. En redogörelse för det huvudsakliga innehållet har lämnats vid behandlingen av 22 §. Såsom framgår av bl. a. 27 § kan det inträffa, att ett mål hänskjutes till åklagaren först sedan det mer eller mindre fullständigt utretts genom militärmyndigheternas försorg. I dylikt fall lär åklagaren stundom kunna låta sig nöja med den utredning som sålunda föreligger. Om komplettering måste ske, bör åklagaren därvid iakttaga bestämmelserna i 23 kap. nya RB. Ett stadgande härom har upptagits i 81 §.

83 §.

Enligt nya RB skall åklagaren, när förundersökning avslutats, meddela beslut antingen om åtal eller att åtal icke skall äga rum. I sistnämnda fall förfaller tillsvidare frågan om bestraffning av den misstänkte. Såvitt angår militära brottmål torde emellertid en tredje utväg böra hållas öppen. Åklagaren bör, i stället för att väcka åtal, kunna överlämna åt militärmyndigheterna att åläggas straff i den för disciplinmål stadgade ordningen eller att meddela tillrättavisning.

Med avseende å denna fråga har utredningen till en början anfört följande.

I de fall då — — — disciplinmål hänskjutas till åklagaren på grund därav att påföljden antagits icke komma att stanna vid disciplinstraff måste det alltemellanåt kunna inträffa att i fall då fullständig utredning förebragts åklagaren med stöd av vad därvid framkommit finner anledning antaga att förseelsen icke skall medföra svårare påföljd än disciplinstraff och att målet alltså skall kunna avgöras i disciplinär ordning. Så kan givetvis även bliva

förhållandet i fråga om mål, som överlämnats till åklagaren av den anledningen att nöjaktig utredning icke ansetts kunna åstadkommas på föranstaltande av militär myndighet. För att i möjligaste mån begränsa de allmänna domstolarnas befattning med mål av mera bagatellartad beskaffenhet är det givetvis angeläget att, där lagligt hinder därför ej möter, bestraffning åläggas i disciplinär ordning. Ändamålsenligheten synes därför kräva att i nu åsyftade fall målet icke av åklagaren i första hand drages under domstols prövning. I stället bör tillfälle beredas vederbörande befälhavare att på grundval av den av åklagaren åstadkomna utredningen pröva huruvida förutsättningar föreligga för användande av den disciplinära bestraffningsrätten. Det bör följaktligen stadgas skyldighet för åklagaren att, där utredningen giver vid handen att målet kan avgöras i disciplinär ordning, för prövning härav överlämna handlingarna till vederbörande befälhavare.

På annan plats i betänkandet har utredningen yttrat, att om befälhavaren funne den ifrågavarande gärningen icke vara straffbar, befälhavaren borde resolvera att vad i målet förekommit ej föranledde vidare åtgärd. Funne befälhavaren att den föreliggande utredningen icke vore tillfyllest för ansvarsfrågans prövning eller att förseelsen borde medföra annat straff än befälhavaren ägde ålägga, hade han att åter överlämna målet till åklagaren.

Slutligen har utredningen uttalat att återremiss från åklagaren till befälhavaren borde vara utesluten, om målet redan i samband med förundersökningen förevarit vid domstol, t. ex. för förordnande av offentlig försvarare eller prövning av framställt yrkande om häktning.

Mot den av utredningen sålunda föreslagna ordningen har *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* erinrat att den uppenbarligen emellanåt kunde medföra irritation och mången gång föranleda avsevärd omgång. För att minska olägenheterna borde det föreskrivas att återremiss från åklagaren i varje fall ej skulle få förekomma i de fall då målet av befälhavaren hänskjutits till honom på den grund att påföljden antagits icke komma att stanna vid disciplinstraff. *Landsfogdeföreningen* har motsatt sig förslaget om rätt för befälhavaren att, sedan mål återremitterats till honom, ånyo överlämna målet till åklagaren. Ett sådant system skulle enligt föreningens mening strida mot grundsatsen att åklagaren skall vara fullt obunden i sitt ställningstagande till åtalsfrågan. *Krigsfiskalsföreningen* har ansett, att befälhavarens ifrågavarande rätt borde begränsas till sådana fall, då befälhavaren funne saken böra medföra högre eller annat straff än han själv vore behörig att ådöma.

I utkastet stadgades på denna punkt, att om åklagaren efter slutförd utredning funne att den misstänkte förskyllde ansvar men att straff för brottet kunde åläggas i disciplinmål, åklagaren skulle äga rätt att underställa befälhavaren frågan huruvida denne ville avgöra saken.

Häremot har *justitiekanslersämbetet* anmärkt, att i de avsedda fallen åklagaren borde hava ej blott rätt utan skyldighet att bereda befälhavaren tillfälle att utöva sin bestraffningsrätt. *Stockholms rådhusrätt* och *härads-hövdingeföreningen* ha framhållit, att domstolarna icke borde betungas med mål som utan olägenhet kunde avgöras av de militära myndigheterna. På

grund härav borde åklagaren i nu ifrågavarande fall alltid vara pliktig att överlämna målet till befälhavaren, och denne borde i sin tur ha motsvarande skyldighet att avgöra saken, om erforderliga förutsättningar därför föreläge. *Stadsdomareföreningen* har uttalat, att av lagen borde framgå att det inom vissa gränser ålåde vederbörande befälhavare att utöva sin bestraffningsrätt. Det vore nämligen av största vikt att icke bagatellmål från krigsmakten i alltför stor mängd hänskötes till de allmänna domstolarna. Liknande synpunkter ha anförts av *magistraten i Östersund* samt *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*.

Departementschefen. I 80 § har föreslagits att åklagare, vilken mottagit anmälan om militärt brott men finner saken kunna utredas och avgöras i disciplinmål, som regel skall överlämna målet till militärmyndigheterna. Därigenom kunna domstolarna befrias från de mål, i vilka det redan från början är uppenbart att saken är av enkel beskaffenhet.

Det lär emellertid stundom kunna inträffa att anmälan avser ett allvarligt brott men att utredningen sedan visar, att det icke finnes skäl att döma till högre straff än som kan åläggas i disciplinmål. I andra fall kan det visserligen genast stå klart, att endast ett lindrigt straff kan ifrågakomma, men förhållandena likväl vara sådana, att utredningen bör ledas av åklagaren. Det sålunda sagda äger motsvarande tillämpning när anmälan om brott gjorts hos militär myndighet men av denna hänskjutits till åklagaren.

Även i de nu åsyftade fallen är det tydligen önskvärt att åtal vid domstol kan undvikas. I likhet med utredningen och vissa remissmyndigheter anser jag därför, att det i regel bör åligga åklagaren att i första hand hänvända sig till vederbörande militäre chef. Däremot kan jag icke biträda yrkandena att den sistnämnde därefter i princip skulle vara skyldig att avgöra saken i den för disciplinmål stadgade ordningen. En sådan regel skulle lätt komma att verka stötande, särskilt om brottet ursprungligen anmäls till den bestraffningsberättigade chefen men denne hänskjutit målet till åklagaren.

På grund av vad sålunda anförts har i 83 § första stycket stadgats, att åklagaren i nu ifrågavarande fall skall underställa bestraffningsberättigad befattningshavare frågan, om denne vill avgöra saken. Därvid har dock gjorts förbehåll för det fall att åklagaren av särskilda skäl finner domstolsbehandling vara att föredraga framför disciplinärbestraffning. Jag har icke ansett lämpligt att föreslå några bestämmelser om tillvägagångssättet vid sådant underställande. Mången gång torde det vara tillräckligt med en enkel underhandsförfrågan.

I anslutning till omförmälda stadgande har upptagits en särbestämmelse för sådana mål, i vilka finnes annan målsägande än kronan. Beträffande grunden för denna bestämmelse hänvisas till vad som anförts vid behandlingen av 10 §.

Som jag redan nämnt har utredningen ansett att ett mål aldrig borde få överlämnas till militär myndighets avgörande, om det redan under förun-

dersökningen förevarit vid domstol. Enligt min mening bör emellertid den omständigheten att domstol på utredningsstadiet tagit viss befattning med saken icke i och för sig hindra att den avgöres i disciplinmål. Jag erinrar att det även enligt nya RB kan förekomma att åtal uteblir, ehuru rättens medverkan tagits i anspråk under förundersökningen. Därest rätten fastställt beslag eller på sätt jag angivit vid behandlingen av 30—36 §§ fastställt förordnande om förvarrarrest eller beslutat om häktning av den misstänkte, torde det emellertid, bl. a. med hänsyn till innehållet i 24 kap. 18 § och 27 kap. 7 § nya RB, vara lämpligast att prövningen av målet även i fortsättningen får ankomma på domstolen. I sådant fall bör därför någon återremiss till militärmyndigheterna icke kunna äga rum. En bestämmelse av denna innebörd har upptagits i andra stycket.

84 §.

Enligt 20 kap. 7 § första stycket 1 nya RB må allmänt åtal eftergivnas om å brottet icke kan följa svårare straff än böter och det är uppenbart att den misstänktes lagföring ej är påkallad ur allmän synpunkt.

U t r e d n i n g e n har erinrat att processlagberedningen på sin tid upptagit frågan om tillämpning av denna eftergiftsregel i militära mål, varvid disciplinstraff skulle jämföras med böter. Häremot hade emellertid betänkligheter anförts i vissa av beredningen infordrade yttranden. Sålunda hade krigshovrätten framhållit att det i fråga om förseelse mot SLK endast sällan torde kunna sägas vara uppenbart, att den misstänktes lagföring ej vore påkallad ur allmän synpunkt. Överbefälhavaren samt föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer hade uttalat, att eftergift i allt fall ej borde medgivas med mindre detta tillstyrks av vederbörande befälhavare. Med anledning av vad sålunda förekommit hade processlagberedningen stannat för att nu ifrågasättande eftergiftsregel icke borde gälla i militära mål. Beredningen hade framhållit, att det syntes tillräckligt med de bestämmelser som funnes om befälhavares disciplinära bestraffningsrätt. Enligt dessa kunde befälhavaren vid lindrigare förseelser låta bero vid tillrättavisning eller, i vissa fall, låta saken förfalla.

I fortsättningen har utredningen anført att processlagberedningens förslag icke syntes fullt tillfredsställande. Det kunde förekomma fall, då endast böter eller disciplinstraff kunde följa å brottet men det likväl vore uteslutet att avgöra saken i disciplinmål. I dessa fall kunde de av beredningen anvisade utvägarna för att undvika åtal icke begagnas och därför borde i stället åklagaren äga möjlighet att besluta om åtal eftergift.

I y t t r a n d e n a ö v e r u t r e d n i n g e n s f ö r s l a g ha vissa erinringar framställts mot detsamma. *Krigshovrätten* har sålunda ifrågasatt, om icke i enkelhetens intresse borde föreskrivas, att åtal eftergift enligt nyssnämnda bestämmelse i nya RB aldrig finge ske i militära mål. *Chefen för marinen* har ansett det ur disciplinär synpunkt nödvändigt att eftergift finge ske endast efter samråd med vederbörande bestraffningsberättigade chef. Omständigheterna kunde nämligen vara sådana att även en jämförelsevis

ringa förseelse som ej beivrades kunde medföra följdverkningar för den militära ordningen, vilka icke ägde motsvarighet utanför militärtjänsten. Liknande synpunkter ha anförts av *svenska officersförbundet*.

Departementschefen. För egen del vill jag till en början framhålla att det enligt min mening ej lämpligen bör ifrågakomma att tillägga ett eftergiftsbeslut av åklagaren bindande verkan mot det bestraffningsberättigade militärbefälet. Å andra sidan skulle tydligen möjligheten att erhålla åtalseftergift vara av ganska ringa värde, om förseelsen ändock kunde bestraffas i disciplinär ordning. Med hänsyn härtill anser jag övertvägande skäl tala för att åtalseftergift enligt 20 kap. 7 § första stycket 1 nya RB överhuvud icke bör få förekomma i de fall då vederbörande militäre chef äger möjlighet att själv avgöra saken. I dessa fall kan syftet med bestämmelsen i fråga lika väl tillgodoses genom att prövningen överlämnas åt militärmyndigheterna, som då kunna låta bero vid tillrättavisning eller låta saken förfalla. Skulle däremot i det föreliggande fallet laga hinder möta mot att saken avgöres i disciplinväg torde, såsom utredningen framhållit, åklagaren böra äga rätt att besluta om åtalseftergift.

I överensstämmelse med det sålunda anförda har i första stycket av förevarande paragraf upptagits bestämmelse att vad i 20 kap. 7 § första stycket 1 nya RB är stadgat icke skall äga tillämpning, om i det föreliggande fallet straff för brottet må åläggas i disciplinmål. Något behov av att föreskriva en motsvarande begränsning med avseende å eftergiftsregeln under 2 i samma lagrum torde icke vara för handen. Ej heller synes det behöfligt att i lagreglera frågan huruvida åklagaren innan han eftergiver åtal skall samråda med militärbefälet. Därest det befinner sig erforderligt att meddela bestämmelser därom, böra dessa utfärdas i administrativ ordning. För övrigt vill jag i detta sammanhang allenast erinra, att i den mån eftergiftsbestämmelsen under 1 i nyssnämnda lagrum skall vara tillämplig, kommer dess räckvidd att ökas genom förslaget att disciplinstraff skall anses lika med böter (6 §).

Beträffande brott, varå ej kan följa svårare straff än böter innehåller nya RB även en bestämmelse enligt vilken strafföreläggande i vissa fall kan träda i stället för åtal. Detta innebär att åklagaren till godkännande förelägger den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. Strafföreläggande får enligt 48 kap. 1 § nya RB ej avse dagsböter utöver tjugu. I fråga om böter omedelbart i penningar finnes icke någon motsvarande begränsning, men om böterna satts till högre belopp än etthundra kronor, skall föreläggandet, sedan det godkänts, underställas rättens prövning. Föreläggande som fastställts av rätten eller, då fastställelse ej erfordras, godkänts av den misstänkte skall gälla som dom vilken vunnit laga kraft.

Med hänsyn bl. a. till de bestämmelser som sålunda meddelats om användningen av strafföreläggande bör det tydligen icke ifrågakomma att låta åklagare meddela sådant föreläggande med avseende å disciplinstraff. Enligt 2 § i det till lagrådet remitterade förslaget till lag om disciplinstraff för krigsmän skall sådant straff ådömas, dels för brott mot bestämmelse vari

disciplinstraff är utsatt, dels ock i stället för böter såsom straff för brott av krigsman mot 25—27 kap. strafflagen samt för annat av krigsman förövat brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål. Härifrån göras emellertid vissa undantag. Där någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller vilkens tjänstgöring är av tillfällig art finnes förskylla arrest, skall sålunda i stället dömas till böter, om ej annat föranledes av särskilda skäl. Dessutom må böter även eljest ådömas, om med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff finnes vara lämpligare än disciplinstraff. I fråga om annat än i 2 § avsett, av krigsman begånget brott av beskaffenhet att mål därom skall handläggas såsom militärt mål må, enligt 3 § i förslaget, i stället för böter ådömas disciplinstraff, därest sådant straff finnes lämpligare med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art. Av det sagda framgår, att i samtliga fall, då högsta straffet är böter eller disciplinstraff, viss valrätt finnes mellan dessa båda straffarter. Även med beaktande av att strafföreläggande icke bör få avse disciplinstraff, skulle det alltså i och för sig icke vara uteslutet att låta strafföreläggande komma till användning i alla dessa fall. Häremot talar emellertid att frågan, huruvida böter eller disciplinstraff är lämpligast, i princip ej synes böra avgöras av åklagaren utan prövas av domstol eller militär befattningshavare som äger utöva bestraffningsrätt. Som huvudregel synes därför böra gälla att strafföreläggande icke må begagnas i militärt mål. Från denna grundsats synes dock utan olägenhet kunna göras undantag i de fall då lagen innehåller en uttrycklig anvisning att böter böra föredragas framför disciplinstraff. Dessutom bör naturligtvis strafföreläggande få användas i mål som hänskjutits till åklagaren av bestraffningsberättigad befälhavare på den grund att han ansett straffet böra bestämmas till böter.

På grund av vad sålunda anförts har i andra stycket av 84 § föreskrivits att vad i nya RB är stadgat om strafföreläggande skall äga tillämpning allenast i de fall då den misstänkte ej fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller hans tjänstgöring är av tillfällig art eller målet hänskjutits till åklagare på grund av att straffet ansetts böra bestämmas till böter. Dessutom har angivits att strafföreläggande icke må avse disciplinstraff. Jag vill nämna att en lösning enligt dessa linjer förordats såväl av utredningen som i åtskilliga remissyttranden.

85—86 §§.

Beträffande innehållet i dessa paragrafer ber jag få hänvisa till vad som anförts om institutet förvarsarrest vid behandlingen av 30—36 §§.

14 KAP.

Särskilda bestämmelser om rättegången i militära mål.

Vid sidan av de särbestämmelser för militära mål som i 12 och 13 kap. i förslaget meddelats i fråga om forum och utredning ha i 14 kap. föreskrivits vissa ytterligare avvikelser från vad som gäller om rättegång i allmän-

het. Innan jag går in på dessa stadganden vill jag nämna, att utredningen i samband med övriga organisationsproblem upptagit även frågan om särskilda domförhållningsregler för de militära målens del. I detta avseende har utredningen framhållit, att vissa skäl kunde anföras för att alla brottmål, i vilka påföljden kunde väntas stanna vid disciplinstraff, borde få avgöras i häradsrätt med tremansnämnd och i rådhusrätt av en lagfaren domare. Samtidigt har utredningen emellertid påpekat att en sådan regel i praktiken skulle medföra åtskilliga svårigheter. Om det, sedan ett mål upptagits i denna enklare sammansättning, befundes att straffet ej borde stanna vid disciplinstraff, bleve det nödvändigt att upprepa handläggningen inför fullsuttent rätt. Det vore icke tillfredsställande att domstolen, sedan den inlåtit sig i sakprövning, sålunda kunde nås om att såsom ett led i denna prövning konstatera sin bristande behörighet att slutföra prövningen. En annan olägenhet vore att domstolen i och med att den hänsköte målet till fullsuttent rätt därigenom också tillkännagåve en — låt vara preliminär — ståndpunkt i straffmättningsfrågan. För övrigt borde man enligt utredningens mening icke alldeles bortse från att en sådan ordning som den ifrågasatta kunde vara ägnad att i något fall giva stöd åt den föreställningen att domstolen, då den i förenklad sammansättning ådömt endast disciplinstraff, därvid påverkats av en önskan att utan omgång föra målet till slut. *Justitiekanslers-ämbetet* har ifrågasatt, om icke svårigheterna överdrivits, samt förordat att tanken på en enklare domstolssammansättning i nyss angivna mål upptoges till förnyat övervägande. För min del biträder jag emellertid utredningens åsikt att en sådan ordning ej lämpligen bör genomföras.

87 §.

Enligt 21 kap. 3 § nya RB äger misstänkt som är anhållen eller häktad en obetingad rätt att på begäran erhålla offentlig försvarare. För den som befinner sig på fri fot är däremot möjligheten att erhålla offentlig försvarare beroende av att rätten finner biträde behövt.

I fråga om rättegångsbiträde i militära mål stadgas för närvarande i 80 § RLK att rätt att påkalla förordnande av biträde tillkommer dels den som är häktad och dels den som utan att vara häktad tilltalas för brott, varefter lag kan följa straffarbete eller förlust av ämbete eller tjänst. I sistnämnda hänseende innefattar stadgandet en särskild förmån i förhållande till vad som gäller utanför den militära rättsskipningens område. Utredningen har, med instämmande av skånska hovrätten och advokatsamfundet, uttalat att nämnda förmån lämpligen borde bibehållas, och jag har icke velat motsätta mig detta förslag. Ett mot 80 § RLK svarande stadgande har därför med vissa formella jämkningar upptagits i första stycket av nu förvarande paragraf. Andra stycket motsvarar 79 § RLK.

88 §.

Som jag förut nämnt ha i vissa remissyttranden uttalats förhållanden för att den militära rättsskipningen icke skulle kunna ske med samma snabbhet

vid de allmänna domstolarna som vid särskilda för ändamålet inrättade specialdomstolar. I fråga om rådhusrätterna, som sammanträda varje vecka, torde dessa farhågor icke äga något egentligt berättigande. Även vad angår häradsrätterna framstå de i viss mån som överdrivna. Jag erinrar att häradsrätterna enligt den nya rättegångsordningen skola hålla ting betydligt oftare än för närvarande. En olägenhet är att ting ej förekomma under sommaren eller eljest under de tider då häradsrätterna ha ferier. Nackdelen härav minskas emellertid av att särskilt sammanträde kan ut sättas närhelst det erfordras (1 kap. 8 § nya RB). Genom sistnämnda regel — som för övrigt gäller även beträffande rådhusrätt — öppnas tydliga möjligheter att tillgodose behovet av snabba avgöranden i militära mål. Emellertid torde det vara lämpligt att genom ett särskilt stadgande inskräpa vikten av att dessa möjligheter i erforderlig utsträckning begagnas. Ett sådant stadgande har upptagits i förevarande paragraf (andra stycket).

För ett riktigt bedömande av frågan, huruvida särskilt sammanträde behöves utsättas, torde i allmänhet krävas att samråd äger rum med de militära myndigheterna. Ett sådant samråd är för övrigt påkallat även från den synpunkten, att tiden för rättegångsförhandlingarna såvitt möjligt bör bestämmas så, att onödiga avbrott i den militära tjänstgöringen undvikas. I enlighet härmed har i första stycket meddelats en allmän föreskrift, att utsättande av förhandling i militärt mål skall ske efter samråd med vederbörande chef. Det kan uppenbarligen mången gång vara lämpligt, att därvid överläggning äger rum även beträffande spörsmålet, om förhandlingen skall hållas i domstolens lokaler eller inom det militära etablisseman tet. Som jag förut framhållit är detta enligt min mening en rent praktisk fråga som ej lämpligen bör regleras i författningsväg. Ej heller torde tillräcklig anledning föreligga att upptaga utredningens förslag om särskild uppopslista för militära mål, vilket förslag för övrigt mött gensagor i åtskilliga remissyttranden.

89 §.

Enligt gällande rätt anses den omständigheten att auditör avgivit yttrande i disciplinmål icke utgöra hinder för honom att, om målet sedermera hän skjutes till krigsrätt, tjänstgöra som ledamot i krigsrätten. Utredningen har, av skäl som närmare angivas å s. 195 ff i betänkandet, förordat att ändring skulle ske på denna punkt. Då detta påyrkats även i vissa remissyttranden och nuvarande praxis knappast kan anses förenlig med de bestämmelser om domarjäv som meddelats under punkterna 7 och 9 i 4 kap. 13 § nya RB, har i 89 § i förslaget stadgats, att i handläggningen av militärt mål ej må deltaga någon som förut i egenskap av auditör tagit befattning med saken.

90 §.

Enligt 55 § sista stycket RLK skall, när krigsrätt beslutat att någon som tillhör krigsmakten skall hämtas till rätten, beslutet i allmänhet verkställas genom vederbörande befälhavares försorg. Ett motsvarande stadgan-

de har upptagits i förevarande paragraf, dock med begränsning till de fall då den som skall hämtas fullgör tjänstgöring vid krigsmakten.

Såsom framhållits i utredningens betänkande bör tydligen även delgivning ske genom militärmyndigheterna, om den sökte fullgör tjänstgöring vid krigsmakten. Föreskrifter härom torde lämpligen böra utfärdas i administrativ ordning.

91 §.

I 53 § har föreslagits, att militär befattningshavares beslut om åläggande av disciplinbot skall verkställas omedelbart, såframt ej annat förordnats av den som meddelat beslutet. De skäl som föranlett denna regel göra sig med samma styrka gällande i de fall, då disciplinbot ådömts av domstol.

Beträffande arreststraff har jag vid behandlingen av 9 kap. framhållit, att jag visserligen icke kunde ansluta mig till den nuvarande lagens ståndpunkt att alltid tillåta omedelbar verkställighet av sådant straff men att det å andra sidan icke vore lämpligt att verkställigheten uppehölls under längre tid. På grund härav har jag bl. a. föreslagit att tiden för klagan över straffbeslut i disciplinmål skall bestämmas till allenast två dagar. Syftet med denna bestämmelse skulle tydligen i viss mån förfelas om den straffskyldige sedan kunde förhålla verkställigheten av underrättens dom genom att fullfölja målet till högre rätt. En sådan ordning skulle för övrigt ej sällan vara otillfredsställande från disciplinär synpunkt även då fråga är om åtal utan föregående handläggning i disciplinmål. Med hänsyn till det sålunda anförda torde det även i fråga om domstols dom å arreststraff böra föreskrivas, att den må verkställas genast, om detta ej uttryckligen förbjudits av domstolen. Jag förutsätter att sådant förbud alltid kommer att meddelas, om saken är tveksam eller om dröjsmål med verkställigheten uppenbarligen saknar betydelse ur disciplinär synpunkt. Därest verkställighetsfrågan regleras på nu angivet sätt, torde några stadganden om nöjdförklaring icke vara behövliga. Om den dömde vid domstolen förklarar, att han genast vill undergå straffet, bör emellertid tydligen i allmänhet något förbud mot omedelbar verkställighet ej meddelas.

92 och 93 §§.

I dessa paragrafer ha upptagits vissa undantagsbestämmelser som ansetts böra gälla allenast under tid då krig eller beredskapstillstånd råder.

Uppenbart är, att det under sådan tid möter stora svårigheter för den militära personalen att inställa sig vid muntlig förhandling i överrätt. Såvitt angår högsta domstolen är detta icke av större betydelse. Bestämmelserna i 54 kap. 10 och 12 §§ nya RB torde nämligen medföra att militära mål blott jämförelsevis sällan komma under högsta domstolens prövning. Vad hovrätterna beträffar finnes ingen motsvarande begränsning av fullföljdsomöjligheterna. Med hänsyn härtill har utredningen ansett påkallat att hovrätt vid krig och beredskapstillstånd finge möjlighet att i något större utsträckning än eljest avgöra militära brottmål utan huvudförhandling, dvs enbart på grundval av det skriftliga materialet. Bortsett från

vissa praktiskt mindre viktiga fall må enligt 51 kap. 21 § nya RB brottmål i hovrätt avgöras utan huvudförhandling allenast om den tilltalade av underrätten frikänts eller dömts till böter och anledning ej heller i hovrätten förekommer att ådöma annan påföljd än bötesstraff. Av 6 § i förslaget följer att, om målet är militärt, med böter alltid skall likställas disciplinstraff. Utredningen har föreslagit att vid krig och beredskapstillstånd även fängelse i högst sex månader skall, i det avseende varom nu är fråga, räknas lika med böter. Som någon erinran häremot ej framställts i remissyttrandena och förslaget synes väl avvägt, har ett stadgande av nämnda innebörd upptagits i 93 §.

I 92 § föreslås, efter mönster av 57 § RLK, att vid krig och beredskapstillstånd förhandling i militärt mål skall kunna hållas inom stängda dörrar, förutom då sådant eljest är medgivet, jämväl om offentligheten kan antagas vara till skada för krigsföretag eller menlig för krigsmaktens säkerhet.

15 KAP.

Om krigsrätt.

94 och 95 §§.

Som jag förut nämnt ha de önskemål som vid skilda tillfällen framställts om att krigsdomstolarna måtte avskaffas endast avsett den militära rättsskipningen i fredstid. I direktiven för utredningen förutsattes också att nuvarande organisation med särskilda domstolar skulle bibehållas under krig och förstärkt försvarsberedskap, åtminstone i första instans. Det uttalades emellertid tillika att dessa domstolars sammansättning kunde behöva ändras och förutsättningarna för deras inrättande jämkas.

Nu gällande stadganden om det militära domstolsväsendets organisation under mobilisering innebära i huvudsak följande.

Vid total mobilisering upphöra samtliga vanliga krigsrätter och ersättas med fältkrigsrätter. Dessa skola, som jag tidigare omnämnt, bestå av en civil ledamot (fältkrigsdomare) och två militärer. Anbefalles endast partiell mobilisering, har Konungen att förordna huruvida domsrätten över den mobiliserade personalen skall övergå på fältkrigsrätter eller alltjämt utövas av de fredsmässiga krigsrätterna. När rättsskipningen i första instans sålunda enligt lag eller förordnande skall ankomma på fältkrigsrätter, bestämmer Konungen vid vilka avdelningar fältkrigsrätt skall inrättas. Om emellertid en avdelning, som ej i denna ordning erhållit egen fältkrigsrätt, blir detacherad eller avskild från huvudstyrkan eller innesluten av fienden, äger vederbörande befälhavare låta inrätta fältkrigsrätt vid avdelningen.

Under krig kan i vissa fall inrättas en extraordinär första domstol som benämnes ståndrätt. Sådan skall bestå av elva ledamöter, därav en fältkrigsdomare, fem officerare, två underofficerare samt tre av manskapet. Ståndrätt får inrättas endast vid trupp som är i fält, å fartyg vilket för krigsföretag är på sjötåg samt i belägrad fästning. Den kan tillsättas av

högste befälhavaren på stället, när någon begått brott som är belagt med dödsstraff. Ytterligare förutsättningar äro att den brottslige gripits på bar gärning samt att våda för krigslydnaden eller säkerheten är att befara, om han ej utan uppskov befordras till straff. Föremål för ståndrätts prövning är allenast, huruvida den tilltalade under för handen varande omständigheter må dömas till dödsstraff. Ädömes ej dödsstraff, skall målet förvisas till behandling vid vederbörande fältkrigsrätt.

Domsrätten i andra instans skall även under mobilisering utövas av krigshovrätten. Om i krigstid särskild överdomstol erfordras för armé eller arméavdelning som befinner sig i fält eller inom fästning eller för flotta eller eskader som är på sjötåg, må dock Konungen förordna att överkrigsrätt skall inrättas där. Även utan sådant förordnande må dessutom i vissa fall överkrigsrätt inrättas av befälhavare för avdelning som blivit skild från förbindelse med den ort där krigshovrätten, respektive överkrigsrätten för huvudstyrkan finnes. Överkrigsrätt skall bestå av tre högre militärer och två civila ledamöter med domarkompetens.

Såsom tredje instans fungerar högsta domstolen i den för militärmål föreskrivna sammansättningen.

U t r e d n i n g e n har beträffande rättsskipningen i första instans anført att det visserligen syntes oundgängligt att i viss utsträckning inrätta specialdomstolar, lämpligen benämnda krigsrätter, men att å andra sidan den dömande verksamheten åtminstone delvis borde kunna handhavas av de allmänna domstolarna även under krigsförhållanden. Innan jag närmare redogör för utredningens ståndpunkt ber jag att få lämna några upplysningar angående försvarsväsendets organisation vid krig och beredskapstillstånd.

Då armén från fredsindelning övergår till krigsorganisation inrättas fältförband, lokalförsvarförband och depåförband. Fältförbanden äro avsedda för de egentliga operationerna. Huvuddelen av dessa förband sammanföres i armékårer, vilka lyda direkt under överbefälhavaren. Fältförbandens organisationsenheter äro — förutom armékår — fördelning och brigad. Lokalförsvarförbanden omfatta trupper av olika slag, avsedda för luftförsvar och andra skyddsuppgifter, för lokalt försvar inom militärområdena samt för gräns- och kustförsvar. Depåförbanden ha att ombesörja utrustning av personal, som från depåförbanden tillhandahålles för uppsättande av fältförband, ävensom att utbilda ersättningsmanskaper för dessa.

Utredningen har anført, att fältförbanden uppenbarligen måste äga tillgång till domstolar som icke av andra arbetsuppgifter vore hindrade att anpassa sig efter växlande förhållanden. För dessa förband erfordrades följaktligen en särskild domstolsorganisation. Behovet därav vore däremot mindre framträdande i fråga om lokalförsvars- och depåförbanden. Under vissa förhållanden kunde det visserligen vara lämpligt att mål från dylika förband upptoges av krigsrätt men i andra fall syntes målen utan olägenhet kunna hänvisas till allmän domstol. Särskilt för depåförbandens del torde sistnämnda utväg så gott som alltid kunna anlitas.

Från denna utgångspunkt har utredningen förordat att det skall ankomma på Konungen att bestämma, om och i vilken utsträckning krigsrätter skola inrättas. Befogenhet att låta inrätta krigsrätter borde enligt utredningen i första hand föreligga så snart inkallelser av värnpliktiga företagits med stöd av 28 § värnpliktslagen och sålunda beredskapstillstånd inträtt. Dessutom borde, om inkallelser till beredskapsövning skedde under annan tid än nyss sagts, krigsrätter kunna inrättas vid de förband där sådan övning fullgjordes.

I sammanhang med vad utredningen sålunda yttrat har utredningen uppdragit vissa närmare riktlinjer för utformningen av krigsrättsorganisationen. Förslaget innebär i huvudsak att krigsrätt skulle inrättas dels vid varje fördelning och dels för militärområde, där fältförband som ej ingår i fördelning grupperats. Dessa krigsrätter skulle ombesörja även rättsskipningen vid flygvapnets förband. För marinen skulle inrättas två eller flera marindistriktskrigsrätter till vilka skulle kunna hänvisas jämväl förband från andra försvarsgrenar, t. ex. lantmilitära kustförsvarsförband. Fördelningskrigsrätterna borde enligt utredningens mening vara ambulerande inom fördelningens operationsområde. Även vissa militärområdeskrigsrätter borde på motsvarande sätt vara rörliga.

Utredningen har även upptagit frågan, huruvida det alltjämt vore behöfligt att vid sidan av den av Konungen fastställda krigsrättsorganisationen kunna inrätta särskild krigsrätt vid detacherad, avskild eller innesluten avdelning. Under hänvisning till de tekniska hjälpmedel, av vilka det militära förbindelseväsendet numera betjänar sig, har utredningen besvarat denna fråga nekande.

Slutligen har utredningen framhållit att några bestämmelser om ståndrätt ej syntes böra upptagas i den blivande lagstiftningen. Ståndrättsförfarandet överensstämde icke med de krav, som uppställdes på nutida rättsskipning. För övrigt skulle en extraordinär krigsdomstol motsvarande ståndrätt enligt utredningens mening icke bättre än de föreslagna krigsrätterna tillgodose det särskilda behov av snabbhet i rättsskipningen, som kunde föreligga i vissa situationer. Det vore att märka, att den nuvarande ståndrätten icke kunde träda i funktion, förrän fältkrigsdomare tillkallats för att inträda såsom civil ledamot. Icke heller från annan synpunkt torde hänsynen till krigslydnaden eller säkerheten inom krigsmakten eller vederbörande avdelning kräva ett bibehållande av ståndrättsförfarandet.

I yttrandena över utredningens betänkande ha från flera håll framställts erinringar mot förslaget att krigsrätter skulle inrättas blott vid vissa förband, medan rättsskipningen i övrigt alltjämt skulle handhavas av de allmänna domstolarna. *Svea hovrätt* och *krigshovrätten* ha sålunda yttrat, att det från principiell synpunkt måste anses oriktigt att likartade mål bedömdes av domstolar som till sin sammansättning vore helt artskilda samt att det vidare under ett modernt krig sakligt sett vore föga anledning att i förevarande avseende göra skillnad mellan fältförband och lo-

kalförsvarfsförband. Även *överbefälhavaren* har framhållit, att det med all sannolikhet bleve föga skillnad mellan stridsuppgifterna för olika förband inom krigsmakten. *Hovrätten för Övre Norrland* har anfört att en ordning med två olika slags domstolar knappast vore lämplig, i varje fall icke under krig. Önskemål om en enhetlig domstolsorganisation ha dessutom framförts av *cheferna för armén och marinen* samt *svenska officersförbundet*.

Även utredningens förslag i fråga om den närmare utformningen av krigsrättsorganisationen har föranlett vissa anmärkningar. *Överbefälhavaren* har sålunda ansett lämpligast att visst antal krigsrätter inrättades för varje försvarsområde med uppgift att handlägga mål från alla inom försvarsområdet befintliga förband. En närmare utredning angående den erforderliga organisationen borde verkställas genom de militära myndigheterna. *Försvarsgrenscheferna* ha var för sig uttalat önskemål att de särskilda avdelningarna i större utsträckning än utredningen förordat måtte erhålla egna krigsrätter.

I övrigt har *chefen för armén* anfört att det i ett modernt totalt krig ofta torde uppkomma situationer då den ordinarie rättsskipningen icke kunde fungera. Erfarenheterna från det senaste världskriget visade tydligt att det alltjämt finnes behov av bestämmelser om rätt för chef vid detacherad eller innesluten avdelning att förordna om inrättande av krigsrätt vid avdelningen. Även ständrättsförfarandet borde bibehållas i en eller annan form. Jämväl i sådana fall då förhållandena gjorde det omöjligt att anlita krigsrätt måste det nämligen finnas en laglig möjlighet att beivra brott mot krigslydnaden, så att ej vederbörande chef nödgades att för disciplinens upprätthållande tillgripa åtgärder vid sidan av lagen. *Värnpliktiga officerares riksförbund* har likaledes framhållit att militärbefällets befogenhet att inrätta krigsrätt vid avskilda eller inneslutna avdelningar borde bibehållas.

Beträffande rättsskipningen i ö v e r r ä t t har utredningen ansett, att någon förändring av domstolsorganisationen under krig eller beredskapstillstånd icke vore behöfvig. Möjligen kunde, om behov därav uppkomme vid någon hovrätt, denna förstärkas med en extra avdelning, som uteslutande eller huvudsakligen ägnade sig åt handläggningen av militära mål.

Krigshovrätten har föreslagit att domsrätten i militärmål i andra instans vid krig och beredskapstillstånd skulle utövas av en avdelning av Svea hovrätt med ungefär samma sammansättning som krigshovrätten för närvarande har. *Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*, som förordat att militära mål i fredstid skulle fullföljas i Svea hovrätt och möjligen ytterligare någon hovrätt, har uttalat att motsvarande anordning vore än mer påkallad under krig.

Departementschefen. Vad till en början angår rättsskipningen i första instans ligger det i öppen dag att man i krig måste äga tillgång till rörliga krigsdomstolar, som kunna åtfölja de operativa förbanden. Å andra sidan kommer tydligen även under krig viss militärpersonal att alltjämt vara bunden vid fasta stationeringsorter. Till de exempel härpå som anförts av

utredningen vill jag lägga personal vid örlogsvarv, verkstäder och olika slags förråd. Det torde icke kunna anföras några bärande skäl för att draga denna personal från de domstolar, varunder den vanligen lyder, och i stället hänvisa den till specialdomstolar. Jag biträder därför utredningens åsikt att den militära rättsskipningen under krigsförhållanden till viss del bör överföras å krigsrätter men i övrigt bli kvar vid de allmänna domstolarna. Den omständigheten att domstolsorganisationen ej blir enhetlig torde i praktiken icke få någon större betydelse. Jag erinrar om att under den senaste beredskapstiden fredskrigsrätter och fältkrigsrätter varit verk samma vid sidan av varandra utan att detta medfört någon olägenhet.

Behovet av specialdomstolar för militärmål gör sig tydligen gällande i samma stund som krigsmakten övergår från fredsindelning till krigsorganisation. I likhet med utredningen förordar jag därför att krigsrätter skola kunna inrättas så snart krig eller beredskapstillstånd inträtt (94 §). Jag har också ansett mig böra biträda utredningens förslag att krigsrätt må inrättas vid avdelning av krigsmakten där beredskapsövning fullgöres (95 §). Sådan avdelning kan nämligen komma att under avsevärd tid förläggas i fält utanför den ordinarie stationeringsorten.

Beredskapsorganisation genomföres ej alltid för hela krigsmakten på en gång utan kan anbefallas etappvis. Därest så sker, bör såsom utredningen också framhållit, möjlighet finnas att till en början inrätta blott ett mindre antal krigsrätter och sedan efter hand utbygga organisationen. På motsvarande sätt böra krigsrätterna kunna successivt indragas vid en gradvis skeende återgång till fredsförhållanden. Bl. a. på grund härav torde det lämpligen böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att besluta i vilken omfattning krigsrätter skola vara inrättade (94 §). Det bör också ankomma på Kungl. Maj:t att i huvudsak bestämma krigsrättsorganisationens närmare utformning. Några föreskrifter härom kunna av praktiska skäl ej meddelas i lag, ty uppbyggnaden måste ske i nära anslutning till krigsmaktens stridsorganisation och kunna snabbt anpassas efter förändringar i denna. En lämplig utväg synes vara att en planläggning i stora drag äger rum i samband med fastställandet av mobiliseringstabeller för krigsmakten. Därefter torde det få överlämnas åt militärmyndigheterna att närmare reglera vilka förband som skola lyda under varje särskild krigsrätt.

Till frågorna, huruvida chef för avskild eller innesluten avdelning bör kunna själv förordna om inrättande av krigsrätt samt huruvida möjlighet bör finnas att i allvarliga lägen tillgripa ståndrättsförfarande, är jag för närvarande icke beredd att taga slutlig ståndpunkt. Härom torde böra verkställas särskild utredning. Några föreskrifter i dessa ämnen ha därför ej upptagits i departementsförslaget.

Vad slutligen beträffar överrättsprocessen delar jag utredningens uppfattning att någon avvikelse icke torde påkallas från de för fredstid gällande reglerna. Emellertid måste tydligen i samband med inrättandet av krigsrätter bestämmas under vilken hovrätt varje krigsrätt skall lyda. Jag förordar att avgörandet härav överlämnas åt Kungl. Maj:t (94 §).

96 §.

I fråga om de nya krigsrätternas sammansättning har utredningen till en början såsom självfallet förutsatt, att i dem skulle ingå åtminstone en lagfaren civil ledamot, vilken skulle fungera såsom krigsrättens ordförande. Utredningens ledamöter ha vidare varit ense om, att en militär borde ha säte i rätten. Som skäl härför har utredningen anfört följande.

Tydligt är, att en särskild för krigstid avsedd domstol måste förutsättas bliva ställd inför förhållanden av mera växlande art än som förekomma under fredstid och även får vara beredd att till bedömande upptaga situationer, som icke ha någon motsvarighet i fredstid. Med hänsyn till de särskilda förhållanden, för vilka krigsrättsorganisationen är avsedd, är det icke alltid att räkna med att genom den utredning, som förebringas för rätten, samtliga på det särskilda fallet inverkan omständigheter bliva framlagda eller beaktade. På grund härav kan det särskilt för utövande av den på krigsrätten ankommande processledande verksamheten vara av betydelse att militär sakkunskap är företrädd i domstolen. Å andra sidan torde vara uppenbart, att vad nu framhållits icke påkallar närvaro i rätten av mer än en militär ledamot.

I fortsättningen har utredningen framhållit, att även med nu angivna utgångspunkter domstolen kunde organiseras på olika sätt. En utväg vore att låta den bestå av tre ledamöter med lika rösträtt. I sådant fall borde även den andre civile ledamoten vara lagfaren. En annan möjlig lösning vore, att krigsrätten finge bestå av ordförande och nämnd. I nämnden borde då, förutom den militäre representanten, sitta två civila lekmän, utsedda inom de allmänna domstolarnas nämndemanskårer och företrädesvis bland nämndemän tjänstgörande vid domstolar som i fredstid ägde upptaga militära mål.

I valet mellan dessa båda alternativ har utredningens majoritet funnit sig böra föredraga det förstnämnda. Dessa ledamöter ha framhållit, att om krigsrätterna organiserades med nämnd, nämndemännen vid flertalet krigsrätter skulle nödgas delta i en utan avbrott fortgående tjänstgöring utom hemorten och således bli tvungna att under tiden helt lämna sina civila samsällsättningar. Detta skulle uppenbarligen försvåra rekryteringen. Medverkan i grövre militära brottmål av en nämnd med endast tre ledamöter skulle för övrigt ej bli jämförbar med det lekmanadeltagande som i den allmänna rättsskipningen utövades genom fulltalig nämnd.

Fyra av de i utredningen deltagande sakkunniga, nämligen herrar Olsson, Rylander, Siljeström och Werner, ha däremot förordat organisationen med ordförande och tremansnämnd. De ha till utveckling av sin mening anfört bl. a. följande.

Det har synt oss i och för sig önskvärt att, även om man av olika skäl icke kan nå en fullständig likformighet med de civila domstolarna, en viss enhetlighet dock blir rådande i fråga om domstolstyperna. Särskilt synes detta böra gälla beträffande ett så viktigt spörsmål som frågan om medverkan av lekmän vid rättsskipningen. — — — Krigsdomstolarna skola tillämpa de strängare straffsatser, som av SLK-utredningen äro föreslagna att komma till användning för brott, som begåtts sedan Kungl. Maj:t förord-

nat, att värnpliktiga må inkallas för tjänstgöring till rikets försvar eller säkerhet eller under tid då riket är i krig. Med hänsyn härtill är det av särskild vikt, att dessa domstolar uppbäras av ett obetingat förtroende från allmänhetens sida och att de äro väl förtrogna med rättsuppfattningen hos folket i gemen. Medverkan av nämnd även vid rättsskipningen i krigsrätterna synes oss utgöra den bästa garanti för att så blir fallet. — — — En domstol bestående av två lagfarna ledamöter och en militär ledamot med individuell rösträtt skulle helt avvika från de domstolstyper, som efter processreformen skola förekomma i vårt land, och enligt vår mening föreligger risk för att en sådan domstol redan från början skulle komma att mötas med misstro. — — — Även om med hänsyn till det begränsade antalet nämndemän lekmannelementets medverkan icke kan bli fullt jämförbar med det deltagande i rättsskipningen, som beträffande grövre brottmål utövas av fulltalig nämnd i såväl härads- som rådhusrätt, anse vi dock, att närvaron av blott ett fåtal nämndemän i krigsrätterna är av väsentlig betydelse för dessas förankring hos den allmänna opinionen. Med hänsyn till det ringa antal civila nämndemän, som det här kan bli fråga om, högst ett hundratal, reserver inberäknade, och den stora nämndemansgrupp, inom vilken dessa skola utses, synas näppeligen svårigheter behöva föreligga att på ett tillfredsställande sätt ordna rekryteringen.

I anslutning till förslaget att i krigsrätt skall finnas en militär ledamot har utredningen även upptagit frågan, från vilken kategori bland personalen denne ledamot borde hämtas. Därvid har utredningen erinrat, att anmärkningar framställts mot den nuvarande ordningen enligt vilken de militära ledamöterna i fältkrigsrätt skola ha olika grad alltefter den tilltalades högre eller lägre tjänsteställning. Utredningen har också för egen del framhållit att rangsynpunkter givetvis icke finge dominera utan att hänsyn främst borde tagas till vederbörandes skicklighet för domarvärv. Emellertid måste enligt utredningens mening tjänstgöringen i en högre befattning i och för sig vara ägnad att tillföra vederbörande mera allsidig erfarenhet rörande till olika tjänsteområden hörande förhållanden. Det vore ej heller givet att förhållandet mellan den militäre ledamotens och den tilltalades grad borde alldeles lämnas ur räkningen. Med hänsyn till den subordination i förhållandet till överordnade, som alltigenom utmärkte den militära organisationen, kunde det icke utan visst fog göras gällande, att om en underordnad finge utöva domsrätt gentemot en överordnad den allmänna tilltron till den militäre domarens självständighet och opartiskhet kunde sättas i fara. Utredningen ansåge det därför i princip böra krävas att en militär domstolsledamot skulle inneha minst samma grad som den tilltalade. Denna regel borde dock i undantagsfall kunna jämkas.

I enlighet med vad sålunda anförts och på grunder i övrigt som redovisas å s. 223 i betänkandet har utredningen föreslagit att militär ledamot i krigsrätt skall vara av överstelöjtnants eller majors grad.

Även under remissbehandlingen ha delade meningar framträtt om hur krigsrätterna lämpligen böra sammansättas.

Svea hovrätt, Göta hovrätt, krigshovrätten, Stockholms rådhusrätt, överbefälhavaren jämte försvarsgrenscheferna samt krigsdomarföreningen och

advokatsamfundet ha funnit öfvervägande skäl tala för det förslag som framlagts av utredningens majoritet. Svea hovrätt och krigshovrätten ha dock förklarar, att de icke ville motsätta sig krigsrätternas organiserande med nämnd, och Göta hovrätt har uttalat att sistnämnda organisationsform måhända borde anlitas i mål angående brott av grövre beskaffenhet.

Beträffande de grunder som i remissyttrandena åberopats till förmån för majoritetsförslaget må nämnas, att överbefälhavaren jämte försvarsgrenscheferna framhållit, att enligt detta förslag den militära sakkunskapen bereddes större inflytande. Stockholms rådhusrätt har anfört att en sammansättning med nämnd vore mindre lämplig, bl. a. på grund av svårigheten att rekrytera de civila nämndemännen. Det funnes enligt rådhusrättens mening anledning förmoda, att de som förklarade sig villiga att tjänstgöra som civila krigsrättsnämndemän främst komme att utgöras av nämndemän i värnpliktsåldern vid de allmänna domstolarna, vilka föredroge tjänstgöring i krigsrätt framför vanlig militär tjänstgöring. Sådana krigsrättsnämndemän skulle mången gång komma att se såsom sin huvudsakliga uppgift att i rätten tillvarataga manskapets intressen, varigenom den militäre nämndemannen komme att framstå mindre såsom den i militära ting sakkunnige än såsom företrädare för befälskåren. Under sådana förhållanden skulle krigsrätten icke komma att uppbäras av ett obetingat förtroende från allmänhetens sida. Ytterligare ett skäl mot att sammansätta krigsrätterna med nämnd har rådhusrätten funnit däri att sådana krigsrätter komme att i högre grad än krigsrätter med två jurister vara i behov av juridiskt skolad biträdespersonal.

Hovrätten för Övre Norrland — som ansett att behovet av militär sakkunskap såväl i fred som under krigsförhållanden borde tillgodoses genom att ett militärombud finge närvara vid handläggningen — har förordat att krigsrätt skall bestå av tre civila yrkesdomare.

Stockholms stadsfullmäktige, magistraten i Östersund, landsorganisationen, häradshövdingeföreningen och svenska officersförbundet ha uttalat sig för den sammansättning med nämnd, som föreslagits av minoriteten inom utredningen.

Värnpliktiga officerares riksförbund har ansett, att om krigsrätterna sammansattes med nämnd, samtliga nämndemän borde vara militärer. Särskilt under krig och beredskapstillstånd vore det av ytterlig vikt att de militära synpunkterna hävdades, men detta bleve enligt förbundets uppfattning knappast möjligt med blott en militär ledamot i nämnden.

Slutligen har *hovrätten över Skåne och Blekinge* uttalat betänkligheter mot att göra avsteg från principen, att en underordnad icke borde utöva domsrätt gentemot en överordnad. Detta skulle kunna undvikas, om för ledamotskapet krävdes lägst överstelöjtnants tjänsteställning.

Departementschefen. Utredningen har enhälligt förordat att en representant för den militära sakkunskapen skall ha säte i krigsrätterna. Även i remissyttrandena har denna åsikt vunnit allmän anslutning. Endast hovrätten för Övre Norrland har förordat att behovet av sådan sakkunskap skall

tillgodoses på annat sätt. För egen del har jag ansett mig böra biträda utredningens förslag i denna del. Under krig och beredskapstillstånd komma domstolarna uppenbarligen att i långt större utsträckning än i fredstid få befattning med fall, i vilka avgörandet påverkas av specifikt militära förhållanden. Samtidigt ökas svårigheterna att förebringa utredning om dessa förhållanden i den för bevisning stadgade ordningen till följd av att truppbefälet måste till det yttersta utnyttjas för stridsuppgifter. Det torde därför vara nödvändigt att militär sakkunskap i stället finnes tillgänglig i domstolen.

Vad eljest beträffar krigsrätternas sammansättning anser jag företräde böra givas åt den av utredningens minoritet förordade lösningen att krigsrätt skall utgöras av en lagfaren ordförande och en nämnd, bestående av den militäre representanten och två civila lekmän. På så sätt vinnes en närmare anslutning till de allmänna domstolarna än med utredningens huvudförslag, enligt vilket krigsrätten skulle sammansättas av en militär och två lagfarna ledamöter med lika rösträtt. Att lekmannainflytandet blir företrätt även av andra än den militäre ledamoten torde bidra till att stärka förtroendet för krigsrätterna, vilket är så mycket mera angeläget som deras uppgifter ofta måste bli av mycket allvarlig natur.

Den omständigheten att krigsrättsnämndemännens antal av praktiska skäl måste begränsas till tre torde icke böra tillmätas alltför stor betydelse. Ej heller bör avgörande vikt fästas vid farhågorna för att de civila nämndemansplatserna ej skulle kunna besättas med lämpliga personer. Dessa farhågor synas mig med hänsyn till det jämförelsevis ringa antal nämndemän som erfordras vara överdrivna.

Om den militäre ledamoten sålunda får ställning av nämndeman torde det icke spela någon större roll om han har högre eller lägre grad än den tilltalade. Emellertid är det, såsom utredningen framhållit, med hänsyn till hans uppgift att vara sakkunnig önskvärdt, att han besitter grundlig erfarenhet från olika tjänsteområden. Jag förordar därför att militär krigsrättsnämndeman skall ha lägst regementsofficers grad.

Bestämmelser i enlighet med det sålunda anförda ha upptagits i första stycket av förevarande paragraf. Av den allmänna hänvisningen i 6 § följer, att det kräves enighet inom nämnden för att överrösta ordföranden.

Andra stycket innebär bl. a. att mål angående brott varå ej kan följa svårare straff än disciplinstraff får avgöras av krigsrättens ordförande ensam, om anledning ej förekommer att målsägande finnes.

97 §.

Med avseende å tillsättandet av ledamöter i fältkrigsrätt gäller för närvarande, att fältkrigsdomare förordnas av Kungl. Maj:t. Militära ledamöter utses för varje särskilt tillfälle av den befälhavare som föranstaltat om krigsrättens sammankallande.

Utredningen har utgått från att även ordförandeposterna i de nya krigsrätterna borde tillsättas av Kungl. Maj:t. Därvid borde tillses att ve-

derbörande ej blott besutte erfarenhet från allmän domarverksamhet utan om möjligt även ägde förtroget med militära förhållanden. Med hänsyn härtill borde i första hand till ordförande ifrågakomma dels auditörer som tillika vore ledamöter i allmän domstol, och dels ledamöter i sådana allmänna domstolar som i fredstid hade att handlägga militära mål.

I fråga om den militäre ledamoten har utredningen anfört, att denne ej längre borde utses för tillfället, utan förordnas tills vidare eller för viss icke alltför begränsad tid. Förordnande borde meddelas av överbefälhavaren eller efter hans bestämmande av annan militär befattningshavare.

Vad slutligen beträffar de civila nämndemännen ha de sakkunniga, som ansett att sådana borde finnas, föreslagit att de skulle utses bland nämndemännen vid de allmänna domstolarna och att för uppdraget företrädesvis skulle anlitas personer som från tidigare tjänstgöring hade erfarenhet av militära mål. Frågan om vem som skulle verkställa urvalet har icke berörts.

I utkastet föreslogs att ordförande i krigsrätt skulle förordnas av Konungen och nämndemän av Konungen eller den myndighet, Konungen bestämt. Såsom behörighetsvillkor för krigsrättsnämndeman uppställdes att han skulle vara svensk medborgare och ha fyllt tjugufem år. Därjämte föreskrevs att befattningen som nämndeman ej finge utövas av den som vore omyndig eller i konkurstillstånd.

Vid remissbehandlingen av utkastet har *Göta hovrätt* anfört, att i lagtexten borde införas ett stadgande om att krigsrättsnämndemän såvitt möjligt borde utses bland nämndemännen vid de allmänna domstolarna.

Krigshovrätten har erinrat att det principiellt vore oformligt att krigsrättsnämndemännen icke som de vanliga nämndemännen skulle utses genom val. Vidare har krigshovrätten yttrat, att nämndens sammansättning icke borde bindas vid alltför rigorösa bestämmelser. Det vore ingalunda otänkbart, att en civil krigsrättsnämndeman av en eller annan anledning sattes ur stånd att vidare fungera i denna sin egenskap och att någon lämplig civil ersättare ej funnes att tillgå. Det borde då finnas möjlighet att utse krigsrättsnämndeman ur kretsen av krigsmakten tillhöriga befäl eller menige. Om sådant påkallades av utomordentliga förhållanden, borde därför Konungen eller myndighet som Konungen bestämde kunna förordna om annan sammansättning av nämnden än som eljest gällde. Liknande synpunkter ha anförts av *Svea hovrätt*.

Överbefälhavaren har ansett att den militäre representanten i krigsrätten, vare sig han komme att ingå som likaberättigad ledamot eller finge säte i nämnd, icke borde utses av Kungl. Maj:t utan i stället för varje särskilt fall förordnas av chef för högre förband ur den del av krigsmakten, för vilken krigsrätten skulle vara laga domstol. Ett alltför stort antal regementsofficerare skulle eljest komma att ständigt upptagas av tjänstgöring vid krigsrätt.

Departementschefen. Att ordförande i krigsrätt (krigsdomare) bör förordnas av Kungl. Maj:t torde få anses självfallet, och någon erinran här-

emot har ej heller framställts i remissyttrandena. Såsom utredningen framhållit är det tydligen önskvärt att till krigsdomare företrädesvis utses personer med tidigare erfarenhet av militär rättsskipning. Någon föreskrift härom torde emellertid ej behöva upptagas i lagen.

Det synes vidare lämpligt, att Kungl. Maj:t får befogenhet att vid de krigsrätter där sådant erfordras förordna vice krigsdomare som vid förfall för den ordinarie kan inträda i dennes ställe. Har vice krigsdomare ej förordnats, bör vikarie tillfälligt kunna utses av vederbörande hovrätt eller av annan myndighet som Kungl. Maj:t bestämt.

Vad nämndemännen beträffar förordar jag att dessa, på sätt föreslagits i utkastet, skola utses av Kungl. Maj:t, med rätt likväl för Kungl. Maj:t att delegera sin beslutanderätt till hovrätt eller annan myndighet. Att låta krigsrättsnämndemännen utses genom val lär knappast vara möjligt. Då krigsrätterna i stor utsträckning sakna fast anknytning till viss ort, är det svårt att tänka sig, åt vilken menighet dylika val skulle kunna anförtros.

Det är enligt min uppfattning av stor betydelse att krigsrättsnämndemännens tjänstgöring ordnas på sådant sätt att de kunna förvärva nödig domarerfarenhet. Med hänsyn härtill anser jag mig icke kunna tillmötesgå det av överbefälhavaren framställda önskemålet att militär nämndeman, för att minska anspråken på krigsmaktens personal, skall utses särskilt för varje sammantråde. Jag förutsätter i stället att samtliga nämndemän skola tillsättas genom förordnande tillsvidare eller för viss, ej alltför kort tid.

Som kompetensvillkor för krigsrättsnämndeman torde böra gälla att han skall vara valbar till nämndeman vid allmän domstol. Däremot torde det icke vara lämpligt att uppställa krav på att civil krigsrättsnämndeman också faktiskt skall inneha nämndemansbefattning vid allmän underrätt, även om detta ofta skulle vara en önskvärd kvalifikation. Därigenom skulle nämligen valrätten alltför mycket begränsas.

Av hänvisningen i 6 § följer, att allmänna regler om domarjäv bli tillämpliga även å krigsrättsnämndemän. Med avseende å den militäre nämndemannen torde — i anslutning till vad som för närvarande gäller om militär ledamot i krigsrätt — tillika böra föreskrivas, att om officer eller underofficer är svarande, såsom militär nämndeman ej må tjänstgöra någon som tillhör samma regemente eller samma därmed likställda förband. Härigenom undanröjes anledning till misstanke att missriktad kåranda i en sådan situation skulle inverka på domstolens avgörande.

Därest krigsrättsnämndeman är förhindrad att tjänstgöra eller uteblir, torde det böra ankomma på rättens ordförande att tillkalla annan i hans ställe. Övervägande skäl synas mig tala för att den som sålunda tillkallas skall fylla samma behörighetskrav som gälla för den i vars ställe han inträder. Jag har följaktligen icke funnit lämpligt att, på sätt krigshovrätten och Svea hovrätt ifrågasatt, i lagförslaget upptaga bestämmelser som möjliggöra att ersättare för civil krigsrättsnämndeman kan utses bland krigsmaktens personal. Några större svårigheter att finna lämplig civil person som ersättare torde i praktiken ej komma att föreligga.

98 §.

Det ligger i öppen dag att fasta sammanträdesturer ej böra förekomma vid krigsrätterna utan att dessa böra sammanträda så ofta det behövs. Tid och plats för förhandling böra, liksom i fråga om militärmål i fredstid, bestämmas efter samråd med vederbörande militäre chef.

99—101 §§.

Krigsrätterna skola som framgår av det förut anförda ha till uppgift att i den utsträckning Konungen bestämt ombesörja rättsskipningen i första instans i militära mål. Hur dessa mål skola fördelas mellan krigsrätterna inbördes framgår av de allmänna forumreglerna i 71 och 75—77 §§.

Att krigsrätternas uppgift bestämts på angivet sätt får betydelse i två olika avseenden.

För det första följer därav att krigsrätt i princip icke bör få upptaga mål som ej enligt lag är att betrakta som militärt. Bestämmelsen i 72 § bör följaktligen ej äga tillämpning å krigsrätt.

Praktiska hänsyn torde emellertid föranleda att vissa undantag böra göras från nyssnämnda princip. Det är sålunda till en början uppenbart att krigsrätt alltid bör få döma över förseelser i rättegången, detta även om de begås av annan än krigsman eller tjänsteman vid krigsmakten. Jämväl om annat brott förövas inför krigsrätt vid dess sammanträde, torde, under de förutsättningar som angivas i 19 kap. 5 § nya RB, krigsrätten böra få döma över brottet. Övervägande skäl synas mig också tala för att krigsrätt skall få upptaga sådant icke militärt mål som avses i 74 § i förslaget, dvs mål angående åtal för förmögenhetsbrott m. m. som krigsman förövat mot annan krigsman.

I den mån förordnande meddelas om att den på de allmänna underätterna ankommande rättsskipningen i militära mål skall överflyttas å krigsrätt förhindras vidare att sådant mål upptages av allmän domstol. Detta kan stundom medföra vissa nackdelar. Under den senaste beredskapstiden har det vid flera tillfällen visat sig olägligt att ett gemensamt domstolsförfarande icke kunde åstadkommas, när någon förövat flera brott, av vilka något eller några skulle åtalas vid krigsrätt och de övriga vid allmän under rätt. Enahanda svårigheter ha yppat sig, när flera varit inblandade i brott men alla ej lytt under krigsrätt, t. ex. vid slagsmål mellan militärer och civila eller vid sammanstötning mellan bilar, av vilka den ena haft civil och den andra militär förare. Det ligger också i öppen dag att gemensam handläggning om möjligt bör komma till stånd i dylika fall. På grund härav torde böra föreskrivas, att om mål vilket skall upptagas av krigsrätt äger sådant samband med annat mål som avses i 10 kap. 14 § eller 19 kap. 3—6 §§ nya RB, målet i stället må, efter vad där sägs, upptagas av allmän underrätt. Som villkor härför synes emellertid böra uppställas att rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt. Ett sådant villkor gäller i viss utsträckning redan enligt nya RB men torde, när fråga är om att draga mål från krigsrätt till allmän

domstol, böra avse samtliga fall. Med avseende å personal som lyder under krigsrätterna är det nämligen av särskild vikt, att den icke i onödan nödgas att till men för tjänsten inställa sig vid mer eller mindre avlägsna civila domstolar.

Det föreslagna stadgandet blir tillämpligt ej blott då krigsrättsmål äger åsyftat samband med ett rent civilt mål utan även när dylikt samband råder mellan ett krigsrättsmål och ett annat mål som visserligen är militärt men likväl skall upptagas vid allmän domstol. I sådant fall kan det tydligen stundom vara lämpligt att målen upptagas till gemensam handläggning vid krigsrätten i stället för vid den allmänna domstolen. Någon särskild föreskrift härom erfordras emellertid icke, ty en dylik anordning kan, såsom jag förut antytt, genomföras redan med stöd av 75 § i förslaget. Av sistnämnda paragraf följer för övrigt också, att vid samband mellan flera krigsrättsmål, vilka enligt huvudregeln i 71 § skulle höra under olika krigsrätter, dessa mål på motsvarande sätt kunna förenas vid endera av krigsrätterna i fråga.

Utöver vad nu sagts torde slutligen böra meddelas ett allmänt stadgande att brottmål, som skall upptagas av krigsrätt, i stället må upptagas av allmänna underrätten i den ort där brottet förövades eller av den rätt där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, såvida rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner synnerliga skäl föranleda därtill. Beträffande skälen härför ber jag få hänvisa till vad som anförts vid behandlingen av 73 §. Bestämmelsen bör tydligen, liksom 73 §, äga motsvarande tillämpning i fråga om tvistemål.

102 §.

Som jag förut framhållit innebär departementsförslaget att åklagaruppgifterna i militära mål under fredstid skola fullgöras av allmän åklagare vid vederbörande domstol. När vid krig eller beredskapstillstånd krigsrätter inrättas, måste tydligen samtidigt bestämmas vilka som skola vara åklagare vid dessa domstolar. Lösningen av detta spörsmål blir uppenbarligen beroende av hur krigsrättsorganisationen kommer att utformas. Med hänsyn härtill bör det överlämnas åt Kungl. Maj:t att själv eller genom underordnad myndighet förordna åklagare vid krigsrätterna. Av bestämmelserna i 7 kap. 1 § nya RB torde följa att åklagarna vid krigsrätterna — som lämpligen böra benämnas krigsfiskaler — komma att bli direkt underställda riksåklagaren. Deras verksamhet lär nämligen ej komma att anknytas till landsfogdarnas tjänstgöringsområden. Bl. a. med hänsyn härtill böra krigsfiskalerna äga behörighet att verkställa sådan åtalsprövning som i allmänhet ankommer på landsfogde samt att i mål som avgjorts av krigsrätten föra talan även i hovrätten.

En särskild fråga är, hur krigsfiskalsbefattningarna lämpligen skola rekryteras.

Utredningen har härom anført, att det åtminstone i fråga om vissa

krigsrätter icke torde finnas möjlighet att ens till någon del fylla personalbehovet med anlitan av befattningshavare tillhörande den vanliga åklagarorganisationen. Med hänsyn icke minst till de speciella uppgifter av polisiär och annan art, som i krigstid åvilade ifrågavarande befattningshavare utöver deras vanliga tjänsteåligganden, syntes nämligen något lösgörande av arbetskrafter från denna jämförelsevis snävt utbyggda personalkår överhuvud taget icke kunna ifrågakomma. Utredningen har därför förordat, att i stället skulle anlitas ledamöter av Sveriges advokatsamfund.

Vid remissbehandlingen har föreningen Sveriges landsfogdar framhållit att i riket funnes 720 tjänstemän med fullständig åklagarutbildning, vartill normalt komme ett 60-tal obefordrade landsfiskalsaspiranter med sådan utbildning. Det borde icke möta svårigheter att bland dessa befattningshavare erhålla lämpliga krigsåklagare.

Hovrätten för övre Norrland har erinrat att det icke funnes någon garanti för att advokater hade erforderlig utbildning för ifrågavarande åklagaruppgifter, vilka ofta kunde vara av stor vikt. Föreningen Sveriges krigsfiskaler, som gjort samma anmärkning, har yttrat, att det vore lämpligare att rekrytera krigsfiskalerna ur de yngre domstolsjuristernas krets och låta dessa under fredstid erhålla utbildning för ändamålet.

Departementschefen. Det torde för närvarande icke vara möjligt att angiva i vad mån de allmänna åklagarna kunna anlitas som krigsfiskaler. Frågan huru dessa befattningar skola rekryteras torde få göras till föremål för utredning i sammanhang med övriga spørsmål rörande den närmare utformningen av krigsrättsorganisationen. Något stadgande i ämnet har därför icke upptagits i departementsförslaget.

103 §.

Enligt 21 kap. 5 § nya RB må allenast den som är advokat förordnas till offentlig försvarare. För krigsrättsmålens del torde det icke vara möjligt att upprätthålla detta behörighetsvillkor. I fält måste det tydligen ej sällan inträffa att någon för uppgiften lämplig advokat överhuvud icke finnes tillgänglig. I sådant fall bör även annan kunna anlitas. Om möjligt bör uppdraget lämnas åt person som avlagt juridisk examen. Stundom lära dock förhållandena kunna föranleda, att även kravet på juridisk utbildning måste eftergivnas.

Jag vill nämna att i utkastet ifrågasattes ytterligare en avvikelse från reglerna i nya RB. Där föreslogs sålunda att vid krigsrätt fortsatt huvudförhandling skulle få hållas, ändå att längre tid än två veckor förflutit från den tidigare handläggningens slut. (Jfr nya RB 46: 11 och 13.)

Vid remissbehandlingen har hovrätten över Skåne och Blekinge uttalat betänkligheter mot denna regel. Särskilt farligt har hovrätten funnit, att stadgandet utformats utan tidsbegränsning. Sådan vore enligt hovrättens mening nödvändig för att garantera en effektiv och koncentrerad rättsskip-

ning. Sveriges advokatsamfund har anfört, att det vid ett muntligt processsystem innebure en orimlighet att hålla fortsatt huvudförhandling, om lång tid förflutit från den första handläggningen. Det borde enligt samfundets mening icke ifrågakomma att medgiva förlängning av den i nya RB föreskrivna tvåveckorsfristen.

Med hänsyn till de erinringar som sålunda framställts och då det föreslagna stadgandet icke skulle medföra någon större lättnad för domstolarna har någon mot detta stadgande svarande bestämmelse ej upptagits i departementsförslaget.

104 och 105 §§.

Enligt nya RB gäller bl. a., att om dom ej avkunnas omedelbart vid den sista förhandlingens slut, parterna skola underrättas om när domen kommer att meddelas. Vad sålunda är stadgat äger motsvarande tillämpning i fråga om slutligt beslut. Tiden för fullföljd av talan räknas från den dag då avgörandet meddelades. Fullföljdsinlaga skall inlämnas eller med posten insändas till den rätt som meddelat domen eller beslutet.

Utredningen har framhållit att det för tilltalad som lydde under krigsrätt ej sällan bleve svårt att förskaffa sig kännedom om innehållet i en dom, därest den icke avkunnades vid huvudförhandlingen. I sådant fall borde därför enligt utredningens mening utskrift av domen för delgivning med den dömda överlämnas till den befälhavare som närmast ägde bestraffningsrätt över honom eller, om den dömda ej tjänstgjorde vid krigsmakten, till Konungens befallningshavande. Bevis om delgivningen borde tillställas krigsrätten och fullföljdstid räknas från dagen för delgivningen.

Vidare har utredningen anfört, att med hänsyn till de särskilda förhållanden som kunde råda i fält fullföljdsinlaga borde få avlämnas ej blott till rätten utan även till den befälhavare som närmast ägde bestraffningsrätt över den dömda. Om sistnämnda utväg begagnades, borde dagen för inlagans avlämnande till befälhavaren vara avgörande för frågan, huruvida talan fullföljts i rätt tid. Skyldighet borde stadgas för befälhavaren att utan dröjsmål översända inlagan till krigsrätten.

Vid remissbehandlingen ha nu ifrågavarande spörsmål berörts endast av *hovrätten över Skåne och Blekinge*, som funnit angeläget att fullföljdsförfarandet under krigsmässiga förhållanden underlättades i största möjliga utsträckning och därför förordad, att även kompanichef gjordes till behörig mottagare av fullföljdsinlaga.

Departementschefen. Utredningens förslag i denna del synes mig i stort sett lämpligt. Bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse därmed ha därför upptagits i 104 och 105 §§. Därvid har även vad skånska hovrätten anfört i frågan beaktats. Föreskrifter om skyldighet för militär befallningshavare, som mottagit fullföljdsinlaga, att insända denna till krigsrätten torde få meddelas i administrativ ordning.

106 §.

Enligt 2 kap. 5 § nya RB må hovrätt, om särskilda skäl äro därtill, sammanträda även å annan ort än den där hovrätten har sitt säte. Konungen äger också förordna, att hovrätt skall årligen å bestämda tider hålla hovrättsting utom förläggningssorten.

Utredningen har föreslagit, att Kungl. Maj:t skall erhålla befogenhet att för tid då krigsrätt är inrättad meddela särskilda bestämmelser om skyldighet för hovrätt att för handläggning av krigsrättsmål sammanträda å annan ort än där hovrätten är förlagd. Då intet torde vara att erinra mot detta förslag har en bestämmelse i enlighet därmed upptagits i förevarande paragraf.

Förslaget till lag om införande av militära rättegångslagen.

1—3 §§.

Såsom jag förut anfört bör den nya lagstiftningen på förevarande område träda i kraft den 1 januari 1949. Samtidigt böra tydligen de nuvarande bestämmelserna på området upphöra att gälla. I enlighet härmed böra i första hand upphävas lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes, vissa processuella stadganden i strafflagen för krigsmakten, 2 och 3 §§ lagen den 11 mars 1927 med vissa till SLK och RLK anslutna bestämmelser angående flygvapnet samt lagen den 9 juni 1944 angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet. Jag vill nämna att övriga delar av SLK och 1927 års lag avses skola upphävas genom den nya strafflagstiftningen för krigsmakten.

Genom lag den 10 juli 1947 om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid krigsdomstol har föreskrivits, att vad i RLK är stadgat angående tillämpning av bestämmelserna om rättegång vid allmän domstol skall, utan hinder av promulgationslagen till nya RB och övriga med anledning av nya RB:s ikraftträdande givna bestämmelser, alltjämt avse äldre rättegångsbalken och eljest i äldre lag eller författning meddelade föreskrifter. I och med att RLK upphör att gälla torde nämnda undantagsbestämmelse automatiskt sättas ur kraft. Till förebyggande av tvekan lär det emellertid vara lämpligt att den uttryckligen upphäves.

Dessutom bör, på sätt i allmänhet brukar ske vid övergången till ny lagstiftning, föreskrivas, att om i lag eller författning förekommer hänvisning till lagrum som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, sistnämnda bestämmelse i stället skall tillämpas. Har hänvisning skett till stadgande som saknar motsvarighet, torde det vara uppenbart att denna hänvisning förfaller.

4 §.

Den väsentliga innebörden av förslaget till militär rättegångslag är, att militära mål i fredstid ej längre skola upptagas av särskilda krigsdomstolar utan i stället av vissa allmänna domstolar. Vad beträffar övergången till den

nya ordningen torde det till en början vara tydligt, att mål, som vid militära rättegångslagens ikraftträdande redan varit föremål för handläggning vid krigsdomstol, bör slutbehandlas där. På motsvarande sätt bör ett mål, som enligt gällande lag ej hör till krigsdomstol men framdeles blir att betrakta som militärt, icke på grund därav behöva överflyttas till underrätt som är behörig i militärmål, om det vid ikraftträdandet redan handlagts vid annan domstol. Som exempel på mål av sistnämnda slag kan nämnas mål om åtal mot vapenfri värnpliktig för lydnadsbrott.

Måls anhängiggörande vid krigsrätt äger rum på så sätt att målet hänskjutes till krigsrätten av militär befälhavare. Denne skall dessförinnan ha ombesörjt, att nödig utredning skett. I samband därmed äger befälhavaren besluta om häktning samt om beslag och vissa andra tvångsmedel. Övervägande skäl tala enligt min mening för att jämväl ett mål, vilket före den 1 januari 1949 varit föremål för sådan handläggning av befälhavare som nu sagts, bör behandlas enligt äldre lag, även om det ej hunnit företagas vid krigsrätten före nämnda dag. Äldre lag synes likaledes böra tillämpas i fråga om disciplinmål som upptagits till handläggning av den bestraffningsberättigade befälhavaren innan nya lagen trätt i kraft. I sådant mål bör sålunda, även efter nya lagens ikraftträdande, frågan om rätt för befälhavaren att slutföra utredningen och avgöra målet bedömas enligt äldre lag samt talan mot meddelat bestraffningsbeslut fullföljas i krigshovrätten. Ett härifrån fristående spörsmål är, huruvida ny eller gammal strafflag bör tillämpas vid straffets utmätande. Detta får avgöras enligt föreskrifterna i 5 § promulgationslagen till allmänna strafflagen.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts har i förslaget upptagits en allmän regel att äldre lag skall tillämpas i fråga om mål, som före militära rättegångslagens ikraftträdande varit föremål för handläggning vid domstol eller hos befälhavare vid krigsmakten, vilken ägt avgöra målet eller föranstalta om krigsrätts sammankallande för dess behandling.

Från denna regel föreslås emellertid vissa undantag. Det är bl. a. av budgettekniska skäl önskvärt att krigshovrätten kan upplösas senast den 30 juni 1949. Jag räknar också med att krigshovrätten i god tid dessförinnan skall ha hunnit avgöra flertalet av de mål som enligt nyssnämnda övergångsbestämmelse kunna ankomma på dess prövning. När så skett, böra återstående arbetsuppgifter utan olägenhet kunna fullgöras av en avdelning av Svea hovrätt i vanlig sammansättning. Kungl. Maj:t torde följaktligen böra erhålla befogenhet att förordna, att Svea hovrätt från och med viss av Kungl. Maj:t bestämd dag skall vara krigsöverdomstol i krigshovrättens ställe. I samband därmed böra befattningarna såsom krigshovrättsråd och överkrigsfiskal indragas. I fråga om de uppgifter som åvila krigshovrättsrådet torde böra föreskrivas att de, efter presidentens bestämmande, skola fullgöras av ledamot i Svea hovrätt eller tjänsteman vid denna. Överkrigsfiskalens åligganden synas lämpligen böra överflyttas på advokatfiskalen vid hovrätten.

Regeln om tillämpning av äldre lag i vissa mål innebär bl. a., att sådana

mål skola handläggas enligt äldre rättegångsbalken, och detta ej blott i första instans utan även när talan fullföljes till överrätt. Det synes dock icke vara lämpligt att upprätthålla denna grundsats även för det fall att fullföljden sker genom extraordinärt rättsmedel. Efter mönster av vad som föreskrivits i promulgationslagen till nya RB har därför i förslaget upptagits en bestämmelse att sistnämnda balk alltid skall tillämpas i fråga om behandlingen av ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller domvillobesvär som inkommit efter den 1 januari 1949.

Under nästföljande punkt i paragrafen meddelas, i viss anslutning till vad som föreslagits beträffande krigshovrätten, en regel om avveckling av krigsrätternas verksamhet. Om resning i ett krigsrättsmål beviljas först flera år efter den nya lagstiftningens ikraftträdande, skulle det uppenbarligen knappast vara möjligt att sammankalla krigsrätt för att återupptaga målet. Liknande svårigheter kunna tydligen uppkomma då mål återförvisas eller varit vilande. I nu åsyftade fall bör därför målet i stället upptagas vid domstol som är behörig enligt nya lagen. Det synes lämpligt att denna grundsats vinner tillämpning så snart återupptagandet skall ske efter den 1 juli 1949. Mål som sålunda återupptages av allmän domstol i krigsrätts ställe torde böra handläggas enligt ny lag.

I överensstämmelse med vad som förutsatts vid remissen till lagrådet av förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten föreskrives slutligen i sista punkten i paragrafen, att ny lag skall äga tillämpning i fråga om befordran till verkställighet av krigsdomstols utslag och befälhavares straffbeslut. Jag vill framhålla att stadgandet endast rör sättet för åstadkommande av verkställighet och således icke avser frågan om under vilka förutsättningar verkställighet må äga rum. I sistnämnda hänseende skall alltså huvudregeln om tillämpning av äldre rätt gälla utan begränsning.

5 §.

I § 4 mom. 12 och 13 tryckfrihetsförordningen meddelas bestämmelser om indragning av tryckt skrift med disciplinupplösande syfte, då sådan skrift anträffas vid trupp eller ombord å flottans fartyg. Enligt § 4 mom. 14 skall den som, medan förordnande om sådan indragning av skrift är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg straffas, där han lyder under SLK, efter nämnda lag men eljest med dagsböter eller fängelse i högst ett år. Slutligen stadgas i § 5 mom. 2 att vid åtal jämlikt § 4 mom. 14 mot någon som lyder under SLK skall tillämpas vad om laga domstol i mål rörande åtal jämlikt nämnda lag må vara föreskrivet.

Vid remissen till lagrådet av förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten har förutsatts att den straffbestämmelse i SLK vartill tryckfrihetsförordningen sålunda hänvisar skall ersättas med föreskrift, att krigsman som, medan förordnande om indragning av skrift jämlikt § 4 mom. 12 eller 13 tryckfrihetsförordningen är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, skall

straffas med disciplinstraff eller fängelse i högst ett år. Nyssnämnda forumregel i § 5 mom. 2 tryckfrihetsförordningen torde därigenom få anses erhålla den innebörden, att åtal mot krigsman för brott som nu sagts skall handläggas i samma ordning som i allmänhet gäller för mål, vari fråga är om tillämpning av särskilda straffbestämmelser för krigsmän. Med hänsyn till vad nu anförts har i förevarande paragraf föreskrivits att mål angående sådant åtal alltid skall anses såsom militärt mål. Att denna bestämmelse fått sin plats i promulgationslagen beror därpå, att det åsyftade stadgandet i tryckfrihetsförordningen ej torde komma att kvarstå mer än en kortare tid.

Föredraganden hemställer härefter att lagrådets utlåtande över de omförmälda förslagen till

1) *militär rättegångslag* och

2) *lag om införande av militära rättegångslagen*

måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Åke Mossler.

F ö r s l a g
till
Militär rättegångslag.

FÖRSTA AVDELNINGEN.

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Militära mål skola handläggas vid allmän domstol, där de ej enligt denna lag handläggas av befattningshavare vid krigsmakten såsom disciplinmål eller ersättningsmål. Att i vissa fall under krig, beredskapstillstånd och beredskapsövning krigsrätt är första domstol i militära mål, därom stadgas i 94 och 95 §§.

2 §.

Med krigsman avses i denna lag den som är underkastad ansvar såsom krigsman enligt 26 kap. 21 § eller 27 kap. 14 § strafflagen.

3 §.

Såsom militära brottmål anses enligt denna lag:

1. mål om ansvar för sådant av krigsman förövat brott som omförmåles i något av följande kapitel eller lagrum i strafflagen, nämligen 11 kap. 9 och 10 §§ därest den brottslige vid gärningens begående var iklädd militär tjänstedräkt, 19, 20, 21, 22 och 24 kap. därest brottet angått krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom samt 25, 26 och 27 kap.;

2. mål om ansvar för annat i strafflagen omförmålt brott som krigsman förövat med anledning av den förfördelades eller sin egen tjänst vid krigsmakten eller ock mot myndighet eller annat organ tillhörande krigsmakten;

3. mål om ansvar i andra fall för brott varigenom krigsman åsidosatt sin tjänsteplikt;

4. mål om ansvar för brott varigenom någon som ej är krigsman men innehar tjänst vid krigsmakten åsidosatt sin tjänsteplikt; samt

5. på domstol ankommande ärenden rörande förundersökning och användande av tvångsmedel med anledning av brott som är av beskaffenhet att åtal därför skall handläggas som militärt mål.

4 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skola, i den omfattning Konungen bestämmer, till militära brottmål hänföras jämväl mål om ansvar å krigsman för annat än i 3 § omförmålt brott av vad beskaffenhet det vara må.

5 §.

Till militära tvistemål hänföras mål vari, utan samband med åtal, föres talan

1. om enskilt anspråk i anledning av sådant av svaranden förövat brott som är av beskaffenhet att åtal därför skall handläggas som militärt mål; samt

2. om ersättning i andra fall för förlust av eller skada å krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom, därest anspråket grundas på svarandens förhållande i tjänst vid krigsmakten.

6 §.

Med avseende å rättegången i militära mål gäller i tillämpliga delar, där ej i denna lag eller eljest är särskilt stadgat, vad om rättegång är i allmänhet föreskrivet; disciplinstraff skall därvid anses lika med böter.

ANDRA AVDELNINGEN.

Om den handläggning av militära mål som ankommer på befattningshavare vid krigsmakten m. m.

2 KAP.

Om disciplinmål.

7 §.

Har krigsman förövat brott och står han under militärt befäl, må i 3 kap. omförmäld befattningshavare vid krigsmakten, där straffet finnes böra bestämmas till arrest i högst femton dagar eller disciplinbot, enligt nedan givna bestämmelser ålägga honom sådant straff.

Av befattningshavare vid krigsmakten handlagt mål, vari fråga är om att ålägga disciplinstraff, benämnas disciplinmål.

8 §.

Den som tillhör hemvärnet eller eljest förbundet sig att såsom frivillig fullgöra krigstjänst må bestraffas i disciplinmål, ändå att han vid tiden för bestraffningens åläggande ej står under militärt befäl.

9 §.

För följande i strafflagen omförmälda brott må, där ej annat följer av 10 §, straff åläggas i disciplinmål:

1. brott som sägs i 11 kap. 9 eller 10 §, därest den brottslige vid gärningens begående var iklädd militär tjänstedräkt;

2. brott som avses i 22 kap. 2, 4 eller 7 § eller 24 kap. 2 §, därest fråga är om krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom som lämnats åt den brottslige för begagnande;

3. brott som sägs i 25 kap. 4 § eller 26 kap. 18 §, dock ej då fråga är om sådan förseelse vid manövrering eller navigering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, som någon för dess säkerhet ansvarig krigsman begått under utövande av befäl å detsamma eller, vad angår luftfartyg, såsom förare å fartyget; samt

4. brott varom förmåles i 26 kap. 1, 4, 7—9 eller 11—16 §§ eller 27 kap. 4 §.

10 §.

Ändå att brottet är sådant som i 9 § sägs, må straff därför ej åläggas i disciplinmål:

1. om den brottslige samtidigt är misstänkt för annat brott och straff för detta ej kan åläggas i disciplinmål;

2. om annan målsägande än kronan finnes och denne förklarar sig ämna föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet eller eljest påfordrar att målet handläggas vid domstol; eller

3. om kronan är målsägande och ersättningsskyldighet för den genom brottet uppkomna förlusten eller skadan ej må åläggas av befattningshavare vid krigsmakten.

11 §.

Vid åläggande av disciplinstraff skall den bestraffningsberättigade jämväl pröva om egendom som tagits i beslag i målet skall vara förverkad.

I disciplinmål må ock åläggas ersättningsskyldighet till kronan enligt vad därom stadgas i 10 kap.

3 KAP.

Om de befattningshavare som äga bestraffningsrätt i disciplinmål.

12 §.

Bestraffningsrätt i disciplinmål tillkommer nedannämnda befattningshavare, envar över den personal som står under hans befäl, nämligen

1. cheferna för försvarsstaben, armén, marinen och flygvapnet;

2. militärbefälhavare och annan omedelbart under chefen för armén lydande chef, försvarsområdesbefälhavare samt chef för regemente eller därmed likställt förband vid armén av lägst regementsofficers grad eller tjänsteklasse;

3. marindistriktschef, chef för örlogsstation eller örlogsvarv, inspektören för kustartilleriet, chef för kustartilleriförsvar och chef för regemente eller därmed likställt förband vid kustartilleriet av lägst regementsofficers grad eller tjänsteklasse;

4. chef för flygeskader, flygflottilj eller därmed likställt förband vid flygvapnet av lägst regementsofficers grad eller tjänsteklasse, så ock chef för flygbasområde; samt

5. den som innehar befäl över nu nämnda befattningshavare.

13 §.

Befogenhet som i 12 § sägs tillkommer ock, även om det ej följer redan av nämnda paragraf, följande befattningshavare där de äro av lägst regementsofficers grad eller tjänsteklasse, nämligen

1. kommandant, platsbefälhavare och chef för skola, kommendering, verk eller inrättning som ej tillhör visst förband inom krigsmakten;

2. chef för detacherad avdelning eller för sådan avdelning av förband som är varaktigt förlagd å annan ort än förbandet;

3. chef för fartygsförband eller fartyg;

4. sektionschef och därmed likställd chef vid kustartilleriförsvar; samt

5. i de fall Konungen bestämmer annan befattningshavare vid krigsmakten.

Har befattningshavare som avses i första stycket 1--5 lägre grad eller tjänsteklasse än regementsofficer, må försvarsgrenscheferna uppdraga åt annan

befattningshavare av lägst sådan grad eller tjänsteklass att, utan hinder av att denne icke äger befälsrätt över den personal varom är fråga, utöva bestraffningsrätt över personalen. Skulle detta med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena medföra avsevärd olägenhet och har den lägre befattningshavaren kaptens grad eller tjänsteklass, må bestraffningsrätten anförtros åt honom, om det finnes lämpligen kunna ske.

14 §.

I fall som avses i 8 § tillkommer bestraffningsrätten befattningshavare som ägde sådan rätt över den brottslige, när denne senast stod under militärt befäl.

15 §.

Uppkommer fråga att i disciplinmål bestraffa någon som endast för kortare tid eller för särskild tjänsteförättning står under befäl av viss bestraffningsberättigad befattningshavare, må på dennes begäran bestraffningsrätten för särskilt fall i stället utövas av den som eljest närmast äger bestraffningsrätt över den brottslige.

16 §.

Mot bestraffningsberättigad befattningshavare gälla de jäv, som i rättegångsbalken äro stadgade i fråga om domare.

Är chef å fartyg, som befinner sig i främmande farvatten, av jäv hindrad att utöva honom tillkommande bestraffningsrätt och finnes ej annan bestraffningsberättigad chef, må bestraffningsrätten i stället utövas av närmast lägre å fartyget tjänstgörande förman där denne är av minst kaptens grad eller tjänsteklass.

17 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig äger Konungen, i den mån förhållandena därtill föranleda, förordna att befattningshavare som har lägst underofficers grad eller tjänsteklass skall äga bestraffningsrätt i disciplinmål över underlydande personal, ändå att sådan rätt icke eljest tillkommer honom.

4 KAP.

Om auditör.

18 §.

För att biträda bestraffningsberättigade befattningshavare vid handläggningen av disciplinmål och i övrigt i de hänseenden, varom i denna lag eller eljest är föreskrivet, skola finnas auditörer.

Auditörer förordnas, envar hos en eller flera bestraffningsberättigade befattningshavare, i den omfattning Konungen bestämmer. Är ej auditör förordnad hos viss befattningshavare, skall den auditör vara behörig, som förordnats att biträda närmast högre bestraffningsberättigade befattningshavare.

19 §.

Auditör förordnas av Konungen. Där så anses erforderligt förordnar Konungen vice auditör att vid förhinder för auditören träda i hans ställe. Har vice auditör ej utsetts eller föreligger hinder även för denne, må ersättare tillfälligt förordnas av den hovrätt, inom vars domkrets den bestraffningsberättigade tjänstgör, eller av annan myndighet som Konungen bestämmer.

Auditör må endast den vara som uppfyller villkoren för utövande av domarämbete. Innan auditör inträder i tjänstgöring skall han hava avlagt domared.

Mot auditör gälla de jäv, som i rättegångsbalken äro stadgade i fråga om domare.

20 §.

Auditör är jämte den bestraffningsberättigade ansvarig för beslut som denne fattar på tillstyrkan av auditören.

5 KAP.

Om anmälan och utredning.

21 §.

Anmälan om brott av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål må göras, förutom hos åklagare eller polismyndighet, hos den befattningshavare som i disciplinmål närmast äger bestraffningsrätt över den misstänkte.

Är krigsman målsägande, må han göra anmälan utan iakttagande av vad i tjänstereglementen eller eljest finnes föreskrivet om anmälnans befordran i tjänsteväg.

22 §.

Har bestraffningsberättigad befattningshavare på grund av anmälan eller eljest erhållit kännedom om brott som avses i 21 §, skall han genast hänskjuta målet till åklagaren:

1. om i målet finnes annan målsägande än kronan;
 2. om straff för brottet ej må åläggas i disciplinmål;
 3. om den bestraffningsberättigade enligt 29 § förordnat om den misstänktes gripande;
 4. om det finnes skäl antaga att straffet ej kommer att stanna vid arrest i högst femton dagar, disciplinbot eller böter;
 5. om det kan förutses att nöjaktig utredning om brottet ej skall kunna åstadkommas genom den bestraffningsberättigades försorg; eller
 6. om den bestraffningsberättigade eljest på grund av sakens beskaffenhet finner synnerliga skäl föreligga att målet handläggas vid domstol.
- Målet skall hänskjutas till åklagare vid den underrätt som enligt vad i 70 § sägs är laga domstol för avdelningen, enligt den fördelning av uppgifterna mellan olika åklagare som Konungen bestämt, eller i fall som avses i 78 § till justitiekanslern.

Om målet icke hänskjutes till åklagare och förundersökning angående brottet ej ändock inletts av civil myndighet, skall utredning om brottet ske vid militärförhör. Finnes tillrättavisning vara tillfyllest, gäller vad i 67 § stadgas. Prövas saken vara av så ringa vikt, att den bör helt förfalla, är förhör ej erforderligt.

23 §.

Föreligger fara att bevis går förlorat eller att utredningen eljest avsevärt försvåras, skall den bestraffningsberättigade, ändå att målet skall hänskjutas till åklagaren, dessförinnan företaga den utredning som ej lämpligen bör anstå.

24 §.

Militärförhör skall äga rum så snart ske kan.

Förhöret hålles av bestraffningsberättigad befattningshavare eller den han i allmänhet eller för visst fall förordnat. Sådant förordnande bör i första

hand lämnas åt bataljonschef eller den som har motsvarande befattning. Förhørsledaren skall i varje fall hava högre tjänsteställning än den med vilken förhöret hålles och lägst kompanichefs eller likställd befattning.

Vid förhöret skall den misstänkte få tillfälle att förklara sig samt i övrigt iakttagas vad som erfordras för utredning av brottets beskaffenhet och prövning av den misstänktes straffbarhet. Där så ske kan, bör någon av den misstänktes förmän eller med honom jämställda närvara vid förhöret.

Över förhöret skall föras protokoll. Den som håller förhöret är ansvarig för protokollets riktighet.

Närmare bestämmelser om militärförhör meddelas av Konungen.

25 §.

Vid utredning om brott genom militärförhör äger den bestraffningsberättigade påkalla nödigt biträde av åklagare eller polismyndighet.

26 §.

Om den bestraffningsberättigade, sedan utredning vid militärförhör påbörjats, erhåller underrättelse att förundersökning angående brottet inletts av civil myndighet, skall förstnämnda utredning avbrytas och handlingarna i målet överlämnas till undersökningsledaren.

27 §.

Jämväl sedan utredning vid militärförhör påbörjats skall den bestraffningsberättigade, om skäl som i 22 § första stycket sägs finnes föreligga, hänskjuta målet till åklagaren.

Detsamma gäller om den bestraffningsberättigade efter avslutat militärförhör finner straffet böra bestämmas till böter.

Att i visst fall, då bestraffningsberättigad befattningshavare förordnat om beslag, målet skall hänskjutas till åklagaren, därom stadgas i 37 §.

28 §.

Då bestraffningsberättigad befattningshavare hänskjuter mål till åklagare, skall han översända handlingarna i målet samt skriftligen angiva på vilken i denna lag bestämd grund hänskjutandet sker.

6 KAP.

Om tvångsmedel.

29 §.

Förekomma mot krigsman skäl till anhållande, må befattningshavare som äger bestraffningsrätt över honom förordna att han skall gripas. Har så skett, skall vad i 24 kap. 7 § tredje stycket och 8 § rättegångsbalken stadgas äga motsvarande tillämpning.

30 §.

Förman äger förordna att underlydande skall tagas i förvarrarrest:

1. om den underlydande begått förseelse av svårare beskaffenhet och det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt att han ej lämnas på fri fot; eller

2. om han gjort sig skyldig till rymning och det skäligen kan befaras att han ånyo avviker.

Krigsman som, då riket är i krig, gör sig skyldig till undanhållande, må ock tagas i förvarsarrest, om särskilda skäl äro därtill.

31 §.

Har den som förordnat om förvarsarrest ej bestraffningsrätt över den arresterade, skall han omedelbart och sist inom tjugufyra timmar underätta bestraffningsberättigad befattningshavare om arresteringen och skälen för densamma. Denne åligger att omedelbart besluta, om åtgärden skall bestå eller den arresterade frigivas.

32 §.

Förekomma ej längre skäl att kvarhålla den arresterade, skall han omedelbart frigivas.

33 §.

Är i mål, som hänskjutes till åklagare, någon tagen i förvarsarrest, skall vid målets överlämnande åklagaren underrättas därom samt om skälen för arresteringen.

Har den bestraffningsberättigade erhållit underrättelse att förundersökning redan inletts av civil myndighet angående det brott som föranlett arresteringen, skall han omedelbart lämna undersökningsledaren underrättelse som nu sagts.

34 §.

Har den bestraffningsberättigade ej inom fyra dagar från den dag, då han förordnade om förvarsarrest eller mottog underrättelse att annan förman förordnat därom, hänskjutit målet till åklagare eller slutligt avgjort målet, skall den arresterade omedelbart frigivas.

Är riket i krig och kan förbindelse med åklagaren ej uppnås inom sålunda föreskriven tid, skall dock tiden i stället utgå dagen efter den då sådan förbindelse erhållits.

Därest ansvarsfrågan upptages till handläggning i disciplinmål, må förvarsarresten ej i något fall bestå längre än till dess målet avgjorts.

35 §.

I fråga om behandlingen av den som tagits i förvarsarrest skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat beträffande anhållen, dock att vad i sådant hänseende gäller om anhållningsmyndighet i stället skall avse bestraffningsberättigad befattningshavare.

36 §.

Krigsman som inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten eller, iklädd militär tjänstedräkt, på allmän plats uppträder berusad så att det framgår av hans åtbörder eller tal eller eljest stör allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten må enligt förmans förordnande tagas i förvar. Den omhändertagne må ej hållas i förvar längre än som betingas av det ändamål som föranlett omhändertagandet.

37 §.

Bestraffningsberättigad befattningshavare må i anledning av brott, för vilket underlydande är misstänkt, förordna om beslag, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, där sådan befogenhet enligt lag tillkommer åklagare.

Begär den som sålunda drabbats av beslag rättens prövning därav, skall det mål, i vilket förordnande om beslaget meddelats, omedelbart hänskjutas till åklagaren.

Har ej mål, vari förordnats om beslag, hänskjutits till åklagaren eller avgjorts av den bestraffningsberättigade inom två veckor sedan beslaget verkställdes, skall beslaget omedelbart hävas. Då riket är i krig skall dock vad i 34 § andra stycket stadgas äga motsvarande tillämpning.

7 KAP.

Om handläggning av disciplinmål.

38 §.

Innan disciplinstraff ålägges skall den bestraffningsberättigade inhämta auditörens yttrande angående brottets beskaffenhet och det straff som bör åläggas. Yttrande skall jämväl inhämtas innan beslut meddelas att egendom skall vara förverkad eller ersättningsskyldighet åläggas i disciplinmål.

Den bestraffningsberättigade skall ock eljest, innan beslut meddelas i disciplinmål, inhämta yttrande av auditören, om det med hänsyn till sakens beskaffenhet finnes erforderligt och utan olägenhet kan ske.

39 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig, så ock eljest då avdelning för övningar eller annat ändamål befinner sig på avlägsen ort, må beslut som sägs i 38 § första stycket meddelas utan att yttrande från auditören inhämtats, om auditörens hörande skulle medföra avsevärt uppskov och det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt att den brottslige skyndsamt bestraffas.

40 §.

Har den bestraffningsberättigade ej själv hållit militärförhöret, skall han, där det utan avsevärd olägenhet kan ske, personligen höra den misstänkte, om anledning förekommer att ålägga honom arrest i mera än åtta dagar, så ock eljest om den misstänkte ej fyllt aderton år eller han gjort framställning om sådant förhör.

Vid förhör som den bestraffningsberättigade själv håller bör jämväl auditören vara tillstädes, om den bestraffningsberättigade med hänsyn till brottets svårhetsgrad eller sakens beskaffenhet i övrigt finner det erforderligt och det utan avsevärd olägenhet kan ske. Auditören äger därvid framställa de frågor till den misstänkte, vilka han anser kunna tjäna till upplysning i målet.

41 §.

Över bestraffningsberättigad befälhavares handläggning av disciplinmål skall föras protokoll, vari antecknas auditörens yttrande och den bestraffningsberättigades beslut samt, där förhör hållits enligt 40 §, i korthet vad som därvid förekommit. I den mån Konungen så förordnar må dock i stället för protokoll föras tjänsteanteckningar i annan form.

Närmare bestämmelser om protokoll och tjänsteanteckningar meddelas av Konungen.

42 §.

Beslut i disciplinmål varigenom disciplinstraff eller ersättningsskyldighet ålagts skall ofördröjligen skriftligen delgivas den mot vilken beslutet riktar sig. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga om han vill klaga över beslutet.

8 KAP.

Om klagan i disciplinmål m. m.

43 §.

Vill någon föra talan mot beslut i disciplinmål, varigenom disciplinstraff eller ersättningsskyldighet ålagts honom, må det ske hos den domstol som enligt 77 eller 78 § är behörig.

Klaganden har därvid att inom två dagar från den dag, då han erhöel del av beslutet, till den som meddelat detsamma inkomma med fullföljdsinlaga. Klagande som lyder under kompanichef eller motsvarande chef må också inom samma tid avlämna inlagan till denne. Föres talan mot beslutet endast i vad därigenom ersättningsskyldighet blivit ålagd, skall fullföljdsinlagan avlämnas inom två veckor från den dag, då klaganden erhöel del av beslutet.

Försummar klaganden vad sålunda är föreskrivet, har han förlorat sin talan.

44 §.

I fullföljdsinlagan skall klaganden uppgiva det beslut, mot vilket talan föres, och den ändring i beslutet som han yrkar. Inlagan skall vara egenhändig undertecknad av klaganden eller hans ombud.

Uppfyller inlagan ej dessa föreskrifter, skall den som mottagit inlagan bereda klaganden tillfälle att avhjälpa bristen.

45 §.

Klaganden äger efter framställning hos någon som har att mottaga fullföljdsinlagan erhålla nödigt biträde med dess författande.

46 §.

Har fullföljdsinlaga inkommit för sent, skall densamma, jämte bevis om när klaganden erhöel del av beslutet samt uppgift om dagen då inlagan inkom, insändas till rätten.

47 §.

I rätt tid inkommen fullföljdsinlaga skall jämte protokoll och övriga handlingar i disciplinmålet utan dröjsmål insändas till åklagare som omförmåles i 22 §.

48 §.

Det åligger åklagaren att så snart ske kan i erforderliga delar fullständiga utredningen, så att målet vid rätten kan företagas till slutlig handläggning i ett sammanhang. För detta ändamål må, om det finnes erforderligt, förhör hållas med klaganden. Har denne icke i fullföljdsinlagan uppgivit grunderna för sin talan samt de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis, skall förhör hållas härom, såframt det ej uppenbarligen är obehövt.

Vad vid förhöret förekommit skall antecknas.

49 §.

Sedan åklagaren slutfört den utredning som ankommer på honom, skall han skyndsamt till rätten insända:

1. de handlingar som han mottagit i målet;
2. anteckningar över åklagarens utredning; och
3. förklaring över fullföljdsinlagan.

Åklagaren skall ock uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

50 §.

Finnes klagandens talan ej vara fullföljd inom rätt tid, skall den av rätten avvisas. I annat fall skall fullföljdsinlagan, om den ej tidigare insänts till åklagaren, överlämnas till denne för åtgärd som sägs i 48 §.

51 §.

Avvisas ej klagandens talan, skola klaganden och åklagaren kallas till förhör inför rätten. Om inställande av klagande, som avtjänar arreststraff enligt det beslut mot vilket talan föres, förordnar rätten. Målet må, om saken finnes kunna nöjaktigt utredas, avgöras utan hinder av att klaganden uteblivit. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Vid avgörandet skall häradsrätt städse vara domför med tre i nämnden samt rådhusrätt äga den sammansättning som är i rättegångsbalken i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling.

52 §.

Åklagare som i 22 § sägs är berättigad att, om han finner det ur allmän synpunkt påkallat, fullfölja talan mot beslut i disciplinmål såvitt därigenom disciplinstraff ålagts.

Vill åklagaren föra talan som nu sagts, skall han inom en månad från den dag, då beslutet meddelades, ansöka om stämning å den straffskyldige hos den domstol som enligt 77 eller 78 § är behörig. Har även den straffskyldige fullföljt talan mot beslutet, skall dock stämningsansökan göras samtidigt med att åklagaren till rätten insänder de i 49 § omförmälda handlingarna i målet; förklaring över fullföljdsinlagan är därvid ej erforderlig. I stämningsansökan skall, utöver vad eljest är föreskrivet, uppgivas det beslut mot vilket talan föres, grunderna för den fullföljda talan och den ändring som yrkas.

Vad i 1 kap. 11 § rättegångsbalken stadgas därom att rådhusrätt vid huvudförhandling i vissa brottmål är domför med en lagfaren domare äger ej tillämpning i mål som avses i denna paragraf.

9 KAP.

Om tiden för verkställighet av beslut i disciplinmål.

53 §.

Beslut i disciplinmål varigenom disciplinbot ålagts skall, där den bestraffningsberättigade ej annorlunda förordnat, verkställas utan hinder av att beslutet ej vunnit laga kraft.

54 §.

Beslut i disciplinmål varigenom arrest ålagts må ej i andra fall än i 55 och 56 §§ sägs verkställas innan den tid gått till ända, inom vilken den straffskyldige äger fullfölja talan i ansvarsfrågan. Fullföljes talan i nämnda fråga må verkställighet ej äga rum, om den ej redan påbörjats.

55 §.

Ändå att den tid ej gått till ända, inom vilken den straffskyldige äger fullfölja talan mot beslut som sägs i 54 §, må beslutet verkställas, om den

straffskyldige i vittnes närvaro inför den bestraffningsberättigade eller annan som denne förordnat avgiver förklaring att han avstår från talan mot beslutet såvitt angår det ålagda straffet och medgiver att detta må verkställas (nöjdförklaring).

56 §.

Meddelas beslut som sägs i 54 § angående någon som är tagen i förvarsarrest, må den bestraffningsberättigade, om det med hänsyn till de omständigheter som föranlett arresteringen finnes vara av synnerlig vikt att straffet omedelbart verkställas, med auditörens tillstyrkande förordna därom. I fall som avses i 39 § erfordras ej att auditörens yttrande inhämtas.

Har beslut som sägs i 54 § meddelats ombord på fartyg i främmande farvatten, må den bestraffningsberättigade förordna att straffet skall omedelbart verkställas, om detta finnes vara av synnerlig vikt för krigslydnadens upprätthållande.

57 §.

Om tiden för verkställighet av beslut i disciplinmål varigenom ersättningskyldighet ålagts stadgas i 65 §.

10 KAP.

Om åläggande av ersättningsskyldighet.

58 §.

Har egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten, gått förlorad eller blivit skadad, må ersättningsskyldighet till kronan åläggas av befattningshavare vid krigsmakten, såframt det sammanlagda ersättningsbeloppet ej överstiger tvåhundra kronor.

Ersättningsskyldighet må åläggas den som, då förlusten eller skadan inträffar, är underkastad bestraffningsrätt i disciplinmål eller eljest i egenkap av krigsman är förpliktad att taga vård om den förlorade eller skadade egendomen.

59 §.

Behörighet att ålägga ersättningsskyldighet tillkommer den som i disciplinmål äger bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige.

Är den ersättningsskyldige ej underkastad sådan bestraffningsrätt, må skyldigheten åläggas av befattningshavare, som senast ägde bestraffningsrätt över honom.

60 §.

Ersättningsskyldighet må ej åläggas, därest tillika är fråga om straffansvar för den ersättningsskyldige och denna fråga handlägges av åklagare eller domstol.

Prövas ansvarsfrågan i disciplinmål, må ersättningsskyldighet åläggas i samma mål. Av befattningshavare vid krigsmakten handlagt mål, vari endast är fråga om åläggande av ersättningsskyldighet, benämnes ersättningsmål.

Innan fråga om ersättningsskyldighet upptages till prövning, skall undersökning av förlusten eller skadan ske enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

61 §.

Befattningshavare vid krigsmakten må i samband med åläggande av disciplinstraff för rymning eller olovligt undanhållande förplikta den straff-

skyldige att ersätta statsverket kostnad som uppkommit för hans hämtande till tjänstgöring.

62 §.

I ersättningsmål skall, innan ersättningsskyldighet ålägges, auditörens yttrande inhämtas angående frågan om sådan skyldighet föreligger samt om ersättningens belopp.

63 §.

Om protokoll i ersättningsmål äger vad i 41 § stadgas motsvarande tillämpning. Beslut varigenom ersättningsskyldighet ålagts skall skriftligen delgivas den ersättningsskyldige. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga om han vill klaga över beslutet.

64 §.

Vill ersättningsskyldig föra talan mot beslut i ersättningsmål, må det ske inom två veckor från den dag, då han erhöll del av beslutet. I övrigt skall med avseende å sådan talan vad i 8 kap. är stadgat om klagan i disciplinmål äga motsvarande tillämpning.

Kronans talan i målet föres av åklagaren.

65 §.

Beslut varigenom befattningshavare vid krigsmakten ålagt ersättningsskyldighet må i denna del icke verkställas innan beslutet vunnit laga kraft. I övrigt skall om verkställighet av sådant beslut gälla vad som är föreskrivet beträffande domstols dom i tvistemål.

11 KAP.

Om åläggande av tillrättavisning.

66 §.

Rätt att ålägga tillrättavisning enligt 14 § lagen om disciplinstraff för krigsmän tillkommer de befattningshavare som äga bestraffningsrätt i disciplinmål, envar i fråga om den personal över vilken han har sådan rätt.

Tillrättavisningsrätt mot underlydande tillkommer även den som, utan att äga bestraffningsrätt i disciplinmål, innehar ovan i 13 § första stycket omförmäld befattning och har lägst underofficers grad eller tjänsteklass, så ock chef för bataljon eller däremot svarande avdelning vid armén eller marinen, chef för division eller däremot svarande avdelning vid flygvapnet samt chef för örlogsdepå.

Såvitt angår underlydande manskap må tillrättavisning ock åläggas av chef för kompani eller däremot svarande avdelning, chef för skola som tillhör visst förband inom krigsmakten, sekond å fartyg vars chef innehar lägst regementsofficers grad och kasernbefälhavare vid flottan ävensom chef för ekipagesektion å flottans varv. Vad i detta stycke stadgas skall icke äga tillämpning å hemvärnet.

67 §.

Innan någon meddelar tillrättavisning, skall han vid förhör med den förlande lämna denne tillfälle att förklara sig.

Över meddelade tillrättavisningar skola föras anteckningar enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

68 §.

Vill någon begära omprövning av honom ålagd tillrättavisning, skall han skriftligen eller muntligen göra framställning därom hos närmast högre befattningshavare som har bestraffningsrätt.

69 §.

Ålagd tillrättavisning skall omedelbart gå i verkställighet.

Om, innan tillrättavisning till fullo verkställts, åtal väckes eller disciplinstraff ålägges för samma förseelse, skall verkställigheten upphöra. Detsamma gäller om den tillrättaviseade upphör att stå under militärt befäl.

TREDJE AVDELNINGEN.

Om rättegången i militära mål som ej avgjorts av befattningshavare vid krigsmakten.

12 KAP.

Om laga domstol och åklagare i militära mål m. m.

70 §.

Laga domstol för viss avdelning av krigsmakten är, där ej i 15 kap. anorlunda stadgas, allmän underrätt i avdelningens ordinarie förläggningsort. Konungen må dock, där ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen så kräver, förordna att för viss avdelning annan allmän underrätt skall vara laga domstol.

71 §.

Militärt brottmål upptages, om brottet förövats under tjänstgöring vid krigsmakten, av laga domstol för den avdelning, till vilken den misstänkte hör eller där han vid brottets förövande tjänstgjorde.

Om den misstänkte då åtal väckes tjänstgör vid annan avdelning än nu sagts, må ock laga domstol för denna avdelning upptaga målet, där rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Tjänstgjorde den misstänkte vid brottets förövande ej vid krigsmakten, skall målet upptagas av underrätt som Konungen för olika fall föreskrivit eller, om sådan föreskrift ej meddelats, av laga domstol för den avdelning, till vilken den misstänkte hör, eller av den i förhållande till gärningsorten närmaste underrätt som är laga domstol för avdelning av krigsmakten.

72 §.

Har på grund av bestämmelserna i 71 § åtal upptagits vid domstol som där sägs men finner rätten sedermera att målet ej är att anse såsom militärt mål, må utan hinder därav åtalet dock prövas, om detta med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt.

73 §.

Militärt brottmål må ock upptagas av rätten i den ort där brottet förövades eller av den rätt där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner synnerliga skäl föranleda därtill.

74 §.

Har krigsman mot annan krigsman förövat brott av beskaffenhet att åtal därför ej skall handläggas som militärt mål, må åtalet ändock upptagas av domstol som i 71 § sägs, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

75 §.

Vad i 19 kap. 3—6 §§ rättegångsbalken stadgas skall gälla även då motsvarande samband råder mellan flera militära brottmål eller mellan militärt brottmål och annat mål.

76 §.

Med avseende å domstols behörighet i militärt tvistemål skola bestämmelserna i 71—73 §§ äga motsvarande tillämpning.

Vad i 10 kap. 14 § rättegångsbalken är stadgat skall gälla även då motsvarande samband råder mellan flera militära tvistemål eller mellan militärt tvistemål och annat mål.

77 §.

Klagan över beslut i disciplinmål eller ersättningsmål upptages av laga domstol för den avdelning, vid vilken målet avgjorts.

78 §.

Hovrätt skall omedelbart upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av den som bestrider regementschefs eller därmed likställd eller högre befattning. Har ämbetsbrott som nu sagts bestraffats i disciplinmål, skall hovrätt omedelbart upptaga klagan över straffbeslutet. Om ersättningsskyldighet med anledning av brottet ålagts av befattningshavare vid krigsmakten, skall ock klagan däröver upptagas omedelbart av hovrätt.

Konungen äger föreskriva, att vad i första stycket stadgas skall gälla även annan befattningshavare vid krigsmakten.

Målet upptages av hovrätt, under vilken hör domstol som varit behörig om målet skolat upptagas av underrätt.

79 §.

Allmän åklagare i militärt brottmål är, där ej annat stadgas i 15 kap., allmän åklagare vid domstol som har att upptaga målet. Om fördelning av uppgifterna mellan olika åklagare bestämmer Konungen. I fall som avses i 78 § är justitiekanslern åklagare.

13 KAP.

Om förundersökning och tvångsmedel m. m.

80 §.

Har anmälan om brott av beskaffenhet att åtal därför skall handläggas som militärt mål skett hos åklagare eller polismyndighet, skall den som mottagit anmälan, om ej annan målsägande än kronan finnes och saken synes kunna utredas och avgöras i disciplinmål, i stället för att verkställa förundersökning överlämna målet till den som i disciplinmål närmast äger bestraffningsrätt över den misstänkte. Förundersökning skall dock verkställas, om myndigheten på grund av sakens beskaffenhet finner synnerliga skäl föreligga att målet handläggas vid domstol.

Inledes förundersökning, skall den som närmast äger bestraffningsrätt i disciplinmål över den misstänkte genast underrättas därom.

81 §.

Finner åklagaren ytterligare utredning erforderlig i mål, som hänskjutits till honom enligt bestämmelserna i denna lag, skall han verkställa sådan efter vad i rättegångsbalken sägs.

82 §.

Åklagare och polismyndighet äga vid förundersökning i militärt brottmål erhålla nödigt biträde av personal tillhörande krigsmakten.

83 §.

Finner åklagare, sedan militärt brottmål hänskjutits till honom eller eljest av honom utretts, att den misstänkte förskyller ansvar men att straff för brottet kan åläggas i disciplinmål, skall han, där ej särskilda skäl till annat föranleda, underställa bestraffningsberättigad befattningshavare frågan om denne vill avgöra saken. Finnes annan målsägande än kronan, skall åklagaren dessförinnan tillfråga denne, om han ämnar föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet eller eljest påfordrar att målet handläggas vid domstol.

Vad i första stycket stadgas skall ej äga tillämpning, om rätten fastställt beslag eller förordnande om förvarsarrest eller beslutat om häktning av den misstänkte.

84 §.

Vad i 20 kap. 7 § första stycket 1 rättegångsbalken är stadgat om eftergift av åtal skall icke äga tillämpning, om i det föreliggande fallet straff för brottet må åläggas i disciplinmål.

Vad i rättegångsbalken är stadgat om strafföreläggande äger tillämpning allenast i det fall då den misstänkte ej fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller hans tjänstgöring är av tillfällig art eller målet hänskjutits till åklagare på grund av att straffet ansetts böra bestämmas till böter. Ej må strafföreläggande avse disciplinstraff.

85 §.

Är i mål som hänskjutits till åklagare eller vari utredningen eljest ankommer på civil myndighet någon tagen i förvarsarrest, skall åklagaren, om han icke beslutar att åtal ej skall äga rum, sist dagen efter den, då han mottog underrättelse enligt 33 §, till rättens prövning hänskjuta frågan om arresten skall bestå.

Beslutar åklagaren i stället att ej väcka åtal, skall han inom samma tid därom underrätta den som förordnat om arresteringen; och åligger det denne att tillse att den arresterade omedelbart frigives.

86 §.

Om rättens prövning av fråga som sägs i 85 § första stycket gäller i tillämpliga delar vad i 24 kap. 13—16 §§ rättegångsbalken är stadgat.

Beslutar rätten att arresten skall bestå, skall det anses som om den arresterade vore häktad; dock skola bestämmelserna i 2 § första stycket lagen om särskild förundersökning i brottmål icke äga tillämpning.

14 KAP.

Särskilda bestämmelser om rättegången i militära mål.

87 §.

I militärt mål som handlägges av åklagare eller domstol skall rätt att på begäran erhålla offentlig försvarare tillkomma, förutom anhållen och häktad, jämväl den som är tagen i försvararrest samt annan som är misstänkt för ämbetsbrott vara kan följa avsättning eller för annat brott vara kan följa straffarbete.

Den som är tilltalad eller misstänkt i sådant mål har rätt att erhålla nödig ledighet från tjänstgöring vid krigsmakten för att samråda med sin försvarare och i övrigt förbereda sin talan.

88 §.

Utsättande av förhandling i militärt mål bör ske efter samråd med vederbörande chef.

Där det med hänsyn till disciplinens upprätthållande eller eljest finnes vara av vikt att målet skyndsamt avgöres, skall om så erfordras särskilt sammantråde utsättas att hållas så snart det lämpligen kan ske.

89 §.

Ej må någon såsom domare deltaga i handläggningen av militärt mål, om han förut i egenskap av auditör tagit befattning med saken.

90 §.

Skall någon som fullgör tjänstgöring vid krigsmakten hämtas till rätten, åligger det vederbörande chef att på framställning av rätten låta verkställa åtgärden.

91 §.

Domstols dom eller beslut varigenom disciplinstraff ålagts skall, där domstolen ej annorlunda förordnat, verkställas utan hinder av att domen eller beslutet ej vunnit laga kraft.

92 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall förhandling hållas inom stängda dörrar, förutom då sådant eljest i lag är stadgat, jämväl då offentligheten kan antagas vara till skada för krigsföretag eller menlig för krigsmaktens säkerhet.

93 §.

Under tid som sägs i 92 § må hovrätt företaga militärt brottmål till avgörande utan huvudförhandling, förutom i de fall som avses i 51 kap. 21 § första och tredje styckena rättegångsbalken, jämväl när den tilltalade av underrätten frikänts för brottet eller dömts till böter eller disciplinstraff eller till fängelse, ej överstigande sex månader, eller fällts till vite och anledning ej förekommer till ådömande av svårare straff eller annan påföljd än nu sagts; föres tillika talan om annat än ansvar, må det dock ej ske, med mindre talan därutinnan enligt 50 kap. 21 § rättegångsbalken må prövas utan huvudförhandling.

15 KAP.

Om krigsrätt.

94 §.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig må i den utsträckning Konungen bestämmer den på de allmänna underrätterna ankommande rättskipningen i militära mål överflyttas å krigsrätt.

Konungen äger förordna om inrättande av krigsrätt och om dess benämning samt föreskriva under vilken hovrätt krigsrätten skall höra. Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer äger ock föreskriva, för vilken eller vilka avdelningar av krigsmakten krigsrätten skall vara laga domstol i militära mål.

95 §.

Har beredskapsövning anbefallts må, ändå att beredskapstillstånd ej inträtt, Konungen förordna om inrättande av krigsrätt för avdelning av krigsmakten där sådan tjänstgöring fullgöres.

96 §.

Krigsrätt består av en lagfaren krigsdomare såsom ordförande samt nämnd. I nämnden skola sitta tre, därav två civila och en militär. Den militäre krigsrättsnämndemannen skall hava lägst regementsofficers grad.

Krigsrätt är domför med krigsdomaren ensam i de fall, då rådhusrätt vid handläggning av militärt mål är domför med en lagfaren domare.

97 §.

Krigsdomare förordnas av Konungen.

Där så anses erforderligt förordnar Konungen vice krigsdomare att vid förhinder för krigsdomaren träda i hans ställe. Har vice krigsdomare ej utsetts eller föreligger hinder även för denne, må ersättare tillfälligt förordnas av hovrätten eller annan myndighet som Konungen bestämt.

Krigsrättsnämndemännen utses av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer. Krigsrättsnämndeman skall vara valbar till nämndeman vid allmän domstol. Är officer eller underofficer svarande i militärt mål, må ej såsom militär krigsrättsnämndeman tjänstgöra någon som tillhör samma regemente eller samma därmed likställda förband.

Är nämndeman hindrad att tjänstgöra eller uteblir han från rättens sammanträde, må rättens ordförande kalla annan behörig person att tjänstgöra i hans ställe.

98 §.

Krigsrätt skall sammanträda så ofta det för arbetet kräves. Tid och ställe för sammanträde bestämmes av krigsdomaren efter samråd med vederbörande chef.

99 §.

Vad i 72 § är stadgat skall icke äga tillämpning å krigsrätt.

Ej heller må krigsrätt eljest upptaga mål, som icke är militärt mål, i annat fall än som avses i 74 § denna lag eller 19 kap. 5 § rättegångsbalken.

100 §.

Äger mål, som skall upptagas av krigsrätt, sådant samband med annat mål som avses i 10 kap. 14 § eller 19 kap. 3—6 §§ rättegångsbalken, må må-

let i stället, efter vad där sägs, upptagas av allmän domstol, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

101 §.

Brottmål, som skall upptagas av krigsrätt, må ock i andra fall än i 100 § sägs i stället upptagas av allmänna underrätten i den ort där brottet förövades eller av den rätt där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner synnerliga skäl föranleda därtill.

Vad sålunda är stadgat äger motsvarande tillämpning i fråga om tvistemål.

102 §.

Allmän åklagare vid krigsrätt är krigsfiskal. Är i lag för visst fall föreskrivet att statsåklagare har att pröva huruvida allmänt åtal skall ske, skall denna prövning i stället ankomma på krigsfiskalen.

Krigsfiskal förordnas av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer. Närmare bestämmelser om krigsfiskals tjänstgöring meddelas av Konungen.

I mål som upptagits av krigsrätt äger krigsfiskal föra talan även i hovrätten.

103 §.

Till offentlig försvarare i mål som tillhör krigsrätts behandling må, om advokat icke finnes att tillgå, förordnas annan lämplig person.

104 §.

Har krigsrätt avkunnat dom i enskild parts frånvaro, skall domen delgivas parten genom rättens försorg. Särskild underrättelse till parten om tiden och sättet för domens meddelande erfordras ej.

Vad i denna paragraf stadgas om dom äger motsvarande tillämpning å slutligt beslut.

105 §.

Talan mot krigsrätts dom eller beslut skall fullföljas hos den hovrätt, under vilken krigsrätten hör.

I fall som avses i 104 § räknas tiden för fullföljd av talan från den dag, då klaganden erhöll del av domen eller beslutet.

Anmälan av vad skall göras hos krigsrätten. Fullföljdsinlaga avlämnas till krigsrätten eller till befattningshavare vid krigsmakten som närmast äger bestraffningsrätt över klaganden. Krigsman som lyder under kompanichef eller motsvarande chef må ock avlämna inlagen till denne. Fullföljdsinlaga som sålunda avlämnas till befattningshavare vid krigsmakten skall anses hava därigenom inkommit till rätten.

106 §.

Konungen äger för tid då krigsrätt är inrättad föreskriva skyldighet för hovrätt under vilken krigsrätten hör att sammanträda utom förläggningsorten för huvudförhandling i militära mål.

F ö r s l a g
till
L a g
om införande av militära rättegångslagen.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Militära rättegångslagen skall jämte vad här nedan stadgas lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1949.

2 §.

Genom militära rättegångslagen upphävas lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes;

184—204, 206 och 207 §§, 208 § andra stycket samt 209 och 209 a §§ strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 (nr 324);

2 och 3 §§ lagen den 11 mars 1927 (nr 50) med vissa till strafflagen för krigsmakten och lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes anslutna bestämmelser angående flygvapnet;

lagen den 9 juni 1944 (nr 292) angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningskyldighet;

lagen den 10 juli 1947 (nr 635) om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid krigsdomstol;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller författning eller i reglementen, instruktioner eller andra särskilda föreskrifter stridande mot militära rättegångslagen.

3 §.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till lagrum som ersatts genom bestämmelse i militära rättegångslagen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

4 §.

I fråga om mål, som före militära rättegångslagens ikraftträdande varit föremål för handläggning vid domstol eller hos befälhavare vid krigsmakten, vilken ägt avgöra målet eller föranstalta om krigsrätts sammankallande för dess behandling, skall äldre lag tillämpas. Följande avvikelser skola dock gälla:

1. Från och med den dag Konungen bestämmer skall Svea hovrätt vara krigsöverdomstol i krigshovrättens ställe. Därvid skola de uppgifter, som författningen enligt åvila krigshovrättsrådet, enligt presidentens bestämmande fullgöras av ledamot i hovrätten eller tjänsteman vid denna samt de, som ankomma på överkrigsfiskalen, av advokatfiskalen vid hovrätten.

2. Har i mål, som avgjorts av krigsdomstol, ansökan om resning eller om återställande av försutten tid eller besvär över domvillan inkommit efter militära rättegångslagens ikraftträdande, skall nya rättegångsbalken tillämpas beträffande ansökningen eller besvären, ehuru målet behandlats enligt äldre lag.

3. Av krigsdomstol handlagt mål, som efter vilandeförklaring eller på grund av återförvisning eller av annan sådan anledning skall återupptagas vid underrätt efter den 1 juli 1949 skall upptagas av domstol, som enligt ny lag är behörig, och jämväl i övrigt behandlas enligt ny lag.

4. I fråga om befordran till verkställighet av krigsdomstols utslag eller befälhavares beslut om åläggande av disciplinstraff skall i stället för 82 § första och andra styckena lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt 208 § strafflagen för krigsmakten gälla vad som är föreskrivet i lagen om disciplinstraff för krigsmän, lagen om verkställighet av frihetsstraff m. m. och förordningen den 14 december 1917 angående indrivning och redovisning av böter.

5 §.

Mål angående åtal mot krigsman jämlikt § 4 mom. 14 tryckfrihetsförordningen skall anses såsom militärt mål.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 9 april 1948.

Närvarande:

justitieråden LAWSKI,
GYLLENSWÄRD,
NISSEN,
regeringsrådet KUYLENSTIERNA.

Enligt lagrådet den 20 februari 1948 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 23 januari 1948, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) *militär rättegångslag* och
- 2) *lag om införande av militära rättegångslagen.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet hovrättsassessor S. Strömberg.

Förslagen föranledde följande yttranden.

1. Förslaget till militär rättegångslag.

2 §.

Lagrådet:

I sitt yttrande den 24 februari 1948 över förslag till lag om ändring i strafflagen har lagrådet förordnat att i det föreslagna nya 27 kap. införes en ny 3 §, varav följer en omnumrering av de följande paragraferna. Godtages detta förslag, bör hänvisningen i förevarande paragraf ändras.

3 §.

Lagrådet:

Bland militära brottmål, som uppräknas i förevarande paragraf, äro mål om ansvar för sådant av krigsman förövat brott som omförmäles i 25 kap. strafflagen. Därmed avses kapitlet i dess lydelse enligt det genom proposition den 20 februari 1948, nr 80, för riksdagen framlagda förslaget om ändring i strafflagen. Av de i detta kapitel behandlade brotten äro emellertid vissa av den art, att de uppenbarligen icke böra beivras i den för mili-

tära brottmål stadgade ordningen. Såsom exempel må anföras sådant i 25 kap. 10 § berört fall, där krigsman utan att åsidosätta tjänsteplikt medverkat till gärning begången av annan än krigsman. De brott som i förevarande sammanhang avses torde vara av krigsmän i denna deras egenskap begångna egentliga ämbetsbrott vilka behandlas i kapitlets 1—4 samt 9 §§. Den i punkt 1 förekommande hänvisningen till 25 kap. synes därför böra utbytas mot en hänvisning till de åsyftade paragraferna.

Såsom militära brottmål skola jämväl, enligt punkt 3, behandlas mål om ansvar i andra fall än de i paragrafen förut nämnda för brott varigenom krigsman åsidosatt sin tjänsteplikt. Sådant åsidosättande kan ske bland annat genom underlåtenhet att fullgöra i värnpliktslagen reglerad anmälningsplikt. Brottet skall enligt nämnda lag bestraffas med böter, vilka ådömas av länsstyrelsen. Jämlikt 26 kap. 21 § andra stycket strafflagen sådan denna bestämmelse skall lyda enligt ett genom proposition den 27 februari 1948, nr 144, för riksdagen framlagt förslag skall försummelse av dylik anmälningsskyldighet anses såsom brott av krigsman. Mål som nu sagts böra uppenbarligen ej hänföras till militära brottmål enligt militära rättegångslagen. Med hänsyn till avfattningen av förevarande paragraf är det emellertid nödvändigt att genom ett uttryckligt stadgande fastslå att i administrativ ordning handlagda brottmål icke falla under förslaget. Detta synes kunna ske genom att paragrafen kompletteras med en bestämmelse att såsom militärt brottmål anses icke mål som, enligt vad särskilt är stadgat, skall upptagas av annan civil myndighet än domstol.

5 §.

Lagrådet:

Enligt utredningen kunna de militära tvistemålen — vare sig fråga är om mål som omedelbart upptagas till domstolsbehandling eller om mål som upptagas efter klagan över befälhavares beslut — lämpligen avgränsas på ett sätt som, med vissa avvikelser vilka i detta sammanhang äro utan intresse, överensstämmer med den i förevarande paragraf angivna avgränsningen. Härvid synes emellertid icke hava beaktats vare sig att, såsom av rubriken till andra avdelningen framgår, även sådana mål om ersättningskyldighet som jämlikt 10 kap. handläggas av befattningshavare vid krigsmakten äro att betrakta som militära tvistemål eller att enligt paragrafens ordalydelse även anmärkningsmål skulle bliva att hänföra till militära tvistemål.

De nämnda inadvartenserna kunna lämpligen undvikas på det sätt att i stället för orden »utan samband med åtal» användes uttrycket »utan att tillika röra ansvar» eller liknande uttryck samt att i ett nytt andra stycke stadgas att såsom militärt tvistemål icke anses anmärkningsmål. Framhållas må att termen anmärkningsmål visserligen ej torde vara i lag definierad men att dess innebörd är så allmänt känd, att något hinder för termens användande i lagtext icke torde föreligga.

7 och 8 §§.

Lagrådet:

7 § synes böra så förtydligas att det av densamma direkt framgår att befattningshavare vid krigsmakten har bestraffningsrätt endast i militära mål. Sådant förtydligande synes emellertid med bibehållande av den föreslagna lydelsen i övrigt svårligen kunna ske utan att satsbyggnaden blir alltför invecklad. En lämplig anordning synes kunna vinnas, om såväl 7 som 8 § omdisponeras, därvid den allmänna huvudregeln om bestraffningsrätt för befattningshavare vid krigsmakten upptages i 7 §, medan de närmare villkoren härför utföras i 8 §. 7 § första stycket skulle då komma att innehålla en bestämmelse att, om krigsman förövat brott av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål, straff för brottet må i fall som nedan i lagen sägs åläggas av befattningshavare vid krigsmakten. I andra stycket skulle såsom disciplinmål betecknas militärt brottmål som enligt första stycket handläggas av befattningshavare vid krigsmakten. I 8 § borde såsom ett första stycke upptagas den i förslagets 7 § första stycket förekommande bestämmelsen att straff må åläggas i disciplinmål allenast om den misstänkte står under militärt befäl och straffet finnes böra bestämmas till arrest i högst femton dagar eller disciplinbot. I ett andra stycke slutligen skulle införas stadgandet i förslagets 8 § beträffande hemvärnsman och frivillig med den omformulering som skulle bli en följd av att detsamma komme att te sig som ett undantag från första stycket, enär villkoret att vederbörande vid tiden för bestraffningens åläggande skulle stå under militärt befäl bortföle.

9 §.

Lagrådet:

Här bör iakttas vad lagrådet anfört under 2 §.

10 §.

Lagrådet:

I 9 § uppräknas de brott, för vilka straff må åläggas i disciplinmål. Enligt stadgande i förevarande paragraf har undantag gjorts för den händelse den som begått sådant brott samtidigt är misstänkt för annat brott och straff för detta ej kan åläggas i disciplinmål. Syftet härmed är att båda brotten skola bli bestraffade i ett sammanhang. Det kan dock ifrågasättas om detta undantagsstadgande bör vara ovillkorligt. På sätt redan i motiven till 202 a § strafflagen för krigsmakten erinrades kunna nämligen fall tänkas förekomma, där det för krigslydnadens och ordningens upprätthållande är oundgängligt att bestraffning skyndsamt ålägges. I sådana fall bör det ej vara obligatoriskt att målet hänvisas till handläggning inför domstol med därav föranledd tidsutdräkt. En föreskrift i denna riktning synes emellertid böra så avfattas, att hänvisning till domstolsförfarande framstår som det normala, varifrån avvikelse får göras endast då avsevärt men för krigslydnaden kan befaras uppkomma genom uppskov med bestraffningen.

Å andra sidan har i det remitterade förslaget ej beaktats att, även om det andra brott för vilket den brottslige är misstänkt är av den beskaffenhet att straff därför *kan* åläggas i disciplinmål, den bestraffningsberättigade befattningshavaren likväl kan hava, på sätt i förslaget stadgas, av annan orsak hänskjutit målet därom till åklagaren eller att denne eljest påbörjat utredningen om sådant brott. Fallet synes nämligen icke kunna inrymmas under första stycket punkt 6 i 22 §, eftersom »sakens beskaffenhet» svårligen kan antagas syfta på ett sådant förhållande som att den brottslige begått även ett annat brott än det i stadgandet närmast avsedda. I ifrågavarande fall synes det lika påkallat som i det i förslaget reglerade, att båda brotten bestraffas i ett sammanhang. Det ovan sagda torde äga motsvarande tillämpning då åtal mot den misstänkte redan väckts beträffande ett av brotten.

För att tillgodose båda här berörda synpunkter skulle kunna förfaras på det sätt, att stadgandet under 1 i 10 § får utgå och att i stället i 22 § första stycket som ett särskilt fall då mål skall hänskjutas till åklagaren upptages att civil myndighet har att verkställa utredning angående annat brott, som den misstänkte antages hava begått, och ej genom målets hänskjutande vållas uppskov som är till avsevärt men för krigslydnaden.

16 §.

Lagrådet:

Stadgandet i första stycket innefattar enligt den föreslagna lydelsen en hänvisning endast till bestämmelserna i 13 § av 4 kap. rättegångsbalken angående de omständigheter som äro av beskaffenhet att grunda jäv. Jämväl vissa av de i nämnda kapitel meddelade föreskrifterna rörande den ordning, i vilken fråga om jäv må väckas, målets behandling, sedan dylik fråga uppkommit, och prövningen av densamma böra emellertid erhålla motsvarande tillämpning med avseende å bestraffningsberättigad befattningshavare vid krigsmakten. I anledning härav hemställes om sådan ändring i avfattningen av förevarande paragrafs första stycke att det där får heta, att vad i rättegångsbalken är stadgat om jäv mot domare skall i tillämpliga delar gälla i fråga om bestraffningsberättigad befattningshavare. Efter denna ändring lär stadgandet komma att åsyfta, förutom 13 §, jämväl andra och tredje styckena i 14 § samt första och tredje styckena i 15 § av 4 kap. rättegångsbalken.

19 §.

Lagrådet:

Iakttages vad lagrådet hemställt beträffande 16 § första stycket, torde åt sista stycket i förevarande paragraf böra givas den lydelse att vad i rättegångsbalken är stadgat om jäv mot domare skall i tillämpliga delar gälla i fråga om auditor.

Justitieråden Lawski och Gyllenswärd:

Tredje punkten i första stycket innehåller bestämmelser av rent administrativ art, och det synes därför naturligtast att här nöja sig med en bestämmelse av enahanda slag som den vilken i 4 kap. 4 § rättegångsbalken meddelas rörande ledighet och förordnande av vikarie för lagfaren domare. Härutöver bör framhållas att det sannolikt kommer att visa sig mindre lämpligt att låta vikariatsförordnande meddelas av den hovrätt inom vars domkrets den bestraffningsberättigade tjänstgör och ej av den hovrätt inom vars domkrets han har sin ordinarie förläggningssort. Med förslaget kan det därför i stor utsträckning visa sig påkallat att Kungl. Maj:t använder sin befogenhet att överlämna tillsättandet åt annan myndighet än förstnämnda hovrätt för att få till stånd en mera tillfredsställande ordning, en utväg som tydligen kunde bli ofrånkomlig i det fall att auditör förordnats hos flera bestraffningsberättigade. Även i det nu anförda ligger ett skäl mot att på förhand reglera ifrågavarande administrativa detaljer i lag. Det hemställs därför, att tredje punkten utbytes mot en bestämmelse av innehåll att Konungen ock meddelar närmare bestämmelser om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för auditör.

Justitierådet Nissen och regeringsrådet Kuylenstierna:

Av paragrafens ordalydelse torde ej för alla fall — exempelvis om en bestraffningsberättigad befattningshavare, vilkens ordinarie förläggningssort ligger inom en viss hovrätts domkrets, tillfälligtvis tjänstgör å ort inom annan hovrätts område — med full tydlighet framgå vilken hovrätt som skall vara behörig att förordna tillfällig ersättare för auditör. Det synes emellertid lämpligt att behörigheten tillkommer hovrätt, under vilken den domstol hör, som har att upptaga klagan över beslut i disciplinmål, vid vilkas handläggning auditören biträtt. En sådan regel, som ansluter sig till vad i 97 § föreslås om tillfällig ersättare för krigsdomare, synes man kunna låta komma till uttryck genom att utbyta orden »inom vars domkrets den bestraffningsberättigade tjänstgör» mot »under vilken den bestraffningsberättigade hör».

22 §.

Lagrådet:

Enligt andra stycket skall bestraffningsberättigad befattningshavare hänskjuta mål varom där är fråga till åklagare vid den underrätt, som enligt vad i 70 § sägs är laga domstol för avdelningen, d. v. s. regelmässigt allmän underrätt i avdelningens ordinarie förläggningssort. Under beredskapstillstånd och då riket är i krig kan emellertid krigsrätt fungera såsom underrätt för militära mål. Hänvisningen till 70 § bör därför kompletteras med en hänvisning till den paragraf i 15 kap., varav framgår under vilken krigsrätt avdelningen hör.

Lagrådet, som vid 10 § föreslagit visst tillägg till förevarande paragraf, kommer vid 12 kap. att förordna en ytterligare jämkning av paragrafens lydelse.

31 §.

Justitieråden Lawski och Nissen samt regeringsrådet Kuylenstierna:

Yttre förhållanden kunna tydligen understundom göra det omöjligt för den som förordnat om förvarsarrest att, såsom i denna paragraf ålägges honom, inom tjugufyra timmar underrätta bestraffningsberättigad befattningshavare om arresteringen och skälen för densamma. Någon tvekan kunde måhända i sådant fall uppstå, om han icke vid fristens utgång måste frigiva den arresterade. Anmärkas må, att detta spörsmål, som kan uppkomma jämväl vid tillämpningen av nu gällande lag, sedan nya lagen trätt i kraft kan beräknas oftare än förut bliva aktuellt, då kretsen av de personer som utrustas med bestraffningsrätt inskränkes genom nya lagen. Den ifrågavarande tidsbestämningen synes utan nackdel kunna undvaras, där-est eljest genom lagtextens avfattning inskärpes, att stor skyndsamhet skall iakttagas vid underrättelseplikens fullgörande. Detta synes kunna ske genom ett stadgande att underrättandet skall ske så snart det är möjligt.

38 §.

Lagrådet:

Den föreslagna avfattningen av första stycket synes kunna föranleda den näppeligen avsedda tolkningen att auditören skall ha att yttra sig endast beträffande frågan vilket lagrum som är tillämpligt samt angående straffmätningen och således icke tillika rörande spörsmålet huruvida med hänsyn till utredningen någon brottslig gärning överhuvud kan anses föreligga. I förtydligande syfte torde därför böra angivas, att yttrande skall inhämtas i målet och särskilt angående de omständigheter som beröras i stycket.

42 och 43 §§.

Lagrådet:

Enligt bestämmelserna i 9 kap. får beslut i disciplinmål, varigenom arreststraff ålagts, såsom regel icke verkställas förrän klagotiden gått till ända för den straffskyldige; fullföljes talan, skall i allmänhet verkställighet icke ske förrän rätten avgjort målet. För att denna reglering icke skall medföra men för disciplinen har det ansetts nödvändigt att tiden för klagan av den straffskyldige över beslut i disciplinmål, varigenom disciplinstraff ålagts, göres så kort som möjligt. I enlighet härmed har i 43 § tiden för dylik klagan satts till två dagar från det den dömde fick del av beslutet, medan klagotiden förlängts till två veckor därest talan mot beslut i disciplinmål avser endast ålagd ersättningsskyldighet.

I och för sig kan naturligtvis lämpligheten av att göra klagotiden i det förra avseendet så kort som två dagar ifrågasättas; man hade tydligen kunnat tillgodose disciplinintresset även genom att medgiva verkställighet av arreststraff, om klagan ej förts inom två dagar. Därest man emellertid, såsom i förslaget skett, sammankopplar tiderna för verkställighet och för klagan, saknas dock anledning att tillämpa den kortare klagotiden, då fråga är om

beslut varigenom disciplinbot ålagts; enligt 53 § skall nämligen sådant beslut i regel verkställas utan hinder av att det ej vunnit laga kraft.

Vid åläggande av disciplinstraff kan jämlikt 11 § den bestraffningsberättigade förklara i målet beslagtagen egendom förverkad. Klagan över sådant beslut följer enligt 43 § samma regler som klagan över att disciplinstraff ålagts. Något skäl att tillämpa den kortare klagotiden i det fall att klagan över förverkande ej tillika avser själva straffbeslutet föreligger dock näppeligen.

På grund av det anförda hemställes, att stadgandet i 43 § andra stycket första punkten inskränkes till att gälla det fall att klagan avser ådömt arreststraff och att styckets tredje punkt i stället utvidgas att omfatta det fall att talan föres endast i fråga om annat än arreststraff. Samtidigt torde, för att tydligt utmärka att klagan kan avse enbart ålagd förverkandepåföljd, i första stycket av 43 § böra stadgas om talan mot beslut i disciplinmål, varigenom disciplinstraff, förverkandepåföljd eller ersättningsskyldighet ålagts den klagande. Jämkas 43 § i sistnämnda avseende, bör enahanda jämkning ske i 42 §.

52 §.

Lagrådet:

Såsom lagrådet haft anledning framhålla under 42 och 43 §§ kan i disciplinmål även förverkandepåföljd ådömas. Då det lär vara klart att åklagare bör ha rätt att fullfölja talan även rörande sådan påföljd men detta ej framgår av förevarande paragraf i den föreslagna lydelsen, synes första stycket böra kompletteras med stadgande om dylik fullföljdsrätt.

58 §.

Lagrådet:

Då befattningshavare vid krigsmakten bör få ålägga ersättningsskyldighet till kronan endast i militära mål men förevarande paragraf fått en lydelse som ej ger uttryck åt denna begränsning, synes komplettering i dylikt avseende erforderlig.

För att förekomma att bestämmelsen skall kunna tolkas så att befattningshavare vid krigsmakten äger utdöma ersättningsbelopp av tvåhundra kronor även om den förlust eller skada som skall ersättas varit större, synas orden »det sammanlagda ersättningsbeloppet» lämpligen böra utbytas mot exempelvis »förlusten eller skadan sammanlagt».

60 §.

Lagrådet:

Mot uppställningen av paragrafen kan erinras, att andra styckets båda punkter icke hava sådant samband med varandra, att de böra sammanföras i ett stycke. Lämpligare synes vara att låta första punkten ingå som en andra punkt i första stycket. Vidare torde återstoden av andra stycket böra byta plats med tredje stycket samt undergå redaktionell jämkning

i anslutning till vad som beträffande andra stycket i 7 § förordats. Jämväl i fråga om uppställningen skulle genom de nu föreslagna ändringarna vinnas närmare överensstämmelse med sistnämnda paragraf.

64 §.

Lagrådet:

Den i första punkten av första stycket utsatta tid inom vilken den ersättningskyldige har att klaga, om han vill föra talan mot beslut i ersättningsmål, är samma tid som i 43 § stadgas för klagan som avser allenast ålagd ersättningskyldighet. Lagrådet har vid nämnda paragraf hemställt att densamma måtte ändras därhän, att sagda klagotid kommer att gälla då klagan endast avser annat än arreststraff. Godtages detta, skulle därför, om i andra punkten av förevarande paragrafs första stycke utsades, att å talan som där sägs skall vad i 8 kap. är stadgat om klagan som endast avser annat än arreststraff äga motsvarande tillämpning, första punkten i samma stycke icke behöva innehålla annat än att mot beslut i ersättningsmål må talan föras av den ersättningskyldige.

12 KAP.

Lagrådet:

Uttrycket »laga domstol» har i kapitlets rubrik använts i samma betydelse som i rättegångsbalken, d. v. s. såsom beteckning å domstol i dess egenskap av behörigt forum för upptagande av ett visst mål. I 70, 71 och 77 §§ av kapitlet återkommer emellertid uttrycket i en annan och för rättegångsbalkens terminologi främmande bemärkelse. En dylik motsättning synes mindre lämplig och torde enklast kunna undvikas, om i samtliga de nämnda paragraferna ordet »laga» får utgå samt tillika å de tre första av de fyra ställen i 71 §, där uttrycket »laga domstol» förekommer, ävensom i 77 § »domstol» ändras till »domstolen». Av enahanda skäl lärer även i förslagets 22 och 94 §§ ordet »laga» böra strykas framför »domstol».

75 §.

Lagrådet:

Stadgandet i denna paragraf synes ha erhållit för vid avfattning. Sålunda torde ej ha avsetts att därigenom åstadkomma någon ändring i reglerna om att talan rörande ansvar för ämbetsbrott i vissa fall skall upptagas omedelbart av högre rätt. Ej heller lärer det vara meningen att, då enligt särskilda bestämmelser ett icke militärt brottmål, som faller inom allmän underrätts kompetens, skall åtalas vid viss sådan domstol, åtalet skall på grund av de här meddelade föreskrifterna kunna upptagas av annan domstol. Vidare bör i formellt hänseende beaktas, att det redan av rättegångsbalken följer att andra brottmål än de militära — såvitt hinder ej möter av bestämmelserna i 19 kap. 9 § samma balk — må i hithörande fall upptagas vid militärt forum. På grund härav hemställas, att 75 § i förslaget måtte jämkas sålunda att det däri får heta, att bestämmelserna i 19 kap.

3—6 §§ rättegångsbalken skola, utan hinder av föreskrifterna i 9 § samma kapitel, äga tillämpning i fråga om domstols behörighet att upptaga militärt brottmål; dock att ej på grund av vad sålunda stadgats åtal som skall upptagas omedelbart av högre rätt må upptagas av annan domstol.

76 §.

Lagrådet:

Av stadgandet i 34 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken, jämfört med bestämmelserna i 19 kap. samma balk och 6 § av förslaget, framgår att i fråga om de militära brottmålen reglerna i förslaget 71—73 §§ skola av domstolarna iakttagas ex officio. Uppenbarligen bör så även vara fallet, därest nämnda regler erhålla motsvarande tillämpning beträffande militära tvistemål. Detta torde emellertid näppeligen följa av den lydelse som givits åt första stycket i förevarande paragraf, vilken icke innefattar något undantag från stadgandet i 10 kap. 18 § rättegångsbalken. Enligt sistnämnda stadgande skall nämligen rätten ingå i prövning av sin behörighet, endast om svaranden framställer invändning därom eller om rätten på grund av 17 § samma kapitel är obehörig att upptaga tvisten. Och efter de militära målens överflyttande på de allmänna domstolarna kommer — bortsett från förhållandena under beredskapstillstånd och då riket är i krig — icke att i 17 § finnas någon särbestämmelse med avseende å sådana mål. På grund av det anförda hemställas, att till första stycket i 76 § måtte fogas en andra punkt av innehåll att rätten skall självant pröva sin behörighet.

Stadgandet i andra stycket av 76 § åter synes ofullständigt i så måtto att det icke tager hänsyn till de speciella kompetensreglerna i 10 kap. 17 § rättegångsbalken. Enligt den föreslagna avfattningen av nämnda stycke bliva sålunda reglerna i 10 kap. 14 § rättegångsbalken städse att tillämpa så snart samband av där angiven art råder mellan flera militära tvistemål eller mellan militärt tvistemål och annat mål. Att detta icke varit avsett ligger i öppen dag. Lagrådet hemställer, att nu ifrågavarande stadgande måtte omredigeras på sådant sätt att det däri utsäges, att utan hinder av föreskrifterna i första stycket skola bestämmelserna i 10 kap. 14 § rättegångsbalken äga motsvarande tillämpning då samband som där sägs råder mellan flera militära tvistemål eller mellan militärt tvistemål och annat mål; dock att ej på grund av vad sålunda stadgats tvist må upptagas vid domstol som enligt 17 § samma kapitel icke är behörig.

78 §.

Lagrådet:

Därest lagrådets hemställan vid 42 och 43 §§ godtages, synas — för att överensstämmelse må vinnas mellan nämnda paragrafer i deras av lagrådet förordade avfattning samt förevarande paragraf — de två senare punkterna i paragrafens första stycke böra sammanföras till en, vilken lämpligen kan erhålla det innehåll att, om på grund av ämbetsbrott som i

första punkten sagts straff, förverkandepåföljd eller ersättningsskyldighet ålagts i disciplin- eller ersättningsmål, skall ock klagan däröver upptagas omedelbart av hovrätt.

De behörighetsregler som underförstås i paragrafens tredje stycke återfinnas i 71—73 §§, 76 §, jämförd med nämnda paragrafer, samt 77 §.

Vissa av dessa regler (71 § andra stycket och 73 §) förutsätta, att underrätt som på grund av förevarande paragraf är hindrad att upptaga ett mål skall hava funnit lämpligt eller av synnerliga skäl påkallat att upptaga målet. Att i sådan ordning göra den hovrätt, under vilken berörda underrätt lyder, behörig att upptaga målet är uppenbarligen uteslutet; och att för det fåtal fall, i vilka mål angående brott av de befattningshavare varom här är fråga skulle kunna tänkas bli bättre handlagda vid annan hovrätt än den som enligt 71 § första eller tredje stycket är behörig, meddela särskilda forumregler, synes icke behöfligt, helst bevisning alltid kan upptagas vid lämplig underrätt (jämför 35 kap. 9 § rättegångsbalken).

Att i fall som avses i 72 § hovrätt skulle kunna bli befogad att omedelbart upptaga annat mål än sådant, som avses i förevarande paragrafs första stycke, läser icke vara åsyftat.

På grund av det anförda hemställles, att i förevarande paragrafs tredje stycke mellan orden »som» och »varit» inskjutes »enligt 71 § första eller tredje stycket, 76 §, jämförd med något av nämnda stycken, eller 77 §».

80 §.

Lagrådet:

Vid 10 § har lagrådet föreslagit upptagande i 22 § av ytterligare ett fall, utöver de i det remitterade förslaget angivna, i vilket bestraffningsberättigad befattningshavare som erhållit kännedom om brott av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål genast skall hänskjuta målet till åklagaren. Godtages detta förslag, läser i förevarande paragraf böra införas ett mot det föreslagna nya stadgandet i 22 § svarande undantag från skyldigheten för åklagaren att under vissa omständigheter i stället för att verkställa förundersökning överlämna målet till den närmast bestraffningsberättigade. Det hemställles därför, att till paragrafens första stycke fogas en ny punkt av innehåll, att förundersökning ock må äga rum, om civil myndighet har att verkställa utredning angående annat brott, som den misstänkte antages hava begått. Tydligen bör detta medgivande ej begagnas, därest hänsyn till krigslydnadens upprätthållande skulle fordra det snabbare avgörandet av målet, som disciplinmålsförfarandet regelmässigt innebär. Det torde ej kunna anses vara något avgörande hinder mot en dylik anordning, att bedömandet av sistberörda fråga, änskönt det i allmänhet bör förbehållas militärbefälet, i detta fall överlämnas till civil myndighet.

I detta sammanhang må ock beaktas stadgandet i 83 § att, om åklagare, sedan militärt brottmål hänskjutits till honom eller eljest av honom utretts, finner att den misstänkte förskyller ansvar men att straff för brottet kan

åläggas i disciplinmål, åklagaren skall, där ej särskilda skäl till annat för-
anleda, underställa bestraffningsberättigad befattningshavare frågan om
denne vill avgöra saken. Det kunde ifrågasättas att här införa ett stadgande
motsvarande det nyss berörda. Detta synes dock ej erforderligt. Har åkla-
garen under utredning annat brott som den brottslige antages ha begått eller
är mål om dylikt brott anhängigt vid domstol, synes det nämligen i allmän-
het föreligga »särskilda skäl» att icke göra sådan underställning som nyss
sagts, såvida ej åklagaren skulle anse det erforderligt för krigslydnadens
behöriga upprätthållande.

Här må framhållas att i de fall som i det föregående behandlats anled-
ning kan finnas för åklagaren att innan han fattar sitt beslut rådgöra med
den bestraffningsberättigade befattningshavaren.

84 §.

Lagrådet:

I fråga om åttelseftergift, som avses i 20 kap. 7 § första stycket 2 rätte-
gångsbalken eller lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa un-
deråriga, innebär förslaget, att åklagaren i militära brottmål som hänskjut-
its till eller upptagits av honom äger eftergiva åtal men att hans beslut
icke binder bestraffningsberättigad befattningshavare vid krigsmakten. In-
tet hindrar alltså att befattningshavaren, sedan åklagaren i ett till honom
hänskjutit mål eftergivit åtal, ånyo upptar målet och dömer till disciplin-
straff. Ett sådant resultat kan, därest intet nytt tillkommit efter åklaga-
rens beslut, ej sällan bliva stötande; man måste emellertid förutsätta att
efter ett dylikt beslut befattningshavaren såsom regel avstår från discipli-
närt ingripande, om ej målet kommit i ett nytt läge.

14 KAP.

Lagrådet:

I sitt förut omförmälda yttrande den 24 februari 1948 har lagrådet vid
behandling av förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13
april 1945 om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.
uttalat, att i militära rättegångslagen borde upptagas föreskrift att, då nå-
gon som avtjänat honom genom lagakraftvunnet beslut av befattningsha-
vare vid krigsmakten ådömd arrest sedermera erhåller resning och högsta
domstolen ej omedelbart avgör målet, detta skall ånyo upptagas, icke av
den militäre befattningshavaren utan av den rätt hos vilken talan mot
det ursprungliga straffbeslutet skolat fullföljas. Denna anordning var för
där avsedda fall motiverad i första hand av hänsyn till reglerna i 1945 års
lag om ordningen för fastställande av ersättning enligt samma lag. Detta
skäl har naturligen ej någon motsvarighet beträffande övriga disciplinmål
eller de i militära rättegångslagen omnämnda, likaledes av befattningsha-
vare vid krigsmakten handlagda ersättningsmålen. Praktiska lämplighets-
hänsyn tala emellertid för att anordningen genomföres i fråga om samt-
liga disciplin- och ersättningsmål. Meddelas föreskrift härom, lärers tillika

i avseende å det fortsatta förfarandet, sedan resning i dylikt mål beviljats, böra stadgas att det skall så anses som om befattningshavarens beslut blivit i vanlig ordning överklagat.

I detta sammanhang torde en viss modifikation böra vidtagas jämväl vad angår bestämmelserna i 59 kap. rättegångsbalken rörande domvillobesvär. Enligt 3 § tredje stycket av sagda kapitel gäller att, om i anledning av besvär över domvilla domen undanröjes och beslutet ej grundas därå, att rätten varit obehörig eller eljest icke bort upptaga målet till prövning, tillika skall förordnas, att ny handläggning skall äga rum vid den rätt, som meddelat domen. Den återförvisning till vederbörande befattningshavare som skulle följa av en analogisk tillämpning av nämnda stadgande i fråga om disciplin- och ersättningsmålen synes emellertid innebära onödig omgång och tidsutdräkt samt i vissa fall vara ägnad att medföra även andra olägenheter. Till undvikande härav torde man kunna låta den domstol som upptagit domvillobesvären själv handlägga målet; samma instanser komma ju ändå att stå till den klagandes förfogande som då besvär över domvilla anföras rörande domstols avgörande i mål enligt militära rättegångslagen. Vad nu sagts äger tillämpning jämväl beträffande fall där efter klagan i vanlig ordning återförvisning i disciplin- eller ersättningsmål skulle komma att ske till befattningshavare vid krigsmakten som dömt i målet. Härvidlag må särskilt erinras, att förelupna rättegångsfel kunna beaktas även i sådan ordning. Införes också en föreskrift av här anmärkt innebörd, torde densamma, såsom gällande såväl den ordinära som den extraordinära rättsmedelsproceduren, ha sin plats framför det stadgande som skulle hänföra sig endast till resningsförfarandet.

I enlighet med det anförda hemställes, att i förevarande kapitel måtte efter 93 § upptagas en ny paragraf innehållande dels i ett första stycke *att*, om efter klagan i vanlig ordning eller besvär över domvilla beslut i disciplin- eller ersättningsmål undanröjts och i följd därav ny handläggning skall äga rum, skall, oaktat beslutet meddelats av befattningshavare vid krigsmakten, den nya handläggningen ske vid underrätt eller, i fall som avses i 78 §, vid hovrätt, dels i ett andra stycke *att*, om resning beviljas i mål som sägs i första stycket och högsta domstolen ej omedelbart ändrar beslutet, skall högsta domstolen förordna, att målet skall upptagas av den rätt där talan mot beslutet skolat fullföljas, *samt att* vid målets fortsatta behandling skall så anses som om beslutet överklagats i vanlig ordning.

94 och 95 §§.

Lagrådet:

Enligt förslaget skola krigsrätterna, såvitt ej annat förordnats med avseende å beredskapsövning, beredskapstillstånd eller krig, ersättas av vissa allmänna domstolar som, genom att de militära målen koncentreras till dem, få en särskild förtrogenhet med sådana mål. I två fall har man gått något längre. Enligt 73 § kunna, om synnerliga skäl föranleda därtill, militära brottmål upptagas vid allmänt brottmåls- eller tvistemålsforum. Dess-

utom kan i anslutning till forumreglerna i nya rättegångsbalken militärt brottmål jämlikt 75 § upptagas vid allmän underrätt där mål, som har visst samband med det militära, handläggas. Motsvarande regler gälla för de militära tvistemålen. Eftersom förslaget utgått från fredsförhållandena såsom det normala, måste genom ett särskilt stadgande möjlighet beredas att, för de fall då krigsrätterna skola bibehållas, å dem överflytta den jurisdiktion som tillkommer förstberörda allmänna underrätter. Överflyttningen har emellertid i 94 § skett på det sätt att den kommit att omfatta all den rättsskipning i militära mål som enligt vad nyss sagts ankommer på de allmänna underrätterna. Någon anledning att låta krigsrätterna övertaga de i 73 § avsedda målen finnes emellertid icke; de skäl som ligga till grund för detta stadgande göra sig gällande även då krigsrätter behöva inrättas. Också har i 101 § meddelats ett stadgande som innebär att 73 § skall gälla även då krigsrätt inrättats. Och vad angår föreskriften i 75 § framgår av 100 § att även dess innehåll bibehållits i sådant fall, låt vara med den ganska självfallna modifikationen att allmän underrätt icke får upptaga där avsett militärt mål, såframt det ej med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt.

Då det synes mindre tillfredsställande att först stadga om överflyttning av all underrättsjurisdiktion i militära mål å krigsrätterna och därefter inskränka den sålunda överflyttade jurisdiktionen på i princip samma sätt som de i militära mål särskilt kompetenta allmänna underrätternas domsrätt, kan man i stället lämpligen gå till väga på det sättet att överflyttningsstadgandet begränsas till att avse den jurisdiktion som tillkommer sistnämnda allmänna domstolar, det vill säga förslagets »laga» domstolar för avdelningar av krigsmakten. En sådan anordning medför att 101 § blir onödig och att 100 § måste något omredigeras. Vid en omarbetning av bestämmelserna bör beaktas att det i 94 § andra stycket upptagna stadgandet har avseende även å det fall som behandlas i 95 § och att därför föreskriften i sistnämnda paragraf bör komma tidigare än det förra stadgandet. Därest lagrådets vid 14 kap. gjorda hemställan om tillägg av en ny paragraf efter 93 § godtages, skulle bestämmelserna i förslagets 94 och 95 §§ lämpligen kunna upptagas såsom 95 §, varav skulle följa en ändring av hänvisningen i 1 §.

På grund av det anförda och under förutsättning att lagrådets hemställan vid 12 kap. iakttagas förordas, att den föreslagna 95 § första stycket gives det innehåll att under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall i den utsträckning Konungen bestämmer krigsrätt i stället för allmän underrätt vara domstol för avdelning av krigsmakten, att såsom ett andra stycke upptages förslagets 95 §, i vilken dock i anslutning till den sålunda föreslagna avfattningen av första stycket orden »om inrättande av krigsrätt» böra utbytas mot »att krigsrätt skall vara domstol» samt att såsom ett tredje stycke upptages innehållet i 94 § andra stycket i förslaget med den jämkning som förordats vid 12 kap.

96 §.

Lagrådet:

Regeln i 6 § om tillämpning å rättegången i militära mål av rättegångsbalkens bestämmelser i de avseenden varom ej särskilt stadgats lär i huvudsak innefatta en tillräcklig reglering även av förfarandet vid krigsrätt. Det torde vara klart att, i den mån tillämpning av bestämmelser för viss domstol ifrågakommer, det vad angår krigsrätt blir rättegångsbalkens föreskrifter om allmän underrätt som skola lända till efterrättelse. Emellertid finnas i rättegångsbalken beträffande omröstning gemensamma bestämmelser för häradsrätt och rådhusrätt endast i fråga om brottmål. Vid handläggning av tvistemål i rådhusrätt förekommer ej nämnd. Då krigsrätt har att handlägga även vissa tvistemål, synes det därför erforderligt att införa en uttrycklig bestämmelse angående omröstning i krigsrätt, lämpligen av det innehåll att i sådant hänseende skall gälla vad som är stadgat för häradsrätt. Denna bestämmelse kan upptagas såsom en särskild paragraf omedelbart efter 96 §. Härav föränledes omnumrering av 97—100 §§, var- efter, om 101 § i enlighet med lagrådets förslag får utgå, förslagets paragrafnumrering blir orubbad.

97 §.

Justitieråden Lawski och Gyllenswärd:

Av skäl som vi åberopat vid 19 § hemställes, att andra punkten i paragrafens andra stycke utbytes mot föreskrift att Konungen ock meddelar närmare bestämmelser om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för krigsdomare.

99 §.

Lagrådet:

De i denna paragraf stadgade undantagen från förbudet för krigsrätt att upptaga andra än militära mål synas icke tillräckligt omfattande. Bestämmelser finnas om exklusiva fora beträffande vissa mål, som äga sådant sakligt samband med andra mål att de anses böra handläggas av samma domstol som dessa. Erinras må om 5 § lagen den 13 april 1945 om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl. samt bestämmelsen i 31 kap. 9 § tredje stycket rättegångsbalken om ersättning för kostnad under förundersökning i brottmål i fall då åtal ej följt. Dylika mål måste kunna upptagas av krigsrätt, eftersom laga domstol för dem eljest skulle komma att saknas. Bland de i andra stycket angivna undantagen synes därför böra införas jämväl att enligt lag målet ej må upptagas av annan domstol än krigsrätten.

100 §.

Lagrådet:

Under åberopande av vad som anförts vid 94 och 95 §§ förordas, att det i förevarande paragraf får heta att mål, som skall upptagas av krigsrätt,

må ej på grund av 10 kap. 14 § eller 19 kap. 3—6 §§ rättegångsbalken upptagas av allmän domstol, såframt ej rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

101 §.

Lagrådet:

Lagrådet erinrar om att, därest lagrådets hemställan vid 94 och 95 §§ iakttages, förevarande paragraf skall utgå.

2. Förslaget till lag om införande av militära rättegångslagen.

2 §.

Lagrådet:

När militära rättegångslagen trätt i kraft blir det icke längre möjligt att tillämpa vissa i reglementet den 12 april 1808 angående uppbringningar till sjöss och reglementet den 9 augusti samma år angående krigsbyte till lands förekommande stadganden om domstol i mål rörande tvist om uppbringningar till sjöss eller gjort krigsbyte till lands, vilka stadganden enligt 12 § promulgationslagen till 1914 års krigslagstiftning förblevo med där omförmälda jämkningar gällande även efter ikraftträdandet av nämnda lagstiftning. I anledning härav vill lagrådet framhålla angelägenheten av att föreskrifterna i berörda reglementen — vilka i stor omfattning lära vara obsoleta — göras till föremål för översyn samt att därefter nya bestämmelser i ämnet meddelas, i den mån sådana finnas alltjämt erforderliga.

4 §.

Justitieråden Gyllenswärd och Nissen:

Enligt 8 § lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, som trätt i kraft den 1 januari 1948, må, därest annorledes än vid prövning och avgörande av mål i högsta domstolen yttrande skall avgivas i ärende, som avses i § 26 regeringsformen, beslut fattas av tre justitieråd; i mål, som avgjorts av krigsdomstol, bör dock i stället för ett av justitieråden någon av de i § 20 regeringsformen nämnda militärpersonerna deltaga i beslutet. Sistberörda bestämmelse återfinnes icke i den före sagda dag gällande lagen i ämnet. Med stöd av lagen den 10 juli 1947 om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid krigsdomstol ha därför även under innevarande år yttranden i nådeärenden i här avsedda fall avgivits av tre justitieråd. Nu skall enligt 3 § i förslaget 1947 års lag upphöra att gälla från och med den 1 januari 1949. I följd härav och då någon ändring i lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring icke i detta sammanhang är avsedd att vidtagas, skulle från och med ingången av år 1949 och till dess en dylik ändring kan komma till stånd en militär ledamot av högsta domstolen deltaga i dylika nådeärendens behandling. En sådan konsekvens av förevarande lagstiftning,

genom vilken eljest det militära inslaget i domstolarnas verksamhet skall försvinna utom under beredskaps- och krigstillstånd samt då beredskapsövning anbefallts, får anses olämplig. Det hemställes därför, att i förevarande paragrafs första stycke intages ett stadgande av den innebörd, att äldre lag skall tillämpas jämväl beträffande ärende om nåd i mål som där avses.

Justitierådet Lawski:

Då bestämmelsen i senare delen av andra punkten i 8 § lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring tillkom, var förutsatt, att ett av processlagberedningen samtidigt med förslag till nämnda lag utarbetat förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes skulle genomföras. Enligt 75 § i detta senare förslag skulle i behandling av fråga om prövningstillstånd militär ledamot av högsta domstolen tjänstgöra i stället för ett av justitieråden, och det var vid sådant förhållande naturligt att, om prövningstillstånd ej meddelades, i målet ingiven nådeansökan behandlades av de ledamöter som deltagit i handläggningen av frågan om prövningstillstånd och att högsta domstolen med enahanda sammansättning avgav yttrande rörande nådeansökan i mål, vari talan ej fullföljts till högsta instans. I följd av att förslaget om ändring av lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes förfallit och det militära rättegångsväsendet föreslås ordnat på sätt skett i förevarande remiss, har grunden till förstberörda bestämmelse bortfallit; det är ju också avsett att den aldrig skall tillämpas. Under sådana förhållanden synes det mig lämpligare att bestämmelsen redan nu upphävas än att man går den av justitieråden Gyllenswärd och Nissen förordade omvägen med att provisoriskt sätta den ur kraft.

Lagrådet:

Under erinran om vad lagrådet vid 14 kap. anfört med avseende å ny handläggning i fall då beslut i disciplin- eller ersättningsmål blivit efter klagan undanröjt eller resning beviljats i sådant mål hemställes, att de i förevarande paragraf under punkterna 2 och 3 upptagna bestämmelserna måtte göras tillämpliga jämväl beträffande mål som avdömts av befattningshavare vid krigsmakten. Detta kan lämpligen ske genom att *dels* i punkt 2 strykas orden »i mål, som avgjorts av krigsdomstol» *dels* åt punkten 3 gives den lydelse att mål, som efter vilandeförklaring eller på grund av återförvisning eller av annan sådan anledning skolat efter den 30 juni 1949 återupptagas av bestraffningsberättigad befälhavare eller av domstol som först handlagt målet, skall i stället upptagas av domstol, som enligt ny lag är behörig, och jämväl i övrigt behandlas enligt ny lag.

I 5 § lagen den 9 juni 1944 angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet meddelas bestämmelser om verkställighet av befälhavares beslut om ersättningskyldighet. Dessa bestämmelser innefatta hänvisning till vad i 82 § lagen om krigsdomstolar är föreskrivet om

sättet för befordran till verkställighet av sådan domstols utslag. Då sistberörda föreskrifter, såvitt angår brottmål, enligt punkt 4 i förevarande paragraf även för äldre mål skola ersättas av de regler, som skola gälla för verkställighet av domar och beslut, meddelade enligt den militära rättegångslagen, torde motsvarande föreskrift böra givas beträffande först omnämnda beslut, vilket innebär att 65 § militära rättegångslagen blir att tillämpa. Samtidigt torde nämnda punkt böra avfattas på sådant sätt att även framtida regler om verkställighet få giltighet i fråga om verkställighet som avses i punkten. I enlighet med det anförda hemställes, att punkten erhåller det innehåll att i fråga om sättet för befordran till verkställighet av krigsdomstols utslag eller befälhavares beslut skall gälla vad i sådant hänseende stadgats beträffande dom eller beslut i militärt mål som avses i militära rättegångslagen.

Ur protokollet:

Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 9 april 1948.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 9 april 1948 avgivna utlåtande över de den 23 januari 1948 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) *militär rättegångslag*, och
- 2) *lag om införande av militära rättegångslagen.*

Föredraganden anför följande.

De erinringar lagrådet framställt avse till övervägande del frågor av lagteknisk eller eljest formell natur. De flesta av anmärkningarna har jag funnit mig böra beakta. Jag kommer nu endast att beröra övriga delar av lagrådets yttrande.

Vid 2 och 9 §§ i förslaget till militär rättegångslag har lagrådet hemställt om ändring av de i paragraferna förekommande hänvisningarna till det nya 27 kap. som avses skola införas i strafflagen. Denna hemställan är betingad av att lagrådet i sitt tidigare avgivna yttrande över förslag till ändrad strafflagstiftning för krigsmakten förordat omnumrering av vissa paragrafer i kapitlet i fråga. I den proposition (nr 144) som avlåtits till riksdagen i sistnämnda fråga har emellertid den ursprungligen föreslagna paragrafnumreringen bibehållits. Skälen för lagrådets nu ifrågavarande ändringsförslag ha följaktligen bortfallit.

Mot lydelsen av 19 § första stycket har anmärkning framställts av lagrådets samtliga ledamöter. Skilda meningar ha emellertid uttalats om hur texten på denna punkt borde avfattas. För egen del finner jag företräde böra givas åt det av justitieråden Lawski och Gyllenswärd framställda förslaget. Bestämmelserna ha därför omarbetats i överensstämmelse med detta förslag. I anslutning därtill ha motsvarande ändringar vidtagits i det remitterade förslagets 97 §, som dessutom, jämte närmast följande paragrafer, omnumrerats i enlighet med lagrådets hemställan.

I fråga om 31 § ha tre av lagrådets ledamöter framhållit, att yttre förhållanden understundom kunde göra det omöjligt för den som förordnat om förvarsarrest att, såsom i paragrafen ålades honom, inom tjugufyra timmar underrätta bestraffningsberättigad befattningshavare om arresteringen och skälen för densamma. Jag har emellertid icke ansett tillrådligt att — på sätt dessa ledamöter ifrågasatt — på grund därav ersätta den nämnda tidsbestämningen med en mera allmänt hållen föreskrift. I stället har paragrafen kompletterats med en bestämmelse, att om förbindelse med den bestraffningsberättigade ej kan uppnås inom tjugufyra timmar, underrättelsen skall lämnas så snart sådan förbindelse erhållits.

Med anledning av den erinran lagrådet gjort beträffande 78 § tredje stycket vill jag framhålla, att de skäl som föranlett uppställandet av forumreglerna i 71 § 2 st. och 73 § kunna äga giltighet även då fråga är om mål mot befattningshavare med forum i hovrätt. I allmänhet torde hovrätten också utan svårighet kunna bedöma, huruvida underrätt som avses i något av sistnämnda båda lagrum skulle ansett lämpligt att upptaga målet. Med hänsyn till vad jag sålunda anfört och då lagrådets ändringsförslag skulle medföra att lagtexten bleve invecklad och svåröverskådlig, har på denna punkt det remitterade förslaget lydelse bibehållits.

I samband med granskningen av 2 § i förslaget till lag om införande av militära rättegångslagen har lagrådet framhållit angelägenheten av att föreskrifterna i reglementet den 12 april 1808 angående uppbringningar till sjöss och reglementet den 9 augusti samma år angående krigsbyte till lands göras till föremål för översyn samt att därefter i mån av behov nya bestämmelser i ämnet utfärdas. Frågan härom lär böra upptagas av chefen för försvarsdepartementet, varefter det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter som må finnas erforderliga.

Vid 4 § i samma förslag ha tre av lagrådets ledamöter anmärkt, att därest lagen den 10 juli 1947 om fortsatt tillämpning av äldre rättegångsbalken å rättegången vid krigsdomstol upphäves utan att ändring samtidigt sker i lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, detta måste få till följd att från och med ingången av år 1949 en militär ledamot skall delta i behandlingen av vissa nådeärenden som för närvarande handläggas utan medverkan av sådan ledamot. För att förebygga denna konsekvens har paragrafen kompletterats med ett stadgande av det innehåll justitieråden Gyllenswärd och Nissen förordat. Frågan om ändring av lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring torde böra anstå till dess riksdagen fattat slutlig ståndpunkt till det förslag om vissa ändringar i regeeringsformen som jag kommer att anmäla senare i dag.

Utöver de ändringar som föranletts av lagrådets utlåtande ha även vissa redaktionella jämkningar vidtagits i lagförslagen.

Härefter hemställer föredraganden att de i enlighet med det anförda jämkade förslagen måtte jämlikt § 87 regeeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Kungl. Maj:ts proposition nr 216.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Karl Gustaf Grönhagen.